

**«ЖАСТАРДЫ РУХАНИ-АДАМДЫҚ ТӘРБИЕЛЕУ
САЛАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ
ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ЗЕРТТЕУ»**

*тақырыбына жүргізілген әлеуметтік зерттеудің нәтижелері
бойынша талдамалық баяндама*

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	3
СОЦИОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ МЕТОДОЛОГИЯСЫ	5
СОЦИОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ	11
1. Қазақстандық жастардың негізгі өмірлік басымдықтары	11
1.1 Қоршаған ортаны қабылдау ерекшеліктері	11
1.2 Жас буын үшін еңбек құндылық ретінде	18
1.3 Денсаулық және салауатты өмір салты құндылығы	21
2. Заманауи Қазақстан жастарының отбасылық құндылықтары ..	24
2.1 «Мінсіз отбасы» және оның сипаттамасы	24
2.2 Жас қазақстандық отбасыларында міндеттерді бөлісудің құрылымы	28
2.3 Жастар ортасында некелесудің артықшылықты түрлері	30
3. Жас қазақстандықтардың мәдени-сауық сұранымдары	36
3.1 Заманауи жастардың мәдени өмірге араласуы	36
3.2 Жас адамдардың мәдени сұранымдары	38
3.3 Мәдениетпен танысудың негізгі көздері	41
4. Заманауи Қазақстан жастарының саяси құндылықтары	43
4.1 Жастардың саяси сұранымдары мен күтулері	43
4.2 Жастардың қоғамдық-саяси сауаттылығы және білімі	50
4.3 Жас қазақстандықтардың тілдік сұранымдары	53
5. Жас қазақстандықтардың рухани-адамдық құндылықтары	57
5.1 Жас буынның рухани-адамдық мәдениеті	57
5.2 Жас қазақстандықтардың діни көзқарастары мен сұранымдары	60
5.3 Жастардың ұлтаралық толеранттылығы	67
НЕГІЗГІ ҚОРЫТЫНДЫЛАР	72
А ҚОСЫМШАСЫ: ИНСТРУМЕНТАРИЙ	75
Б ҚОСЫМШАСЫ: ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ	92

КІРІСПЕ

Таңдап алынған социологиялық зерттеудің өзектілігі заманауи қазақстандық жастардың құндылықтар әлемі біркелкі емес қарама-қайшылықтарға толы болғандықтан, оның зерттелуін және басымдықтарды анықталуында жатыр.

Негізгі қарама-қайшылықтар жас буынның құндылықтар жүйесінде нақты ауысулар жүріп жатуында көрініс табуда. Басқа сөзбен айтқанда, жастар елдегі және жаһандық көлемде болып жатқан әлеуметтік үрдістерді қабылдай келе, өзінің сұранымдарын, көзқарасы мен басымды құндылықтарын білдіреді.

Аталмыш зерттеудің проблемалық жағдайы немесе негізгі зерттеу мәселесі – «аға буынның құндылықтар жүйесінің сабақтастығын Қазақстан жастары оларды қабылдап сақтайды ма әлде жаңа құндылықтар бағдарлары қалыптасуы мүмкін бе?».

Қазақстан жастарының құндылықтар бағдарларын зерттеу барысында келесі мәселелер талданды, олар аталмыш есептің тиісті тарауларында қарастырылды:

- Қазақстандық жастардың құндылықтар жүйесінің иерархиясы
- Еңбек, десаулық, достық сияқты түсініктерге көзқарасы
- Отбасылық құндылықтар және некелесудің артқышылықты түрлері
- Бос уақыттың құндылығы және мәдени өмір
- Саяси ұстанымдар, көзқарасы, мінез-құлығы және күтулер
- Қазақстан жас буынының өмірінде рухани-адамдық мәдениеттің рөлі.

Зерттеудің мақсаты

Таңдап алынған социологиялық зерттеудің негізгі мақсаты *Қазақстан жастарының құндылықтар бағдарларын талдау* болып табылады.

Зерттеудің міндеттері

Аталмыш зерттеудің техникалық сипаттамасына сәйкес қойылып отырған мақсатқа жету үшін зерттеудің келесі міндеттерін шешу қарастырылып отыр:

1. жас қазақстандықтар үшін ең басымды құндылықтарды анықтау;
2. жастардың еңбекке деген көзқарасының ерекшеліктерін анықтау;
3. отбасылық құндылықтар ерекшеліктерін анықтау;
4. жастардың патриархалды ұстанымдар ерекшеліктерін анықтау;

5. жастардың ұлтаралық төзімділік деңгейін анықтау;
6. жас қазақстандықтардың саяси және тілдік ұстанымдар ерекшеліктерін анықтау;
7. Жастар құндылықтарына әсер ететін факторларды анықтау.

Зерттеу объектісі: Қазақстан Республикасының параметрлер бойынша таңдалып алынған, оның әлеуметтік-демографиялық және аумақтық сипаттамасын танытатын 14 жастан 29 жасқа дейінгі жастағы азаматтары (жастар)

Зерттеудің мәні: Қазақстан жастарының мінез-құлық ұстанымдарының ерекшеліктері.

Зерттеудің аумағы: Қазақстан Республикасы.

Сауалнама тілі: жауап берушінің қалауына қарай қазақ және орыс тілдері

Социологиялық зерттеуді өткізу мерзімі: қазан-қараша, 2016 жыл.

Орындаушы – «Жастар» ҒЗО

СОЦИОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ МЕТОДОЛОГИЯСЫ

Зерттеу методологиясын және бастапқы мәліметтерді жинау әдісінің негіздемесі

Заманауи социологияда бастапқы әлеуметтік ақпаратты алу әдістеріне екі түрлі көзқарас – сандық және сапалы методология қалыптасқан. Аталмыш социологиялық зерттеу сандық методологияға негізделеді. Сандық әдістер өлшейді, көлемін анықтайды немесе сұрақтары бар сауалнамалар қолданылады, оларға берілетін жауаптар кодталады және оған сандық талдау жүргізіледі. Сандық әдістер жалпы тұрғындардың барлығын шектелген сұрақтар бойынша және көп адамдарды немесе мысалдарды зерттеу арқылы алынған деректер негізінде сипаттауға, тұрғындарды сипаттау кезінде айтарлықтай айырмашылықтарды анықтауға немесе оларға әсер ететін факторлардың, проблеманың және оның нақты себептері арасындағы байланыстарын анықтауға мүмкіндік береді.

Сандық және позитивистік методология сандық әдістердің басымдылығын сөзсіз мойындайды, тек оларды ғана растай алатын және дәлелдейтін әдістер деп санайды. Бұл дәстүр тұжырымдаманы фактілерден талдаулық теорияға көтерілудің индуктивті үдерісі ретінде қалыптастыруды қарастыратын ұстанымдар кешеніне сүйенеді.

Сандық көзқарастың артықшылықтарына зерттеу үшін сан жағынан көлемді объектілер, әлеуметтік топтар, қауымдарды қолдану мүмкіндігін жатқызуға болады.

Жастардың рухани-адамдық тәрбиелеу саласында қазақстандық құндылықтарды зерттеу барысында **бастапқы мәліметтерді жинаудың негізгі әдісі** жаппай пікіртерім жүргізу әдісі– сауалнама болып табылады. Социологиялық зерттеу барысында ең маңыздысы мәліметтерді жинау болып табылады. Осы сатыда мәліметтер жиналады, оның негізінде соңынан құбылыстар арасындағы байланыстар туралы қорытындылар жасалады және олардың маңыздылығы анықталады.

Жаппай пікіртерім (mass survey) – бұл мәліметтерді жинау әдісі, бұл ретте зерттеуші тікелей тұрғындар өкілдерінен, олардың жауаптары негізінде барлық тұрғындар жөнінде немесе олардың бір бөлігі жайлы айтарлықтай сенімді қорытынды жасауға болатындай таңдалып алынғандардан ақпарат алады.

Аталмыш зерттеу әдісінің мықты жағы жауап берушілерден фактілер, білім (perceptions), пікір (opinions), көзқарас (attitudes) және мінез-құлық есептері (behavioral reports) сияқты ақпарат түрлерін алу болып табылады.

Фактілерге жауап беруші туралы биографиялық мәліметтер (жасы, кәсіп түрі, туған жері, алғашқы саяси әуесқойлығы), олар басқа мәліметтерді интерпретациялау кезінде айтарлықтай болуы мүмкін. Білімдер санатына жауап берушінің қоршаған орта туралы ой-пікірлері жатады, яғни ол білетін немесе білуі ықтимал (мысалы, лауазымды тұлғалардың тегі немесе саясат туралы мәліметтер). Пікірлер тізіміне жауап берушінің нақты бір заттарға және оқиғаларға оның сұранымдары немесе көзқарастары кіреді. Қарым-қатынастарға жауап берушілердің айтарлықтай орныққан көзқарасын және олардың оқиғаларға, құбылыстарға және идеяларға берген бағасын жатқызуға болады. Тұрғындардың жүргізіліп отырған мемлекеттік саясатты қаншалықты қолдап отырғанын білгіміз келсе, онда біз көбіне нақты бір пікірлерге негізделген көзқарастарды қарастырамыз. Мінез-құлықтық есептер – бұл қандай да болсын бір жағдайларда (дауыс бергенде, газет оқығанда, бір саяси ұйымдардың қызметіне қатысқанда және т.т.) жауап берушілер беретін пікірлер.

Сауалнама кезінде сұрақтар түсініктерді операцияландырудың құралы іспеттес, ал осы сұрақтарға берілетін жауап берушілердің жауаптары бақылау ретінде қолданылады. Сондықтан бұл әдіс талдау бірлігі болып индивидтер және негізгі қолданылатын түсініктер осы индивидтермен байланысы бар зерттеулер үшін әсіресе қолайлы болып табылады. Атап айтсақ, бұл зерттеу әдісі орын алған пікірлердің жалпы параметрлерін анықтауға мүмкіндік, аталмыш әдістің негіздемесі оның мақсатында жатыр, ол өз кезегінде қамту аумағы және пікірлер кеңістігі туралы түсініктерді беруге негізделеді.

Зерттеу құралдары, оның мазмұны және негіздемесі

Мәліметтерді жинаудың құралы ретінде логикалық тұрғыдан құрылымданған сұрақтар кешені – сауалнама болып табылады. Сауалнаманың сұрақтар жинағына жабық сұрақтар және тұжырымдамалар енгізіледі, олар Қазақстан жастарының мінез-құлық ұстанымдар ерекшеліктерін зерттеу үшін қажет.

Жаппай пікіртерім сауалнамасы социологиялық зерттеудің бағдарламасына сәйкес әзірленді. Сұрақтар жинағы 58 сұрақтан құрастырылды, олар жас қазақстандықтардың басты ұстанымдары мен құндылықтар бағдарларын анықтауға мүмкіндік берді.

Атап айтсақ, зерттеудің бағдарламасы бойынша социологиялық сауалнаманың құрылымы үш бөліктен тұрады: 1) кіріспе, ол жауап берушіге зерттеу туралы қажет ақпараттан, толтыру нұсқауы және т.т. мәселелерді

камтиды; 2) негізгі, зерттелетін проблема бойынша тізбектелген сұрақтардан тұрады. Осы таңдалып алынған жобаның зерттеу міндеттері бойынша бұл бөлік келесі тараулардан тұрады: *өмірді қабылдау және басты өмірлік ұстанымдар, отбасылық құндылықтар, ұлтаралық төзімділік, мәдени-адамдық даму, саяси құндылықтар, тілдік жағдай, салауатты өмір салты*; 3) әлеуметтік-демографиялық, бұл жауап берушінің жынысы, жас мөлшері, білімі, кірісі және т.т. сипаттамалары туралы сұрақтар тізімінен тұрады.

Зерттеудің технологиялық бөлігі

Таңдау жиынтығының көлемі

Таңдау жиынтығының көлемі 2 000 сұраққа жауап берушіні құрайды. Социологиялық зерттеуді жүргізу аймағы – Қазақстан Республикасы. Таңдау келесі сатылардан тұрады: облыстар мен республикалық маңызға ие тұрғындардың санына қарай талдау жасалды. Әрі қарай қала–ауыл бойынша таңдау жүргізілді – әр облыс бойынша қалалық және ауылдық тұрғындардың көлемі есептелінді. Қалалық және ауылдық тұрғындардың көлемі облыс ерекшеліктері мен облыс бойынша, шағын қала және аудандық орталық, сондай-ақ ауылдар бойынша статистикалық мәліметтерге сүйеніп есептелінді. Таңдау есебі 1 кестеде берілген.

1 кесте. Жоба бойынша таңдау ерекшелігі, адам

	Барлық тұрғындар			Қала тұрғындары			Ауыл тұрғындары		
	Екі жыныс	Ерлер	Әйелдер	Екі жыны	Ерлер	Әйелдер	Екі жыныс	Ерлер	Әйелдер
Қазақстан Республикасы	2000	1004	996	1136	567	569	863	441	422
Ақмола облысы	78	40	38	36	19	17	42	22	20
Ақтөбе облысы	101	50	51	63	31	32	38	19	19
Алматы облысы	215	110	105	50	26	24	165	84	81
Атырау облысы	68	34	34	31	16	15	37	19	18
Батыс-Қазақстан облысы	72	37	35	35	18	17	37	19	18
Жамбыл облысы	121	61	60	48	25	23	73	38	35
Қарағанды облысы	150	76	74	118	60	58	32	16	16
Қостанай облысы	96	48	48	50	25	25	46	23	23
Қызылорда облысы	89	46	43	37	19	18	52	27	25
Маңғыстау облысы	73	37	36	34	17	17	39	20	19
Оңтүстік Қазақстан облысы	341	173	168	149	76	73	194	98	94
Павлодар облысы	79	40	39	55	28	27	24	12	12

	Барлық тұрғындар			Қала тұрғындары			Ауыл тұрғындары		
	Екі жыныс	Ерлер	Әйелдер	Екі жыныс	Ерлер	Әйелдер	Екі жыныс	Ерлер	Әйелдер
Солтүстік Қазақстан облысы	56	29	27	25	13	12	31	16	15
Шығыс Қазақстан облысы	146	75	71	91	46	44	55	28	17
Астана қ.	104	50	54	104	50	54	-	-	-
Алматы қ.	211	98	113	211	98	113	-	-	-

* ҚР Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің 2015 жылғы мәліметтері бойынша

Аталмыш зерттеу барысында бақылау бірліктерін таңдау бірнеше сатыдан тұрды: зерттеу барысында көпсатылы стратификацияланған таңдау қолданылды. Атап айтсақ, негізгі страт болып келесілер таңдалды:

1 саты. Облыстар бойынша таңдау – облыстар мен республикалық маңызға ие қалаларда тұратын тұрғындар санына қарай 14-жастан үлкен азаматтар саны анықталды, таңдау көлемі елдің 16 аймағы бойынша –Астана және Алматы қалалары, 14 облыс орталығын қамтыды.

2 саты. Қала-ауыл бойынша таңдау – әр облыста қалалық және ауылдық тұрғындардың көлемі есептелінді.

3 саты. Бастау сәтін анықтау – әр елдімекеннің ішінде кездейсоқ түрде бағыттың сөре нүктесі мен сұраққа жауап берушілер саны белгіленді.

4 саты. Үйлерді анықтау – сөре нүктесінен бастап бағыт бойынша «сол қол» ережесі бойынша жылжып отырып, үйлер таңдалды.

5 саты. Жауап берушілерді квотаға сәйкес таңдау – жекелеген үйде сұраққа жауап берушілер екі тетік бойынша таңдалады: жыныстық, жас ерекшелігіне сәйкес квота – сұраққа жауап берушінің жасы 14 жастан кем емес және 29 жастан аспауы тиіс, сондай-ақ жынысы жағынан репрезентативті таңдау болуы шарт (сұраққа жауап беретін әйелдер мен ерлердің саны әр облыс, қала және село бойынша Статистика комитетінің деректеріне сәйкес есептелініп алынды).

Сондықтан, пікіртерім республикалық маңызға ие Астана және Алматы қалалары, 14 облыс орталығы және 14 ауылдық елдімекенінде жүргізілді.

Таңдау репрезентативті болып табылады, яғни белгіленген параметрлер бойынша жауап берушілердің құрамы бас ерекшелікте (Статистика комитетінің 2015 жылғы арналған мәліметтері бойынша) берілген тиісті тепе-

теңдіктерге жақындатылған. Сонымен бірге орташа деректердің таңдау ерекшелігінің бас ерекшелігінен ауытқуы $\pm 3,5\%$ аспайды.

Социологиялық зерттеуді ұйымдастыру және өткізу әдістемесі

Жас қазақстандықтардың рухани-адамдық тәрбиелеу саласындағы құндылықтарын зерделеу бойынша социологиялық зерттеуге кіріспес бұрын социологиялық зерттеудің жоспары құрылды, ол бірнеше бөлікті қамтыды.

1. Ұйымдастыру бөлігі:

- зерттеудің негізгі бөлігін дайындау үшін қажет туынды ақпаратпен танысу;
- мақалаларды талдау үшін негізгі индикаторларды анықтау;
- баспа басылымдары, интернет-жарияланымдарымен жұмыс;
- зерттеудің әдістемелік инструментарийін әзірлеу және макеттеу (интервью алу бланкісі);
- зерттеу жобасының зерделеу бөлігінің таңдау ерекшелігін жобалау;
- социологиялық пікіртерімнің хаттарды ресімдеу және тираждау және бағдарлық-адрестік парақтарды әзірлеу, супервайзер мен интервьюерлер нұсқаулығын дайындау сияқты құжаттамасын әзірлеу;
- қажет кеңес берулерді жүргізу;
- жұмыс тобын қалыптастыру;
- супервайзер мен интервьюерлер үшін нұсқаулар беру;
- аймақтық супервайзер мен интервьюерлермен электрондық пошта, факс, телефон, on-line режимінде байланысқа шығу тәртібін бекіту;
- пікіртерім мерзімін, қажет ресурстарды, пікіртерім нәтижелерін өңдеу үшін қажет компьютерлік қамтылу деңгейін анықтау.

2. Зерттеу жобасының сауалнама жүргізу бөлігін жүргізу

- жауап берушілерден жаппай сұрау «face-to-face» әдісімен жүргізілді;
- есептік құжаттарды жинау, бақылау, алынған деректерді тексеру;
- сауалнама өткізу бөлігін аяқтаған соң толтырылған сауалнаманың жалпы көлемінен 30% бақылау үшін зерттеуге қатысқан жауап берушілердің телефондары арқылы кеңістікке бақылау жүргізілді.

3. Алынған ақпарат SPSS статистикалық пакетінің 21 нұсқасы арқылы есептелінді.

- макетті құрастыру;
- өзара байланыстарды, корреляцияларды есептеу.

4. Нәтижелердің жалпы талдауы

Эмпирикалық мәліметтерді интерпретациялау кезінде келесі талдау әдістері қолданылды:

- баспа және электронды БАҚ талдау;
- жауап берушілердің жауаптарын түрлері мен санаттары бойынша топтастыру;
- белгілер арасындағы байланыстарды анықтау үшін корреляциялық бөлінулердің қатарын құру;

5. Зерттеудің соңғы бөлігі

Тапсырыс берушінің талаптары бойынша социологиялық зерттеу нәтижелері бойынша талдамалық баяндама әзірленді, ол бекітілген соң электронды және жазбаша түрде тапсырылды. Техникалық сипаттаманың жалпы талаптарына сәйкес баяндама тараулар бойынша құралған, олардың әрбіреуінде: проблема, нәтижелер, қорытындылар, ұсыныстар берілген. Басып шығарылған баяндамаға қосымша ретінде: зерттеу бағдарламасы, құралдары, нұсқаулығы, кестелер, графикалар, «Excel» бағдарламасында бастапқы социологиялық материалдың толық көлемі, түрлі-түсті диаграммалар мен графикалар берілген. Баяндамаға: құралдар, нәтижелер кестелері электронды тасымалдауышта тапсырылды.

1. ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЖАСТАРДЫҢ НЕГІЗГІ ӨМІРЛІК БАСЫМДЫҚТАРЫ

1.1. Қоршаған ортаны қабылдау ерекшеліктері

Жас буынның құндылықтар бағдары практика кезінде қалыптасады, яғни әлеуметтік сипатқа ие. Құндылықтар өмірлік ұстанымдар мен қалауларды қалыптастыруға негіз ретінде қажет, сондықтан одан әрі қарай оның өмірлік стратегиясын және басты өмірлік басымдықтарын анықтайды.

Зерттеу барысында жас қазақстандықтардың ең басымды құндылықтары зерттелді. Ол үшін, бірінші кезекте, «бақытты адам» категориясына көңіл бөлінді, демек жас адамдарға «Сіз өзіңізді, мен бақытты адаммын деп айта алар ма едіңіз?» деген сұрақ қойылды.

Социологиялық зерттеудің қорытындысы бойынша жауап беруші жастардың жартысынан көбі өздерін бақытты адам ретінде анықтайды (61,6%), жауап берушілердің үштен бір бөлігі өздерін бақытсыз дегеннен гөрі (33,9%) бақытты адамдар санатына жатқызғандай болды. Жауап берушілердің 1,5% (1,2%+0,3%) жоқ деген жауапты таңдады. Жауап беруші жастардың 3% бұл сұраққа жауап беруге қиналды. Мәліметтер 1 диаграммада ұсынылып отыр.

1 диаграмма. «Жалпы алғанда, Сіз өзіңізді ... деп айта алар ма едіңіз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі %

Әйелдердің 66% өздерін «бақыттымын» деген жауап нұсқасын таңдаса, ерлер арасында бұл сұраққа жауаптың үлесі 57% құрайды. Алайда сомасында

«бақытты адам» және «бақытсыз дегеннен гөрі бақыттымын» деген жауаптардың ерлер үлесі (57%+37%) мен әйелдердің (66%+30,8%) үлесі бірдей болып келеді. Жас мөлшері жағынан 19 дан 23 жастағы – 62,2% және 24 тен 29 жастағы – 56,7% құраса, 14 тен 18 жастағылардың арасында «бақытты» үлесі (68,4%) көп болды. Мәліметтер 2 кестеде ұсынылып отыр.

2 кесте. «Жалпы алғанда, Сіз мен ... деп айта алар ма едіңіз» деген сұраққа жауаптардың бөлінуі, жас мөлшеріне қарай, %

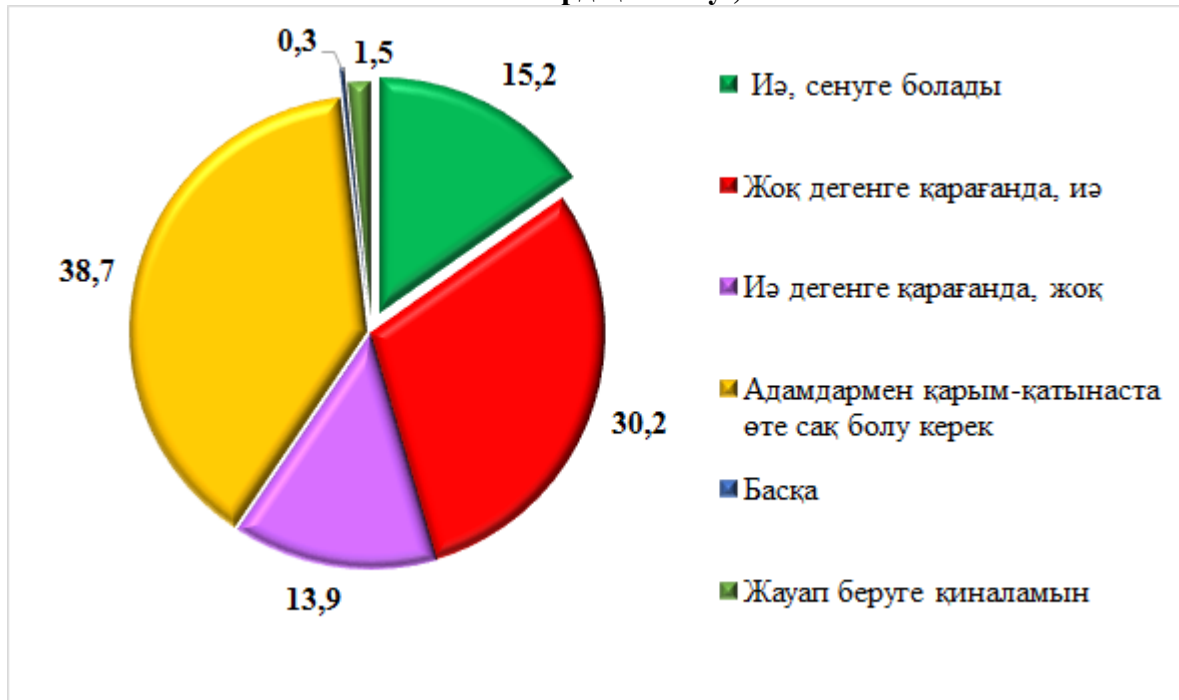
Жауап нұсқасы	14 тен 18 жасқа дейін	19 дан 23 жасқа дейін	24 тен 28 жасқа дейін
Бақыттымын	68,4	62,2	56,7
Бақытсыз дегеннен гөрі, бақыттымын	27,9	32,9	38,5
Бақытты дегеннен гөрі, бақытсызбын	1,3	0,6	1,6
бақытсызбын	0,2	0,2	0,6
Жауап беруге қиналамын	2,2	4,1	2,6

Ұлттық ерекшеліктер жағынан қарайтын болсақ, орыс өкілдеріне (52,7%) қарағанда қазақтар (63,9%) мен өзге ұлт өкілдері арасында (61%) өздерін бақытты сезінетін адамдардың үлесі жоғары екені байқалады.

Сенушілік тұлғалар арасындағы қарым-қатынасқа түсудегі ең маңызды категориялардың бірі, ол әрі қарай жас адамдардың мінез-құлқына айтарлықтай әсер етеді. Жалпы сенушілік әлеуметтік қарым-қатынасты анықтайды, әлеуметтік тепе-теңдіктің сақталуын, интеграцияны және қоғамдағы тұрақтылықты қамтамасыз етеді деп айтуға болады. Біздің жағдайда жастар ортасында сенушілік деңгейін зерттеу қажеттілігі туындады, ол өз кезегінде біздің қоғамдағы сенушілік мәдениетін қалыптастыру келешегін анықтау үшін қажет. Қазақстандық жастар бүгінгі таңда қаншалықты сене алады?

Алынған мәліметтер жауап берушілердің үштен бір бөлігінен көбі «адамдармен қарым-қатынасқа түскенде өте сақ болу керек» – 38,7% деп сыни көзқарасын жасырмады. Жауап берушілердің арасында 30,2% сенімсіздік танытқаннан гөрі, сенуге болады деген пікір айтты. Мәліметтер 2 диаграммада ұсынылып отыр.

2 диаграмма. «Сіз қалай есептейсіз, адамдарға сенуге бола ма?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі,%

Әрі қарай оң жауаптардың («иә, сенуге болады» – 15,2% және «сенбегеннен гөрі, сенуге болады» – 30,2%) үлесі және («сенгеннен гөрі, сенуге болмайды» – 13,9% және «адамдармен қарым-қатынасқа түскенде өте сақ болу керек» – 38,7%) қарсылық білдірген жауаптармен салыстырса, жауап берушілердің жартысынан көбі (52,7%) сенушіліктің төмен деңгейін көрсетуде. Жауап берушілердің 1,5% бұл сұраққа жауап беруге қиналды (2 диаграмма).

Мәліметтерді талдау кезінде әлеуметтік-демографиялық сипаттама адамдардың сенушілік деңгейіне ықпал ететінін көруге болады. Атап айтқанда, орыс өкілдері (10,4%) мен өзге (8,1%) ұлт өкілдеріне қарағанда қазақтар арасында «сенетіндер» үлесі көп (17,4%).

Тіркелген некеде тұратын жас адамдар үйленбеген/тұрмыс құрмаған (біріншілердің арасында 44,9%, екіншілердің арасында – 45,8%; сенбейтіндер сәйкесінше 53,5% және 52,1%) адамдарға қарағанда айналасындағы адамдарға көбірек сенуге дайын екен. Сенушілікке ресми некелесудің мәртебесі оң көзқарас ықпал етеді, өйткені бірге тұрып жатқан, бірақ некелерін ресми түрде тіркемеген жас адамдар арасында едәуір «сенбейтіндер» (60%) қатары көбірек.

Астана қаласының тұрғындары арасында «сенетіндер» – 7,7% құраса, «сенбейтіндер» қатары едәуір көп – 77,9%. Осындай жағдай Павлодар

(61,3% – «сенбейтіндер» және 8,8% – «сенетіндер»), Атырау (сәйкесінше 54,4% және 19,1%) облыстарында көрініс табуда. Ақмола (30,8%) және Ақтөбе (46,8%) облысының жас тұрғындар арасында «сенетіндер» үлесі көп. Алайда басқа аймақтарда «сенетіндер» үлесі айтарлықтай төмен (7,1% – 19,1%). Сонымен, осыған қарағанда алынған мәліметтер бойынша елдімекеннің түрі жауапқа айтарлықтай әсер етпейтіні анықталды. Осымен ауыл және қала тұрғындары арасында «сенетіндер» мен «сенбейтіндер» үлесі біркелкі.

Әрі қарай жауап берушілерге өмірде ең маңызды құндылықты атап өту ұсынылған болатын. 3 кестеден жауап берушілердің өмірлік құндылықтар иерархиясының *бірінші бестігінде* отбасы – 84%, денсаулық – 61,1% және достық – 23,1%, материалдық тұрғыдан қамтылған өмір – 19,8%, махаббат – 17,3% белгілегендерін көруге болады. Оларды негізгі құндылықтарға жатқызуға болады.

Екінші бестікке «қызық жұмыс, кәсіп» – 14,1%, «сауаттылық, білім» – 12,5%, «сенім, дін» – 10,9%, «көңілдің жай табушылығы» – 9,2%, «өзін-өзі жеткізу, өзін-өзі сыйлау» – 8,4% категориялары кіреді.

3 кесте. «Өмірде Сіз үшін ең маңызды құндылық қандай?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
1. Отбасы	84
2. Денсаулық	61,1
3. Достық	23,1
4. Материалды тұрғысынан қамтылған өмір	19,8
5. Махаббат	17,3
6. Қызықты жұмыс, кәсіп	14,1
7. Сауаттылық, білім	12,5
8. Сенім, дін	10,9
9. Көңілдің жай табушылығы	9,2
10. Өзін-өзі жеткізу, өзін-өзі сыйлау	8,4
11. Мансап, қоғамдағы зор дәрежесі	5,6
12. Адамдарға көмектесу	4,2
13. Кез келген ляззатқа қол жеткізу, демалу	3,9
14. Билік	3,8
15. Қоғамдық тану, танымалдылық, репутация	1,6
16. Шығармашылық	1,2
Басқа	0,4
Жауап беруге қиналамын	0,2

Зерттеу барысында біз «отбасы», «денсаулық», «қызықты жұмыс, кәсіп», «материалдық тұрғыдан қамтылған өмір» сияқты категориялардың құндылығы біздің жауап берушілер арасында жас мөлшеріне қарай арта түскеніне назар аудардық: мысалы, отбасын маңызды өмірлік құндылық ретінде 14-18 жасқа дейінгі жауап берушілердің 82 % құраса, 19-23 жасқа дейінгі - 83,9%, 24-29 жастағы 85,4% құрап отыр. Осындай қорытынды жасау дәлелденген деп түсінуге болады, өйткені адам есейген сайын, оның әрекеттері де, ойлаған ойлары да саналы түрде болатындығы түсінікті. Мәліметтер 4 кестеде берілген.

4 кесте. «Өмірдегі ең маңызды құндылық қандай?» деген сұраққа берілген мәліметтердің бөлінуі, жас мөлшері және гендерлік топтар тұрғысынан, %

Жауап нұсқасы	14 тен 18 жасқа дейін	19 дан 23 жасқа дейін	24 тен 29 жасқа дейін	Ерлер	Әйелдер
Сенім, дін	11	11,3	10,6	11,8	10,1
Отбасы	82	83,9	85,4	80	87,9
Кез келген ляззатқа қол жеткізу, демалу	4,8	4,5	3	4,7	3,3
Билік	3,3	4,8	3,3	5	2,7
Достық	33,5	22,5	16,9	25,8	20,5
Көңілдің жай табушылығы	8,2	8,5	10,4	8,1	10,2
Денсаулық	55,8	60,1	65,3	56,4	65,7
Сауаттылық, білім	18,8	13,7	7,5	11,8	13,2
Қызықты жұмыс, кәсіп	9,9	14,2	16,9	18	10,4
Махаббат	17,5	18,5	16,3	14,6	19,9
Материалды тұрғысынан қамтылған өмір	16,2	18,8	23	21	18,7
Қоғамдық тану, танымалдылық, репутация	1,1	2,4	1,4	2,5	0,8
Адамдарға көмек көрсету	3,3	3,7	5,3	4,5	4
Өзін-өзі жеткізу, өзін-өзі сыйлау	9,1	8,1	8,1	9	7,8
Мансап, қоғамдағы жоғары дәреже	6,3	5,4	5,3	6,2	5
Шығармашылық	1,7	1	1,1	1,3	1,1
Басқа	0,4	0,2	0,6	0,5	0,3
Жауап беруге қиналамын	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

4 кестеде көрсетілгендей, осыған ұқсас тенденция денсаулыққа деген көзқараста көруге болады. Мүмкін, бұл кіші жас тобының өкілдері үшін денсаулық баяғыдан бар нәрсе – номиналды құндылық ретіндегі категорияның болуымен түсіндірілуі мүмкін, ол бар, және ол құнды, бұл ретте жасы үлкен жастар бұл категорияға инструменталистік көзқарас танытып – денсаулық басқа мақсаттарға қол жеткізетін құнды құрал ретінде қарастырады екен. Бұл жағдайда денсаулықтың құндылығы өмірде жетістіктерге, дәулетке және өмірдің түрлі салаларында жалпы әл-ауқатқа қол жеткізу үшін қарапайым қажеттілік болуымен түсіндірілетін болу керек. Жауап беруші қазақтардың 62,2% денсаулықтың маңыздылығын алға қояды, орыстар арасында бұл көрсеткіш – 58% және өзге ұлттар арасында – 59%. Сонымен қатар, гендерлік тұрғысынан айырмашылықтар байқалуда, ерлерге (56,4%) қарағанда әйелдер (65,7%) денсаулыққа көп көңіл аударады. Мәліметтер 4 кестеде көрініс табуда.

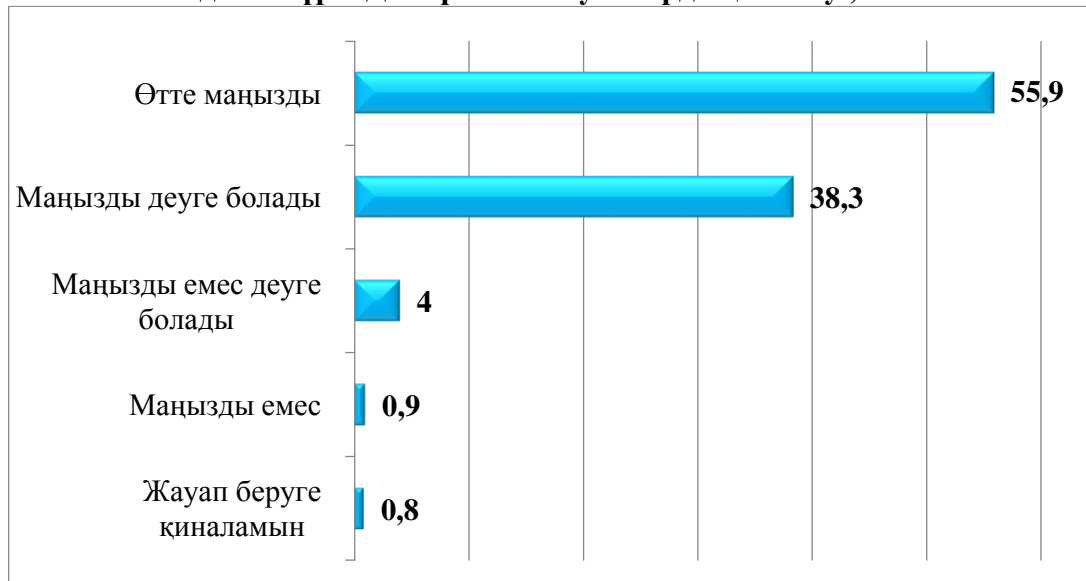
Мәліметтерге жасалған талдау көрсеткендей, қазақстандық жастар үшін достық пен махаббат ең маңызды құндылықтар болып табылады. Алайда біріншінің маңыздылығы адам есейген сайын азаятынын көрсетеді: 14 жастан 18 жасқа дейінгі жастағы жас адамдардың 33,5% осы категорияны таңдаса, 19 жастан 23 жасқа дейінгі жастағылар - 22,5%, ал 24 жастан 29 жасқа дейінгі жастағы жауап берушілер арасында жауаптар үлесі 16,9% құрады.

Бұл мәліметтер келесі сұраққа берілген жауаптармен дәлелденеді: «Айтыңызшы, Сіз үшін қаншалықты достар, таныстар маңызды?». Алынған мәліметтер жауап берушілердің жартысынан көбі үшін (55,9%) достар мен таныстар олардың өмірлерінде маңызды құрамы болып табылатынын көрсетеді Мәліметтер 3 диаграммада көрініс табуда.

Егер бұл сұрақты жас ерекшеліктері тұрғысынан қарастыратын болсақ, бұл құндылық категориясының «төмендеуін» байқауға болады, атап айтсақ 14 жастан 18 жасқа дейінгі жастағы жауап берушілер 58,2%, 19 жастан 23 жасқа дейінгі жастағы - 57,4% және 24 жастан 29 жасқа дейінгі - 53,2% көрсетіп отыр. Бұл мәліметтер қарсылықтық емес, алайда жас адамдардың жасы ұлғайған сайын, бірінші орынға отбасы және жұмыс сияқты құндылықтар шығатынын көруге болады .

3 диаграмма. «Айтыңызшы, Сіз үшін қаншалықты достар, таныстар маңызды?»
деген сұраққа берілген жауаптардың бөлінуі, %

Әрі қарай жауап берушілер «материалды тұрғысынан қамтылған өмір» сияқты құндылығы таңдайды (19,8%) және «қызық жұмыс, кәсіп» (14,1%). Осы инструменталды құндылықтар әйелдерге қарағанда жиі ерлер арасында көрініс табуда: материалды тұрғысынан қамтылған өмір жауап беруші ерлердің 18% құндылығы болып табылады, әйелдер арасында бұл үлес 10,4% құрайды. Сондай-ақ қызық жұмыс, кәсіп ерлердің 21% және әйелдердің 18,7% маңызды. Толықтай жауаптар үлесі 3, 4 кестелерде көрініс табуда.

Сонымен қатар, жауап берушінің жас мөлшері өмірлік құндылықтарына әсер етеді. 24 жастан 29 жасқа дейінгі жастағы жауап берушілер арасында «материалды тұрғысынан қамтылған өмір» және «қызық жұмыс, кәсіп» сәйкесінше 23% және 16,9% құрап отыр, ал 19 жастан 23 жасқа дейінгі жастағылар арасында бұл көрсеткіш сәйкесінше 18,8% және 14,2%, 14 жастан 18 жасқа дейінгі - 16,2% және 9,9% тең. Материалды тұрғысынан қамтылған өмір құндылығын жиі жұмыс істейтін жастар арасында (22,6%), некеде тұрған жауап берушілер арасында (24,3%) және көбіне орыс ұлты өкілдері арасында (25,3%) белгіленетінін байқауға болады.

Соңғы орында перифериялық құндылықтар деп аталатындары орнықты «қоғамдағы жоғары дәреже», «кез келген ляззатқа қол жеткізу, демалу», «адамдарға көмектесу», «билік» және басқалар. Мәліметтер 3 кестеде көрсетілген.

1.2. Жастар ұрпағы арасында еңбек құндылығы

Жауап берушілерге еңбектің адам өміріндегі рөлін анықтау ұсынылған болатын. Жауап берушілердің 56,5% «еңбек адамның өмірлік тұтынымы болып табылады, тұлғаның дамуына әсер етеді», 29,5% – «еңбек материалдық қамтамасыз ету құралы ретінде қажет» және тағы бір оннан бір бөлігі «еңбек көп жағдайда жетістікке жетуге әсер етпейді, өмірде ең бастысы жолыңның болғаны, жақсы туыстық қарым-қатынас және достық байланыс» (10,4%). Мәліметтер 4 диаграммада көрсетілген.

4 диаграмма. «Адамның өмірінде еңбек қаншалықты рөл атқарады?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %.

Қалалық жауап берушілердің 54,9% еңбек тұтынушылық және адамның дамуына ықпал етеді деп жауап берді, ал ауыл тұрғындары арасында бұл көрсеткіш жоғары (58,5%). Қалалық жауап берушілердің үштен бір бөлігіне жуығы еңбек алдымен материалдық қамтамасыз ету құралы десе, ал ауылдық – 26%. Еңбек көп жағдайда жетістіктерге ықпал етпейді, әлеуметтік байланыстың болғаны маңызды деп санайтын жауап берушілердің үлесі 1/10 қалалық және ауылдық елді мекендерде жауап беруге қатысқандарға тиіселі (5 кесте).

5 кесте. «Адамның өмірінде еңбек қаншалықты рөл атқарады?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, елдімекендер тұрғысынан алғанда, %

Жауап нұсқасы	Қалалық	Ауылдық
Еңбек тұтыным, адамның дамуына ықпал етеді	54,9	58,5
Еңбек материалдық қамтамасыз ету құралы	32,3	26
Еңбек көп жағдайда жетістіктерге ықпал етпейді, жақсы туыстық және достық байланыс	10,2	10,6
Басқа	0	0,5
Жауап беруге қиналамын	2,6	4,4

Әрі қарай егер бұл мәселені жас ерекшеліктері тұрғысынан қарастыратын болсақ, онда адам есейген сайын еңбек пен материалдық қамтушылық өзара байланысқан ұғым екенін соншалықты көбірек түсіне бастайтынын байқауға болады. Атап айтсақ, 14 жастан 18 жасқа дейінгі жас жауап берушілердің 27,3% «еңбек материалдық қамтушылық құрал ретінде қажет» жауап нұсқасын таңдаса, 19 жастан 23 жасқа дейінгілер – 29% , 24 жастан 29 жасқа дейінгілер – 31,3% (6 кесте) таңдайды. Осындай пікір әйелдерге қарағанда (27,2%) жиі ерлер арасында (31,9%) қалыптасқан.

6 кесте. «Сіз қалай ойлайсыз, адамның өмірінде еңбек қаншалықты рөл атқарады?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, жас мөлшері жағынан, %

Жауап нұсқасы	14 тен 18 жасқа дейін	19 дан 23 жасқа дейін	24 тен 29 жасқа дейін
Еңбек адамның тұтынымы болып табылады, адамның дамуына ықпал етеді	57,8	58,5	54,1
Еңбек материалдық қамтамасыз ету құралы болғандықтан қажет	27,3	29	31,3
Еңбек көп жағдайда жетістіктерге ықпал етпейді, жақсы туыстық және достық байланыс	11,2	8,8	11,1
Басқа	0,2	0,2	0,2
Жауап беруге қиналамын	3,5	3,5	3,2

Бұл жерде заманауи қазақстандық жастар арасында еңбек пен жетістікке қол жеткізудің өзара байланысының бар екені жайлы түсінушілік бар деп айтуға болады, алайда алдымен, жас адамдардың пікірі бойынша еңбек – бұл

өзінің дамуына және тұлғаның мүдделерін жүзеге асыруға ықпал ететін қоғамдық тұтынушылық.

Зерттеу барысында белгілі болғандай, заманауи қазақстандық жастар, алдымен, «материалдық тұрғыдан қамтамасыз етілгенін қалайды» – 55,2%. Бірақ, аталмыш категория «мінсіз өмір» туралы түсінікпен шектелмейді, жауап берушілер үшін «жақсы отбасы» (48,3%), әрі қарай «кәсіпқой болу» (27,5%) маңыздылығы жоғары болып қала бермек. Сонымен қатар, алынған мәліметтер көрсетіп отырғандай, жауап берушілер үшін «жақсы азамат» (21,9%) және «адал принципіалды адам болу» (17,4%) аса маңызды. Мәліметтер 5 диаграммада көрсетілген.

5 диаграмма. «Өмірде Сіз кім болғыңыз келеді?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %.

Сондықтан, жоғарыда көрсетілгендер қазақстандық жастардың бүгінгі доминантты өмірлік және мінез-құлық басымдықтарын қалыптастырады. Келесі мәселе де едәуір маңызды. Жас адамдар үшін материалдық ауқаттылық өздерінің жақсы отбасын құру және жетістікті мансапқа қол жеткізу сияқты маңызды мақсаттарының бірі ретінде олардың тартымдылығы аз емес. Бұл ретте отбасы жас адамдар үшін туыстарымен болатын эмоционалды байланысты қамтамасыз етуден басқа жастарға материалдық тұрақтылықты және ауақаттылықты сезінуге мүмкіндік береді.

Кәсіпқойлық қасиеттерді жастар өзінің материалдық күтулерін қол жеткізу үшін шынайы инструмент ретінде бағалайды. Материалдық

ауқаттылық және кәсіпқойлық біртұтас ұғым ретінде қарастырылады. Бұл түсінік зерттеудің осыған дейінгі сұрақтарымен де дәлелденіп отыр.

1.3. Денсаулық және салауатты өмір салты құндылығы

Осыған дейінгі сұрақтар жастар үшін денсаулықтың айтарлықтай құндылығын көрсетті. Зерттеу барысында әрі қарай жастардың салауатты өмір салтына деген көзқарасы анықталды.

Атап айтсақ жастарға «*Айтыңызшы, Сіз дұрыс тамақтану режимін сақтаймыз ба?*» деген сұрақ қойылды.

Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, жас адамдардың көпшілігі оң жауап берді, атап айтсақ 23% дұрыс тамақтану режимін сақтаймыз деп жауап берді, 40,6% жиі сақтаймыз деді, бірақ кей кездері сақтау мүмкін болмайды деді және тағы 14% сирек сақтайтын болып шықты.

Жауап берушілердің оннан бір бөлігі тамақтануға ешқашан көңіл аудармаймыз деп жауап берді. Қалған 0,6% жауап беруге қиналды (6 диаграмма).

6 диаграмма. «*Айтыңызшы, Сіз дұрыс тамақтану тәртібін сақтайсыз ба?*» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

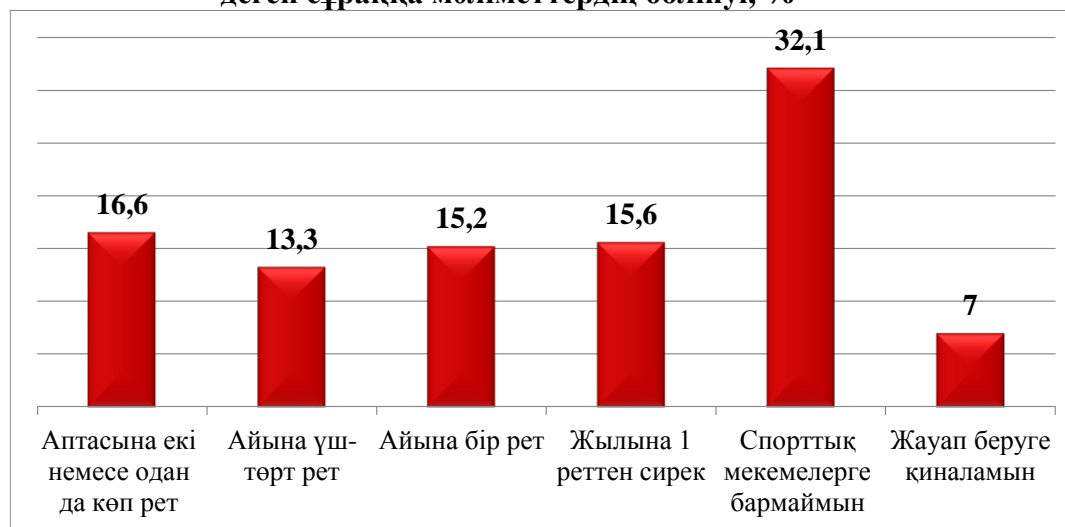

Негізінен жас адамдар спорттық залдарға бармайды, осылай жауап берушілердің 32,1% жауап берді. Жиі бұл 24 тен 29 жасқа дейінгі жастар – 37,6%, бұл ретте 14 тен 18 жасқа дейінгілердің үлесі 22,% және 33,3% – 19 дан 23 жасқа дейінгі жастардың үлесінде (7 диаграмма).

Жауап берушілердің 16,6% аптасына бірнеше рет спортзалдарына барады, айына үш-төрт рет барады – 13,3%, айына бір рет – 15,2% және 15,6% – спортзал, алаңдар мен бассейндерге жылына бір реттен аз барады.

Жастардың спорттық өмірге араласуы ауылға қарағанда қалада едәуір жоғары. Бұл әрине спорттық инфрақұрылымның ауылдық жерлерде дамымай отыруымен байланысты.

7 диаграмма. «Сіз қаншалықты жиі спорттық зал, алаң, бассейн және т.т. барасыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

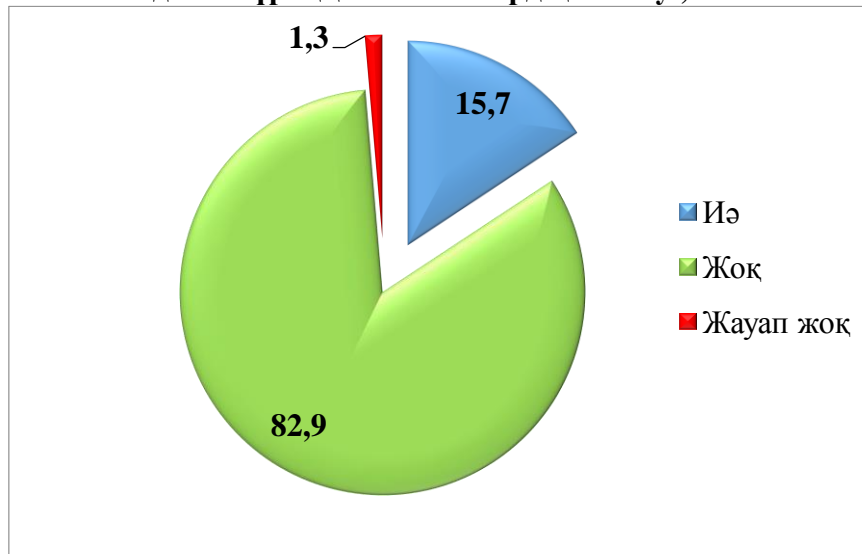

Пікіртерім барысында жас адамдардың көпшілігі шылым шекпейтіндігі анықталды – 82,9%. Бұл, әлбетте, заманауи жастар арасындағы оң көрсеткіш болып табылады және тағы бір мәрте жас буын үшін денсаулықтың маңыздылығын дәлелдейді.

«Айтыңызшы, Сіз шылым шегесіз бе?» деген сұраққа жауап берушілердің 15,7% оң жауап берді. Жас ерекшеліктері жағынан жиі 24 тен 29 жасқа дейінгі жастар – 23,6% шылым шегетіні анықталды.

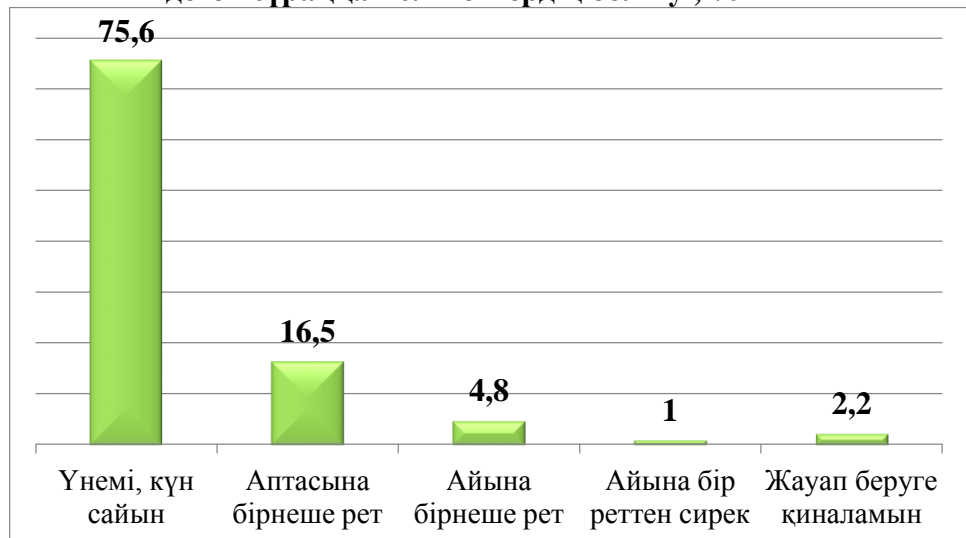
Жауап берушілердің қалған 1,3% жауап беруден бас тартты (8 диаграмма).

8 диаграмма. «Айтыңызшы, Сіз шылым шегесіз бе?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Шылым шегетін жастар арасында, негізгісі тұрақты түрде шылым шегеді – 75,6%, 16,5% – аптасына бірнеше рет, 4,8% – айына бірнеше рет. Мәліметтер 9 диаграммада көрсетілген.

9 диаграмма. «Егер Сіз шылым шексеңіз, онда қаншалықты жиі шылым шегесіз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Сондықтан зерттеудің осы бөлігінде жастар үшін ең басымды құндылықтар қарастырылды. Заманауи жас адам өзінің денсаулығын сақтауға тырысады, себебі нақты денсаулық маңызды әлеуметтік-кәсіптік ресурс болып табылады, сондай-ақ махаббатқа және бақытты отбасылық

өмірге талпынады. Еңбектің рөлін жас буын өз-өзін жүзеге асыру, материалдық ауқаттылық және тәуелсіздік құралы ретінде қарастырады. Ол үшін ауқатты материалдық жағдай, қызықты жұмыс, жақсы және сенімді достар да маңызды болып табылады.

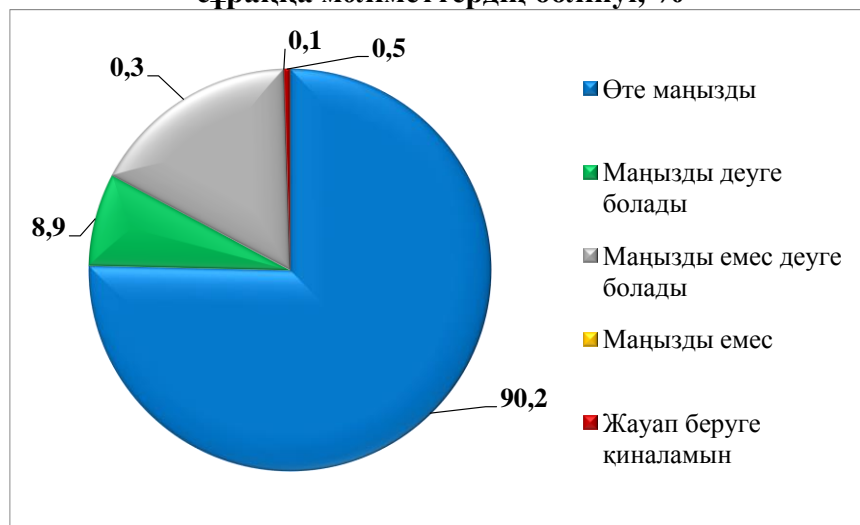
2. ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

2.1. «Мінсіз отбасы» және оның сипаттамасы

Әлеуметтік институт іспеттес жұбайлар, ата-аналар, балалар мен басқа туыстар арасындағы қарым-қатынасты реттейтін отбасы мінез-құлық үлгілерінің жиынтығымен сипатталады. Сондықтан отбасылық құндылықтарды зерттеу барысында отбасындағы рөлдік қарым-қатынас, ата-аналар мен балалар арасындағы қарым-қатынастың сипаты, отбасында міндеттерді бөлісу, отбасының қызметі мен құрылымы, отбасының және некенің қалайтын түрлері сияқты басты аспектілерге назар аударған маңызды.

Алынған мәліметтер көрсеткендей, жастар өмірінде негізгі құндылық ретінде отбасы деп есептейтіндер үлесі – 90,2%. Мәліметтер 10 диаграммада көрсетілген.

10 диаграмма. «Айтыңызшы, Сіз үшін қаншалықты отбасы маңызды?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Сонымен қатар, отбасының құндылығы жас ерекшеліктерге байланысты өсу тенденциясы байқалады: 14-18 жастағы жауап берушілердің 87,4 % отбасын маңызды өмірлік құндылық ретінде белгіледі, 19-23 жастағылар – 90%, 24-29 жастағылар – 92,2%. Жауап беруші жастардың әлеуметтік дәрежесі де олардың өмірлік құндылықтарға деген көзқарасына ықпал етеді: жұмыс істейтін жастардың 91,4 % отбасын маңызды құндылық ретінде белгілейді, оқитын және оқып жүріп жұмыс істейтіндердің 87,9 %, тек

оқушылардың – 87,8 %. Жауап берушілердің тек 0,4% («маңызды емес шығар»-0,3% және «маңызды емес»-0,1%) ғана теріс жауап берді.

Мәліметтер көрсеткендей, жауап берушілердің 69,2% мінсіз отбасы деп, алдымен, толық отбасын атап өтуде (7 кесте). Жас ерекшеліктері жағынан осындай жауап 14-18 жастағы жауап берушілер арасында – 71,9% және 19 - 23 жастағылар – 70,3%, ал 24 - 29 жастағылар тобында – 66%. Көбіне бұл ауылдық жастар үшін маңызды – 72,1%.

Екінші орынға жауап берушілер жұбайлық адалдықты таңдады, яғни жас адамдар үшін отбасында ерлі-зайыптылар бір-біріне адал болу керек деп есептейді – 40,3%. Бұл ретте қалалық тұрғындар осындай көзқарасты ұстанады – 42,7%, ауылдық – 37,2%. Отбасы жағдайына қарай бұл тіркелген некеде тұрып жатқандар үшін маңызды – 42,3%.

Үйде күйеуі отбасының материалдық қамтамасыз етілуіне, жұбайы – үйдегі тәртіпке және ауқаттылыққа жауап беретін отбасындағы міндеттерді бөлісуді жауап берушілердің 38,2% белгіледі. Осындай рөлдердің бөлісуіне өзге ұлт өкілдері арасында жиі орын алады – 44,8%, 38,5% қазақтардың және 33,2% орыстардың отбасыларында. Осындай жауап түрін қалалық тұрғындар арасында таңдалды – 36,6%, ауылдық тұрғындар арасында – 36,3%. Сондай-ақ, жауап берушінің жас ұлғайған сайын, соншалықты жиі ол отбасындағы еңбекті және рөлді дәстүрлі бөлісу туралы пікірді қолдайды. Осылайша бұл 24 - 29 жастағы жастардың 41,1%, 18 - 23 жастағы - 38,3% , 14 - 18 жастағы - 33,5% пікірлері.

**7 кесте. «Мінсіз отбасы» – бұл алдымен не?»
деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %**

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
1. Толық отбасы, яғни ата-ананың екеуінің болуы	69,2
2. Отбасы, онда ерлі-зайыптылар бір-біріне адал	40,3
3. Үйде күйеуі отбасының материалдық қамтамасыз етілуіне, жұбайы – үйдегі тәртіпке және ауқаттылыққа жауап беретін отбасы	38,2
4. Үлкендерге сыйластықпен қарайтын отбасы	33,2
5. Өмірді бірге өткізгісі келетін отбасы (отбасын сақтау)	26,2
6. Ерлі-зайыптылар ресми түрде тіркелген некеде тұрған отбасы	18,9
7. Ерлі-зайыптылардың құқықтары тең, бір-біріне тәуелді емес отбасы	10
8. Аталар мен әжелер немерелері және балаларымен бірге тұратын отбасы	7,7
9. Көпбалалы отбасы	9,9
10. Бір және екі баласы бар отбасы	2,4
Басқа	0,1
Жауап беруге қиналамын	0,3

Әрі қарай жастар үшін отбасында сыйластық маңызды, атап айтсақ сөз үлкендерге деген сыйластық туралы – 33,2%, 26,2% отбасын сақтау және өмір бойы бірге болу деп жауап берді, бестен бір бөлігіне жуығы тіркелген некені таңдады (18,9%). Мәліметтер 7 кестеде көрсетілген.

Жауап берушілердің тек оннан бір бөлігі ғана ерлі-зайыптылардың құқықтары тең, бір-біріне тәуелді емес отбасын таңдады – 10%. Сөз эгалитарлық отбасы түрі туралы, ол рөлдерді тең бөлісу, дәрежелердің, ерлі-зайыптылардың кәсіптік және зияткерлік өсу мүмкіндігінің теңдігіне негізделеді. Біз осындай отбасы түрінің өмірдің түрлі салаларында патриархалды принциптер басымдыққа ие болғанына қарамастан қазіргі уақытта кең таралған түрі болып табылатынына көз жеткіздік. Жалпы алғанда сауалнама нәтижелері көрсеткендей ерлер де, әйелдер де «мінсіз отбасы» туралы түсініктері бірдей екенін аңғартады.

Мінсіз отбасының негізгі сипаттамалары жауап берушілердің пікірінше келесідей. Мінсіз отбасы – бұл өзара түсіністік пен сыйластық бар отбасы (71,5%), барлық отбасы мүшелерінің денсаулығы маңызды (66%), қаржылық ауқаттылық (42,1%), өзара махаббат пен қайырымдалық (41%), төзімділік (15,3%) және соңғы орында тәуелсіздік и отбасы мүшелерінің құқықтары тепе-тең (9%). Мәліметтер 10 диаграммада көрсетілген. Әлеуметтік-демографиялық тұрғыдан алғанда едәуір айырмашылықтар анықталмады.

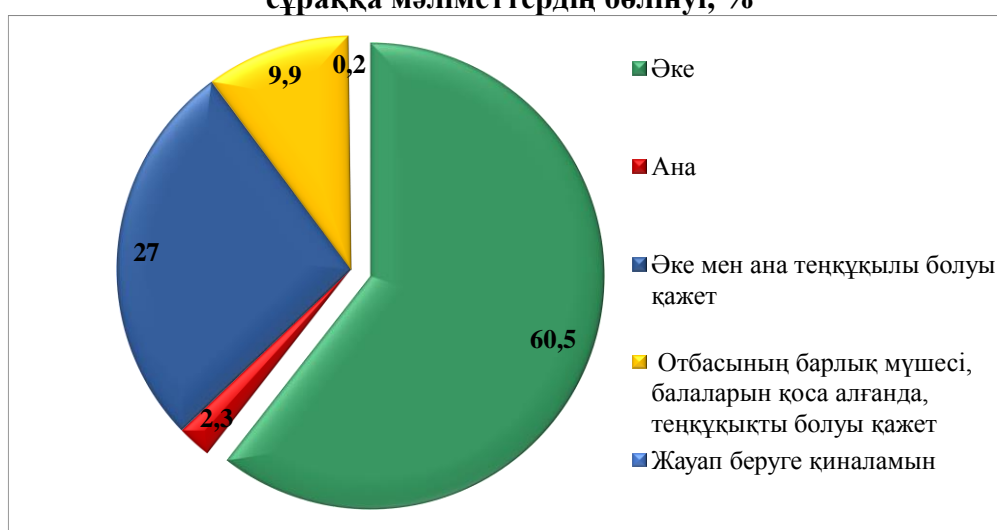
10 диаграмма. «Сіздің пікіріңізше, мінсіз отбасының сипаттамасы қандай?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

2.2. Жас қазақстандық отбасыларында міндеттерді бөлісудің құрылымы

Мәліметтер көрсеткендей, жауап берушілер отбасының патриархалды түріне артықшылықты береді – 60,5%, тек 2,3% отбасында «басты» рөлді отбасында ана атқаруы тиіс деді. Жауап берушілердің 36,9% (27%+9,9%) эгалитарлық/демократиялық отбасы түрін таңдады, онда ата-аналар да, балалар да тең дәрежелер мен рөлдік қызметті атқарады. Жауап берушілердің 0,2% осы сұраққа жауап беруге қиналды (11 диаграмма).

11 диаграмма. «Сіздің пікіріңізше, отбасында кім «басты» рөлді атқаруы тиіс?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Ауылдық жерлерде отбасының жиі патриархалды түрін таңдайды – 64,5%, қалада бұл көрсеткіш 57,4% құрайды. Мәліметтер 8 кестеде көрсетілген.

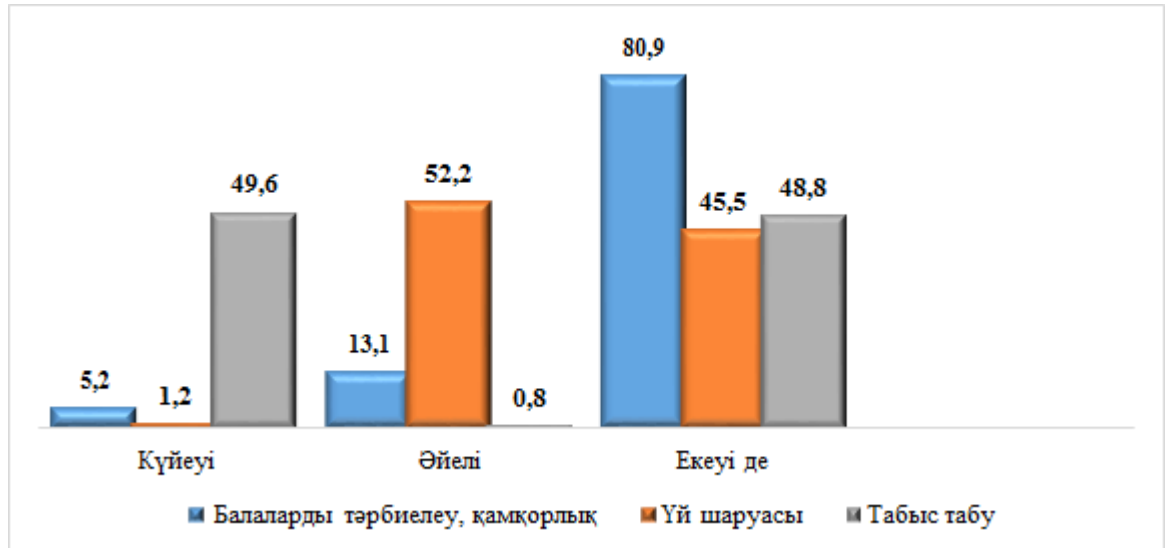
8 кесте. «Отбасында кім «басты» рөлді атқаруы тиіс?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, елдімекен түрі және гендер тұрғысынан, %

	қала	ауыл	Ерлер	Әйелдер
Әке	57,4	64,5	64,6	56,6
Шеше	2,8	1,7	1,9	2,8
Әке мен шешенің құқықтары тең болуы тиіс	27,8	26	24	29,9
Балаларды қоса, отбасының барлық мүшелерінің құқықтары тең болуы тиіс	11,7	7,7	9,2	10,6
Жауап беруге қиналамын	0,3	0,1	0,2	0,2

Отбасындағы міндеттерді бөлісу мәселесі – жас отбасылары кезігетін негізгі проблемалардың бірі болып табылады. Отбасының дәстүрлі түрінде ер адам – отбасын толығымен қамтитын адам, ал әйел – үйдегі тәртіптің және барлық отбасы мүшелерінің тоқ болуын қадағалайтын ошақ иесі. Осындай отбасы түрі біздің қоғамда сақталып келе ме? Немесе міндеттердің қайта бөлісуі жүргізілді ме, және дәстүрлі өмір тәртібі заманауи өмірге қарама-қайшы ма, өйткені әйелдер бүгін ерлермен қатар жұмыс істеп келеді.

Балаларды тәрбиелеу және оларға қамқор болу ерлі-зайыптылардың екеуінің де міндеті болып табылады – осылай жауап берушілердің 80,9% белгілейді, қалған 13,1% және 5,2% сәйкесінше бұл тек әйелдердің ғана және ерлердің ғана міндеті деп санайтындар. Жауап берушілердің көпшілігі (52,2%), үйдегі жұмысты әйел адам атқаруы тиіс деп есептейді, 45,5% ерлі-зайыптылар бұл істі бірігіп атқаруы тиіс десе, тек 1,2% – ерлер жасау керек. Жауап берушілердің жартысына жуығының пікірі бойынша (49,6%) отбасында ақшаны тек ерлер табуы керек дейді, екінші жартысы бұл ерлі-зайыптылардың екеуінің де міндеті деп санайды, тек 0,8% бұл міндетті тек әйелге ғана жүктеп отыр (12 диаграмма).

12 диаграмма. «Сіздің пікіріңізше, некеде ерлі-зайыптылар қандай рөлдерді атқарулары тиіс?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Алынған мәліметтер бойынша, қазақстандық жас отбасыларында міндеттерді бөлу құрылымын дәстүрлі немесе эгалитарлық модельге жатқызу қиын. Ол бір микс (mixed - араласқан) іспеттес құбылыс осы түрлердің араласуы. Мүмкін, егер мәліметтерге сүйенетін болсақ, құндылықты-

нормативті деңгейде бұл құбылыстың екінші модель жағына қарай ауытқуы байқалатын сияқты. Бірақ практикада үй шаруасын жүргізу және балаларды тәрбиелеу әйелге жүктеліп отырғанын атап өткен маңызды, осыған қарамастан әйел ерлермен қатар еңбек нарығында қызмет етуде.

2.3. Жастар ортасында некелесудің артықшылықты түрлері

Зерттеу барысында жас адамдарға: «Сіз қалай есептейсіз, некені міндетті түрде тіркеу керек пе?» деген сұрақ қойылды. Алынған мәліметтер келесіні көрсетіп отыр, жауап берушілердің көпшілігі некені міндетті түрде АХАЖ-да тіркеу керек деген пікірді ұстанады – 79% (13 0). Осындай пікірді көбіне қазақтар ұстанады – 82,1%, 75,2% - өзге ұлт өкілдері арасында және 69% – орыстар.

13 диаграмма. «Сіз қалай есептейсіз, некені міндетті түрде тіркеу керек пе?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

12,4% тіркеу міндетті емес деп жауап беріп отыр. Осындай жауапты көбіне заңды түрде тіркелмеген некеде тұрып жатқан жас отбасылар есептейді – 32,5%, үйленбеген/тұрмыс құрмағандар арасында осындай жауап үлесін – 12,9% тең және 9,7% үйленгендер/тұрмыс құрғандар. Ұлттық ерекшеліктер жағынан жиі орыстар – 25%, тек 8,8% ғана қазақтар, ауылдық тұрғындарға қарағанда – 10%, қалада көбірек осылай есептейді – 13,6%. Жауап берушілердің 6,1% тек діни рәсімді өткізу жеткілікті болып саналады. Жауап берушілердің 2,3% бұл сұраққа жауап беруге қиналды.

Некеге тұрудың ең басты себептерінің бірі ретінде жас адамдар сүйікті адамымен бірге болу себебін атайды – 72,2%. Мәліметтер 9 кестеде көрсетілген.

Осындай пікірді жиі әйелдер ұстанады – 74,6%. Ал ата-аналардың кеңесі және туыстарының талабы ерлер арасында некеге тұрудың себебі болып белгіленуде – 11,2%.

9 кесте. «Қандай себеп Сіз үшін некеге тұру үшін ең басты себеп болуы мүмкін?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Сүйген адаммен бірге болуды қалау	72,2
Ата-аналар мен туыстардың кеңесі және ұсынысы	9,7
Балалы болуды қалау	9,5
Барлығы некеге тұрып жатыр, осылай барлығы қалайды	3,3
Жалғыздықтан қорқу, жалғыз қалуды қаламау	2,2
Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін	1
Қызығушылық, бір-бірін таң қалдыру	0,1
Жауап беруге қиналамын	1,9

Мәліметтерге сүйенетін болсақ, біздің жастар үшін некеге тұрудың себебі ретінде бір-бірін таң қалдыру үшін қарапайым қызығушылықтан туындауы мүмкін емес екенін айтуға болады. Сондай-ақ, некеге тұру жас жауап берушілер үшін қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету, жалғыздықтан қорқу себептері ретінде белгіленбеген.

Жауап берген жас адамдар мықты отбасының барлық жағдайлардың маңыздылығын жоғары бағалап отыр. Мәліметтер 10 кестеде көрсетілген.

Мәліметтер көрсетіп отырғандай, жауап берушілердің көбі ерлі-зайып арасындағы сенімділікті (81,5%) және балаларды бірігіп тәрбиелеуді жоғары бағалауда (81,4%). Біріншісі өзге ұлт өкілдері арасында маңызды – 84,3%, қазақтар арасында – 82,9% және орыстар арасында – 74,2%. Көбіне әйелдер үшін балаларды бірігіп тәрбиелеу маңызды – 83,8% қарсы 78,9%. Жоғарыда аталған жағдайлар жиі ресми түрде тіркелген некеде тұрып жатқан жас адамдар үшін маңызды.

10 кесте. «Мықты отбасы болу үшін маңызды ұсынылып отырған талаптардың әрбіреуін 1 ден 5-ке дейін шкала бойынша бағалаңыз» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Мүлдем маңызды емес	2	3	4	Өте маңызды	Жауап беруге қиналамын
Өзара сыйластық	0,5	0,9	3,9	14,3	79,7	0,6
Өзара төзімділік және түсіністік	0,6	0,6	4,7	19,9	73,4	0,7
Жұбайлардың берген сөздеріне берік болуы	0,7	0,6	2,4	13,9	81,5	0,9
Жұбайлардың проблемаларды бірігіп шешуге дайын болуы	0,9	0,5	7,6	22,5	67,6	0,9
Балалар және оларды бірлесіп тәрбиелеу	0,8	0,5	2,1	14	81,4	1,1
Жақсы үймен қамтамасыз ету	1	0,7	4,8	24	68,1	1,3
Отбасының кірісі зор (еңбекақы және т.т.)	1,4	1,5	9,5	24	62,6	0,8
Үйдегі міндеттердің тең бөлісуі	4,1	5,2	17	22,9	49,5	1,1
Ортақ қызығушылықтардың болуы	2,8	4,2	13,4	23,1	55,3	1
Көп уақытты бірге өткізу мүмкіндігі	1,1	1,8	9,4	24,5	62,0	1,1

Жалпы мәліметтер бойынша, жауап берушілердің жартысынан көбі жоғарыда ұсынылған отбасы және некеге тұрудың талаптарын жоғары бағалап отыр.

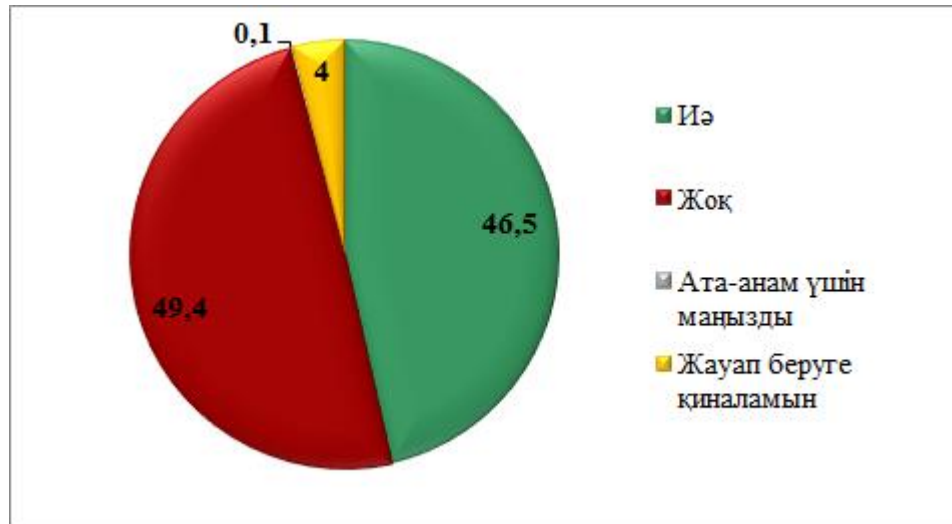
Жауап берушілердің 49,4% үшін күйеу жолдасының немесе жұбайының ұлты маңызды емес, және керісінше қатысушылардың 44,5% серіктесінің ұлтына жіті назар аударады (14 диаграмма).

Бірінші пікірді жиі орыс ұлты өкілдері арасында ұстанады – 67,2%, 52,9% – өзге ұлт өкілдері арасында, 44,% – қазақтар арасында. Серіктесінің/жұбайының ұлты көбіне ауылда тұратын жастар үшін маңызды емес (52,2%), қалада тұратын жастардың үлесімен салыстырғанда (47,2%). Жас ерекшеліктері жағынан салыстырма жасайтын болсақ, 14-18 жастағылар жиі ұлттық ерекшеліктерге мән бермейді екен. Сондай-ақ, азаматтық некеде тұрып жатқан немесе ажырасып кеткендер арасында да осы жауапты таңдаған болып шықты.

Ұлттық ерекшелікке көбіне қаланың жастары көңіл аударады екен (48,8%) ресми түрде тіркелген некеде тұрып жатқан (50,3%) жастары 19 бен 23 жас аралығындағы (48%) қазақтар (50,6%). Жауап берушілердің 4% жауап беруге қиналды.

14 диаграмма. «Сіз күйеу жолдасыңызды/ жұбайыңызды таңдаған кезде оның ұлтына қаншалықты мән бересіз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап берушілердің 42,4% өздерінің әлеуметтік-демографиялық сипаттамасына қарамастан, ұлтаралық отбасыларына өздерінің селқос көзқарастарын білдірді.

Жауап берушілердің 35,7% (16,7%+19%) осындай некелерді оң бағалайды, «оң, себебі ұлтаралық некелер Қазақстанның халқын одан сайын біріктіреді» және «оң деп ойлаймын, өйткені ұлттық ерекшелік күйеуді/зайыбын таңдаған кезде маңызды емес».

Жас жауап берушілердің 18% (11,7%+6,3%) ұлтаралық некелерге бұрыс көзқараспен қарайды, «теріс деп ойлаймын, ұлтаралық некелер проблемалық болып саналады» және «теріс, ұлтаралық некелер ажырасуға апарады».

3,8% «жауап беруге қиналамын» жауап нұсқасын таңдады (11 кесте).

11 кесте. «Сіз ұлтаралық некеге қалай қарайсыз?» деген сұраққа
мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Оң көзқарас, ұлтаралық некелер Қазақстан халқын одан сайын біріктіреді	16,7
Оң көзқарас шығар, өйткені жұбайларды таңдаған кезде олардың ұлтына ешкім қарамайды	19
Селқос көзқарас, әр адам өзіне жұбайын таңдауға еріктілік құқығына ие	42,4
Теріс көзқарас шығар, ұлтаралық некелер проблемалық болып табылады	11,7
Теріс, ұлтаралық некелер ажырасуға апарады	6,3
Жауап беруге қиналамын	3,8

Төмен кестеде көрсетілгендей, жас қазақстандықтардың пікірі бойынша, баланың бойында, алдымен еңбекқорлықты тәрбиелеу керек – 64,7%, жауапкершілік сезімін – 47,1%, тәуелсіздік, дербестік – 34,7%. Мәліметтер 12 кестеде көрсетілген.

Әрі қарай *екінші үштікке (20-30% бастан)* Отанға деген махаббат – 28,3%, басқа адамдарға деген төзімділік және сыйластық – 26,6%, табандылық, қажырлылық – 21,5%.

Үшінші үштікке 10 бастан 20% дейін – өз ұлтының дәстүрі мен салтын сыйлау (16,%), тіл алушылық (12,4%), ұқыптылық (ақша мен заттарға ұқыпты қарау) (11,6%).

Соңғы орында 10% аз – риясыздық (8%) және діндарлық (4,1%).

12 кесте. «Сіздің пікіріңізше, баланың бойында қандай қасиеттерді тәрбиелеген маңызды?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
1. Еңбекқорлық	64,7
2. Жауапкершілік сезімі	47,1
3. Тәуелсіздік, дербестік	34,7
4. Отанға деген махаббат	28,3
5. Төзімділік және басқа адамдарды сыйлау	26,6
6. Табандылық, қажырлылық	21,5
7. Өз ұлтының (ұлттық) дәстүрі мен салтын сыйлау	16,2
8. Тіл алу	12,4
9. Ұқыптылық (ақша мен заттарға ұқыпты қарау)	11,6
10. Риясыздық	8
11. Діндарлық	4,1
Жауап беруге қиналамын	0,7
Басқа	0,2

Осы тарауды қорытындылай келе, заманауи қазақстандық отбасы өзінің құрылымы мен ішкі отбасылық қарым-қатынас жағынан айтарлықтай біркелкі екенін атап өту қажет. Мінсіз отбасы туралы өздерінің көзқарасын елестеткен кезде жас қазақстандықтар жиі дәстүрлі және консервативті көзқарасты таңдайды екен – толық отбасы (екі ерлі-зайыптының болуы), аға буын өкілдеріне құрметпен қарау, тіркелген некеде болу.

Ерлі-зайыптылардың қарым-қатынастарында өзара сыйластық және төзімділік, махаббат пен қамқорлық, адалдық, өмір бойына бір некеде болу маңызды. Жас қазақстандықтар жиі ресми тіркелген некеде тұрғанды және нуклеарлық отбасын құруды көздейді. Сондай-ақ жастар үшін отбасының қаржылық ауқаттылығы маңызды екен. Отбасылық міндеттерді бөлісуде патриархалды принцип сақталуда. Балалардың болуы және оларды бірігіп тәрбиелеу – отбасылық өмірінің маңызды бөлігі. Көбіне жас адамдар ұлтаралық некелерге селқостықпен қарайды.

3. ЖАС ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ МӘДЕНИ-САУЫҚ СҰРАНЫМДАРЫ

3.1. Заманауи жастардың мәдени өмірге араласуы және бос уақыттың құндылығы

Қазіргі қоғам дамуының жағдайында адам үшін бос уақыт нақты құндылық болып табылады, өйткені бұл уақыт адамның жеке дамуына бөлінген уақыт болып саналады. Алайда уақытқа құндылық ретінде қарау көзқарасы бірден пайда болмайды. Бірқатар зерттеуші бос уақытты шектеусіз мүмкіндіктер кеңістігі ретінде интерпретациялайды, ол тек «жұмыстан демалу» сияқты емес, сондай-ақ «өзі үшін демалу» ретінде болғаны абзал. Сондықтан ол жалпыға бірдей қолжетімді мәдени құндылық болып саналады.

Мәліметтерге сәйкес, бос уақыттың маңыздылығы жауап берушілердің барлық жас категорияларына бірдей. Мәліметтерді талдау жауап берушілердің басым көпшілігі (87,3%) бос уақыттың маңыздылығын атап өткен (44,8%+42,5%) (15 диаграмма).

15 диаграмма. «Сіздің бос уақытыңыз Сіз үшін қаншалықты маңызды?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Әрі қарай жас қазақстандықтардың бос уақыттарының құрылымы қарастырылды. Сөз бос уақытты өткізуді сипаттайтын қызмет түрлері жайлы болмақ. Біз бірқатар қызмет түрі ұсынылды: мәдениетті жеке тұтыну – кітап, журнал, газет оқу, радио тыңдау, телехабарлар көру; ашық-визуалды

мәдениетті тұтыну –театр, кино, концерт, музей, көрме, діни ғимараттарды тамашалау, спорттық залдарға бару; сауық шаралары мен ойындар – би клубтары, компьютерлік залдар және т.т. бару.

Социологиялық мәліметтер көрсеткендей, жауап берушілердің жартысынан көбі ешқашан көрмелерге бармаған (60,6%), хайуанаттар бағы (53,3%), компьютерлік клубтарға (62,9%), музейге (54,2%), түңгі би клубтарына (56,4%), театрға (55%) бармаған. Мәліметтер 13 кестеде көрсетілген.

Жауап берушілер арасында кітапханаға барғандар саны төмен, жауап берушілердің 44,9% ешқашан кітапханада, концерт залдарында – 50,2%, спорттық залдарда болмаған – 36,7%.

Бұл жерде жас адамдардың сұранымдары жағынан жас ерекшеліктерінде айырмашылықтар байқалады, атап айтсақ 24 – 29 жастағы аға топ өкілдері ашық-сауық, аквапарк, көрме, кітапхана, концерт залы, музей сияқты мәдени орындарына едәуір аз баратыны анықталды.

13 кесте. «Төменде тізбектелген орындарға Сіз қаншалықты жиі барасыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Ешқашан	Жылына 1-2 рет	Жылына 3-6 рет	Айна 1 ретке жуық	Аптасына 1 ретке жуық	Аптасына 1 реттен көп	Жауап беруге қиналамын
Аквапарк	40,6	45,6	8,2	1,2	0,4	0,1	3,8
Бар/Дәмхана/Мейрамхана	11,5	23	30,5	21,7	5,7	2,1	5,3
Кітапхана	44,9	22,4	9	8,3	4,2	5,2	5,8
Көрме	60,6	21,8	7,9	2,8	0,4	0,4	5,9
Хайуанаттар бағы	53,3	31,9	7,5	1,4	0,5	0,3	4,9
Ойын және сауық орталығы	42,4	20,6	14,1	11,6	5,9	1,6	3,7
Кинотеатр	19,8	24,5	23,6	19,1	7,3	2,1	3,5
Компьютерлік клуб	62,9	13,4	7,1	6,3	4,5	1,4	4,3
Концерт залы	50,2	24,9	12,3	6,1	1	1	4,4
Музей	54,2	29,3	9,1	2,3	0,7	0,3	4
Түңгі би клубы	56,4	14,9	10	8,6	2	1	7
Сұлулық салоны	25,7	10,9	20	29,6	3,3	2,2	8,1
Спорт залы	36,7	14,1	8,7	11,5	9,2	13,1	6,6
Театр	55	24,5	9	4	1,1	0,5	5,8
Шіркеу/Мешіт	25,9	29,9	13,2	12,1	5,7	3,6	9,5

Жылына 1 реттен көп емес жастар аквапаркке барады (45,6%), хайуанаттар бағына (31,9%), музейге (29,3%), шіркеу/мешітке (29,9%). Жылына 3-6 рет жас адамдар бар/дәмхана/мейрамханаларға – 30,5%, кинотеатрларға барады – 23,6%.

Осылай бос уақыттың құрылымында оның мазмұнын зерттеу жас адамдардың проблемасын анықтауға мүмкіндік береді, ол қалалық және ауылдық жауап берушілердің сауық ортасының белсенді мәдени-дамыту әлеуетінің айтарлықтай бөлігін ғана пайдаланады екен.

Жалпы мәліметтер көрсеткендей, мәдени, сауық орындарына бару көрсеткіші әсіресе ауылдық жастар арасында көрініс табады. Бұл әрине осындай мекемелердің ауылдық жерлерде қолжетімді емес екендігімен түсіндіріледі. Бірақ оларға қарапайым кітапханалар қолжетімді екенін атап өткен дұрыс, бірақ бұл мекемелерге де ауылдық жерлерде бару көрсеткіші төмен.

3.2. Жас адамдардың мәдени сұранымдары

Алынған мәліметтер көрсеткендей, заманауи жастардың басым көпшілігі әлеуметтік желілерге көп көңіл аударатыны көрініп тұр – 73,3% (14 кесте).

Әлеуметтік желілерге көбіне қалалық жастар көңіл бөледі (75,6%), олардың жасы 24 жасқа дейін – 74,5% - 14 тен 18 жасқа дейін және 75,4% 19 дан 23 жасқа дейін, оқитын және сонымен қатар жұмыс істейтін (81,3%), үйленбеген/тұрмыс құрмағандар – 76,2%.

14 кесте. «Соңғы апта ішінде Сіз нені оқыдыңыз/көрдіңіз/тыңдадыңыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Пайдаландым	Пайдаланған емеспін	Жауап беруге қиналамын
Газеттер/баспа журналдары	32,3	65	2,7
Газеттер/ электронды журналдар	24,8	71	4,1
Жаңалықтар сайты	50,4	45,9	3,7
Телевидениедегі жаңалықтар көрсетілімі	64,2	31,6	4,1
Кітаптар, оның ішінде электронды немесе онлайн	28,6	65,5	5,9
Радиодағы жаңалықтар шығарылымы	29,3	64,7	5,9
Әлеуметтік желілер	73,3	21,7	4,9

Жауап берушілердің 64,2% жаңалықтар шығарылымдарын теледидар арқылы көреді екен. Телевизиялық жаңалықтардың танымалдылығы отбасын құрғандар арасында (70,8%) жасы 24 тен 29 жасқа дейін – 68,2%. Танымалдылығы жағынан үшінші орында жаңалықтар сайты тұр – 50,4%.

Жастар газет пен журналдарды оқымайды деуге болады (65% – баспа және 71% – электронды), кітаптар (65,5%) оқымайды, 64,7% – радио тыңдамайды. Мәліметтер бойынша келесіні көруге болады, үштен бір бөлігі – оқитын жастар, бұл мейлі электронды немесе баспа материал болсын. Атап айтсақ, баспа газеттері мен журналдарды жиі ауылдық жастар арасында оқиды (35,9%). Жас ерекшеліктері жағынан олар жасы 24 тен 29 жастағылар үшін жақын – 35,2%. Электронды материалға байланысты жағдайға келетін болсақ, онда 19 дан 23 жастағылар басым түсіп отыр – 26,2%. Сондай-ақ оларды 10% жуығы қалалық жастар тұтынып отыр (29,3% қарсы 19,1%).

Көркем әдебиет те көбісін қызықтырмай отыр. Жалпы таңдау бойынша қазіргі уақытта көркем әдебиетті жауап берушілердің 35,7 % оқиды. Мәліметтер бойынша, жас адамдардың көпшілігі қазіргі уақытта оқымайды (61,7%). Жауап берушілердің қалған 2,5% жауап беруге қиналды.

Жастар үшін ең танымал жанрлар қатарына шытырман оқиғалар (27%), махаббат романдары (24,6%), детективтер (20,8%) жатады. 19,4% тарихи әдебиетті таңдап отыр, 16,4% – фантастика мен фэнтези жанрын. Мәліметтер 15 кестеде келтірілген.

15 кесте. «Сіз қандай жанрдағы кітаптарды оқуды қалайсыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқалары	Таңдау саны
Шетел классикасы	10,6
Заманауи көркем проза	10,4
Орыс авторларының классикасы	11,6
Отандық классика	8,3
Поэзия	10,3
Фантастика және фэнтези	16,4
Детективтер	20,8
Махаббат романдары	24,6
Шытырман оқиғалар	27
Тарихи әдебиет	19,7
Публицистика	3,5
Басқа	7,2
Жауап беруге қиналамын	11,7

Жауап берушілердің оннан бір бөлігі шетел классикасын (10,6%), заманауи көркем прозасын (10,4%), орыс авторларының классикасын таңдап отыр (11,6%). Тек 8,3% отандық классикасын таңдаған. Жауап берушілердің 11,7% жауап беруге қиналды.

Мәліметтер бойынша жауап беруші жастар заманауи шетел музыкасын тыңдағанды ұнатады – 37%. Ол 14 тан 18 жастағы жастар үшін танымал болып отыр – 44,4%.

Екінші орында қазақстандық поп-музыкасы – 22% және үшінші орында – ресей музыкасы (17,7%). Қазақстандық поп-музыканы жиі 24 тен 29 жасқа дейінгі жастағылар тыңдайды – 23,4%, 18 ден 23 жастағылар арасында бұл көрсеткіш 21,9%, 14 тен 18 жастағылар – 19,3% құрайды.

Классиканы тыңдауға жауап берушілердің оннан бір бөлігі ғана (10,1%), халық – 4,9% әуестенеді. Жауап берушілердің 5,4 % басқа жауап нұсқасын таңдады, олардың ішінде корей, үнді, шығыс, хип-хоп, рэп, рок және діни музыкасы. Мәліметтер 16 диаграммада көрсетілген.

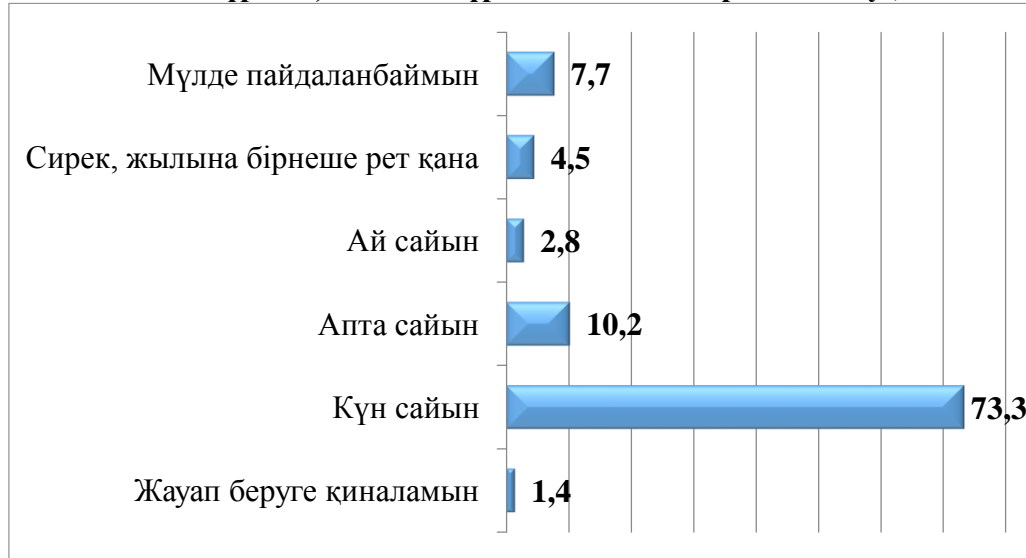
16 диаграмма. «Сіз негізінен қандай музыканы тыңдауға әуестенесіз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап берушілердің 73,3% күн сайын интернетті қолданады, осы ретте жалпы қолданатындар үлесі – 7,7% құрайды. Бұл көрсеткіш қалалық жастар арасында қолданушылар 77%, ауылда – 68,6% құрап отыр. Жауап берушілердің 10,7% ауылдық жерлерде мүлдем интернетті қолданбайды, қалада бұл көрсеткіш 5,4% тең.

17 диаграмма. «Сіз қаншалықты жиі интернетті тұтынасыз (тасымалдауыштың кез келген түрінде)?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

3.3. Мәдениетпен танысудың негізгі көздері

Қазақстандық жастардың әуестеріне, олардың мәдени бағдарлары мен сұранымдары не ықпал етеді екен? Алынған жауаптар бойынша, заманауи жастар үшін негізгі мәдени көздеріне телевидение болып есептеледі – 48,1%. Жауап берушілердің 36,1% театрды таңдады. Мәдениетке тартылудың көзі ретінде музейді жауап берушілердің 27,3% белгілесе, 23,5% – кинотеатрлар мен 19,4% кітапхананы белгілеп отыр (16 кесте).

16 кесте. «Сіз үшін не мәдениетке араласудың көзі болып табылады?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқалары	Таңдау саны
Теледидар	48,1
Кинотеатр	23,5
Театр	36,1
Музей	27,3
Би клубы	2,7
Діни ошақтар (шіркеу/мешіт/синагога)	16
Кітапхана	19,4
Ойын-сауық орталығы	7,7
Басқа	4,6
Жауап беруге қиналамын	7

Егер телевидение негізгі мәдениет көзі деп санайтын болсақ, онда жас адамдардың едәуір бөлігі бос уақытын теледидар алдында өткізеді деген қорытынды жасауға болады. Және қалалық тұрғындармен салыстырғанда (43,7%), ауылдық жастар осындай көрермен қатарында көп екен (53,6%).

Заманауи жастардың бос уақыттарын өткізу ерекшеліктерін талдау кезінде жастардың мәдени тұтынымдарын дифференциациялау жастардың жас ерекшеліктеріне тікелей байланысты деген қорытынды жасауға болады. Және осыны практикада түрлі жаппай жастар шараларын ұйымдастырған кезде есепке алған дұрыс болады.

Бүгін мемлекет жас адамдардың бос уақыты тиімді пайдалануына мүдделі, себебі осындай бос уақыттың мазмұны – нақты бір орындарға бару, уақыт өткізу, бос уақытта атқарылатын қызмет түрлері, осының барлығы жастардың мәдениет деңгейіне, оның санасына, тұтынушылықтарына, қызығушылықтарына негізделеді.

Белгілі болғандай, жастардың заманауи мәдени практикасы, мүмкін, жастардың мәдени сұранымдарына және қызығушылықтарына толығымен жауап берушілердің өтініші бойынша сәйкес келмейтін шығар, мысалы, музыка, әсіресе заманауи құралдар, әлеуметтік желілер, бұл оларды театр, музей, көрмелерге барғанша мықты еліктіріп отыр. Жастардың басым көпшілігі бүгін электронды және баспа басылымдарына қызықпайды, жедел түрде жаңалықтар сайтарын шолып өту әлдеқашан танымалдылыққа ие болды.

Жалпы жастардың мәдени өмірге араласу деңгейі айтарлықтай төмен деңгейде екені анықталды. Кинотеатр, дәмхана, бар және мейрамханалардан басқа түрлі мәдени-сауық шараларға қатысатындар үлесі бірнеше пайызды ғана құрайды. Әрине, мәдени белсенділіктің мүмкіндігі және толықтығы бос уақыттың болуы және мәдени инфрақұрылымның даму деңгейі сияқты объективті факторларға байланысты.

Бүгінгі таңда жас адамдар мәдениетке көбіне тұтынушылық көзқарас танытып отырғанын көруге болады. Зерттеу нәтижелері бойынша жалпы елдің жастарында рухани шығармаларды, классикалық мәдениетті тұтыну деңгейінің төмендеуінің маңызды және артықшылықты тенденциясы болып табылады. Мүмкін, осы жағдайдан өткеру үшін тек қанағаттандыру үшін ғана емес, сондай-ақ жастардың мәдени ұстанымдары мен сұранымдарын қалыптастыру үшін негізгі бағыт заманауи инфрақұрылымды құру қажет болады.

4. ЗАМАНАУИ ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ САЯСИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

4.1. Жастардың саяси сұранымдары мен күтулері

Еліміздің жас тұрғындарының саяси құндылықтарының ерекшеліктерін зерттеу мақсатында социологиялық зерттеудің аталмыш тармағы қарастырылуда. Осы жағдайда құндылықтар саяси салада, сондай-ақ саяси қызмет туралы тұрақты пікірлер, саяси ұстанымдар, сана сезім және жас адамдардың мінез-құлқы жалпылама идеялар ретінде анықталады.

Сауалнама жүргізу барысында біз жастардан қаншалықты оларға бүгін саяси сала маңызды екені жайлы сұрадық. Нәтижелер көрсеткендей, жауап берушілердің 47% саясат олар үшін маңызды деп есептейді (14,9% – өте маңызды және 32,1% – маңызды деп ойлаймын). Мәліметтер 18 диаграммада көрсетілген.

Алайда жауап берушілердің жартысына жуығы үшін бұл сала маңызды болып саналмайды – 49,7%. Осылай жиі қалалық жастар есептейді. Жас ерекшеліктеріне келетін болсақ, бұл 14 тен 18 жастағылар екен – 52,6%.

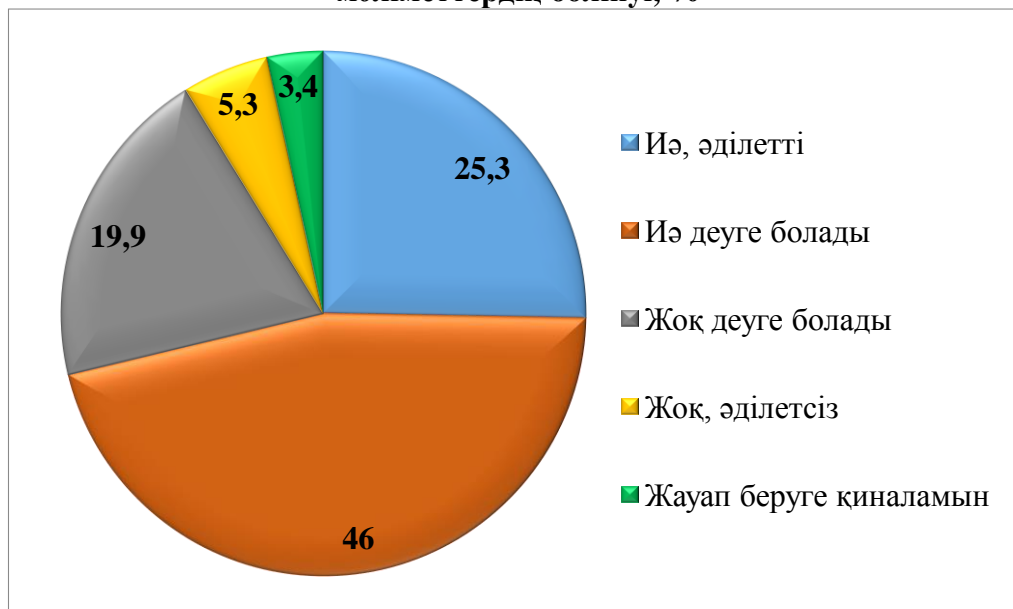
18 диаграмма. «Сіз үшін саясат қаншалықты маңызды?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Әрі қарай жауап берушілерге «Сіз әділ қоғамда тұрып жатырмын деп ойлайсыз ба?» деген сұрақ қойылды. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жауап берушілердің төрттен бір бөлігі өздері әділ қоғамда тұрып жатырмыз деп есептейді (25,3%). Жауап берушілердің 46% «әділ деп ойлаймын» жауап

нұсқасын таңдады, ал «әділ емес деп ойлаймын» деген жауап нұсқасын 19,3% таңдады. 5,3% өздері әділсіз қоғамда тұрып жатқанына сенімді (19 диаграмма).

19 диаграмма. «Сіз әділ қоғамда тұрып жатырмын деп ойлайсыз ба?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

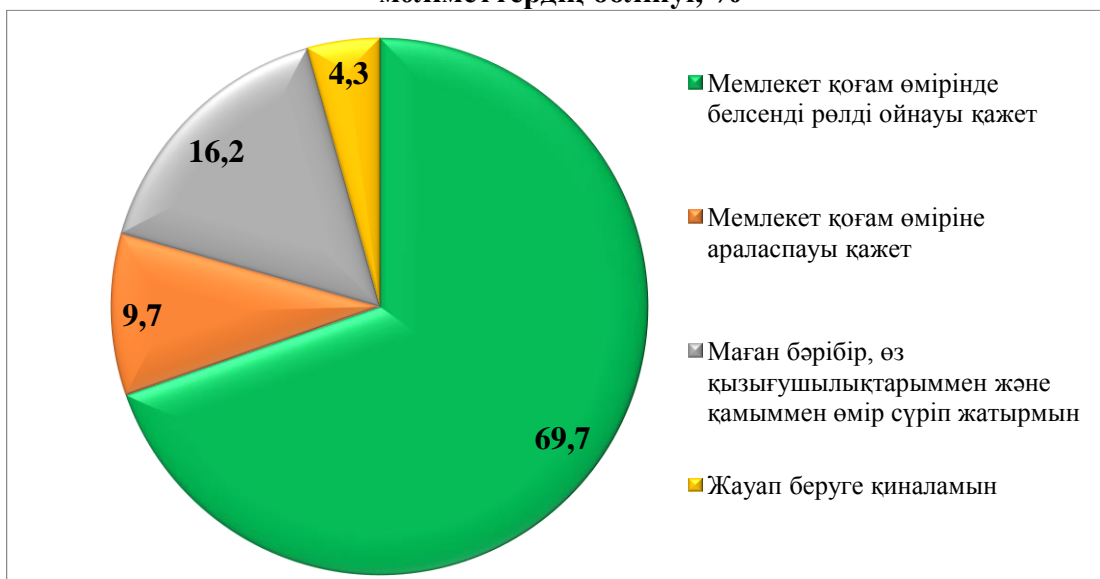

Алынған талдауға жүргізілген жауап берушілердің түрлі топтары үшін есептелген корреляция, келесі тенденцияларды анықтады: 14-тен 18 жасқа дейінгілер арасында өздерін әділ қоғамда тұрып жатқанын белгілегендер көп кездеседі – 76,2% (28,8%+47,4%), басқаларға қарағанда: 19-23 жастағылар – 70,7% (23,4+47,2%) және 24-29 жастағылар – 68,5% (24,4%+44,1%).

Ұлттық ерекшеліктер жағынан сыни көзқарасты көбіне орыстар белгілеуде – 30,8% (23,9%+6,9%), Тұрып жатқан елді мекендер жағынан қалалық жастар – 28,6% (22%+6,6%).

Жауап берушілердің басым көпшілігі «қоғамның өмірінде мемлекет белсенді әрекет етуі тиіс» деген пікірді ұстанады – 69,7%. Жауап берушілердің оннан бір бөлігіне жуығы өзгеше ойлайды екен – 9,7%. Жауап берушілердің 16,2% бұл сұраққа селқос қарайтындарын жасырмады (20 диаграмма).

20 диаграмма. «Қазақстандық қоғам үшін не аса маңызды?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап берушілердің жауаптар құрылымында 14 тен 18 жастағылар жиі «маған бәрібір, өз мүдделерім мен уайымдарыммен өмір сүремін» деген жауап нұсқасын белгілейтіні байқалады – 17,7%. Жұмыспен қамту жағынан бұл мәселеге осылай оқитын жастар және бір мезгілде жұмыс істейтін жастар қарайды екен – 22%.

Зерттеу барысында жауап берушілерге Қазақстанға даму кезінде қай елдің дамуына қарап отыруы тиіс деген сұрақ қойылған болатын. Мәліметтер 17 кестеде берілген.

Жауап берушілердің үштен бір бөлігі Қазақстанның өз даму жолы болу керек және ешбір елге қараудың қажеті жоқ деп есептейді (31,3%). Осындай көзқарасты көбіне қазақтар қолдауда (34,1%). Орыстар арасында бұл көрсеткіш – 23,6% және өзге ұлт өкілдері арасында - 20,5% құрайды. Ауылдық жерлерде (35,8) осы позицияны қаланың жастарына қарағанда (27,9%) жиі қолдайды. Жас ерекшеліктері жағынан осылай 24-29 жастағылар жауап берушілердің 32,9% санайды, 19-23 жастағылар – 31,3%, 14-18 жастағылар – 29%.

17 кесте. «Қазақстан дамуы кезінде қай елдің дамуына қарап отыруы тиіс?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Еш елге сүйенудің қажеті жоқ, Қазақстанның дара жолы бар	31,3
Ресей	21
Таяу Шығыс елдері (Араб Әмірлігі, Сауд Арабиясы және басқа)	13
Шығыс елдері және Оңтүстік-Шығыс Азия (Жапония, Малайзия, Оңтүстік Корея және басқа)	10
Батыс Еуропа елдері (Ұлыбритания, Франция, Нидерланды, Скандинавия елдері және т.т.)	8,5
Америка Құрама Штаттары	5,5
Қытай	3,7
Орталық-азия елдері (Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түркменстан)	1,9
Басқа	0,2
Жауап беруге қиналамын	4,7

Жауап берушілердің бестен бір бөлігі Қазақстан өзінің дамуы кезінде Ресейге бағытталуы тиіс деп есептейді – 21%. Осылай 41% орыс, 25,2% – өзге ұлт өкілдері және 15,1% – қазақтар есептейді.

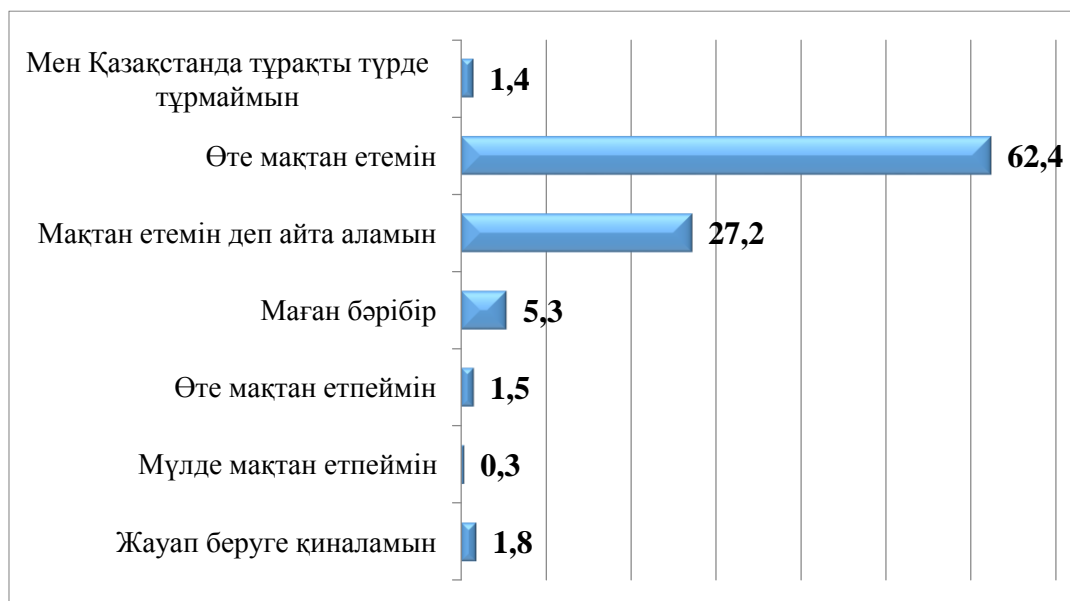
Мәліметтер бойынша, Қазақстан Батыс Еуропа елдеріне (8,5%), АҚШ (5,5%), Қытай (3,7%) және Орталық-азиялық елдеріне аз бағытталуы тиіс (1,9%). 4,7% жауап беруге қиналды.

Жауап берушілердің басым көпшілігі өздерінің Қазақстанда тұрып жатқандарына мақтан тұтады. «Сіз өзіңіздің Қазақстанда тұрып жатқаныңызға қаншалықты мақтан тұтасыз?» деген сұраққа зерттеуге қатысқандардың 89,6% (62,4%+27,2%) оң жауап берді.

1,7% теріс бағалады. 5,3% өздерінің немқұрайлылығын көрсетті. Жас адамдардың тағы 1,4% бұл елде тұрақты түрде тұрмайтындарын атап өтті.

Жауап берушілердің 1,8% осы сұраққа жауап беруге қиналды (21 диаграмма).

21 диаграмма. «Сіз өзіңіздің Қазақстанда тұрып жатқаныңызға қаншалықты мақтан тұтасыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Зерттеуге қатысушылардың саяси белсенділігін бағалау үшін сауалнамаға «Сіз сайлауға әлде қатыстыңыз ба?» деген сұрақ қойылған болатын. Пікіртерім көрсеткендей, қазақстандық жастардың саяси қатысу деңгейі келесідей болды. Мәліметтер 22 диаграммада берілген.

Жас жауап берушілердің 23,5% әрқашан сайлауға белсенді қатысатынын белгіледі. Негізінен 24 тен 29 жастағы жауап берушілер сайлауды өткізбейтіндерін жеткізді – 31,5%.

Жауап берушілердің үштен бір бөлігі уақыттары болғанда ғана сайлауға баратындарын жасырмады (33,4%). 10,7% сайлауға сирек қатысатындарын жеткізді. Жауап берушілердің 16,6% әлі сайлауға қатыспағандарын алға тартты, себебі әлі кәмелеттік жасқа толмаған. Тағы 4,4% жауап беруге қиналды.

Қалған 11,3% сайлау кезінде дауыс беруге бармайды (5,2%+6,1%).

22 диаграмма. «Сіз сайлауға қатысасыз ба әлде қатыстыңыз ба?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ең маңызды «Әлеуметтік әділеттілік қоғамы» (38,5%), «Ақиқат және мейірбандылық қоғамы» (22,7%), «Жеке бостандық және бизнес қоғамы» (16,8%), «Адал еңбек адамдарының қоғамы» (12,6%) болып табылады.

Жауап берушілердің аз бөлігі «тұтыну және жайлылық қоғамы» (1,8%), «наным және жақындарға деген махаббат қоғамы» (4,3%) дегенді белгіледі (23 диаграмма).

23 диаграмма. «Сіз қандай қоғамда тұрғыңыз келеді, Қазақстанды қандай болғанын көргіңіз келеді?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

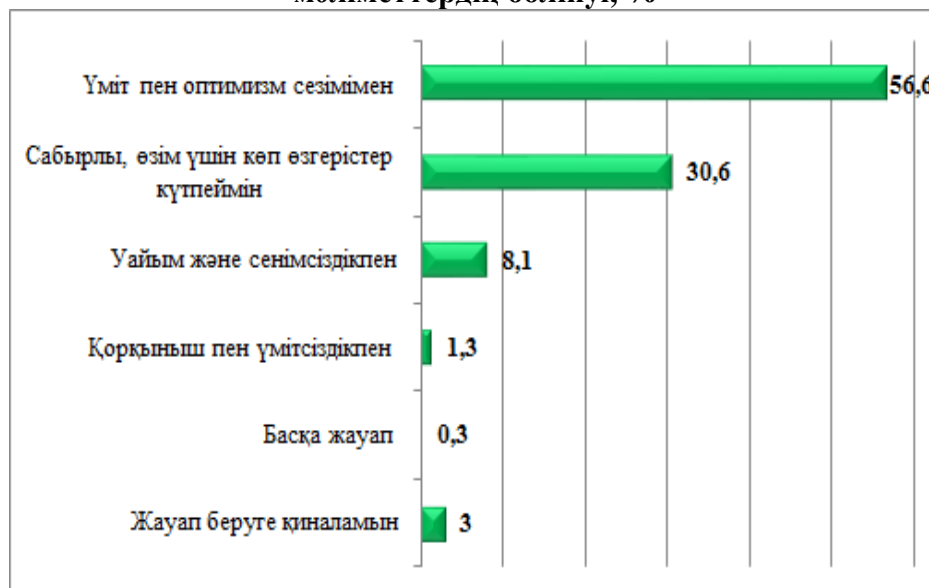
Жалпы талдауға жүргізілген зерттеу нәтижелері Қазақстанның жауап беруші жас адамдарының көп бөлігі әділ және әлеуметтік бағыттағы елде тұрғысы келетіндерін көрсетті.

Жас буын арасында әділ қоғам, жеке бостандық және бастамашылық, адал еңбек сияқты саяси құндылықтарға көбіне бағытталаыны анықталды.

Өздерінің болашаққа деген көзқарастарын сипаттау үшін пікіртерімге қатысушылар үміт және оптимизма (56,6%) сезімдерін жиі атады, сондай-ақ сабырлық, ешбір ерекше ауыс-түйістерді күтусіз өмір (30,6%). Сондықтан болашаққа қатысты елдің жастары арасындағы негізгі эмоционалды фон – бұл үміт, оптимизм және сабырлық.

Осы ретте жауап берушілердің жынысы, жас ерекшелігі, ұлты және жұмыспен қамтылу жағынан көзқарастардың бөлінуі біркелкі екенін атап өткен абзал.

24 диаграмма. «Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

4.2. Жастардың қоғамдық-саяси сауаттылығы және білімі

Жастар арасында мемлекеттік рәміздерді білу деңгейі келесідей болып қалыптасты: мемлекеттік рәміздер деп жауап берушілердің 91% мемлекеттік ту, 86,3% – елтаңба және 74,1% – әнұранды белгіледі. Мәліметтер 17 кестеде көрсетілген.

Зерттеу көрсеткендей, жалпы әлеуметтік-демографиялық ерекшеліктерге қарамастан жастар мемлекеттік рәміздер туралы хабардар екендерін байқатты.

17 кесте. «Тізбектелгеннің қайсысы Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне жатады?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқалары	Тандау саны
Қазақстан Республикасының Конституциясы	31,3
Мемлекеттік ту	91
Мемлекеттік елтаңба	86,3
Мемлекеттік әнұран	74,1
Қазақстан Республикасының заңнамасы	17,6
Қазақстан валютасы теңге	16
Қазақ ұлттық оюы	15,9
Астана қаласындағы Бәйтерек	7,9
Шаңырақ символы	10
Басқа	0,5
Жауап беруге қиналамын	0,6

Социологиялық зерттеу барысында жас қазақстандықтардың ұлттық бағдарлама, акт және идеялар туралы хабардар болуы зерттелді. Осы мақсатта «Мәңгілік Ел» патриоттық актісінің мазмұнымен таныссыз ба?» деген сұрақ қойылды (24 диаграмма).

24 диаграмма. «Мәңгілік Ел» патриоттық актісінің мазмұнымен таныссыз ба?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Белгілі болғандай, жауап берушілердің жартысынан азы ол туралы ешқашан естімеген болып шықты (45,9%). Ауылдық жерлерде қаламен салыстырғанда (42,6%), жиі осы патриоттық акт жайлы білмейді екен (50,2%).

Зерттеуге қатысушылардың 41,9% бір нәрсе естіген және жауап берушілердің оннан бір бөлігі ғана оқыған, көрген және оның мазмұнымен жақсы таныс екен.

Жауап берушілердің қалған 2,1% бұл сұраққа жауап беруге қиналды.

Аталмыш тұжырымдама туралы ақпарат алудің негізі көзі телевидение болып табылады – 65%. Мәліметтер 18 кестеде берілген.

Осы ақпарат көзі қалалық жастар арасында кеңінен танымал (67,9%). Ауылдық жастар арасында жиі газет (22,4%) және достар, таныстар (22,4%) сияқты ақпарат көзін белгілеген.

Танымалдылығы төмен ақпарат алу көздері мектеп, колледж, университет (4,6%), жұмыс орны (0,5%).

18 кесте. «Мәңгілік Ел» патриоттық актісі жөнінде Сіз қай ақпарат көздерінен білдіңіз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Телевидение	65
Достар, таныстар	17,7
Газеттер	17,8
Әлеуметтік желілер	14,2
Интернет ресурстары	11,5
Басқа	0,3
Мектеп, колледж, университет	4,6
Жұмыста	0,5
Жауап беруге қиналамын	5,1

Жауап берушілерге «Мәңгілік Ел» идеясында белгіленген құндылықтардың әрқайсысы қаншалықты Сіз үшін маңызды?» деген сұрақ қойылды. Жауаптардың көп бөлігі «маңызды» және «маңызды шығар» деп бағалаған шкаланың оң жақ бөлігін қамтып, көрсеткішті 84% дан 94% дейін жеткізді.

Теріс бағалар – 2% дан 9,5% дейін, олардың көп бөлігі «маңызды емес шығар» деген жауап нұсқасына тиіселі болды (19 кесте).

19 кесте. «Мәңгілік Ел» идеясында белгіленген құндылықтардың әрқайсысы қаншалықты Сіз үшін маңызды?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Маңызды	Маңызды шығар	Маңызды емес шығар	Маңызды емес	Жауап беруге қиналамын
Тәуелсіздік және Астана	57,9	31,8	4,3	2,2	3,7
Жалпыхалықтық бірлік, бейбітшілік және келісім	67,7	26,5	1,9	0,7	3,1
Зайырлы мемлекет және руханият	50,6	35,3	7,7	1,8	4,5
Инновациялар негізінде қалыпты экономикалық өсім	60,8	29,5	4,5	1,1	4
Жалпыға ортақ еңбек қоғамы	55,2	33,9	4,5	1,5	4,8
Тарих, мәдениет пен тілдің ортақтық	57,9	31,9	3,7	1,3	5,2
Ұлттық қауіпсіздік және Қазақстанның жалпыәлемдік және аймақтық проблемаларды шешуге жаһанды қатысуы	65,2	27	1,8	1,3	4,6

Әрі қарай жауап берушілерден «Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамы» идеясымен таныссыздар ма немесе естулеріңіз бар ма? деген сұрақ қойылды. Жауап берушілердің тек 5% оны оқыған, көрген және мазмұнымен жақсы таныс екендерін білдірді. Тағы 37% идея туралы естулері бар екенін жасырмады. 2,7% жауап беруге қиналды.

Қалған 55,3% «Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамы» идеясы туралы ешқашан естімеген (25 диаграмма).

25 диаграмма. «Жалпыға ортақ Еңбек Қоғамы» идеясы туралы білесіз бе әлде естуіңіз бар ма?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

4.3. Жас қазақстандықтардың тілдік сұранымдары

Белгілі болғандай, Қазақстанның тілдік ахуалы қарапайым деп айтуға келмейді. Ол тарихи қазақ және орыс тілдерінің қолданылуы есебінен қалыптасты. Жас қазақстандықтардың тілдік сұраныстарын зерделеу үшін зерттеу барысында «Сіз барлық азаматтар мемлекеттік тілді білулері тиіс деп санайсыз ба?» деген сұрақ қойылған болатын (26 диаграмма).

26 диаграмма. «Сіз барлық азаматтар мемлекеттік тілді білулері тиіс деп санайсыз ба?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Пікіртерім нәтижелері көрсеткендей, жауап берушілердің жартысына жуығы елдің барлық азаматтары мемлекеттік тілді білулері тиіс деп есептейді – 49,4%. Осындай пікірді көбіне қазақтар арасында көбіне ұстанады екен – 57,7%. Өзге ұлт өкілдерінің көпшілігі және орыстар – «Жұмыстары мемлекеттік тілді білуді қажет ететіндер үшін міндетті деп санаймын» сәйкесінше 45,2% және 44%. Мәліметтер 20 кестеде берілген.

20 кесте. «Азаматтардың барлығы мемлекеттік тілді білулері тиіс пе?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, ұлттар арасынан, %

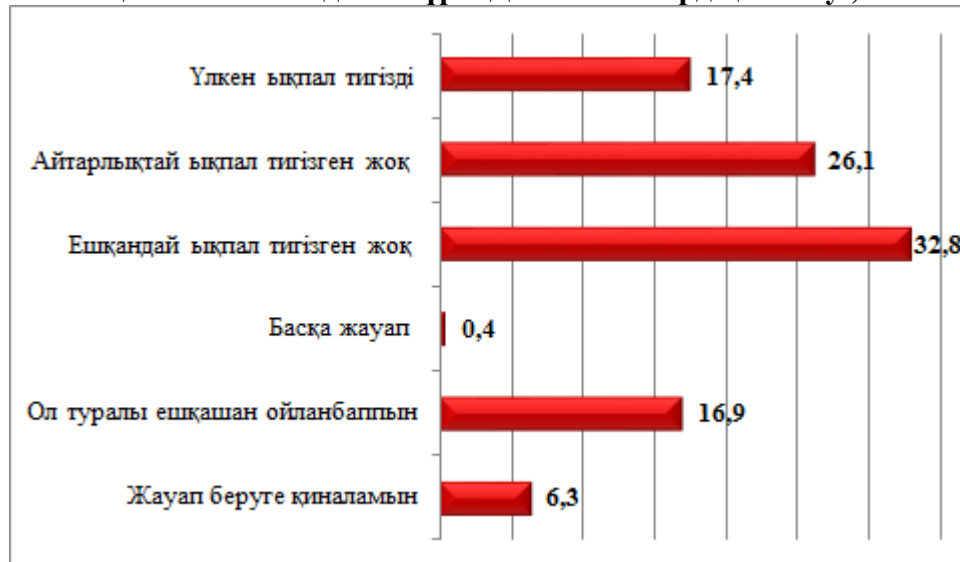
Жауап нұсқасы	Қазақ	Орыс	Өзге ұлттар
Иә, міндетті деп санаймын	57,7	24,7	35,7
Ол жұмыстары мемлекеттік тілді білуді қажет ететіндер үшін міндетті деп санаймын	32,2	44	45,2
Жоқ, міндетті емес деп санаймын	7,4	28,6	18,1
Жауап беруге қиналамын	2,6	2,7	1

Басқа әлеуметтік-демографиялық белгілер бойынша жауап берушілердің мәліметтері біркелкі болып келеді.

Зерттеу барысында жас жауап берушілерден біз «Сіз қалай есептейсіз, Сіздің саяси мүдделеріңіз, көзқарасыңыздың қалыптасуына бұқаралық ақпарат құралдарынан алған ақпарат ықпал етті ме?» деп сұраған едік. Мәліметтер 27 диаграммада көрсетілген.

Негізінен жас адамдар БАҚ ешқандай ықпал ете қойған жоқ деді – 32,8%. Сондай-ақ, жауап берушілердің 17,4% үлкен ықпал етті десе, ол «орташа» ықпал деп - 26,1% белгіледі.

27 диаграмма. «Сіздің саяси мүдделеріңіз, көзқарасыңыздың қалыптасуына БАҚ ықпал етті ме?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Әрі қарай жүргізілген талдау көрсеткендей, жауап берушілер жиі қазақстандық БАҚ келіседі екен – 22,7%. Ресей БАҚ ықпалы 12,1% және шетел БАҚ - 6,2%.

21 кестеде көрсетілгендей, шетел БАҚ пікірімен ешқашан келіспейтіндерін жауап берушілердің 18,5% белгілесе, ресейлік – 11,2% және қазақстандық 7,8%.

21 кесте. «Сіз БАҚ жарияланып жатқан пікірмен қаншалықты жиі келісесіз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Қазақстандық БАҚ	Ресейлік БАҚ	Шетелдік БАҚ
Иә, жиі	22,7	12,1	6,2
Кей кездері	37,3	38	31,3
Сирек	25,8	31,1	32,4
Ешқашан	7,8	11,2	18,5
Жауап беруге қиналамын	6,3	7,6	11,5

Сонымен, алынған мәліметтер көрсеткендей, жастардың негізгі саяси құндылығы – бұл өз еліне деген мақтаныш екен. Жас буын Қазақстан өз дамуында өз жолының болғанын қалайды екен және ешбір елге

бағытталмауы тиіс деп санайды, сондай-ақ мемлекеттің социум өміріне белсенді араласқанын қалайды екен. Тілдік тұрғыда ең таралған ұстаным – елдің барлық азаматтары мемлекеттік тілді білуге міндетті.

Жастар мемлекеттік рәміздерді білу мәселесі жоғары деңгейде екенін және сайлауда орташа саяси белсенділікті көрсетіп отыр. Жалпы жастар арасында үш ұстаным кеңінен таралған деуге болады: әділеттілік, мейірбандылық пен адалдық, жеке бостандық.

БАҚ құндылықтарды, мәдениетті, жас буынның санасын қалыптастыру саласында көшбасшылардың бірі саналғанына қарамастан, зерттеу нәтижелері оның жас қазақстандықтардың саяси санасына және мінез-құлқына мақсатты түрде ықпал ете алмайтынын көрсетеді.

5. ЖАС ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМДЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

5.1. Жас буынның рухани-адамдық мәдениеті

Жас буынды рухани-адамдық тәрбиелеу проблемасы қазіргі уақытта әсіресе өзекті болып табылады, атап айтсақ осыған құндылықты көзқарасты қалыптастыру туралы сөз еткенде.

Зерттеу барысында жас адамдарға рухани-адамдық құндылықтар тізімі ұсынылды. Пікіртерім нәтижелері көрсеткендей, жауап берушілер қазіргі жастардың бойында алдымен көбірек жауапкершілікті тәрбиелеу қажет деп санайды. Осылай жауап берушілердің жартысынан көбі жауап берді – 51,3%. Әрі қарай мейірбандылық, қамқорлық (43%), басқа адамдарды сыйлау (35,1%), еңбекқорлық (32,9%) деген қасиеттерді атады. Жауап берушілердің төрттен бір бөлігі адалдық (20,5%) және төзімділік (20,2%) сияқты қасиеттерді атады. Мәліметтер 22 кестеде берілген.

22 кесте. «Қазіргі жастардың бойында қандай қасиеттерді тәрбиелеу керек?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Жауапкершілік	51,3
Мейірбандылық, қамқорлық	43
Басқа адамдарды сыйлау	35,1
Еібекқорлық	32,9
Адалдық	20,5
Төзімділік	20,2
Ұқыптылық	14,9
Тәртіптілік	13,3
Мақсатқа қол жеткізушілік	9,8
Өз ойын білдірушілік	9,1
Патриотизм	8,5
Өзімшіл емес	7,3
Ақыл	6,6
Тіл алушылық	5,2
Діндардық, құдайға сенушілік	4,9
Қиялдаушылық	2,6
Жауап беруге қиналамын	0,1

Жастар арасында танымалдылығы төмен қасиеттердің қатарына қиялдаушылық (2,6%), діндарлық, құдайға сенушілік (4,9%), тіл алушылық (5,2%) сынды қасиеттерді жатқызды.

Патриотизмді жауап берушілердің 8,5% таңдады.

«Сіз қалай есептейсіз, бірінші кезекте, Қазақстандық жастарды рухани-адамдық тәрбиелеуге кім жауап беруі тиіс (мейірбан, адал, жауапты және т.т. болуды)?» деген сұраққа берілген жауап нәтижелері көрсеткендей, жауап берушілердің басым көпшілігі жауаптылықты отбасына берді – 80 %. Яғни, қазіргі жастардың пікірінше жас буынды тәрбиелеуде басты агент отбасы болып табылады деп есептейді. Мәліметтер 23 кестеде берілген.

23 кесте. «Қазақстандық жастарды рухани-адамдық тәрбиелеуге кім жауап беруі тиіс?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Отбасы	80
Мектеп	7,4
Мешіт, шіркеу	2,8
Қоғамдық ұйымдар	1,3
Жастарды дамытуға және қолдау көрсетуге жауап беретін мемлекеттік органдар	3,9
Кітапханалар, оқу залдары	0,4
Театрлар, музей, көрмелер	0,6
Әскер	0,3
Телевидение және БАҚ	0,8
Достар мен замандастар компаниясы	0,4
Еңбек ұжымы, курстастар, сыныптастар	0,2
Басқа	0,3
Жауап беруге қиналамын	1,1

Осындай пікір ауылдық тұрғындар арасында кеңінен таралған – 84,9% (қарсы 76,2%) және жиі 19 тан 23 жастығылар – 83,6%.

Келесі сұрақ: «Сіздің пікіріңізше, жастарды рухани-адамдық тәрбиелеу ісін отбасы және білім беру жүйесі қаншалықты тиімді атқаруда?».

Жалпы нәтижелер көрсеткендей, ұсынылып отырған әлеуметтендіру агенттерінің арасында рухани-адамдық тәрбиелеу қызметін отбасы жақсы атқарып отыр – 66,1%.

Ең төмен бағалау көрсеткіші университеттер мен институттардың қызметіне тиіселі (мүлдем айналыспайды – 11,9%). Бұл қазіргі жоғары мектептің ерекшелігіне байланысты – негізінен кәсіпті үйретуге бағытталғандығымен түсіндіріледі.

Алайда пікіртерімде көрсетілген барлық субъектілердің қызметін сауалнамаға қатысқандар қолдап отыр: қолдаған жауаптардың саны қарсы деп берілген жауаптар санынан асып отыр (24 кесте).

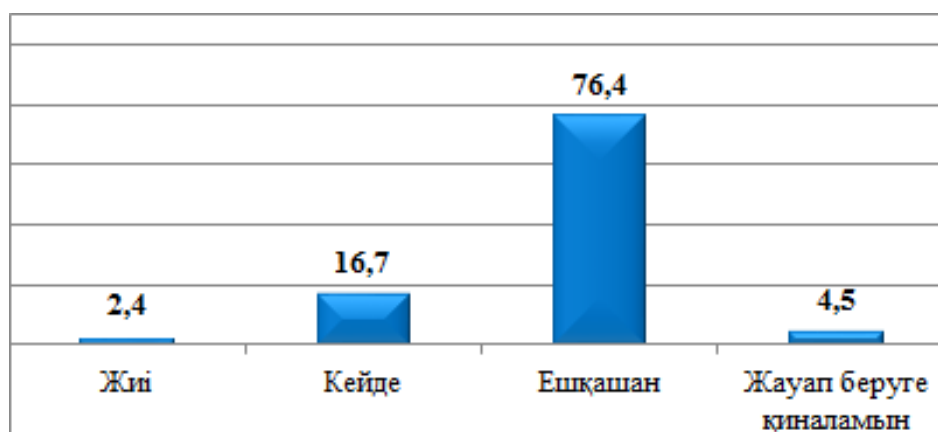
24 кесте. «Жастарды рухани-адамдық тәрбиелеу ісі қаншалықты тиімді жүріп жатыр?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	1	2	3	4	5	Жауап беруге қиналамын
Отбасы	1,5	1,8	8,1	20,9	66,1	1,4
Бала бақша	4,9	7,5	23,3	32,1	27,1	4,9
Орта мектептер	7,1	6,9	22,4	30,5	30,5	2,5
Институттар, университеттер	11,9	9,7	23,9	22,2	23,5	8,7

Жастар арасында зорлық проблемасы өзге мінез-құлық түрлерімен бірге кешенді қарастыру қажет. Атап айтсақ рухани-адамдық мәдениеттің және тәрбиенің болмауы немесе жетіспеушілігі осындай девиантты мінез-құлыққа апарды.

«Соңғы 3 ай ішінде Сіз қаншалықты жиі өзіңіздің қатарластарыңыз, курстастарыңыз, достарыңызға көрсетілген зорлықтың куәгері болдыңыз?» деген сұраққа 76,4% «ешқашан» деп жауап берді. Жауап берушілердің 16,7% кей кездері және 2,4% ғана жиі зорлықтың куәгері болғанын атады (28 диаграмма).

28 диаграмма. «Соңғы 3 ай ішінде Сіз зорлықтың куәгері болдыңыз ба?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Алынған мәліметтер көрсеткендей, жас адамдар зорлық куәгері болып 14 -18 жасында болады – 3,2%. Жиі қалалық жастар – 3,2%, ауылда – 1,4%. Негізінен жас ер адамдар жиі зорлықтың куәгері болады – 2,9%.

Әрі қарай мәліметтерге жасалған жиілік талдау көрсеткендей, «Айтыңызшы, Сіздің қатарластарыңызға кім зорлық көрсетті?» деген сұраққа, жауап берушілердің көпшілігі зорлықты қатарластары тарапынан (56,3%) көргендерін белгілеп отыр. Жауап берушілердің 14,7% зорлықты ата-аналар тарапынан көргенін жасырмады, 8,1 – сыныптастарынан, 2,6% - ұстаздардан көріп отырған көрінеді. Мәліметтер 25 кестеде көрсетіледі.

25 кесте. «Сіздің қатарластарыңызға кім зорлық көрсетті?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Ата-ана	14,7
Ұстаз	2,6
Сыныптас	8,1
Қатарлас	56,3
Жұбайы	0,5
Жоғары сынып оқушылары	0,3
Маскүнем жағдайдағы адамдар	0,3
Көршілер	0,3
Жұмыс беруші	0,3
Жауап беруге қиналамын	15,7

5.2. Жас қазақстандықтардың діни көзқарастары мен сұранымдары

Әрі қарай рухани-адамдық құндылықтар ретінде жастар арасында нанымның және діннің құндылығы қарастырылған болатын. Жастарға олардың өмірлерінде қаншалықты дін саласы маңызды деген сұрақ қойылды.

Мәліметтер көрсеткендей, діннің құндылық ретінде рөлі жастармен едәуір жоғары бағаланатыны анықталды. Жастардың 62,1% оң баға берді, 27,6% «өте маңызды» және 34,5% «маңызды» деп жауап берді.

29 диаграмма. «Дін Сіз үшін қаншалықты маңызды?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Қолдамағандар тарапында жауап берушілердің 29,6% құрайды. 8,2% осы сұраққа жауап беруге қиналды (29 диаграмма).

Діннің маңыздылығы орыс ұлтына қарағанда – 48,1% (15,9%+32,1%) өзге ұлт өкілдері арасында – 65,7% (28,1%+37,6%) және қазақтар арасында жоғары бағаланды – 65,2% (30,5%+34,7%). Ауылдық жастар арасында дінді өмірдің маңызды саласы деп жауап бергендер үлесі біршама жоғары – 65,4% (25,9%+39,5%), қалада бұл көрсеткіш 59,6% (28,9%+37,6%) құрайды. Мәліметтер 26 кестеде көрсетілген.

26 кесте. «Дін Сіз үшін қаншалықты маңызды?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, ұлттар және тұру мекендері жағынан, %

Жауап нұсқасы	Қазақ	Орыс	Өзге ұлт	Қалалық	Ауылдық
Өте маңызды	30,5	15,9	28,1	28,9	25,9
Маңызды шығар	34,7	32,1	37,6	30,6	39,5
Маңызды емес шығар	15,2	22,3	16,2	16,9	16,2
Маңызды емес	11	21,2	12,9	15	10,5
Жауап беруге қиналамын	8,6	8,5	5,2	8,5	8

Жас адамдардың түрлі діни көзқарас түрлерін зерттеу бүгін қазақстандықтардың 77,4% өздерін діндар адамдармен теңестіреді. Мәліметтер 27 кестеде берілген.

Сондай-ақ «мен діндармын, діни қауымның өміріне араласамын, діни нормаларды сақтаймын» деген параметр бойынша **діни белсенділік** жауап берушілердің 9% құрайды.

27 кесте. «Айтыңызшы, Сіз өзіңізді діндар адаммын деп санайсыз ба?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Мен діндармын, діни қауымның өміріне қатысамын, діни нормаларды сақтаймын	9
Мен діндармын, бірақ сирек, тек мейрамдарда ғана ғибадат орындарына барамын, сирек діни нормаларды сақтаймын	25,8
Мен діндармын, бірақ діни өмірге араласпаймын	42,5
Мен діндар емеспін, бірақ кей кездері ғибадат ету орындарына барамын, діни нормаларды сақтаймын	4,2
Мен діндар емеспін, бірақ діндарларды сыйлаймын	6,6
Мен дінге селқос қараймын	6,4
Мен діннің қарсыласымын, атеист	2,2
Жауап беруге қиналамын	3

Жауап берушілердің 68,4% **пассивті діндарлықтың** ерекше белгілерін ұстанып, «мен діндармын, діни қауымның өміріне қатысамын, діни нормаларды сақтаймын» (42,5%) және «мен діндармын, бірақ сирек, тек мейрамдарда ғана ғибадат орындарына барамын, сирек діни нормаларды сақтаймын» (25,8%) деген пікірді білдірді.

Одан әрі жасалған талдау жас қазақстандықтардың **өздерін діндар емеспін және дін мәселесіне селқос қараймын деп танытатын** жас адамдар үлесін анықтауға мүмкіндік береді. Атап айтсақ, жауап берушілердің 4,2% өздерін діндарлар қатарына жатқызбай, бірақ кей кездері ғибадат орындарына баратындарын, діни нормаларды сақтайтындар үлесіне тиіселі. Өздерін діндарлар қатарына жатқызбай, бірақ басқалардың діни сезімдеріне сыйластықпен қарайтындар үлесін 6,6% құрап отыр.

Республикамыздың азаматтары ішінде атеистік көзқарасты ұстанатын топтардың үлесі көп емес екені белгілі болып отыр (2,2%). Қазақстан тұрғындарының 6,4% дінге индифферентті көзқарас танытты.

Өздерін діндарлар қатарына жатқызатындардың үлесі жас ерекшеліктері жағынан өзге топтарға жататындарға қарағанда 24 тан 29 жастағылар арасында көп кездеседі. Мәліметтер көрсеткендей, осы жас шағындағы жастардың арасында **пассивті діндарлықты** ұстанатындар көп – «мен діндармын, бірақ діни өмірге араласпаймын» – 43,5%. Осы ретте белсенді

діндарлық көзқарас елдің 14 тан 23 жастағы жас тұрғындарға көбіне жақын, осы екі топтың үлесі бірдей 10%-дан болып отыр. Жас ерекшеліктері жағынан мәліметтер 28 кестеде берілген.

Өткен сұрақтағыдай, өздерін діндармын деп санайтындар үлесі өзге ұлт өкілдері мен қазақтар арасында көп кездесетінін көрсетіп отыр.

28 кесте. «Сіз өзіңізді діндар адаммын деп санайсыз ба?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, ұлттар арасынан, %

Жауап нұсқасы	14 жастан 18 жасқа дейін	19 жастан 23 жасқа дейін	24 жастан 29 жасқа дейін
Мен діндармын, діни қауымның өміріне қатысамын, діни нормаларды сақтаймын	10,2	10	7,5
Мен діндармын, бірақ сирек, тек мейрамдарда ғана, ғибадат орындарына барамын, сирек діни нормаларды сақтаймын	20,6	25,4	29,5
Мен діндармын, бірақ діни өмірге араласпаймын	41,1	42,4	43,5
Мен діндар емеспін, бірақ кей кезде ғибадат ету орындарына барамын, діни нормаларды сақтаймын	4,1	3,5	4,9
Мен діндар емеспін, бірақ діндар адамдарды сыйлаймын	7,1	6,2	6,6
Мен дінге селқос қараймын	9,3	6,7	4,3
Мен діннің қарсыласымын, атеистпін	3,5	3,2	0,7
Жауап беруге киналамын	3,9	2,6	2,9

Діни орындарға барудың жиілігін анықтау мақсатында «Діни және өзге де қасиеттерді жерлерге Сіз қанишалықты жиі барасыз?» деген сұрақ қойылды, жауап берушілер келесідей жауап берді: 24% – жылына бір рет діни орындарға барады, 21,9% – жартыжыл ішінде бірнеше рет, 12,2% - айына бірнеше рете барады, 8,9% - әр апта сайын, 8,5% – жылына бір реттен де аза барады.

21% – мүлдем діни орындарға зиярат етуге бармайды (30 диаграмма).

30 диаграмма. «Діни және өзге де қасиеттерді жерлерге Сіз қаншалықты жиі барасыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

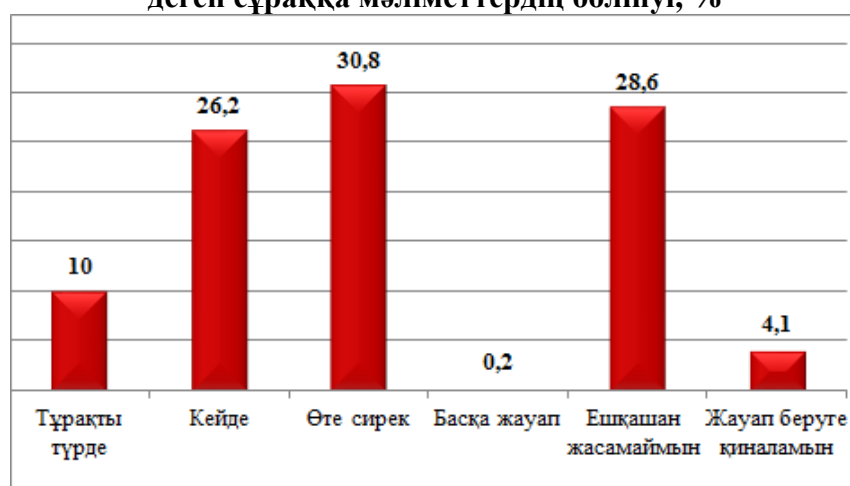

Жалпы діни рәсімдерді атқару деңгейі төмен деңгейді көрсетіп отыр. «Айтыңызшы, Сіз қаншалықты жиі діни рәсімдерді атқарасыз?» деген сұраққа келесідей жауаптар алынды. Мәліметтер көрсеткендей, жауап берушілердің оннан бір бөлігі ғана тұрақты түрде діни рәсімдерді атқарады, 26,2% – кей кездері атқарады (31 диаграмма).

Жауап берушілердің үштен бір бөлігінен азы діни рәсімдерді өте сирек атқарады (30,8%). 28,6% ешқашан діни рәсімдерді атқармаған екен.

Жиі діни рәсімдерді жас ерекшеліктері жағынан 19 дан 23 жастағы және 24 тен 29 жастағылар атқарады екен, сәйкесінше 10,7% және 10,6%.

31 диаграмма. «Айтыңызшы, Сіз қаншалықты жиі діни рәсімдерді атқарасыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап берушілердің көпшілігі құдайға сену, діни орындарға барушылық жастарды рухани-адамдық тәрбиелеуге көмектеседі деп есептейді – 40,6%. Сауалнамаға қатысқандардың 29,4% бұл тек кей кездері ғана көмектеседі деп есептейді. Жауап берушілердің бестен бір бөлігі аталмыш функцияны отбасы, білім беру мекемелері және мемлекет атқаруы тиіс деген көзқарасты ұстанады (21,4%).

8,1% жауап беруге қиналды (32 диаграмма).

32 диаграмма. «Құдайға сену, діни орындарға бару жастарды рухани-адамдық тәрбиелеуге көмектеседі ме?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Сауалнама барысында алынған мәліметтер көрсеткендей, жауап берушілердің 45,4% әрқашан діни мерекелерді атап өтетіндерін белгіледі (33 диаграмма).

Ұлттық ерекшелік жағынан алатын болсақ, осылай жиі өзге ұлт өкілдері жауап берген екен – 51,4%, қазақтар арасында бұл жауаптың үлесі 47,2% құрап отыр және 34,6% - орыстар арасында.

Жауап берушілердің 44,1% тек ең маңызды діни мерекелерді атап отыр. Осындай жауап нұсқасын таңдағандар арасында қазақтар (41,5%), өзге ұлт өкілдеріне қарағанда (41,4%) орыстардың үлесі айтарлықтай жоғары (56%).

Ешқашан діни мерекелерді атап өтпейтін жас адамдар үлесі 6,3% құрап отыр. Оның ішінде қазақтардың үлесі барлығынан жоғары (7,1%).

33 диаграмма. «Сіздің отбасыңызда діни мерекелерді атап өтеді ме (Ораза Байрам, Пасха және т.т.)?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жастар туған күндерін отбасы ортасында атап өтілуін қалайды екен – 69,8%. Жауап берушілердің төрттен бір бөлігі достарымен, 1,6% - әріптестер, курстастармен атап өтеміз деп белгіледі.

Жауап берушілердің 2,6% өздерінің туған күндерін мүлдем атамайды екен (34 диаграмма).

34 диаграмма. «Сіз туған күніңізді қалай мерекелеуді, атап өтілуін қалайсыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жас ерекшеліктері жағынан қарастыратын болсақ, 14 тен 18 жасқа келгендер (70,8%) және 24 тен 29 жастағылар (73,4%) өздерінің туған

күндерін отбасының ортасында атап өтілгенін қалайды, ал 19 дан 23 жастағы жастар өздерінің достарымен атап өтеді екен.

Әрі қарай Жаңа жыл сияқты мейрам келетін болсақ, оны да жастар отбасының арасында қарсы алғанды қалайды екен – 81,8%. Жауап берушілердің тек 1,4% өз достарымен атап өтетіндерін белгілесе және азғантай үлесі әріптестері, курстастармен атап өтеді – 1,2% (35 диаграмма).

35 диаграмма. «Айтыңызшы, Сіз Жаңа жылды қалай мерекелеуді, атап өтілуін қалайсыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

5.3. Жастардың ұлтаралық төзімділігі

Қазақстан үшін бірінші күннен бастап басты басымдықтарға тек экономикалық жетістіктер мен әлеуметтік бағытталған саясат қана емес, қазақстандық азаматтық ұлт ретінде тұтастай қалыптасуы болды. Тәуелсіздік алғаннан бері мемлекет алдында маңызды және күрделі міндет тұрды – ол қазақстандық қоғамның ішінде ұлтаралық келісімді орнату және сақтауға бағытталған кешенді шараларды әзірлеу қажеттілігі.

Осы жылдар ішінде қоғамда ой бостандығы мен ұлтаралық төзімділік қалыптаса бастады деп айта аламыз, олар бүгін саяси тұрақтылықтың және елдегі әлеуметтік қауіпсіздіктің факторы ретінде рөл атқарады.

Осылай қазіргі жастар қаншалықты төзімділікті көрсететінін осы зерттеу барысында қарастырдық. *«Біздің қоғамда түрлі адамдар өте көп. Төменде түрлі адамдар топтары тізбектелген. Сіз қайсыларымен көрші болып тұрғыңыз келмейтінін атаңызшы?»* деген сұраққа келесідей жауаптар алынды. Мәліметтер 16 кестеде көрсетілген.

Жас жауап берушілердің көпшілігі дәстүрлі емес сексуалды бағдарлы адамдармен мүлдем көрші тұруға қарсы екен – 46,8%. Жастардың 19,1%

иммигранттар және шетел жұмыскерлермен көрші болып тұрғымыз келмейтін шығар деді. Осы екі позицияны жиі 19 дан 23 жастағы жас адамдар арасында көбірек белгіленген – сәйкесінше 49,4% және 8,3%.

Таныс емес тілде сөйлейтін адамдармен жақын тұрулары екіталай жауап берушілердің 16,1% құрап отыр. Осындай пікірді жас ерекшелігі бойынша 14 тен 18 жастағы (8,9%) жас адамдар ұстанады.

Жалпы, 29 кестеде көрсетілгендей, жас адамдар өзінің көршілес болуға көзқарасы индифференті болып табылады. Осылайша барлық позициялар бойынша мәліметтер жарты жауаптың көлемінен артық болып отыр («дәстүрлі емес сексуалды бағдарлы адамдармен» деген жауаптан басқа).

Егер «маған бәрібір» деген жауап нұсқасын индикатор ретінде алатын болсақ, онда пікіртерім жауап берушілердің көбі басқа ұлт өкілдеріне деген (75,3), басқа дін (69%) және некелерін АХАЖда ресми тіркемей бірге тұрып жатқан адамдарға (72,8%) деген көзқарастары төзімді екенін көрсетіп отыр.

29 кесте. «Көрші болып Сіз кіммен тұрғыңыз келмейді?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Бірден жоқ	Жоқ, бірақ Кейбір шектеулер болса	Тұрғым келмейтін шығар	Маған бәрібір	Жауап беруге қиналамын
Басқа ұлт өкілдері (ұлттар)	3,7	6,9	7,9	75,3	6,1
Иммигранттар және шетел жұмысшылары	7,7	8,2	19,1	57,6	7,3
Өзге дін өкілдерімен (нанымдары басқа)	6,5	6,4	11,2	69	6,9
Некелерін АХАЖда ресми тіркемей бірге тұрып жатқан адамдармен	5,7	4,5	9,7	72,8	7,2
Сізге таныс емес тілде сөйлейтін адамдармен	6,5	5,5	16,1	62,2	9,6
Оралмандар	8,1	7,2	13,4	61,4	9,8
Дәстүрлі емес сексуалды бағдарлы адамдармен	46,8	7	13,1	24,9	8,2

Еліміздің қазіргі жас тұрғындары үшін кім осы күннің қаһарманы болып табылады екен? Сауалнама жауап берушілердің 26% үшін бұл мәдениет қайраткерлері болса, 22,1% саясаткерлерді авторитет ретінде санаса, 14,6% үшін бұл құқық қорғаушылар екенін көрсетіп отыр (30 кесте).

2,6% жұлдыздар, ата-аналар, президент, спортшылар, ұстаздар, дәрігерлер, олигархтар, криминалды авторитеттер деген өз жауап нұсқаларын жазды.

Алайда жас адамдардың көпшілігі олардың авторитеттері жоқ екенін атады – 31,4. Осылай жауап берушілердің 19 тен 23 жастағы (32,2%) және 24 тен 29 жастағы азаматтар санайды (32,8%). Жиі бұл ер адамдар екен (32,4%).

30 кесте. «Жас қазақстандықтар үшін бүгінгі таңда кім беделді/мінсіз адам болып табылады?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Ешкім, авторитеттер жоқ	31,4
Мәдениет қайраткерлері	26
Саясаткерлер	22,1
Құқық қорғаушылар	14,6
Журналистер	12,3
Діни көшбасшылар	9,8
Басқа	2,6
Жауап беруге қиналамын	10,3

Одан әрі қарай жауап берушілерге: «Сіздің қайда тұрғыңыз келеді?» деген сұрақ қойылды. Жауап берушілердің көпшілігі қалада деді, оның ішінде өзге ұлт өкілдерінің (ұлттар) арасында бар екені анықталды – 53,5%. Осындай пікірді барлық жастағы жас адамдар арасында ұстанатыны анықталды (50% көп).

Жауап берушілердің екіден бір бөлігінен көбі қалада негізі өзінің ұлттық тобының өкілдерімен (ұлттар) бірге тұрғысы келетіндері белгілі болды– 22,1%.

31 кесте. «Сіздің қайда тұрғыңыз келеді?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Түрлі ұлт өкілдері тұрып жатқан қалада (ұлттар)	53,5
Негізінен менің ұлтым ның өкілдері тұрып жатқан қалада (ұлттар)	22,1
Түрлі ұлт өкілдері тұрып жатқан ауылда (ұлттар)	12,2
Негізінен менің ұлтым ның өкілдері тұрып жатқан ауылда (ұлттық)	7,7
Басқа	0,3
Жауап беруге қиналамын	4,1

Жалпы полиэтникалық қоғамда тұрғысы келетіндер саны жауап берушілердің 65,7% құрап отыр (қала – 53,5% және ауыл – 12,2%) және керісінше 29,8% (қала – 22,1% және ауыл – 7,7%). Тағы 4,1% жауап беруге қиналды (31 кесте).

Біздің елдің болашағын бағалай келе («Сіз Қазақстанды болашақта қандай болғанын қалайсыз?»), жауап берушілердің 43,3% тұрғындары мемлекеттік, орыс және шетел тілдерін білетін полиэтникалық мемлекет ретінде және 39,6% тұрғындары мемлекеттік және орыс тілдерін білетін полиэтникалық мемлекет ретінде белгіледі.

5,7% Қазақстан тұрғындары мемлекеттік тілде ғана сөйлейтін полиэтникалық мемлекет ретінде полиэтникалық ел болады деп санаса, 3,5% – мемлекеттік, орыс және шетел тілдерін білетін бір ұлт қана тұратын мемлекет болады десе, 4% – мемлекеттік тілді ғана білетін бір ұлт қана тұратын мемлекет болады деп санайды.

Осыған сәйкес, пікіртерім нәтижелері көрсеткендей, басым көпшілігі Қазақстанды болашақта полиэтникалық қоғам ретінде елестетеді – 88,6%. Мәліметтер 32 кестеде берілген.

32 кесте. «Сіз Қазақстанды болашақта қандай болғанын қалайсыз?» деген сұраққа мәліметтердің бөлінуі, %

Жауап нұсқасы	Таңдау саны
Полиэтникалық мемлекет, оның тұрғындары мемлекеттік және орыс тілдерін біледі	39,6
Полиэтникалық мемлекет, оның тұрғындары мемлекеттік, орыс және шетел тілдерін біледі	43,3
Полиэтникалық мемлекет, оның тұрғындары тек мемлекеттік тілде сөйлейді	5,7

Моноэтникалық мемлекет, оның тұрғындары мемлекеттік, орыс және шетел тілдерін білетін бір ұлт	3,5
Моноэтникалық мемлекет, оның тұрғындары мемлекеттік тілді ғана білетін бір ұлт	4
Басқа	0,2
Жауап беруге қиналамын	3,6

Жалпы қазіргі жастар үшін елдің жас буынын тәрбиелеуде артықшылықты құндылықтар жауапкершілік, мейірбандылық және қамқорлық, сыйластық, еңбекқорлық пен адалдық болып табылады.

Қазақстанның жастары үшін жоғарыда белгілі болған рухани-адамдық құндылықтарды жас буынның бойында тәрбиелеудің басты агенті отбасы табылады екен, оның рөлі қоғамдағы басқа әлеуметтік институттардан жоғары бағаланып отыр. Жиі жас адамдар зорлықты өздерінің қатарластарынан көреді екен.

Пікіртерім қорытындысы көрсеткендей, жас қазақстандықтар діннің құндылық ретінде рөлін жоғары бағалап отыр. Қазіргі жастардың ішінде өзін діндармын деп танытатын адамдар үлесі жоғары. Алайда жас адамдардың негізгі бөлігі үшін пассивті діндарлықты ұстанатыны белгілі болды. Елдің жас адамдарының негізгі бөлігі басқа мейрамдармен қатар діни мерекелерді де атап өтетіндері анықталды. Рухани-адамдық мәдениет феномені ретінде мейрамдар және «мерекелеу» практикасы жастар арасында отбасы институтының құндылығын тағы бір мәрте дәлелдеп отыр.

ҚОРЫТЫНДЫЛАР

Аталмыш социологиялық зерттеу Қазақстан жастарының құндылықтарын зерделеу мақсатында жүргізілді, оның мазмұны есептің тиісті тарауларында толық қарастырылған.

Есептің бірінші тарауында қазақстандық жастардың басты өмірлік басымдықтары қарастырылды, атап айтсақ қоршаған ортаның ерекшеліктерін қабылдау, жас буынның еңбекке деген көзқарасы және денсаулықтың және салауатты өмір салтының қазіргі Қазақстан жастары үшін маңыздылығы туралы сөз болды.

Әрі қарай отбасылық құндылықтар– «мінсіз отбасы» түсінігі және оның негізгі құрамы, қазақстандық отбасындағы міндеттерді бөлісу, неке түрлері зерттелді.

Үшінші параграф жастардың мәдени-сауық сұранымдары – бос уақыттың, мәдени өмірге араласуы және жалпы жас адамдардың мәдени сұраныстарына талдауға арналды.

Әрі қарай қазіргі жастардың саяси құндылықтары, олардың сұраулары мен күтулері, ұлттық құжаттар туралы хабардар болуы, тілдік сұранымдары қарастырылды.

Есептің соңғы параграфында қазақстандық жастардың рухани-адамдық құндылықтар иерархиясы көрсетілді, атап айтсақ жастардың ортасындағы рухани-адамдық құндылықтары, діни сұранымдары мен ұлтаралық төзімділік мәселелеріне көңіл аударылды.

Сондықтан социологиялық зерттеудің нәтижелері бойынша келесі қорытындылар жасалды:

1. Социологиялық зерттеудің нәтижелері бойынша жас жауап берушілердің жартысынан көбі өздерін бақытты адам ретінде анықтайды (61,6%), жауап берушілердің үштен бір бөлігі өздерін бақытсыз адам дегенше бақытты адам шығармын деп белгіледі (33,9%). Ұлттар жағынан жиі бұл қазақтар (63,9%) және өзге ұлт өкілдері (61%), орыс ұлт өкілдері арасында өздерін бақыттымын деп санайтындар үлесі едәуір төмен (52,7%).

2. Жастардың өзара қарым-қатынасқа түсуде сенімділік деңгейі айтарлықтай жоғары емес. Жас адамдардың үштен бір бөлігінен көбі едәуір сыни көзқараспен қарайды – «басқа адамдармен қарым-қатынасқа түскенде өте мұқият болу керек» – 38,7%. Жауап берушілердің 30,2% сенбегеннен көрі сену керек деген пікірді таңдап отыр.

3. Жауап берушілердің өмірлік құндылықтар иерархиясының бірінші бестігінде отбасы – 84%, денсаулық – 61,1% және достық – 23,1%, материалды тұрғыдан қамтылған өмір – 19,8%, махаббат орналасты – 17,3.

Жастар үшін соңғы орынға перифериялы құндылықтар – «қоғамдағы жоғары дәреже», «кез келген ляззатқа қол жеткізу мүмкіндігі, демалу», «адамдарға көмектесу», «билік» белгіленді.

4. Жас ерекшеліктері жағынан жастардың жасы есейген сайын отбасының және жұмыстың рөлі бағалана бастайтыны көрінеді.

5. Жас адамдардың көпшілігі үшін (56,5%) еңбек тұлғаның дамуына ықпал етіп, адамның өмірлік тұтынушылығы болып табылады. Жас ерекшеліктері жағынан адамның жасы ұлғая келе еңбектің және материалдық қамтылудың өзара байланысты екенін көбірек түсіне бастайтыны анықталды. Сондай-ақ еңбекті жастар өздерінің материалдық күтулеріне қол жеткізу үшін маңызды құрал ретінде қабылдайды екен.

6. Қазіргі қазақстандық жастар, алдымен, «материалды тұрғыдан қамтылғысы» келеді – 55,2%. Алайда, осы категория «мінсіз өмір туралы» көзқарасты шектемейді, жауап берушілер үшін «жақсы отбасы» болу (48,3%), әрі қарай «кәсіпқой» (27,5%) болғысы келеді. Материалдық ауқаттылық және кәсіпқойлық біртұтас нәрсе ретінде қарастырылады.

7. Қазіргі жастар өз денсаулығы туралы ойлайды және салауатты өмір салтын ұстануға тырысады. Өйткені денсаулық отбасын құру, балалы болу, кәсіпқой болу және шығармашылық тұрғыдан жетістіктерге жету мүмкіншілігі ретінде қарастырылады.

8. Отбасы жас адамдардың өмірінде негізгі құндылық ретінде қарастырылады – 90,2%. Сонымен бірге, отбасының құндылығы жас адамдардың жасына, әлеуметтік дәрежесіне және отбасылық жағдайына қарай өсе бастайды.

9. Мінсіз отбасы туралы өздерінің көзқарастарын суреттегенде жас қазақстандықтар жиі айтарлықтай дәстүрлі және консервативті құндылықтарды таңдайды – толық отбасы (ерлі-зайыптының екеуінің болуы), аға буынға сыйластықпен қарау, ресми тіркелген неке.

10. Мінсіз отбасының негізгі сипаттамасы жас қазақстандықтар үшін өзара түсінушілік пен сыйластық болып табылады (71,5%), барлық отбасы мүшелерінің денсаулығы (66%), қаржылық ауқаттылық (42,1%), өзара махаббат пен қамқорлық (41%), төзімділік (15,3%) және соңғы орында тәуелсіздік және барлық отбасы мүшелерінің құқықтар теңдестігі (9%).

11. Отбасылық міндеттерді бөлісу мәселесінде патриархалды принциптер үстемдік етуде. Қазақстанның жастары жиі ресми тіркелген некеде тұрғанды қалайды, осылайша жауап берушілердің көпшілігі некені міндетті түрде АХАЖда тіркеу тиіс деп есептейді – 79%. Жастар негізінен ұлтаралық некелерге төзімділік көзқараспен қарайтыны анықталды – 49,4%.

12. Жалпы қазіргі жастар бос уақттың маңыздылығын жоғары бағалайды (47,3%), бірақ жастардың мәдени-сауық өміріне араласу деңгейі төмен дәрежеде екені байқалып отыр. Қазіргі жастардың басым көпшілігі әлеуметтік желілерге көбірек көңіл аударады – 73,3%. Жастардың көпшілігі қазіргі уақытта оқымайды (61,7%). Оқитын жастар арасында (35,7%) ең танымал жанр ретінде шытырман оқиғалар белгіленуде (27%), махаббат романдары (24,6%), детективтер (20,8%). 19,4% тарихи әдебиетті ұнатады, 16,4% – фантастиканы және фэнтези жанрын. Қазіргі жастар үшін мәдениеттің негізгі көзі ретінде телевидение болып отыр – 48,1%.

13. Жалпы талдау нәтижелері көрсеткендей, Қазақстанның жауап беруші жастарының көп бөлігі әділетті және әлеуметтік бағытталған елде тұруды армандайды. Жас буынның арасында әділ қоғам, жеке бостандық және бастамашылық, адал еңбек сияқты саяси құндылықтарға көбірек мән береді. Жас адамдар болашаққа сеніммен және оптимизммен (56,6%), тыныштықпен (30,6%) қарайды.

14. Жас қазақстандықтардың тілдік ұстанымдары біркелкі, жауап берушілердің жартысына жуығы елдің барлық азаматтары мемлекеттік тілді білулері тиіс деп есептейді – 49,4%.

15. Жауап берушілер рухани-адамдық құндылықтардың маңыздылығын жоғары бағалайды, әсересе қазіргі жастардың бойында жауапкершілікті тәрбиелеу тиіс деп есептейді – 51%. Қазіргі жастардың бойында рухани-адамдық құндылықтарды тәрбиелеу ісінде басты агент ретінде отбасы болуы тиіс деп есептейді – 80%.

16. Жас қазақстандықтар діннің құндылық ретіндегі рөлін жоғары бағалайды – 62,1%. Қазіргі жастардың арасында өздерін діндармын деп танытатындардың үлесі үстемдік етуде – 77,4%. Сондай-ақ жастардың негізгі бөлігіне пассивті діндарлық жақын – 68,4%.

17. Өзге ұлт өкілдері тобының адамдарына (75,3), басқа дін өкілдеріне (69%) төзімді көзқарас басым.

18. Жастардың басым көпшілігі Қазақстанды болашақта полиэтникалық қоғам ретінде елестетеді – 88,6%.

А Қосымшасы

Құрметті респондент! Менің атым _____. Мен «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығының (Астана қ.) сұхбат алушысымын. Сізді Қазақстан жастарының құндылықтарын зерттеуге арналған әлеуметтік сауалнамаға қатысуыңызды сұраймыз. Сіздің назарыңызға бірқатар сұрақтар мен жауап нұсқалары ұсынылған. Осы сұрақтар мен жауап нұсқаларын соңына дейін тыңдап, Өзіңіздің көңіліңіз толатын жауапты таңдауыңызды сұраймыз. Егер жауап нұсқасының ешқайсысы сізді қанағаттандырмаса, «басқа жауап» қатарында өз жауап нұсқаңызды көрсетіңіз.

*Алынған ақпарат тек жалпылама түрде қолданылатын болады.
Сіздің пікіріңіздің анонимділігі мен құпиялылығына кепілдік беріледі*

ӨМІРДІ ҚАБЫЛДАУ ЖӘНЕ НЕГІЗГІ ӨМІРЛІК БАСЫМДЫЛЫҚТАР

1. Жалпы айтқанда, Сіз өзіңізді қалай сипаттар едіңіз...

1. Бақытты адам
2. Бақытсыз дегенге қарағанда, бақытты адам деуге болады
3. Бақытты дегенге қарағанда бақытсыз адам деуге болады
4. Бақытсыз адам

(99) Жауап беруге қиналамын

2. Төмендегі өмір салалары сіз үшін қаншалықты маңызды? (әр жол бойынша БІР ЖАУАП НҮСҚАСЫ)

	Өте маңызды	Маңызды деуге болады	Маңызды емес деуге болады	Маңызды емес	Жауап беруге қиналамын
1) Отбасы	1	2	3	4	99
2) Достар, таныстар	1	2	3	4	99
3) Бос уақыт	1	2	3	4	99
4) Саясат	1	2	3	4	99
5) Оқу	1	2	3	4	99
6) Жұмыс	1	2	3	4	99
7) Дін	1	2	3	4	99

3. Сіз қалай ойлайсыз, адамдардың көбіне сенуге бола ма немесе адамдармен қарым-қатынаста өте сақ болу керек пе? (бір ғана жауап нұсқасын белгілеуіңізді сұраймыз)

1. Иә, сенуге болады
2. Жоқ дегенге қарағанда, иә
3. Иә дегенге қарағанда, жоқ
4. Адамдармен қарым-қатынаста өте сақ болу керек
5. Басқа жауап (атап көрсетіңіз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

4. Сіз өмірде кім болғыңыз келеді? (жауап нұсқасының саны ЕКІДЕН КӨП БОЛМАСЫН)

1. Материалдық тұрғыдан толық қамтылған
2. Жақсы отағасы/отанасы
3. Кәсіби, жақсы қызметкер

4. Лайықты азамат
5. Танымал, атақты
6. Адал, өзіндік қағидалары бар адам
7. Өнегелі адам
8. Басқа жауап (*атап көрсетіңіз*) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

5. Сіз үшін өмірдегі ең үлкен құндылық не? (жауап нұсқасының саны ҮШТЕН КӨП БОЛМАСЫН)

1. Сенім, дін
2. Отбасы
3. Кез келген рахатқа бөлену, көңіл көтеру мүмкіндігі
4. Билік
5. Достық
6. Рухани тыныштық
7. Денсаулық
8. Оқу, білім
9. Қызықты жұмыс, кәсіп
10. Махаббат
11. Материалдық тұрғыда қамтамасыз етілген өмір
12. Қоғамдық мойындау, танымалдылық, бедел
13. Адамдарға көмек
14. Өзін-өзі дамыту, өзін-өзі құрметтеу
15. Мансап (карьер), қоғамдағы жоғарғы қызмет
16. Шығармашылық
17. Басқа жауап (*жазып көрсетіңіз*) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

6. Сіз қалай ойлайсыз, адам өміріндегі еңбектің рөлі қандай? (тек қана бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Еңбек адамның өмірлік қажеттілігі болып табылады, ол оның тұлғалық дамуына ықпал етеді
2. Еңбек материалдық қамтамасыз ету құралы ретінде қажет
3. Еңбек әрқашан табысқа жетелемейді, өмірдегі ең басты дүние сәттілік, жақсы туыстық және достық байланыстар
4. Басқа жауап (*жазып көрсетіңіз*) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

7. Сіздің пікіріңізше, мінсіз отбасының сипаттамасы қандай? (жауап нұсқасының саны ҮШТЕН КӨП БОЛМАСЫН)

1. Отбасындағы өзара түсіністік пен сыйластық
2. Қаржылық әл-ауқат
3. Отбасының барлық мүшелерінің саулығы

4. Отбасындағы өзара сүйіспеншілік пен қамқорлық
  5. Отбасындағы шыдамдылық
  6. Отбасының барлық мүшелерінің еркіндігі және тең құқығы
  7. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз)_____
- (99) Жауап беруге қиналамын

8. Сіздің ойыңыздағы «Мінсіз отбасы» - бұл бәрінен бұрын ... (жауап нұсқасының саны ҮШТЕН КӨП БОЛМАСЫН)

1. Толық отбасы, яғни екі ата-анасы да бар отбасы
  2. Үлкендерге сыйластықпен қарайтын отбасы
  3. Жұбайлар ресми тіркелген некеде тұратын отбасы
  4. Күйеуі отбасының материалдық қамтамасыз етілуіне, ал әйелі – үйдегі тәртіп пен әл-ауқатқа жауап беретін отбасы
  5. Жұбайлар бір-біріне деген адалдығын сақтайтын отбасы
  6. Жұбайлардың екеуінің құқығы тең және бір-бірінен тәуелсіз отбасы
  7. Көпбалалы отбасы
  8. Бір немесе екіден көп емес балалары бар отбасы
  9. Бар өмірін бірге өткізуге (отбасын сақтап қалуға) ұмтылатын отбасылар
  10. Аталары мен әжелері балалары және немерелерімен бірге тұратын отбасы
  11. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз)_____
- (99) Жауап беруге қиналамын

9. Сіздің пікіріңізше, отбасында кім «басшы» болуы қажет? (бір ғана жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Әке
  2. Ана
  3. Әке мен ана теңқұқылы болуы қажет
  4. Отбасының барлық мүшесі, балаларын қоса алғанда, теңқұқықты болуы қажет
  5. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз)_____
- (99) Жауап беруге қиналамын

10. Сіздің пікіріңізше, некедегі ерлі-зайыптылар қандай міндеттер мен рөлдерді орындауы қажет?(әр жолда тек бір ғана жауап нұсқасын белгілеңіз)

	Күйеуі	Әйелі	Екеуі де	Жауап беруге қиналамын
1) Балаларды тәрбиелеу, қамқорлық	1	2	3	99
2) Үй шаруасы	1	2	3	99
3) Табыс табу	1	2	3	99
4) Басқа жауап (жазып көрсетіңіз)_____	1	2	3	

11. Сіз қалай ойлайсыз, некені АХАЖ-да міндетті түрде тіркеу қажет пе, немесе отбасын құрғысы келетін адамдар некені ресми тіркеусіз де бірге тұра ала ма? (тек бір ғана жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Некені міндетті түрде АХАЖ-да тіркеу қажет

2. Жоқ, некені тіркеу міндетті емес
  3. Діни жоралғы өткізу жеткілікті (неке, неках, шіркеуде некелесу және т.б.)
  4. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

12. Сіз үшін некеге тұрудың ең басты себебі не болуы мүмкін? (тек бір ғана жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Ата-аналар мен туыстардың кеңесі мен талабы
  2. Сүйікті адамыңмен бірге болуға деген қалау
  3. Бала сүюді қалау
  4. Жалғыздықтан қорқу, кәрілікте жалғыз қалуды қаламау
  5. Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін
  6. Барлығы некеге тұрғандықтан, солай болуы керек болғандықтан
  7. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

13. Берік отбасының шарттарын 1-ден 5-ке дейінгі шкала бойынша бағалаңыз, мұндағы 1 – мүлде маңызды емес, ал 5 – өте маңызды. Яғни, егер Сіз берік отбасына өзара сыйластық міндетті түрде қажет десеңіз, онда 5-ті таңдайсыз, егер өзара сыйластық міндетті емес десеңіз 1-ді таңдаңыз және т.б. (әр жол бойынша бір жауап нұсқасы)

	Мүлде маңызды емес	2	3	4	Өте маңызды	ЖБ Қ
1) Өзара сыйластық	1	2	3	4	5	99
2) Өзара төзімділік пен түсіністік	1	2	3	4	5	99
3) Ерлі-зайыптылардың адалдығы	1	2	3	4	5	99
4) Ерлі-зайыптылардың мәселелерді бірлесіп талқылауға дайындығы	1	2	3	4	5	99
5) Балалар және оларды бірлесіп тәрбиелеу	1	2	3	4	5	99
6) Жайлы тұрғын үймен қамтамасыз ету	1	2	3	4	5	99
7) Отбасының жоғарғы табысы (жалақы және т.б.)	1	2	3	4	5	99
8) Үйдегі міндеттерді біркелкі үлестіру	1	2	3	4	5	99
9) Ортақ қызығушылықтардың бар болуы	1	2	3	4	5	99
10) Көп уақытыңды бірге өткізу мүмкіндігі	1	2	3	4	5	99
11) Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____	1	2	3	4	5	

14. Сіз үшін серігіңізді немесе жұбайыңызды таңдауда ұлттың (белгілі бір этникалық топқа тиесілі болуы) маңызы бар ма? (тек бір ғана жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Иә
  2. Жоқ
  3. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

15. Ұлтаралық некелерге көзқарасыңыз қандай? (тек бір ғана жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Оң қараймын, ұлтаралық некелер Қазақстан халқын біріктіре түседі
  2. Оң қараймын деп ойлаймын, себебі ұлт (белгілі бір этникалық топқа тиесілі болу) жұбайыңды таңдауда маңызды емес
  3. Бейтарап, әркімнің жұбайын еркін таңдауға құқығы бар
  4. Теріс қараймын деп ойлаймын, ұлтаралық некелер мәселелі болып табылады
  5. Теріс қараймын, ұлтаралық некелер тез ажырасады
- (99) Жауап беруге қиналамын

16. Сіздің пікіріңізше, баланың бойында қандай қасиеттерді тәрбиелеу керек? (жауап нұсқасының саны ҮШТЕН КӨП БОЛМАСЫН)

1. Еркіндік, дербестік
2. Еңбексүйгіштік
3. Жауапкершілік сезімі
4. Отанға деген сүйіспеншілік
5. Өзіңнің этникалық тобыңның (ұлттың) дәстүрлері мен салттарын сыйлау
6. Төзімділік және басқа адамдарға деген сыйластық
7. Ұқыптылық (ақша мен заттарға деген ұқыпты қарым-қатынас)
8. Шешім қабылдай білу, табандылық
9. Діндарлық
10. Адал ниет
11. Тіл алғыштық
12. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

ҰЛТАРАЛЫҚ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ

17. Біздің қоғамымызда әртүрлі адамдар өте көп. Төменде адамдардың түрлі топтары көрсетілген. Сіз солардың ішінде кімдермен көрші ТҰРҒЫҢЫЗ КЕЛМЕЙТІНІН көрсетіңіз (әр жол бойынша бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

	Мүлде қарсымын	Жоқ, бірақ кейбір жағдайларды қоспағанда	Жоқ деп ойлаймын	Маған бәрібір	Жауап беруге қиналамын
1) Басқа этникалық топтың (ұлттың) адамдары	1	2	3	4	99
2) Иммигранттар және шетелдік жұмысшылар	1	2	3	4	99
3) Өзге діндегі (сенімдегі) адамдар	1	2	3	4	99
4) Некелерін АХАЖ-да ресми тіркемей бірге тұрып жатқандар	1	2	3	4	99
5) Сізге таныс емес тілде сөйлейтін адамдар	1	2	3	4	99
6) Оралмандар	1	2	3	4	99
7) Дәстүрлі емес жыныстық	1	2	3	4	99

көзқарастағы адамдар					
8) Басқа жауап _____	1	2	3	4	

8. Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі таңда кім жас қазақстандықтар үшін кім идеал, өнегелі беделді болып саналады? (жауап нұсқасының саны ЕКІДЕН КӨП БОЛМАСЫН)

1. Журналистер
  2. Саясаткерлер
  3. Діни көшбасшылар
  4. Мәдениет қызметкерлері
  5. Құқыққорғаушылар
  6. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
  7. Ешкім, беделділер жоқ
- (99) Жауап беруге қиналамын

19. Сіз қай жерде тұруды қалайсыз? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Түрлі этникалық топтардың (ұлттардың) адамдары көп қалада
  2. Менің этникалық тобымның (ұлтымның) адамдары көп тұратын қалада
  3. Түрлі этникалық топтардың (ұлттардың) адамдары көп ауылда
  4. Менің этникалық тобымның (ұлтымның) адамдары көп тұратын ауылда
  5. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

20. Сіз болашақта Қазақстанда қалай көресіз? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Тұрғындары мемлекеттік (қазақ) және орыс тілдерін меңгерген көпэтностық (көпұлтты) мемлекет
  2. Тұрғындары мемлекеттік (қазақ), орыс және шет тілдерін меңгерген көпэтностық (көпұлтты) мемлекет
  3. Тұрғындары тек мемлекеттік (қазақ) тілін меңгерген көпэтностық (көпұлтты) мемлекет
  4. Тұрғындары мемлекеттік (қазақ), орыс және шет тілдерін меңгерген бір этносты (титұлды ұлт) мемлекет
  5. Тұрғындары тек мемлекеттік (қазақ) тілін меңгерген бір этнос (титұлды ұлт) тұратын мемлекет
  6. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

МӘДЕНИ-АДАМГЕРШІЛІК ДАМУ

21. Соңғы апта ішінде сіз аталғандардың ішінен нені оқыдыңыз, көрдіңіз немесе тыңдадыңыз? (әр жол бойынша бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

	Қолдандым	Қолданған жоқпын	ЖБҚ
1) Басылымдық газет/журналдар	1	2	99
2) Электронды газет/журналдар	1	2	99
3) Жаңа сайттар	1	2	99
4) Телевидениедегі жаңа шығарылымдар	1	2	99
5) Кітаптар, оның ішінде электронды немесе	1	2	99

онлайн			
6) Радиодағы жаңалық шығарылымдары	1	2	99
7) Әлеуметтік желілер	1	2	99
8) Басқа жауап <i>(жазып көрсетіңіз)</i> _____	1	2	

22. Сіз қазіргі таңда қандай да бір көркем әдебетті оқып жүрсіз бе? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Иә
2. Жоқ

(99) Жауап беруге қиналамын

23. Сіз төменде көрсетілген жерлерге қаншалықты жиі барасыз (әр жол бойынша бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

	Ешқашан	Жылына 1-2 реттен көп емес	Жылына 3-6 рет	Айып 1 рет	Шамамен аптасына 1 рет	Аптасын а 1 реттен көп	ЖБҚ
1) Аквапарк	1	2	3	4	5	6	99
2) Бар/Кафе/Мейрамхана	1	2	3	4	5	6	99
3) Кітапхана	1	2	3	4	5	6	99
4) Көрмелер	1	2	3	4	5	6	99
5) Хайуанаттар паркі	1	2	3	4	5	6	99
6) Ойын-сауық орталықтары	1	2	3	4	5	6	99
7) Кинотеатр	1	2	3	4	5	6	99
8) Компьютер клубы	1	2	3	4	5	6	99
9) Концерт залы	1	2	3	4	5	6	99
10) Мұражай	1	2	3	4	5	6	99
11) Түнгі би клубы	1	2	3	4	5	6	99
12) Сұлулық салоны	1	2	3	4	5	6	99
13) Спорт залы	1	2	3	4	5	6	99
14) Театр	1	2	3	4	5	6	99
15) Шіркеу/Мешіт	1	2	3	4	5	6	99

24. Сіз көбінесе қандай музыка тыңдағанды ұнатасыз? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Классикалық музыка
2. Заманауи батыс музыкасы (американдық, британдық, француз және т.б.)
3. Заманауи орыс поп-музыкасын
4. Заманауи қазақ поп-музыкасын
5. Халық музыкасын
6. Басқа жауап *(жазып көрсетіңіз)* _____

(99) Жауап беруге қиналамын

25. Сіз интернетті қаншалықты жиі пайдаланасыз (кез келген қолданушы ретінде)?
(тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Мүлде пайдаланбаймын
2. Сирек, жылына бірнеше рет қана
3. Ай сайын
4. Апта сайын
5. Күн сайын

(99) Жауап беруге қиналамын

26. Сіз үшін мәдениетке қосылудың көзі не болып табылады? (жауап нұсқасының саны ҮШТЕН КӨП БОЛМАСЫН)

1. Теледидар
2. Кинотеатр
3. Театр
4. Мұражай
5. Би клубы
6. Діни мекемелер (шіркеу/мешіт/синагога)
7. Кітапхана
8. Ойын-сауық орталықтары
9. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

САЯСИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР, ТІЛ ЖАҒДАЙЫ

27. Сіз қалай ойлайсыз, Сіз әділетті қоғамда өмір сүріп жатырсыз ба? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Иә, әділетті
2. Иә деуге болады
3. Жоқ деуге болады
4. Жоқ, әділетсіз

(99) Жауап беруге қиналамын

28. Қазақстандық қоғам үшін не барынша маңызды? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Мемлекет қоғам өмірінде белсенді рөлді ойнауы қажет
2. Мемлекет қоғам өміріне араласпауы қажет
3. Маған бәрібір, өз қызығушылықтарыммен және қамыммен өмір сүріп жатырмын

(99) Жауап беруге қиналамын

29. Төмендегі көрсетілгендердің қайсысы Қазақстанның мемлекеттік рәмізі болып табылады? (жауап нұсқасының саны шексіз)

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы
2. Мемлекеттік ту
3. Мемлекеттік елтаңба
4. Мемлекеттік әнұран
5. Қазақстан Республикасының заңнамасы

6. Қазақстандық валюта теңге
7. Қазақ ұлттық оюы
8. Астана қ. Бәйтерек
9. Шаңырақ нышаны
10. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

30. Сіз қалай ойлайсыз, Қазақстан өзінің дамуында қай елге бағдар алуы қажет? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Орталық-Азия елдері (Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түркіменстан)
2. Таяу Шығыс елдері (Араб Әмірліктері, Сауд Арабиясы және т.б.)
3. Ресей
4. Қытай
5. Батыс Еуропа елдері (Ұлыбритания, Франция, Нидерланды, Скандинавия елдері және т.б.)
6. Америка Құрама Штаттары
7. Шығыс және Оңтүстік-Шығыс Азия елдері (Жапония, Малайзия, Оңтүстік Корея және т.б.)
8. Ешкімнен бағдар алудың қажеті жоқ, Қазақстанның өз жолы бар
9. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

31. Сіз Қазақстанда тұратындығыңызды қаншалықты мақтан етесіз? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Мен Қазақстанда тұрақты түрде тұрмаймын
2. Өте мақтан етемін
3. Мақтан етемін деп айта аламын
4. Маған бәрібір
5. Өте мақтан етпеймін
6. Мүлде мақтан етпеймін

(99) Жауап беруге қиналамын

32. Сіз сайлауға қатысасыз ба немесе қатыстыңыз ба? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Әрдайым қатысамын, ешқайсысын жібермеймін
2. Уақыт болса, қатысуға тырысамын
3. Сирек, кейде ғана
4. Ешқашан, кәмелекеттік жасқа толған жоқпын
5. Жоқ, бұл маған қызық емес
6. Жоқ, осыдан менің өмірім жақсы жаққа өзгереді деп ойламаймын
7. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

33. Сіз қандай қоғамда тұрғанды қалайсыз, яғни Сіз Қазақстанда қандай қоғамды көргіңіз келеді? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Жеке еркіндік пен бизнес қоғам

2. Әлеуметтік әділеттілік қоғамы
  3. Шындық мен жақсылық қоғамы
  4. Адал еңбек адамдарының қоғамы
  5. Жақындарына деген сенім мен сүйіспеншілік қоғамы
  6. Тұтыну және жайлылық қоғамы
  7. Басқа жауап *(жазып көрсетіңіз)* _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

34. Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Үміт пен оптимизм сезімімен
  2. Сабырлы, өзім үшін көп өзгерістер күтпеймін
  3. Уайым және сенімсіздікпен
  4. Қорқыныш пен үмітсіздікпен
  5. Басқа жауап *(жазып көрсетіңіз)* _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

35. Сіз барлық азаматтар мемлекеттік тілді білуі қажет деп санайсыз ба? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Иә, міндетті деп санаймын
  2. Кімнің жұмысы мемлекеттік тілді талап етсе, сол адамдар ғана білуге міндетті деп санаймын
  3. Жоқ, оны міндетті емес деп санаймын
  4. Басқа жауап *(жазып көрсетіңіз)* _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

36. «Мәңгілік Ел» патриоттық актісінің мазмұнымен таныссыз ба?

1. Ешқашан естімегенмін-----→ №38 СҰРАҚҚА КӨШУ
  2. Бір нәрсе естігенмін
  3. Оқығанмын, көргенмін, мазмұнымен жақсы таныспын
- (9) Жауап беруге қиналамын

37. «Мәңгілік Ел» патриоттық актісі туралы қайдан білдіңіз? (жауаптар саны шексіз)

1. Достар, таныстар
  2. Телевизия
  3. Газеттер
  4. Әлеуметтік желі
  5. Интернет ресурстар
  6. Басқа жауап *(жазып көрсетіңіз)* _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

38. «Мәңгілік елде» аталған әр құндылық Сіз үшін қаншалықты маңызды? (әр жол бойынша бір жауап нұсқасы)

	Маңызды	Маңызды деуге болады	Маңызды емес деуге болады	Маңызды емес	ЖБҚ
1) Тәуелсіздік және Астана	1	2	3	4	9
2) Жалпыұлттық бірлік, бейбітшілік және келісім	1	2	3	4	9
3) Зайырлы мемлекет және жоғарғы руханият	1	2	3	4	9
4) Инновациялар негізіндегі тұрақты экономикалық өсу	1	2	3	4	9
5) Жалпыға бірдей еңбек қоғамы	1	2	3	4	9
6) Тарих, мәдениет және тіл тұтастығы	1	2	3	4	9
7) Жаһандық қауіпсіздік және Қазақстанның жалпыәлемдік және өңірлік мәселелерді шешуге қатысуы	1	2	3	4	9

39. Сіз «Жалпыға ортақ Еңбек қоғамы» идеясымен таныссыз ба немесе бір нәрсе естідіңіз бе?

1. Ешқашан естіген емеспін
  2. Бір нәрсе естігенмін
  3. Оқыдым, көрдім, мазмұнымен жақын таныспын
- (9) Жауап беруге қиналамын

40. Сіз қалай ойлайсыз, қазақстандық жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне (мейірімді, адал, жауапкершілігі мол және т.б.) бірінші кезекте, кім жауап беруге тиіс? (тек бір жауап нұсқасын белгілеңіз)

1. Отбасы
2. Мектеп
3. Мешіт, шіркеу
4. Қоғамдық ұйымдар
5. Жастарды қолдау мен дамытуға жауап беретін мемлекеттік органдар
6. Кітапханалар, оқу залдары
7. Театрлар, мұражайлар, көрмелер
8. Әскер
9. Телевизия және БАҚ
10. Достар мен замандастар ортасы
11. Еңбек ұжымы, курстастар, сыныптастар
12. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

41. Сіздің пікіріңіз бойынша, жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесімен айналысуды отбасы мен білім беру жүйесі қаншалықты орындай алып жатыр? 5-баллдық шкаламен бағалаңыз, мұндағы 1 – «мүлде тәрбиемен айналыспайды деуге болады», ал 5 – «рухани-адамгершілік тәрбиеге көп көңіл бөлініп отыр» (әр жол бойынша бір жауап нұсқасын беруіңізді сұраймыз)

	Мүлде айналыс пайды деуге болады					Көп көңіл бөледі	Жауап беруге қиналамын
	1	2	3	4	5		
1) Отбасы	1	2	3	4	5		9
2) Балабақшалар	1	2	3	4	5		9
3) Орта мектептер	1	2	3	4	5		9
4) Институттар, университеттер	1	2	3	4	5		9

42. Сіз өзіңізді діндар адаммын деп санайсыз ба?

1. Мен діндармын, қауымның діни өміріне қатысамын, діни нормаларға бағынамын
  2. Мен діндармын, бірақ сирек, тек мейрамдарда ғибадатханаға барамын, діни нормаларды өте сирек сақтаймын
  3. Мен діндармын, бірақ діни өмірге қатыспаймын
  4. Мен діндар емеспін, бірақ кейде ғибадатханаға барамын, діни нормаларды сақтаймын
  5. Мен діндар емеспін, бірақ діндарларды сыйлаймын
  6. Мен дінге бей-жай қараймын
  7. Мен дінге қарсымын, атеистпін
  8. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

43. Діни (мешіт, шіркеу, синагога) және өзге де қасиетті орындарға қаншалықты жиі барасыз?

1. Аптасына бір рет
  2. Айына бірнеше рет
  3. Жарты жылда бірнеше рет
  4. Жылына бір рет
  5. Жылына бір реттен сирек
  6. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
  7. Діни және қасиетті орындарға бармаймын
- (99) Жауап беруге қиналамын

44. Сіз діни рәсімдерді (мысалы, дұға қылу және т.б.) қаншалықты жиі орындайсыз??

1. Тұрақты түрде
  2. Кейде
  3. Өте сирек
  4. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
  5. Ешқашан жасамаймын
- (99) Жауап беруге қиналамын

45. Сіздің отбасыңызда діни мейрамдар (мысалы, Ораза Байрам, Пасха және т.б.) аталып өтіле ме?

1. Иә, әрқашан
2. Тек ең маңызды
3. Жоқ, ешқашан
4. Басқа жауап (*жазып көрсетіңіз*) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

46. Құдайға сену, діни орындарға, ғибадатханаларға бару қазақстандық жастарды рухани-адамгершілік тұрғыдан тәрбиелеуге көмектесе ме?

1. Иә, міндетті түрде көмектеседі
2. Белгілі бір жағдайларда (жастар арасындағы қылмыс, ішімдік, нашақорлық және т.б.) ғана көмектеседі
3. Жоқ, жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне отбасы, білім мен мемлекет ықпал етуі қажет
4. Басқа жауап (*жазып көрсетіңіз*) _____

(99) Жауап беруге қиналамын

47. Сіз өз туған күніңізді қалай тойлатуды, атап өтуді қалайсыз?

1. Үйде, отбасы ортасында
2. Достарыммен кафеде, мейрамханада, басқа ойын сауық орнында
3. Жұмыстағы әріптестеріммен, курстастарыммен
4. Басқа жауап (*жазып көрсетіңіз*) _____

5. Мен Туған күнімді атап өтпеймін, тойлатпаймын

(99) Жауап беруге қиналамын

48. Сіз Жаңа жылды қалай тойлатуды қалайсыз?

1. Үйде, отбасы ортасында
2. Достарыммен кафеде, мейрамханада, басқа ойын сауық орнында
3. Жұмыстағы әріптестеріммен, курстастарыммен
4. Басқа жауап (*жазып көрсетіңіз*) _____

5. Мен Жаңа жылды атап өтпеймін, тойлатпаймын

(99) Жауап беруге қиналамын

49. Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі заманның жастарының бойына қандай қасиеттерді сіңіру қажет? (*жауап нұсқасының саны ҮШТЕН КӨП БОЛМАСЫН*)

1. Мейірімділік, рақымдылық
2. Жауапкершілік
3. Ұқыптылық
4. Төзімділік
5. Басқа адамдарға деген сыйластық
6. Діндарлық/құдайшылық
7. Өз ойын білдіру
8. Өзімшіл болмау
9. Қиялдау

10. Тіл алғыштық
  11. Еңбекқорлық
  12. Адалдық
  13. Өнегелілік
  14. Патриотизм
  15. Мақсатқа талпынушылық
  16. Ақыл
  17. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

50. Жалпы, бұқаралық ақпарат құралдарының айтқан пікіріне қаншалықты жиі келісесіз? (әр жол бойынша бір жауап нұсқасын беруіңізді сұраймыз)

	Иә, жиі	Кейде	Сирек	Ешқашан	Жауап беруге қиналамын
1) Қазақстандық БАҚ	1	2	3	4	9
2) Ресейлік БАҚ	1	2	3	4	9
3) Шетелдік БАҚ	1	2	3	4	9
4) Басқа жауап (жазып көрсетіңіз)	1	2	3	4	

51. Сіз қалай ойлайсыз, Сіздің саяси мүдделеріңіздің, көзқарастарыңыздың қалыптасуында бұқаралық ақпарат құралдарынан алған ақпараттардың ықпалы болды ма?

1. Үлкен ықпал тигізді
  2. Айтарлықтай ықпал тигізген жоқ
  3. Ешқандай ықпал тигізген жоқ
  4. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
  5. Ол туралы ешқашан ойланбаппын
- (99) Жауап беруге қиналамын

52. Сіз қандай жанрдағы кітаптарды оқығанды ұнатасыз? (жауап саны шексіз)

1. Шетелдік классика
  2. Заманауи көркем проза
  3. Орыс авторларының классикасы
  4. Отандық классика
  5. Поэзия
  6. Фантастика және фэнтези
  7. Детективтер
  8. Махаббат жайлы романдар
  9. Қызықты оқиғалар
  10. Тарихи әдебиет
  11. Публицистика
  12. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫ

53. Сіз дұрыс тамақтану тәртібін сақтайсыз ба?

1. Иә
  2. Иә деуге болады, бірақ кей кездері болмай қалады
  3. Сирек
  4. Жоқ, тамақтану тәртібін мүлде сақтамаймын
  5. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (99) Жауап беруге қиналамын

54. Сіз спорт залдарға, стадиондарға, бассейндерге және т.б. жерлерге қаншалықты жиі барасыз?

1. Аптасына екі немесе одан да көп рет
  2. Айына үш-төрт рет
  3. Айына бір рет
  4. Жылына 1 реттен сирек
  5. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
  6. Спорттық мекемелерге бармаймын
- (99) Жауап беруге қиналамын

55. Сіз шылым шегесіз бе?

1. Иә -----→ №56 СҰРАҚҚА ӨТІҢІЗ
  2. Жоқ -----→ №57 СҰРАҚҚА ӨТІҢІЗ
- (98) Жауап жоқ -----→ №57 СҰРАҚҚА ӨТІҢІЗ

56. Егер шылым шегетін болсаңыз, қаншалықты жиі шегесіз?

1. Үнемі, күн сайын
  2. Аптасына бірнеше рет
  3. Айына бірнеше рет
  4. Айына бір реттен сирек
- (9) Жауап беруге қиналамын

57. Соңғы үш айда сіздің замандастарыңызға, сыныптастарыңызға қатысты дене немесе өзге де зорлық-зомбылық көрсетудің қаншалықты жиі куәсі болдыңыз?

1. Жиі -----→ №58 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  2. Кейде -----→ №58 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  3. Ешқашан -----→ №d1 СҰРАҒЫНА КӨШІҢІЗ
  4. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
- (9) Жауап беруге қиналамын -----→ №d1 СҰРАҒЫНА КӨШІҢІЗ

58. Сіздің замандастарыңызға қатысты дене немесе өзге де зорлық-зомбылықты кім көрсетті?

1. Ата-ана
2. Ұстаз
3. Сыныптас

4. Замандас
5. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
(99) Жауап беруге қиналамын

Әлеуметтік-демографиялық блок

D1. Жыныс: 1. Ер 2. Әйел

D2. Жасы: / _____ /

D3. Сіздің ұлтыңыз?

1. Қазақ
2. Орыс
3. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____

D4. Өзіңізді қандай дінге жатқызасыз?

1. Ислам
2. Христиан
3. Мен ешқандай дінді ұстанбаймын
4. Басқа жауап (жазып көрсетіңіз) _____
(99) Жауап беруге қиналамын

D5. Білімі:

1. ЖОО-нан кейінгі (аспирантура, магистратура, докторантура)
2. Жоғарғы (дипломы бар маман)
3. Аяқталмаған жоғары (дипломы жоқ немесе ағымдағы кезеңдегі студент)
4. Орташа арнайы, кәсіби білім (колледж, техникум)
5. Жалпы орташа (11 жыл)
6. Негізгі орта білім (9 жыл)
7. Білімім жоқ

D6. Сіздің отбасылық жағдайыңыз?

1. Үйленгенмін, тұрмыс құрғанмын
2. Үйленбегенмін, тұрмыс құрмағанмын
3. Бірге тұрамыз, некеге тіркелмегенбіз
4. Жесір
5. Ажырасқан
(9) Жауап беруге қиналамын

D7. Сіз қазіргі уақытта жұмыс істейсіз бе?

1. Жоқ, мен тек оқимын -----→ **САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**
2. Оқимын және жұмыс істеймін (қосымша жұмыс)
3. Иә, мен жұмыс істеймін
4. Мен оқымаймын, жұмыс та істемеймін және жұмыс іздеп жүрген жоқпын ----→
САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ
5. Мен оқымаймын, жұмыс та істемеймін (жұмыс іздеп жүрмін) -----→
САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ

(99) Жауап беруге қиналамын

D8. Өзіңіздің негізгі қызмет түрін көрсетуіңізді сұраймыз.

1. Мемлекеттік қызметкер
2. Ғылым, мәдениет, денсаулық сақтау, білім беру, мектепке дейінгі тәрбие саласының маманы
3. Қаржы саласының маманы (банктер, бухгалтерия және т.б.)
4. Орталық және жергілікті мемлекеттік органдарға ведомстволық бағынышты құрылымдар қызметкері
5. Бизнесмен / кәсіпкер
6. Халықаралық компания/ұйым қызметкері
7. БАҚ қызметкері
8. Қызмет көрсету саласының қызметкері
9. Сауда саласының қызметкері
10. Құрылыс саласының қызметкері
11. Ауыл шаруашылығы қызметкері
12. Тұрғын үй – коммуналдық шаруашылығының қызметкері
13. Жылжымайтын мүлік саласының қызметкері
14. Өнеркәсіп саласының қызметкері
15. Техникалық персонал (күзетші, вахтер, еден жуушы)
16. Өзін-өзі жұмыспен қамтамасыз етуші
17. Тұрақты жұмыс орным жоқ, түрлі жерлерде табыс табамын, уақытша жұмыс істемеймін
18. Басқа жауап *(жазып көрсетіңіз)* _____

(99) Жауап беруге қиналамын

Б Қосымшасы

Зерттеу нәтижелері

Жалпы айтқанда, Сіз өзіңізді қалай сипаттар едіңіз...

	Саны	%
Бақытты адам	1232	61,6
Бақытсыз дегенге қарағанда, бақытты адам деуге болады	678	33,9
Бақытты дегенге қарағанда бақытсыз адам деуге болады	24	1,2
Бақытсыз адам	7	0,3
Жауап беруге қиналамын	60	3

Төмендегі өмір салалары сіз үшін қаншалықты маңызды? (саны)

	Өте маңызды	Маңызды деуге болады	Маңызды емес деуге болады	Маңызды емес	Жауап беруге қиналамын
Отбасы	1805	178	6	2	10
Достар, таныстар	1118	767	80	19	17
Бос уақыт	896	851	181	36	37
Саясат	298	643	558	437	65
Оқу	902	714	208	120	57
Жұмыс	1132	604	94	66	105
Дін	552	691	332	261	165

Төмендегі өмір салалары сіз үшін қаншалықты маңызды? (%)

	Өте маңызды	Маңызды деуге болады	Маңызды емес деуге болады	Маңызды емес	Жауап беруге қиналамын
Отбасы	90,2	8,9	0,3	0,1	0,5
Достар, таныстар	55,9	38,3	4	0,9	0,8
Бос уақыт	44,8	42,5	9	1,8	1,8
Саясат	14,9	32,1	27,9	21,8	3,2
Оқу	45,1	35,7	10,4	6	2,8
Жұмыс	56,6	30,2	4,7	3,3	5,2
Дін	27,6	34,5	16,6	13	8,2

Сіз қалай ойлайсыз, адамдардың көбіне сенуге бола ма немесе адамдармен қарым-қатынаста өте сақ болу керек пе?

	Саны	%
Иә, сенуге болады	304	15,2
Жоқ дегенге қарағанда, иә	605	30,2
Иә дегенге қарағанда, жоқ	279	13,9
Адамдармен қарым-қатынаста өте сақ болу керек	775	38,7
Жауап беруге қиналамын	31	1,5

Сіз өмірде кім болғыңыз келеді?

	Саны	%
Материалдық тұрғыдан толық қамтылған	1104	55,2
Жақсы отағасы/отанасы	967	48,3
Кәсіби, жақсы қызметкер	550	27,5
Лайықты азамат	439	21,9
Танымал, атақты	148	7,4
Адал, өзіндік қағидалары бар адам	349	17,4
Өнегелі адам	88	4,4
Жауап беруге қиналамын	13	0,6

Сіз үшін өмірдегі ең үлкен құндылық не?

	Саны	%
Сенім, дін	219	10,9
Отбасы	1681	84
Кез келген рахатқа бөлену, көңіл көтеру мүмкіндігі	79	3,9
Билік	76	3,8
Достық	462	23,1
Рухани тыныштық	184	9,2
Денсаулық	1223	61,1
Оқу, білім	250	12,5
Қызықты жұмыс, кәсіп	283	14,1
Махаббат	346	17,3
Материалдық тұрғыда қамтамасыз етілген өмір	397	19,8
Қоғамдық мойындау, танымалдылық, бедел	33	1,6
Адамдарға көмек	85	4,2
Өзін-өзі дамыту, өзін-өзі құрметтеу	168	8,4
Мансап (карьеря), қоғамдағы жоғарғы қызмет	112	5,6
Шығармашылық	24	1,2
Жауап беруге қиналамын	4	0,2

Сіз қалай ойлайсыз, адам өміріндегі еңбектің рөлі қандай?

	Саны	%
Еңбек адамның өмірлік қажеттілігі болып табылады, ол оның тұлғалық дамуына ықпал етеді	1130	56,5
Еңбек материалдық қамтамасыз ету құралы ретінде қажет	591	29,5
Еңбек әрқашан табысқа жетелемейді, өмірдегі ең басты дүние сәттілік, жақсы туыстық және достық байланыстар	208	10,4
Жауап беруге қиналамын	68	3,4

Сіздің пікіріңізше, мінсіз отбасының сипаттамасы қандай?

	Саны	%
Отбасындағы өзара түсіністік пен сыйластық	1430	71,5
Қаржылық әл-ауқат	843	42,1
Отбасының барлық мүшелерінің саулығы	1320	66
Отбасындағы өзара сүйіспеншілік пен қамқорлық	820	41
Отбасындағы шыдамдылық	306	15,3
Отбасының барлық мүшелерінің еркіндігі және тең құқығы	180	9
Адалдық	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	16	0,8

Сіздің ойыңыздағы «Мінсіз отбасы» - бұл бәрінен бұрын ...

	Саны	%
Толық отбасы, яғни екі ата-анасы да бар отбасы	1384	69,2
Үлкендерге сыйластықпен қарайтын отбасы	665	33,2
Жұбайлар ресми тіркелген некеде тұратын отбасы	379	18,9
Күйеуі отбасының материалдық қамтамасыз етілуіне, ал әйелі – үйдегі тәртіп пен әл-ауқатқа жауап беретін отбасы	764	38,2
Жұбайлар бір-біріне деген адалдығын сақтайтын отбасы	807	40,3
Жұбайлардың екеуінің құқығы тең және бір-бірінен тәуелсіз отбасы	201	10
Көпбалалы отбасы	199	9,9
Бір немесе екіден көп емес балалары бар отбасы	48	2,4
Бар өмірін бірге өткізуге (отбасын сақтап қалуға) ұмтылатын отбасылар	524	26,2
Аталары мен әжелері балалары және немерелерімен бірге тұратын отбасы	154	7,7
Жауап беруге қиналамын	7	0,3

Сіздің пікіріңізше, отбасында кім «басшы» болуы қажет?

	Саны	%
Әке	1211	60,5
Ана	47	2,3
Әке мен ана теңқұқылы болуы қажет	540	27
Отбасының барлық мүшесі, балаларын қоса алғанда, теңқұқықты болуы қажет	199	9,9
Жауап беруге қиналамын	4	0,2

Сіздің пікіріңізше, некедегі ерлі-зайыптылар қандай міндеттер мен рөлдерді орындауы қажет? (саны)

	Күйеуі	Әйелі	Екеуі де	Жауап беруге қиналамын
Балаларды тәрбиелеу, қамқорлық	104	262	1618	17
Үй шаруасы	25	1044	910	22
Табыс табу	993	17	977	14

Сіздің пікіріңізше, некедегі ерлі-зайыптылар қандай міндеттер мен рөлдерді орындауы қажет? (%)

	Күйеуі	Әйелі	Екеуі де	Жауап беруге қиналамын
Балаларды тәрбиелеу, қамқорлық	5,2	13,1	80,9	0,8
Үй шаруасы	1,2	52,2	45,5	1,1
Табыс табу	49,6	0,8	48,8	0,7

Сіз қалай ойлайсыз, некені АХАЖ-да міндетті түрде тіркеу қажет пе, немесе отбасын құрғысы келетін адамдар некені ресми тіркеусіз де бірге тұра ала ма?

	Саны	%
Некені міндетті түрде АХАЖ-да тіркеу қажет	1580	79
Жоқ, некені тіркеу міндетті емес	248	12,4
Діни жоралғы өткізу жеткілікті (неке, неках, шіркеуде некелесу және т.б.)	122	6,1
Жауап беруге қиналамын	47	2,3

Сіз үшін некеге тұрудың ең басты себебі не болуы мүмкін?

	Саны	%
Ата-аналар мен туыстардың кеңесі мен талабы	194	9,7
Сүйікті адамыңмен бірге болуға деген қалау	1445	72,2
Бала сүюді қалау	191	9,5
Жалғыздықтан қорқу, кәрілікте жалғыз қалуды қаламау	44	2,2
Қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін	20	1
Барлығы некеге тұрғандықтан, солай болуы керек болғандықтан	66	3,3
Қызығушылық, бір-бірін таңқалдырғысы келуі	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	39	1,9

Берік отбасының шарттарын 1-ден 5-ке дейінгі шкала бойынша бағалаңыз, мұндағы 1 – мүлде маңызды емес, ал 5 – өте маңызды. Яғни, егер Сіз берік отбасына өзара сыйластық міндетті түрде қажет десеңіз, онда 5-ті таңдайсыз, егер өзара сыйластық міндетті емес десеңіз 1-ді таңдаңыз және т.б. (саны)

	Мүлде маңызды емес	2	3	4	Өте маңызды	ЖБҚ
Өзара сыйластық	11	18	79	286	1595	12
Өзара төзімділік пен түсіністік	12	13	94	399	1469	14
Ерлі-зайыптылардың адалдығы	14	12	48	279	1630	18
Ерлі-зайыптылардың мәселелерді бірлесіп талқылауға дайындығы	18	10	152	450	1353	18
Балалар және оларды бірлесіп тәрбиелеу	16	10	42	281	1629	23
Жайлы тұрғын үймен қамтамасыз ету	20	15	96	481	1362	27
Отбасының жоғарғы табысы (жалақы және т.б.)	28	31	191	481	1253	17
Үйдегі міндеттерді біркелкі үлестіру	83	105	340	459	991	23
Ортақ қызығушылықтардың бар болуы	57	85	269	463	1106	21
Көп уақытыңды бірге өткізу мүмкіндігі	23	36	188	490	1241	23

Берік отбасының шарттарын 1-ден 5-ке дейінгі шкала бойынша бағалаңыз, мұндағы 1 – мүлде маңызды емес, ал 5 – өте маңызды. Яғни, егер Сіз берік отбасына өзара сыйластық міндетті түрде қажет десеңіз, онда 5-ті таңдайсыз, егер өзара сыйластық міндетті емес десеңіз 1-ді таңдаңыз және т.б. (%)

	Мүлде маңызды емес	2	3	4	Өте маңызды	ЖБҚ
Өзара сыйластық	0,5	0,9	3,9	14,3	79,7	0,6
Өзара төзімділік пен түсіністік	0,6	0,6	4,7	19,9	73,4	0,7
Ерлі-зайыптылардың адалдығы	0,7	0,6	2,4	13,9	81,5	0,9
Ерлі-зайыптылардың мәселелерді бірлесіп талқылауға дайындығы	0,9	0,5	7,6	22,5	67,6	0,9
Балалар және оларды бірлесіп тәрбиелеу	0,8	0,5	2,1	14	81,4	1,1
Жайлы тұрғын үймен қамтамасыз ету	1	0,7	4,8	24	68,1	1,3
Отбасының жоғарғы табысы (жалақы және т.б.)	1,4	1,5	9,5	24	62,6	0,8
Үйдегі міндеттерді біркелкі үлестіру	4,1	5,2	17	22,9	49,5	1,1
Ортақ қызығушылықтардың бар болуы	2,8	4,2	13,4	23,1	55,3	1
Көп уақытыңды бірге өткізу мүмкіндігі	1,1	1,8	9,4	24,5	62	1,1

Сіз үшін серігіңізді немесе жұбайыңызды таңдауда ұлттың (белгілі бір этникалық топқа тиесілі болуы) маңызы бар ма?

	Саны	%
Иә	929	46,5
Жоқ	987	49,4
Ата-анам үшін маңызды	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	78	3,9

Ұлтаралық некелерге көзқарасыңыз қандай?

	Саны	%
Оң қараймын, ұлтаралық некелер Қазақстан халқын біріктіре түседі	335	16,7
Оң қараймын деп ойлаймын, себебі ұлт (белгілі бір этникалық топқа тиесілі болу) жұбайыңды таңдауда маңызды емес	380	19
Бейтарап, әркімнің жұбайын еркін таңдауға құқығы бар	849	42,4
Теріс қараймын деп ойлаймын, ұлтаралық некелер мәселелі болып табылады	234	11,7
Теріс қараймын, ұлтаралық некелер тез ажырасады	127	6,3

Жауап беруге қиналамын	76	3,8
------------------------	----	-----

Сіздің пікіріңізше, баланың бойында қандай қасиеттерді тәрбиелеу керек?

	Саны	%
Еркіндік, дербестік	694	34,7
Еңбексүйгіштік	1294	64,7
Жауапкершілік сезімі	942	47,1
Отанға деген сүйіспеншілік	566	28,3
Өзіңнің этникалық тобыңның (ұлттың) дәстүрлері мен салттарын сыйлау	325	16,2
Төзімділік және басқа адамдарға деген сыйластық	532	26,6
Ұқыптылық (ақша мен заттарға деген ұқыпты қарым-қатынас)	232	11,6
Шешім қабылдай білу, табандылық	431	21,5
Діндарлық	82	4,1
Адал ниет	160	8
Тіл алғыштық	248	12,4
Жауап беруге қиналамын	15	0,7

Біздің қоғамымызда әртүрлі адамдар өте көп. Төменде адамдардың түрлі топтары көрсетілген. Сіз солардың ішінде кімдермен көрші ТҰРҒЫҢЫЗ КЕЛМЕЙТІНІН көрсетіңіз (саны)

	Мүлде қарсымын	Жоқ, бірақ кейбір жағдайларды қоспағанда	Жоқ деп ойлаймын	Маған бәрібір	Жауап беруге қиналамын
Басқа этникалық топтың (ұлттың) адамдары	74	139	159	1506	123
Иммигранттар және шетелдік жұмысшылар	155	165	383	1152	146
Өзге діндегі (сенімдегі) адамдар	130	128	225	1380	138
Некелерін АХАЖ-да ресми тіркемей бірге тұрып жатқандар	115	91	194	1457	144
Сізге таныс емес тілде сөйлейтін адамдар	130	110	323	1245	193
Оралмандар	162	145	269	1228	197
Дәстүрлі емес жыныстық көзқарастағы адамдар	937	140	262	498	164

Біздің қоғамымызда әртүрлі адамдар өте көп. Төменде адамдардың түрлі топтары көрсетілген. Сіз солардың ішінде кімдермен көрші ТҰРҒЫҢЫЗ КЕЛМЕЙТІНІН көрсетіңіз (%)

	Мүлде қарсымын	Жоқ, бірақ кейбір жағдайларды қоспағанда	Жоқ деп ойлаймын	Маған бәрібір	Жауап беруге қиналамын
Басқа этникалық топтың (ұлттың) адамдары	3,7	6,9	7,9	75,3	6,1
Иммигранттар және шетелдік жұмысшылар	7,7	8,2	19,1	57,6	7,3
Өзге діндегі (сенімдегі) адамдар	6,5	6,4	11,2	69	6,9
Некелерін АХАЖ-да ресми тіркемей бірге тұрып жатқандар	5,7	4,5	9,7	72,8	7,2
Сізге таныс емес тілде сөйлейтін адамдар	6,5	5,5	16,1	62,2	9,6
Оралмандар	8,1	7,2	13,4	61,4	9,8
Дәстүрлі емес жыныстық көзқарастағы адамдар	46,8	7	13,1	24,9	8,2

Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі таңда кім жас қазақстандықтар үшін кім идеал, өнегелі беделді болып саналады?

	Саны	%
Журналистер	247	12,3
Саясаткерлер	442	22,1
Діни көшбасшылар	197	9,8
Мәдениет қызметкерлері	521	26
Құқыққорғаушылар	292	14,6
Ешкім, беделділер жоқ	629	31,4
Өз-өзіме беделдімін	4	0,2
Елбасы	9	0,4
Жұлдыздар	12	0,6
Жоғары билік органдары	1	0,1
Ата-ана, аға ұрпақ	9	0,4
Мұфти	1	0,1
Спортшылар	6	0,3
Дәрігер	1	0,1
Мұғалім	1	0,1
Олигархтар	1	0,1
Қылмыстық беделділер	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	207	10,3

Сіз қай жерде тұруды қалайсыз?

	Саны	%
Түрлі этникалық топтардың (ұлттардың) адамдары көп қалада	1071	53,5
Менің этникалық тобымның (ұлтымның) адамдары көп тұратын қалада	442	22,1
Түрлі этникалық топтардың (ұлттардың) адамдары көп ауылда	245	12,2
Менің этникалық тобымның (ұлтымның) адамдары көп тұратын ауылда	154	7,7
Аз адам тұратын қала	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	82	4,1

Сіз болашақта Қазақстанда қалай көресіз?

	Саны	%
Тұрғындары мемлекеттік (қазақ) және орыс тілдерін меңгерген көпэтностық (көпұлтты) мемлекет	792	39,6
Тұрғындары мемлекеттік (қазақ), орыс және шет тілдерін меңгерген көпэтностық (көпұлтты) мемлекет	867	43,3
Тұрғындары тек мемлекеттік (қазақ) тілін меңгерген көпэтностық (көпұлтты) мемлекет	114	5,7
Тұрғындары мемлекеттік (қазақ), орыс және шет тілдерін меңгерген бір этносты (титулды ұлт) мемлекет	70	3,5
Тұрғындары тек мемлекеттік (қазақ) тілін меңгерген бір этнос (титулды ұлт) тұратын мемлекет	81	4
Жауап беруге қиналамын	73	3,6

Соңғы апта ішінде сіз аталғандардың ішінен нені оқыдыңыз, көрдіңіз немесе тыңдадыңыз? (саны)

	Қолдандым	Қолданған жоқпын	ЖБҚ
Басылымдық газет/журналдар	646	1300	55
Электронды газет/журналдар	497	1421	83
Жаңа сайттар	1008	918	75
Телевидениедегі жаңа шығарылымдар	1285	633	83
Кітаптар, оның ішінде электронды немесе онлайн	572	1311	118
Радиодағы жаңалық шығарылымдары	587	1295	119
Әлеуметтік желілер	1467	435	99

Соңғы апта ішінде сіз аталғандардың ішінен нені оқыдыңыз, көрдіңіз немесе тыңдадыңыз? (%)

	Қолдандым	Қолданған жоқпын	ЖБҚ
Басылымдық газет/журналдар	32,3	65	2,7
Электронды газет/журналдар	24,8	71	4,1
Жаңа сайттар	50,4	45,9	3,7
Телевидениедегі жаңа шығарылымдар	64,2	31,6	4,1
Кітаптар, оның ішінде электронды немесе онлайн	28,6	65,5	5,9
Радиодағы жаңалық шығарылымдары	29,3	64,7	5,9
Әлеуметтік желілер	73,3	21,7	4,9

Сіз қазіргі таңда қандай да бір көркем әдебетті оқып жүрсіз бе?

	Саны	%
Иә	715	35,7
Жоқ	1235	61,7
Жауап беруге қиналамын	51	2,5

Сіз төменде көрсетілген жерлерге қаншалықты жиі барасыз (саны)

	Ешқашан	Жылына 1-2 реттен көп емес	Жылына 3-6 рет	Айып 1 рет	Шамамен аптасына 1 рет	Аптасына 1 реттен көп	ЖБҚ
Аквапарк	812	912	165	25	8	2	77
Бар/Кафе/Мейрамхана	230	461	611	435	115	43	106
Кітапхана	899	449	181	166	84	105	117
Көрмелер	1213	436	159	57	9	8	119
Хайуанаттар паркі	1066	638	151	29	11	7	99
Ойын-сауық орталықтары	848	412	282	233	118	33	75
Кинотеатр	397	491	472	382	146	43	70
Компьютер клубы	1258	269	143	127	90	28	86
Концерт залы	1005	498	247	122	20	20	89
Мұражай	1084	586	183	47	14	7	80
Түнгі би клубы	1128	298	200	173	41	21	140
Сұлулық салоны	514	219	401	592	67	45	163
Спорт залы	734	283	175	231	184	262	132
Театр	1100	491	181	80	23	10	116
Шіркеу/Мешіт	519	598	265	242	114	72	191

Сіз төменде көрсетілген жерлерге қаншалықты жиі барасыз (%)

	Елқашан	Жылына 1-2 реттен көп емес	Жылына 3-6 рет	Айып 1 рет	Шамамен аптасына 1 рет	Аптасына 1 реттен көп	ЖБҚ
Аквапарк	40,6	45,6	8,2	1,2	0,4	0,1	3,8
Бар/Кафе/Мейрамхана	11,5	23	30,5	21,7	5,7	2,1	5,3
Кітапхана	44,9	22,4	9	8,3	4,2	5,2	5,8
Көрмелер	60,6	21,8	7,9	2,8	0,4	0,4	5,9
Хайуанаттар паркі	53,3	31,9	7,5	1,4	0,5	0,3	4,9
Ойын-сауық орталықтары	42,4	20,6	14,1	11,6	5,9	1,6	3,7
Кинотеатр	19,8	24,5	23,6	19,1	7,3	2,1	3,5
Компьютер клубы	62,9	13,4	7,1	6,3	4,5	1,4	4,3
Концерт залы	50,2	24,9	12,3	6,1	1	1	4,4
Мұражай	54,2	29,3	9,1	2,3	0,7	0,3	4
Түнгі би клубы	56,4	14,9	10	8,6	2	1	7
Сұлулық салоны	25,7	10,9	20	29,6	3,3	2,2	8,1
Спорт залы	36,7	14,1	8,7	11,5	9,2	13,1	6,6
Театр	55	24,5	9	4	1,1	0,5	5,8
Шіркеу/Мешіт	25,9	29,9	13,2	12,1	5,7	3,6	9,5

Сіз көбінесе қандай музыка тыңдағанды ұнатасыз?

	Саны	%
Классикалық музыка	203	10,1
Заманауи батыс музыкасы	741	37
Заманауи орыс поп-музыкасын	355	17,7
Заманауи қазақ поп-музыкасын	437	21,8
Халық музыкасын	98	4,9
Көңілді музыка	4	0,2
Әртүрлі, жағдайға байланысты	59	2,9
Эстрадалық	3	0,1
Діншіл	1	0,1
Ресейлік рок	2	0,1
Шетелдік рок	3	0,1
Музыка тыңдамаймын	4	0,2
Джаз	3	0,1
Хип-хоп	1	0,1
Рэп	5	0,2
Үнді музыка	1	0,1
Шығыс музыка	11	0,5
Корей музыкасы	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	58	2,9

Сіз интернетті қаншалықты жиі пайдаланасыз (кез келген қолданушы ретінде)?

	Саны	%
Мүлде пайдаланбаймын	155	7,7
Сирек, жылына бірнеше рет қана	90	4,5
Ай сайын	57	2,8
Апта сайын	204	10,2
Күн сайын	1467	73,3
Жауап беруге қиналамын	28	1,4

Сіз үшін мәдениетке қосылудың көзі не болып табылады?

	Саны	%
Теледидар	962	48,1
Кинотеатр	471	23,5
Театр	722	36,1
Мұражай	547	27,3
Би клубы	55	2,7
Діни мекемелер (шіркеу/мешіт/синагога)	320	16
Кітапхана	389	19,4
Ойын-сауық орталықтары	155	7,7
Әлеуметтік желілер	80	4
Спортзал	1	0,1
Саяхаттау	1	0,1
Адамдармен араласу, достық	6	0,3
Мектеп	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	141	7

Сіз қалай ойлайсыз, Сіз әділетті қоғамда өмір сүріп жатырсыз ба?

	Саны	%
Иә, әділетті	506	25,3
Иә деуге болады	920	46
Жоқ деуге болады	399	19,9
Жоқ, әділетсіз	107	5,3
Жауап беруге қиналамын	69	3,4

Қазақстандық қоғам үшін не барынша маңызды?

	Саны	%
Мемлекет қоғам өмірінде белсенді рөлді ойнауы қажет	1394	69,7
Мемлекет қоғам өміріне араласпауы қажет	195	9,7
Маған бәрібір, өз қызығушылықтарыммен және қамыммен өмір сүріп жатырмын	325	16,2
Жауап беруге қиналамын	87	4,3

Төмендегі көрсетілгендердің қайсысы Қазақстанның мемлекеттік рәмізі болып табылады?

	Саны	%
Қазақстан Республикасының Конституциясы	626	31,3
Мемлекеттік ту	1820	91
Мемлекеттік елтаңба	1726	86,3
Мемлекеттік әнұран	1483	74,1
Қазақстан Республикасының заңнамасы	352	17,6
Қазақстандық валюта теңге	320	16
Қазақ ұлттық оюы	318	15,9
Астана қ. Бәйтерек	159	7,9
Шаңырақ нышаны	201	10
Океанариум	1	0,1
Ақ Орда	6	0,3
Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ	1	0,1
Жастар	1	0,1
Президент	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	12	0,6

Сіз қалай ойлайсыз, Қазақстан өзінің дамуында қай елге бағдар алуы қажет?

	Саны	%
Орталық-Азия елдері (Өзбекстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Түркіменстан)	39	1,9
Таяу Шығыс елдері (Араб Әмірліктері, Сауд Арабиясы және т.б.)	260	13
Ресей	420	21
Қытай	75	3,7
Батыс Еуропа елдері (Ұлыбритания, Франция, Нидерланды, Скандинавия елдері және т.б.)	170	8,5
Америка Құрама Штаттары	111	5,5
Шығыс және Оңтүстік-Шығыс Азия елдері (Жапония, Малайзия, Оңтүстік Корея және т.б.)	200	10
Ешкімнен бағдар алудың қажеті жоқ, Қазақстанның өз жолы бар	627	31,3
Жауап беруге қиналамын	95	4,7

Сіз Қазақстанда тұратындығыңызды қаншалықты мақтан етесіз?

	Саны	%
Мен Қазақстанда тұрақты түрде тұрмаймын	29	1,4
Өте мақтан етемін	1248	62,4
Мақтан етемін деп айта аламын	544	27,2
Маған бәрібір	107	5,3
Өте мақтан етпеймін	30	1,5
Мүлде мақтан етпеймін	7	0,3
Жауап беруге қиналамын	36	1,8

Сіз сайлауға қатысасыз ба немесе қатыстыңыз ба?

	Саны	%
Әрдайым қатысамын, ешқайсысын жібермеймін	471	23,5
Уақыт болса, қатысуға тырысамын	668	33,4
Сирек, кейде ғана	214	10,7
Ешқашан, кәмелекеттік жасқа толған жоқпын	332	16,6
Жоқ, бұл маған қызық емес	105	5,2
Жоқ, осыдан менің өмірім жақсы жаққа өзгереді деп ойламаймын	122	6,1
Жауап беруге қиналамын	89	4,4

Сіз қандай қоғамда тұрғанды қалайсыз, яғни Сіз Қазақстанда қандай қоғамды көргіңіз келеді?

	Саны	%
Жеке еркіндік пен бизнес қоғам	336	16,8
Әлеуметтік әділеттілік қоғамы	771	38,5
Шындық мен жақсылық қоғамы	454	22,7
Адал еңбек адамдарының қоғамы	253	12,6
Жақындарына деген сенім мен сүйіспеншілік қоғамы	86	4,3
Тұтыну және жайлылық қоғамы	37	1,8
Жауап беруге қиналамын	54	2,7

Сіз болашаққа қандай сезіммен қарайсыз?

	Саны	%
Үміт пен оптимизм сезімімен	1132	56,6
Сабырлы, өзім үшін көп өзгерістер күтпеймін	613	30,6
Уайым және сенімсіздікпен	162	8,1
Қорқыныш пен үмітсіздікпен	26	1,3
Ашумен	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	61	3

Сіз барлық азаматтар мемлекеттік тілді білуі қажет деп санайсыз ба?

	Саны	%
Иә, міндетті деп санаймын	989	49,4
Кімнің жұмысы мемлекеттік тілді талап етсе, сол адамдар ғана білуге міндетті деп санаймын	715	35,7
Жоқ, оны міндетті емес деп санаймын	248	12,4
Жауап беруге қиналамын	49	2,4

«Мәңгілік Ел» патриоттық актісінің мазмұнымен танысыз ба

	Саны	%
Ешқашан естімегенмін	919	45,9
Бір нәрсе естігенмін	838	41,9
Оқығанмын, көргенмін, мазмұнымен жақсы таныспын	202	10,1
Жауап беруге қиналамын	42	2,1

«Мәңгілік Ел» патриоттық актісі туралы қайдан білдіңіз?

	Саны	%
Достар, таныстар	192	17,7
Телевизия	703	65
Газеттер	193	17,8
Әлеуметтік желі	154	14,2
Интернет ресурстар	124	11,5
Мектеп, колледж, университет	50	4,6
Жұмыста	5	0,5
Жауап беруге қиналамын	55	5,1

«Мәңгілік елде» аталған әр құндылық Сіз үшін қаншалықты маңызды? (саны)

	Маңызды	Маңызды деуге болады	Маңызды емес деуге болады	Маңызды емес	ЖБҚ
Тәуелсіздік және Астана	1159	636	87	44	75
Жалпыұлттық бірлік, бейбітшілік және келісім	1355	530	39	14	63
Зайырлы мемлекет және жоғарғы руханият	1013	706	155	37	90
Инновациялар негізіндегі тұрақты экономикалық өсу	1216	591	90	23	81
Жалпыға бірдей еңбек қоғамы	1104	679	91	31	96
Тарих, мәдениет және тіл тұтастығы	1158	638	74	27	104
Жаһандық қауіпсіздік және Қазақстанның жалпыәлемдік және өңірлік мәселелерді шешуге қатысуы	1305	541	36	27	92

«Мәңгілік елде» аталған әр құндылық Сіз үшін қаншалықты маңызды? (%)

	Маңызды	Маңызды деуге болады	Маңызды емес деуге болады	Маңызды емес	ЖБҚ
Тәуелсіздік және Астана	57,9	31,8	4,3	2,2	3,7
Жалпыұлттық бірлік, бейбітшілік және келісім	67,7	26,5	1,9	0,7	3,1
Зайырлы мемлекет және жоғарғы руханият	50,6	35,3	7,7	1,8	4,5
Инновациялар негізіндегі тұрақты экономикалық өсу	60,8	29,5	4,5	1,1	4
Жалпыға бірдей еңбек қоғамы	55,2	33,9	4,5	1,5	4,8
Тарих, мәдениет және тіл тұтастығы	57,9	31,9	3,7	1,3	5,2
Жаһандық қауіпсіздік және Қазақстанның жалпыәлемдік және өңірлік мәселелерді шешуге қатысуы	65,2	27	1,8	1,3	4,6

Сіз «Жалпыға ортақ Еңбек қоғамы» идеясымен таныссыз ба немесе бір нәрсе естідіңіз бе?

	Саны	%
Ешқашан естіген емеспін	1106	55,3
Бір нәрсе естігенмін	740	37
Оқыдым, көрдім, мазмұнымен жақын таныспын	101	5
Жауап беруге қиналамын	54	2,7

Сіз қалай ойлайсыз, қазақстандық жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне (мейірімді, адал, жауапкершілігі мол және т.б.) бірінші кезекте, кім жауап беруге тиіс?

	Саны	%
Отбасы	1601	80
Мектеп	149	7,4
Мешіт, шіркеу	57	2,8
Қоғамдық ұйымдар	26	1,3
Жастарды қолдау мен дамытуға жауап беретін мемлекеттік органдар	79	3,9
Кітапханалар, оқу залдары	9	0,4
Театрлар, мұражайлар, көрмелер	13	0,6
Әскер	7	0,3
Телевизия және БАҚ	17	0,8
Достар мен замандастар ортасы	9	0,4
Еңбек ұжымы, курстастар, сыныптастар	5	0,2

Түрме	1	0,1
Президент	3	0,1
Адам өзі	1	0,1
ҚМДБ	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	23	1,1

Сіздің пікіріңіз бойынша, жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесімен айналысуды отбасы мен білім беру жүйесі қаншалықты орындай алып жатыр? 5-баллдық шкаламен бағалаңыз, мұндағы 1 – «мүлде тәрбиемен айналыспайды деуге болады», ал 5 – «рухани-адамгершілік тәрбиеге көп көңіл бөлініп отыр» (саны)

	Мүлде айналыспайды деуге болады				Көп көңіл бөледі	Жауап беруге қиналамын
	2	3	4			
Отбасы	31	37	163	418	1323	29
Балабақшалар	99	151	467	642	543	99
Орта мектептер	142	138	449	610	611	51
Институттар, университеттер	238	194	479	444	471	175

Сіздің пікіріңіз бойынша, жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесімен айналысуды отбасы мен білім беру жүйесі қаншалықты орындай алып жатыр? 5-баллдық шкаламен бағалаңыз, мұндағы 1 – «мүлде тәрбиемен айналыспайды деуге болады», ал 5 – «рухани-адамгершілік тәрбиеге көп көңіл бөлініп отыр» (%)

	Мүлде айналыспайды деуге болады				Көп көңіл бөледі	Жауап беруге қиналамын
	2	3	4			
Отбасы	1,5	1,8	8,1	20,9	66,1	1,4
Балабақшалар	4,9	7,5	23,3	32,1	27,1	4,9
Орта мектептер	7,1	6,9	22,4	30,5	30,5	2,5
Институттар, университеттер	11,9	9,7	23,9	22,2	23,5	8,7

Сіз өзіңізді діндар адаммын деп санайсыз ба?

	Саны	%
Мен діндармын, қауымның діни өміріне қатысамын, діни нормаларға бағынамын	181	9
Мен діндармын, бірақ сирек, тек мейрамдарда ғибадатханаға барамын, діни нормаларды өте сирек сақтаймын	517	25,8
Мен діндармын, бірақ діни өмірге қатыспаймын	851	42,5
Мен діндар емеспін, бірақ кейде ғибадатханаға барамын, діни нормаларды сақтаймын	85	4,2
Мен діндар емеспін, бірақ діндарларды	132	6,6

сыйлаймын		
Мен дінге бей-жай қараймын	128	6,4
Мен дінге қарсымын, атеистпін	45	2,2
Жауап беруге қиналамын	61	3

Діни (мешіт, шіркеу, синагога) және өзге де қасиетті орындарға қаншалықты жиі барасыз?

	Саны	%
Аптасына бір рет	179	8,9
Айына бірнеше рет	245	12,2
Жарты жылда бірнеше рет	439	21,9
Жылына бір рет	481	24
Жылына бір реттен сирек	171	8,5
Діни және қасиетті орындарға бармаймын	420	21
Жауап беруге қиналамын	65	3,2

Сіз діни рәсімдерді (мысалы, дұға қылу және т.б.) қаншалықты жиі орындайсыз?

	Саны	%
Тұрақты түрде	201	10
Кейде	524	26,2
Өте сирек	616	30,8
Ешқашан жасамаймын	573	28,6
Жауап беруге қиналамын	82	4,1

Сіздің отбасыңызда діни мейрамдар (мысалы, Ораза Байрам, Пасха және т.б.) аталып өтіле ме?

	Саны	%
Иә, әрқашан	908	45,4
Тек ең маңызды	883	44,1
Жоқ, ешқашан	127	6,3
Жауап беруге қиналамын	81	4

Құдайға сену, діни орындарға, ғибадатханаларға бару қазақстандық жастарды рухани-адамгершілік тұрғыдан тәрбиелеуге көмектесе ме?

	Саны	%
Иә, міндетті түрде көмектеседі	813	40,6
Белгілі бір жағдайларда (жастар арасындағы қылмыс, ішімдік, нашақорлық және т.б.) ғана көмектеседі	588	29,4
Жоқ, жастардың рухани-адамгершілік тәрбиесіне отбасы, білім мен мемлекет ықпал етуі қажет	429	21,4
Жауап беруге қиналамын	162	8,1

Сіз өз туған күніңізді қалай тойлатуды, атап өтуді қалайсыз?

	Саны	%
Үйде, отбасы ортасында	1397	69,8
Достарыммен кафеде, мейрамханада, басқа ойын сауық орнында	483	24,1
Жұмыстағы әріптестеріммен, курстастарыммен	33	1,6
Мен Туған күнімді атап өтпеймін, тойлатпаймын	53	2,6
Жауап беруге қиналамын	32	1,6

Сіз Жаңа жылды қалай тойлатуды қалайсыз?

	Саны	%
Үйде, отбасы ортасында	1636	81,8
Достарыммен кафеде, мейрамханада, басқа ойын сауық орнында	283	14,1
Жұмыстағы әріптестеріммен, курстастарыммен	24	1,2
Мен Жаңа жылды атап өтпеймін, тойлатпаймын	26	1,3
Жауап беруге қиналамын	31	1,5

**Сіз қалай ойлайсыз, қазіргі заманның жастарының бойына қандай қасиеттерді
сіңіру қажет?**

	Саны	%
Мейірімділік, рақымдылық	861	43
Жауапкершілік	1027	51,3
Ұқыптылық	298	14,9
Төзімділік	404	20,2
Басқа адамдарға деген сыйластық	702	35,1
Діндарлық/құдайшылық	98	4,9
Өз ойын білдіру	183	9,1
Өзімшіл болмау	147	7,3
Қиялдау	53	2,6
Тіл алғыштық	105	5,2
Еңбекқорлық	659	32,9
Адалдық	410	20,5
Өнегелілік	267	13,3
Патриотизм	170	8,5
Мақсатқа талпынушылық	196	9,8
Ақыл	132	6,6
Дәстүрге және мемлекеттік рәміздерге құрмет	1	0,1
Жауап беруге қиналамын	3	0,1

Жалпы, бұқаралық ақпарат құралдарының айтқан пікіріне қаншалықты жиі келісесіз? (саны)

	Иә, жиі	Кейде	Сирек	Ешқашан	Жауап беруге қиналамын
Қазақстандық БАҚ	455	747	516	156	127
Ресейлік БАҚ	242	761	622	224	152
Шетелдік БАҚ	124	627	649	371	230

Скажите, пожалуйста, в целом, часто ли Вы соглашаетесь с мнением, которое высказывают средства массовой информации? (%)

	Иә, жиі	Кейде	Сирек	Ешқашан	Жауап беруге қиналамын
Қазақстандық БАҚ	22,7	37,3	25,8	7,8	6,3
Ресейлік БАҚ	12,1	38	31,1	11,2	7,6
Шетелдік БАҚ	6,2	31,3	32,4	18,5	11,5

Сіз қалай ойлайсыз, Сіздің саяси мүдделеріңіздің, көзқарастарыңыздың қалыптасуында бұқаралық ақпарат құралдарынан алған ақпараттардың ықпалы болды ма?

	Саны	%
Үлкен ықпал тигізді	349	17,4
Айтарлықтай ықпал тигізген жоқ	522	26,1
Ешқандай ықпал тигізген жоқ	656	32,8
Ол туралы ешқашан ойланбаппын	339	16,9
Жауап беруге қиналамын	127	6,3

Сіз қандай жанрдағы кітаптарды оқығанды ұнатасыз?

	Саны	%
Шетелдік классика	212	10,6
Заманауи көркем проза	209	10,4
Орыс авторларының классикасы	232	11,6
Отандық классика	166	8,3
Поэзия	207	10,3
Фантастика және фэнтези	328	16,4
Детективтер	417	20,8
Махаббат жайлы романдар	492	24,6
Қызықты оқиғалар	540	27
Тарихи әдебиет	394	19,7
Публицистика	70	3,5
Кітап оқымаймын	119	5,9
Комедия	1	0,1
Философия	4	0,2
Психологиялық	2	0,1

Медицина жайлы	2	0,1
Әдістемелік әдебиеттер	2	0,1
Жауап беруге қиналамын	235	11,7

Сіз дұрыс тамақтану тәртібін сақтайсыз ба?

	Саны	%
Иә	471	23,5
Иә деуге болады, бірақ кей кездері болмай қалады	813	40,6
Сирек	484	24,2
Жоқ, тамақтану тәртібін мүлде сақтамаймын	219	10,9
Жауап беруге қиналамын	13	0,6

Сіз спорт залдарға, стадиондарға, бассейндерге және т.б. жерлерге қаншалықты жиі барасыз?

	Саны	%
Аптасына екі немесе одан да көп рет	332	16,6
Айына үш-төрт рет	266	13,3
Айына бір рет	305	15,2
Жылына 1 реттен сирек	313	15,6
Спорттық мекемелерге бармаймын	643	32,1
Жауап беруге қиналамын	141	7

Сіз шылым шегесіз бе?

	Саны	%
Иә	315	15,7
Жоқ	1659	82,9
Жауап жоқ	27	1,3

Егер шылым шегетін болсаңыз, қаншалықты жиі шегесіз?

	Саны	%
Үнемі, күн сайын	238	75,6
Аптасына бірнеше рет	52	16,5
Айына бірнеше рет	15	4,8
Айына бір реттен сирек	3	1
Жауап беруге қиналамын	7	2,2

Соңғы үш айда сіздің замандастарыңызға, сыныптастарыңызға қатысты дене немесе өзге де зорлық-зомбылық көрсетудің қаншалықты жиі куәсі болдыңыз?

	Саны	%
Жиі	48	2,4
Кейде	334	16,7
Ешқашан	1529	76,4
Жауап беруге қиналамын	90	4,5

Сіздің замандастарыңызға қатысты дене немесе өзге де зорлық-зомбылықиы кім көрсетті?

	Саны	%
Ата-ана	56	14,7
Ұстаз	10	2,6
Сыныптас	31	8,1
Замандас	215	56,3
Күйеуі	2	0,5
Жоғары сынып оқушылары	1	0,3
Маскүнемдер	1	0,3
Көршілер	1	0,3
Жұмыс беруші	1	0,3
Жауап беруге қиналамын	60	15,7

Министерство образования и науки Республики Казахстан

Научно-исследовательский
центр "Молодежь"

*Аналитический доклад по итогам социологического
исследования на тему*

**«ИЗУЧЕНИЕ КАЗАХСТАНСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В
СФЕРЕ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО
ВОСПИТАНИЯ МОЛОДЕЖИ»**

Астана – 2016

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ	3
МЕТОДОЛОГИЯ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	5
РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ	11
1. Ключевые жизненные приоритеты казахстанской молодежи	11
1.1 Особенности восприятия окружающего мира	11
1.2 Труд как ценность для молодого поколения.....	17
1.3 Ценность здоровья и здорового образа жизни	20
2. Семейные ценности современной молодежи казахстана	23
2.1 «Идеальная семья» и ее характеристики	23
2.2 Структура распределения обязанностей в казахстанских молодых семьях	25
2.3 Предпочитаемые формы брака в молодежной среде	27
3. Культурно-досуговые предпочтения молодых казахстанцев	32
3.1 Включенность современной молодежи в культурную жизнь	32
3.2 Культурные предпочтения молодых людей	35
3.3 Основные источники приобщения к культуре	38
4. Политические ценности современной казахстанской молодежи	40
4.1 Политические предпочтения и ожидания молодежи	40
4.2 Общественно-политическая грамотность и знание молодых людей	46
4.3 Языковые предпочтения молодых казахстанцев	49
5. Духовно-нравственные ценности казахстанской молодежи	53
5.1 Духовно-нравственная культура молодого поколения	53
5.2 Религиозные установки и предпочтения молодых казахстанцев	56
5.3 Межэтническая толерантность молодежи	63
ОСНОВНЫЕ ВЫВОДЫ	67
ПРИЛОЖЕНИЕ А: ИНСТРУМЕНТАРИЙ	70
ПРИЛОЖЕНИЕ Б: РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	85

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность предпринятого социологического исследования состоит в том, что ценностный мир современной казахстанской молодежи неоднозначен, противоречив и нуждается в исследовании и определении приоритетов.

Основные противоречия проявляются в том, что происходит определенная ротация в системе ценностей молодого поколения. Иными словами молодежь рефлексирова на социальные процессы, происходящие как в стране, так и в глобальном масштабе, выражает свои предпочтения, установки и приоритетные ценности.

Проблемная ситуация или основной исследовательский вопрос настоящего исследования – «сохраняется ли преемственность системы ценностей старшего поколения принятием их молодежью Казахстана или вырабатывается новые ценностные ориентиры?»

В изучении *ценностных ориентаций молодежи Казахстана* нами проанализированы следующие вопросы, которые рассмотрены в соответствующих главах настоящего отчета:

- Иерархия систем ценностей казахстанской молодежи
- Отношение к таким категориям как труд, здоровье, дружба
- Семейные ценности и предпочитаемые формы брака
- Ценность свободного времени и культурная жизнь
- Политические предпочтения, установки, поведение и ожидания
- Роль духовно-нравственной культуры в жизни молодого поколения Казахстана.

Цель исследования

Основной целью предпринятого социологического исследования выступает *анализ ценностных ориентаций молодежи Казахстана*.

Задачи исследования

Согласно технической спецификации настоящего исследования для достижения поставленной цели предусмотрено решение следующих задач исследования:

1. выявление наиболее приоритетных для молодых казахстанцев ценностей;
2. выявление особенностей отношения молодежи к труду;
3. выявление особенностей семейных ценностей;
4. выявление особенностей патриархальных установок молодежи;
5. определение степени межэтнической толерантности молодежи;
6. определение особенностей политических и языковых установок

молодых казахстанцев;

7. выявление факторов, влияющих на ценности молодежи.

Объект исследования: население Республики Казахстан в возрасте от 14 до 29 лет (молодежь), выбранное по параметрам, репрезентирующим ее социально-демографические и территориальные характеристики.

Предмет исследования: особенности поведенческих установок молодежи Казахстана.

Территория исследования: Республика Казахстан.

Язык опроса: казахский и русский, в зависимости от предпочтения респондента.

Сроки проведения социологического исследования: октябрь-ноябрь, 2016 год.

Исполнитель – НИЦ «Молодежь».

МЕТОДОЛОГИЯ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Обоснование методологии исследования и метода сбора первичных данных

В современной социологии различают два разных подхода к методам получения первичной социальной информации – количественные и качественные методологии. Данное социологическое исследование основывается на количественной методологии. Количественные методы измеряют, определяют количество или используют анкеты с вопросами, ответы на которые кодируются и подвергаются численному анализу. Количественные методы позволяют охарактеризовать все население в целом на основании данных по ограниченному числу вопросов и полученных при изучении большого числа людей или примеров, выявить существенные различия в характеристиках населения или факторах, на него влияющих, определить статистически значимые связи между проблемой и ее явной причиной.

Количественная или позитивистская методология признает за количественными методами безусловный приоритет, считая только их достоверными и доказательными. Данная традиция опирается на комплекс представлений, рассматривающих формирование концепций как детерминированную индуктивную процедуру восхождения от фактов к обобщающей теории.

К преимуществам количественного подхода можно отнести применение для изучения достаточно больших по численности объектов, социальных групп, общностей.

Основным методом сбора первичных данных в изучении казахстанских ценностей в сфере духовно-нравственного воспитания молодежи выступает метод массового опроса – анкетирование. В процессе социологического исследования самым важным этапом является сбор данных. На этом этапе собирают сведения, на основе которых впоследствии делают выводы о связях между явлениями и выясняют их сущность.

Массовый опрос (mass survey) – это метод сбора данных, при котором исследователь получает информацию непосредственно от представителей населения, отобранных таким образом, чтобы на основании их ответов можно было с достаточной надежностью делать выводы обо всем населении или о какой-то его части.

Сильными сторонами данного исследовательского метода выступают получение таких типов информации как факты, знания (perceptions), мнения (opinions), отношения (attitudes) и поведенческие отчеты (behavioral reports) респондентов. В разряд фактов входят те биографические сведения о респонденте (возраст, род занятий, место рождения, первое политическое

увлечение), которые могут оказаться существенными при интерпретации других данных. К разряду знаний относятся суждения респондента об окружающем мире, т. е. то, что он знает или ему кажется, что он знает (например, фамилии должностных лиц или же сведения о политике). В разряд мнений входят суждения респондента о его предпочтениях или взглядах на определенные предметы и события. К отношениям можно причислить сравнительно устойчивые настроения респондентов и их оценки определенных событий, явлений и идей. Когда мы пытаемся выяснить, в какой мере население одобряет проводимую государственную политику, то при этом имеем дело с отношениями, на которых зачастую основываются определенные мнения. Поведенческие отчеты – это утверждения респондентов о том, как они поступают в том или ином случае (как голосуют, читают газетные, участвуют в деятельности какой-либо политической организации и т. п.)

При опросе средством операционализации понятий служат вопросы, а наблюдение состоит в фиксировании ответов респондентов на эти вопросы. Поэтому этот метод особенно подходит для тех исследований, в которых единицами анализа являются индивиды и основные используемые понятия также связаны с индивидами. Так, этот метод исследования позволяет определить общие параметры существующего мнения, обоснованность данного метода заключается в его цели, которая выражается в охвате и в предоставлении понятия о пространстве мнений.

Инструментарий исследования, его содержание и обоснование

Инструментарием сбора данных выступает логически структурированный вопросник социологического исследования – анкета. В вопросник опроса были включены, закрытые вопросы и формулировки, предназначены для изучения особенностей поведенческих установок молодежи Казахстана.

Анкета массового опроса была разработана в соответствии с программой социологического исследования. Вопросник состоял из 58 вопросов, которые позволили выявить ключевые установки и ценностные ориентиры молодых казахстанцев.

Так, согласно программе исследования структура социологической анкеты состоит из трех блоков: 1) вводный, содержащий обращение, информацию для респондента об исследовании, инструкцию по заполнению и т.п.; 2) основной, содержащий набор вопросов собственно по изучаемой проблеме. Исходя из исследовательских задач предпринятого проекта, этот блок имеет следующие разделы: *восприятие жизни и ключевые жизненные приоритеты, семейные ценности, межэтническая толерантность, культурно-нравственное развитие, политические ценности, языковая ситуация, здоровый образ жизни;* 3) социально-демографический,

содержащий набор вопросов о таких характеристиках респондента, как пол, возраст, образование, доход и т.п.

Выборка и ее обоснование

Объем выборочной совокупности составляет 2000 респондентов. Место проведения социологического исследования – Республика Казахстан. Выборка была составлена по следующим этапам: отбор совершался исходя из численности населения по областям и городам республиканского значения. Далее - отбор по принципу город-село – в каждой области высчитаны объемы городской и сельской выборки. Объемы городской и сельской выборки распределены исходя из специфики области и статистических данных по областному центру, малому городу и районному центру, а также по селам (аулам).

Расчет выборки представлен в таблице 1.

Таблица 1. Выборочная совокупность по проекту, человек

	Все население			Городское население			Сельское население		
	Оба пола	Мужчины	Женщины	Оба пола	Мужчины	Женщины	Оба пола	Мужчины	Женщины
Республика Казахстан	2000	1004	996	1136	567	569	863	441	422
Акмолинская область	78	40	38	36	19	17	42	22	20
Актюбинская область	101	50	51	63	31	32	38	19	19
Алматинская область	215	110	105	50	26	24	165	84	81
Атырауская область	68	34	34	31	16	15	37	19	18
Западно-Казахстанская область	72	37	35	35	18	17	37	19	18
Жамбылская область	121	61	60	48	25	23	73	38	35
Карагандинская область	150	76	74	118	60	58	32	16	16
Костанайская область	96	48	48	50	25	25	46	23	23
Кызылординская область	89	46	43	37	19	18	52	27	25
Мангистауская область	73	37	36	34	17	17	39	20	19
Южно-Казахстанская область	341	173	168	149	76	73	194	98	94
Павлодарская область	79	40	39	55	28	27	24	12	12
Северно-Казахстанская область	56	29	27	25	13	12	31	16	15
Восточно-Казахстанская область	146	75	71	91	46	44	55	28	17
г. Астана	104	50	54	104	50	54	-	-	-
г. Алматы	211	98	113	211	98	113	-	-	-

* По данным Комитета статистики Министерства национальной экономики РК за 2015 год

В настоящем исследовании отбор единиц наблюдения проходил в несколько этапов: в исследовании использована стратифицированная многоступенчатая выборка. Так, основными стратами выступили:

Ступень 1. Отбор по областям – исходя из численности населения по областям и городам республиканского значения старше 14-ти лет, определены объемы выборки по 16 регионам страны – города Астана и Алматы, 14 областных центров.

Ступень 2. Отбор по принципу город-село – в каждой области высчитаны объемы городской и сельской выборки.

Ступень 3. Отбор стартовой точки – в пределах каждого населённого пункта случайным образом определяются стартовые точки маршрута и количества респондентов.

Ступень 4. Отбор домохозяйства – следуя по маршруту от стартовой точки по правилу «левой руки» отбиралось домохозяйство.

Ступень 5. Отбор респондентов согласно квоте – в каждом отдельно взятом домохозяйстве респонденты отбирались по двум: половозрастной квоте – возраст респондента не должен быть ниже 14 и не выше 29 лет, а также репрезентативная представленность по полу (количество опрашиваемых мужчин и женщин рассчитано согласно данным Комитета по статистике по каждой области, городу и селу).

Таким образом, опрос проходил – в городах республиканского значения Астана и Алматы, 14 областных центрах и 14 сельских населенных пунктах.

Выборка является репрезентативной, т.е. по выделенным параметрам состав респондентов приближается к соответствующим пропорциям в генеральной совокупности (согласно данным Комитета по статистике на 2015 год). При этом отклонение средних характеристик выборочной совокупности от средних характеристик генеральной совокупности не превысит $\pm 3,5\%$.

Методика организации и проведения социологического исследования

До проведения социологического исследования по изучению ценностей в сфере духовно-нравственного воспитания молодых казахстанцев был подготовлен план социологического исследования, который состоял из нескольких этапов.

1. Организационный этап:

- обзор вторичной информации, необходимой для подготовки полевого этапа исследования;
- выделение основных индикаторов для анализа статей;
- работа с печатными изданиями, интернет-публикациями;

- разработка и макетирование методического инструментария исследования (бланка интервью);
- проектирование выборочной совокупности полевого этапа исследовательского проекта;
- подготовка документации социологического опроса, как составление и тиражирование писем и маршрутно-адресных листов, разработка инструкции супервайзеров и интервьюеров;
- проведение необходимых консультаций;
- формирование рабочей группы;
- проведение инструктажа супервайзеров и интервьюеров;
- отработка способов коммуникации с региональными супервайзерами и интервьюерами таких как электронная почта, факс, телефон, в режиме on-line;
- определение сроков опроса, необходимых ресурсов, подготовка компьютерного обеспечения для обработки результатов опроса.

2. Проведение полевого этапа исследовательского проекта

- опрос респондентов методом формализованного интервью «face-to-face»;
- сбор учетных документов, контроль, проверка полученных данных;
- по окончании полевого этапа 30% контроль поля от общего объема заполненных анкет посредством телефонного опроса респондентов, принявших участие в исследовании.

3. Обработка полученной информации произведена на статистическом пакете «SPSS», версия 21

- Составление макета;
- Расчет взаимозависимостей, корреляций.

4. Общий анализ результатов

При интерпретации эмпирических данных применялись следующие методы анализа:

- анализ печатных и электронных СМИ;
- группировка ответов респондентов по типам и категориям;
- построение рядов корреляционных распределений для выявления зависимостей между признаками;

5. Заключительный этап исследования

Согласно требованиям Заказчика по итогам социологического исследования разработан аналитический доклад, который будет утвержден и далее сдан в электронном и печатном виде. Согласно общим требованиям

технической спецификации доклад структурирован по главам, в каждой из которых представлены: проблема, результаты, выводы, рекомендации. К распечатанному сводному докладу приложены: программа исследования, инструментарий, инструкции, таблицы, графики, полный объем первичного социологического материала в программах «Excel», цветные диаграммы и графики. К докладу на электронном носителе: инструментарий, таблицы результатов.

РЕЗУЛЬТАТЫ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

1. КЛЮЧЕВЫЕ ЖИЗНЕННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

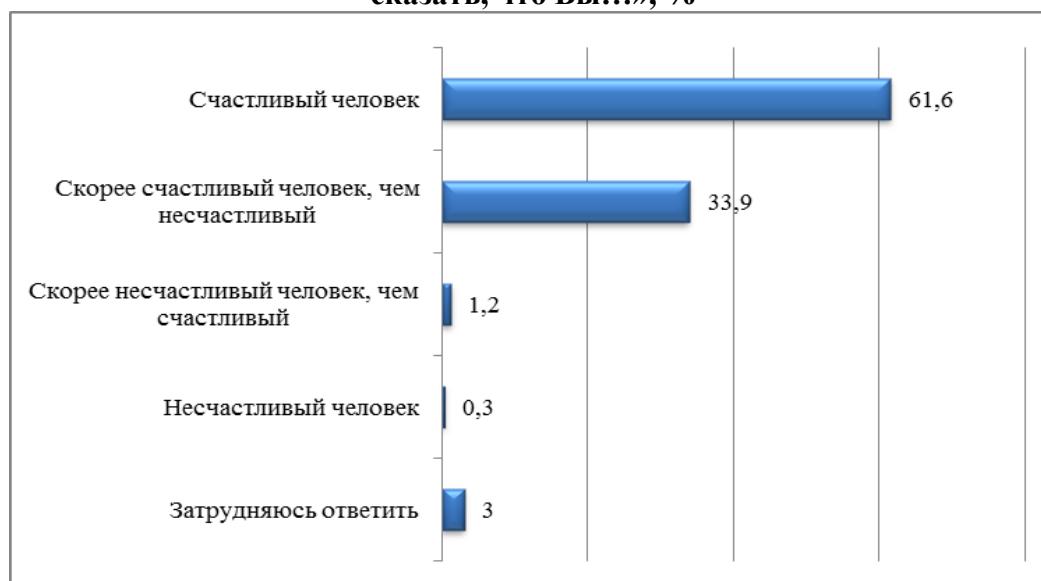
1.1. Особенности восприятия окружающего мира

Ценностные ориентации молодого поколения формируется в процессе практики, то есть имеет социальный характер. Ценности выступают в качестве основы для формирования жизненных установок и предпочтении, таким образом, в дальнейшем определяют его жизненные стратегии и ключевые жизненные приоритеты.

В ходе исследования нами были изучены наиболее приоритетные ценности для молодых казахстанцев. Для этого, в первую очередь, было уделено внимание категории «счастливый человек», следовательно молодым людям был задан вопрос «*могли бы Вы сказать, что Вы счастливый человек?*».

Согласно результатам социологического исследования больше половины молодых респондентов определяют себя счастливым человеком (61,6%), одна треть опрошенных считают, что он/она скорее счастливый человек, чем несчастливый (33,9%). 1,5% опрошенных (1,2%+0,3%) выбрали отрицательный ответ. 3% молодых респондентов затруднились дать ответ на данный вопрос. Данные представлены в диаграмме 1.

Диаграмма 1. Распределения данных на вопрос «Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...», %

66% женщин определяют себя как «счастливыми», тогда как среди мужчин эта доля составляет 57%. Однако в сумме позиции «счастливый человек» и «скорее счастливый, чем несчастливый» доля мужчин (57%+37%) и женщин (66%+30,8%) одинакова. Среди возрастной группы от 14 до 18 лет доля «счастливых» больше (68,4%), чем в остальных группах: 62,2% – от 19 до 23 лет и 56,7% – от 24 до 29 лет. Данные представлены в таблице 2.

Таблица 2. Распределение данных на вопрос: «Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...» в разрезе возрастных групп, %

Вариант ответа	От 14 до 18	От 19 до 23	От 24 до 29
	лет	лет	лет
Счастливый человек	68,4	62,2	56,7
Скорее счастливый человек, чем несчастливый	27,9	32,9	38,5
Скорее несчастливый человек, чем счастливый	1,3	0,6	1,6
Несчастливый человек	0,2	0,2	0,6
Затрудняюсь ответить	2,2	4,1	2,6

В разрезе национальностей наблюдается, что среди казахов (63,9%) и представителей другой национальности (61%) доля считающих себя счастливыми чуть больше, чем среди представителей русской национальности (52,7%).

Доверие представляет собой важную категорию межличностных отношений, далее оказывающую существенное влияние на поведение молодых людей. Можно сказать, что доверие в целом определяет социальные отношения, обеспечивает поддержание социального порядка, интеграцию и стабильность в обществе. В нашем случае возникает необходимость изучения уровня доверия в молодежной среде, для последующей оценки перспектив формирования культуры доверия в нашем обществе. Насколько сегодня казахстанская молодежь умеет доверять?

Полученные данные показывают, что более чем одна треть опрошенных настроены достаточно критично – «нужно быть очень осторожным в отношениях с людьми» – 38,7%. Среди опрошенных 30,2% респондентов склоняются к мнению, что можно доверять, чем не доверять. Данные представлены в диаграмме 2.

Диаграмма 2. Распределение данных на вопрос: «Как Вы считаете, можно ли доверять людям?», %

Далее сумма **положительных** («да, можно доверять» – 15,2% и «скорее да, чем нет» – 30,2%) и **отрицательных** («скорее нет, чем да» – 13,9% и «нужно быть очень осторожным в отношениях с людьми» – 38,7%) ответов показывает, что более половины (52,7%) опрошенных демонстрируют низкий уровень доверия. 1,5% респондентов затруднились ответить на этот вопрос (Диаграмма 2).

Анализ данных показывает, социально-демографические характеристики оказывают влияние на уровень доверия людей. В частности, среди казахов доля «доверяющих» больше (17,4%), чем среди представителей русской (10,4%) и других (8,1%) национальностей.

Молодые люди, состоящие в зарегистрированном браке, проявляют чуть большую готовность доверять окружающим, чем не женатые/не замужние (среди первых доверяющих 44,9%, среди вторых – 45,8%; не доверяющих 53,5% и 52,1% соответственно). Причем положительный эффект на доверие оказывает именно статус официального брака, поскольку среди молодых респондентов, живущих вместе, но незарегистрированных в браке, значительно распространены «недоверяющие» (60%).

Среди жителей Астаны «недоверяющих» гораздо больше – 77,9%, чем «доверяющих» – 7,7%. Схожая ситуация в Павлодарской (61,3% – «недоверяющих» и 8,8% – «доверяющих»), Атырауской (54,4% и 19,1% соответственно) областях. Доля «доверяющих» больше среди молодых жителей Акмолинской (30,8%) и Актюбинской (46,8%) областей. Однако «доверяющих» достаточно немного во всех регионах (7,1% – 19,1%). При этом, как демонстрируют полученные данные, тип населенного пункта значительного влияния не имеет. Так доля «доверяющих» и «недоверяющих» среди сельских и городских жителей одинакова.

Далее респондентам было предложено отметить, то, что имеет наибольшую ценность в их жизни. Как видно из таблицы 3, в иерархии жизненных ценностей респондентов *в первой пятерке* оказались семья – 84%, здоровье – 61,1% и дружба – 23,1%, материально обеспеченная жизнь – 19,8%, любовь – 17,3%. Можно отнести их к **базовым ценностям**.

Во вторую пятерку вошли такие категории как «интересная работа, профессия» – 14,1%, «знание, образование» – 12,5%, «вера, религия» – 10,9%, «душевный покой» – 9,2%, «самореализация, самоуважение» – 8,4%.

Таблица 3. Распределение данных на вопрос: «Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?», %

Вариант ответа	%
1. Семья	84
2. Здоровье	61,1
3. Дружба	23,1
4. Материально обеспеченная жизнь	19,8
5. Любовь	17,3
6. Интересная работа, профессия	14,1
7. Знание, образование	12,5
8. Вера, религия	10,9
9. Душевный покой	9,2
10. Самореализация, самоуважение	8,4
11. Карьера, высокое положение в обществе	5,6
12. Помощь людям	4,2
13. Возможность получать любые удовольствия, развлекаться	3,9
14. Власть	3,8
15. Общественное признание, известность, репутация	1,6
16. Творчество	1,2
Другое	0,4
Затрудняюсь ответить	0,2

В ходе исследования мы обратили внимание на то, что ценность таких категории как «семья», «здоровье», «интересная работа, профессия», «материально обеспеченная жизнь» возрастает у наших респондентов в зависимости от возраста: например, семью в качестве важной жизненной ценности назвали 82 % опрошенных в возрасте 14-18 лет, 83,9% – 19-23 лет, 85,4% – 24-29 лет. Такой вывод представляется нам вполне оправданным, поскольку, чем старше человек, тем осознаннее его действия и серьезнее его помыслы. Данные представлены в таблице 4.

Таблица 4. Распределение данных на вопрос: «Наибольшая ценность в жизни?» в разрезах возрастных и гендерных групп, %

Вариант ответа	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 29 лет	Мужской	Женский
Вера, религия	11	11,3	10,6	11,8	10,1
Семья	82	83,9	85,4	80	87,9
Возможность получать любые удовольствия, развлекаться	4,8	4,5	3	4,7	3,3
Власть	3,3	4,8	3,3	5	2,7
Дружба	33,5	22,5	16,9	25,8	20,5
Душевный покой	8,2	8,5	10,4	8,1	10,2
Здоровье	55,8	60,1	65,3	56,4	65,7
Знание, образование	18,8	13,7	7,5	11,8	13,2
Интересная работа, профессия	9,9	14,2	16,9	18	10,4
Любовь	17,5	18,5	16,3	14,6	19,9
Материально обеспеченная жизнь	16,2	18,8	23	21	18,7
Общественное признание, известность, репутация	1,1	2,4	1,4	2,5	0,8
Помощь людям	3,3	3,7	5,3	4,5	4
Самореализация, самоуважение	9,1	8,1	8,1	9	7,8
Карьера, высокое положение в обществе	6,3	5,4	5,3	6,2	5
Творчество	1,7	1	1,1	1,3	1,1
Другое	0,4	0,2	0,6	0,5	0,3
Затрудняюсь ответить	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Как показано в таблице 4, схожая тенденция наблюдается по отношению к здоровью. Возможно, это объясняется тем, что для младшей возрастной группы, здоровье выступает некой данностью – номинальной ценностью, оно есть, и оно ценное, в то время как молодые люди постарше имеют к ней инструменталистское отношение – здоровье как ценное средство достижения других целей. В данном случае ценность здоровья мотивируется осознанием того, что для достижения успеха в жизни, благосостояния сегодня и в целом благополучия в разных сферах жизни крепкое здоровье является просто необходимостью. 62,2% опрошенных казахов подчеркивают ценность здоровья, среди русских – 58% и 59% – представители другой национальности. Кроме того, наблюдаются и гендерные различия, женщины (65,7%) больше уделяют внимание здоровью, чем мужчины (56,4%). Данные представлены в таблице 4.

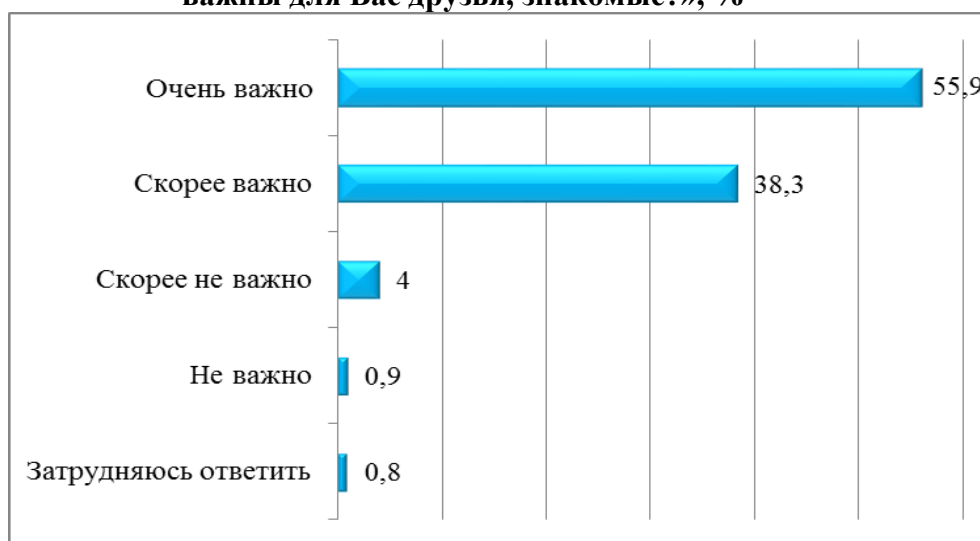

Как показывает анализ данных, для казахстанской молодежи являются важными такие ценности как дружба и любовь. Однако наблюдается, что значимость первого уменьшается по мере взросления человека: 33,5% молодых людей в возрасте от 14 до 18 лет выбрали данную категорию, 22,5% – от 19 до 23 лет, а среди респондентов в возрасте от 24 до 29 лет эта доля составляет 16,9%.

Эти данные подтверждаются и следующим вопросом: «Скажите, пожалуйста, насколько важны для Вас друзья, знакомые?». Полученные данные показывают, что для более половины респондентов друзья и знакомые (**55,9%**) выступили важными составляющими в их жизни. Данные представлены в диаграмме 3.

Если также рассмотреть этот вопрос в разрезе возрастных групп, наблюдается небольшой «спад» ценности данной категории, так 58,2% опрошенные в возрасте от 14 до 18 лет, 57,4% – от 19 до 23 лет и 53,2% – от 24 до 29 лет. **Эти данные не критичны, но все же наблюдается, что чем взрослеют молодые люди, тем на первый план выходят другие ценности как семья и работа.**

Диаграмма 3. Распределение данных на вопрос: «Скажите, пожалуйста, насколько важны для Вас друзья, знакомые?», %

Далее респондентами выделяются такие ценности как «материально обеспеченная жизнь» (19,8%) и «интересная работа, профессия» (14,1%). Данные инструментальные ценности чаще были отмечены среди мужчин, чем женщин: материально обеспеченная жизнь является ценностью для 18% опрошенных мужчин, среди женщин эта доля составляет 10,4%. А также интересная работа, профессия важна для 21% мужчин и 18,7 женщин. Подробно представлено в таблице 3, 4.

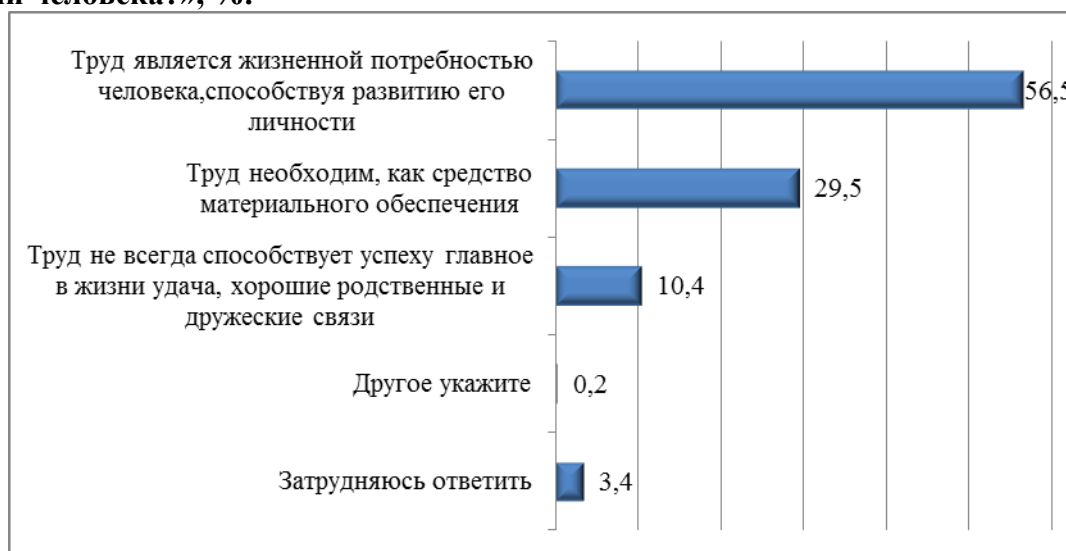
Кроме того, влияет и возраст респондента на его жизненные ценности. Среди возрастной группы от 24 до 29 лет доля отметивших «материально обеспеченную жизнь» и «интересную работу, профессию» составляет 23% и 16,9% соответственно, тогда как среди возрастной группы от 19 до 23 лет этот показатель равен 18,8% и 14,2% соответственно, 16,2% и 9,9% – от 14 до 18 лет. Ценность материально обеспеченной жизни чаще отмечается среди работающей молодежи (22,6%), респондентов, состоящих в браке (24,3%), и зачастую среди представителей русской национальности (25,3%).

На последнем месте, так называемые периферийные ценности, расположились, «высокое положение в обществе», «возможность получать любые удовольствия, развлекаться», «помощь людям», «власть» и другие. Данные представлены в таблице 3.

1.2. Труд как ценность молодого поколения

Респондентам было предложено определить роль труда в жизни человека. 56,5% опрошенных отметили, что «труд является жизненной потребностью человека, способствующая развитию его личности», 29,5% – «труд необходим, как средство материального обеспечения» и одна десятая считают, что «труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи» (10,4%). Данные представлены в диаграмме 4.

Диаграмма 4. Распределение данных на вопрос: «Какую роль играет труд в жизни человека?», %.

Среди городских респондентов 54,9% ответили, что труд выступает потребностью и способствует развитию личности, тогда как среди сельского населения данный показатель немного больше (58,5%). Почти одна треть

опрошенной городской молодежи считают, что труд это, прежде всего, средство материального обеспечения, а сельские – 26%. Доля респондентов, считающих, что труд не всегда способствует успеху, важнее наличие социальных связей, составляет 1/10 опрошенных как в городской, так и в сельской местности (таблица 5).

Таблица 5. Распределение данных на вопрос «Какую роль играет труд в жизни человека?» в разрезе типа населенного пункта, %

Вариант ответа	Городское	Сельское
Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности	54,9	58,5
Труд необходим, как средство материального обеспечения	32,3	26
Труд не всегда способствует успеху главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи	10,2	10,6
Другое	0	0,5
Затрудняюсь ответить	2,6	4,4

Далее если рассмотрим данный вопрос в разрезе возрастных групп, то наблюдается что чем старше человек, тем больше он понимает труд и материальную обеспеченность как взаимозависимые. Так 27,3% респондентов от 14 до 18 лет выбрали ответ «труд необходим, как средство материального обеспечения», 29% – от 19 до 23 лет, 31,3% – от 24 до 29 лет (таблица 6.) Такое мнение чаще среди мужчин (31,9%), чем среди женщин (27,2%).

Таблица 6. Распределение данных на вопрос «Как Вы думаете, какую роль играет труд в жизни человека?» в разрезе возрастных групп, %

Вариант ответа	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности	57,8	58,5	54,1
Труд необходим, как средство материального обеспечения	27,3	29	31,3
Труд не всегда способствует успеху главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи	11,2	8,8	11,1
Другое	0,2	0,2	0,2
Затрудняюсь ответить	3,5	3,5	3,2

Здесь можно утверждать, что у современной казахстанской молодежи есть определенное понимания взаимосвязи труда и успешности, но прежде

всего, труд, по мнению молодых людей – это общественная потребность, содействующая собственному развитию и реализации интересов личности.

Как выяснилось в ходе исследования, современная казахстанская молодежь, прежде всего, «хочет быть материально обеспеченным» – 55,2%. Однако, данная категория не исчерпывает представления об «идеальной жизни», для опрошенных высоко значимо быть «хорошим семьянином» (48,3%), далее «профессионалом» (27,5%). Кроме того, как демонстрируют полученные данные, для опрошенных немало важно быть «хорошим гражданином» (21,9%) и «честным принципиальным человеком» (17,4%). Данные представлены в диаграмме 5.

Диаграмма 5. Распределение данных на вопрос: «Кем бы Вы хотели быть в жизни?», %

Таким образом, вышеуказанные составляющие формируют сегодняшние доминантные жизненные и поведенческие приоритеты казахстанской молодежи. Достаточно показателен и следующий момент. Материальное благополучие молодые люди признают в качестве одного из наиболее важных своих устремлений, также быть хорошим семьянином и иметь успешную карьеру привлекает их не меньше. В данном случае семья для молодых людей, помимо обеспечения эмоциональной связи с родственниками, позволяет молодым почувствовать устойчивость, стабильность материального положения и благосостояния.

Профессиональные навыки молодежь оценивает в качестве серьезного инструмента в достижении своих материальных ожиданий. Материальное благосостояние и профессионализм рассматривается практически как единое целое. Данное утверждение подтверждается и предыдущими вопросами исследования.

1.3. Ценность здоровья и здорового образа жизни

Предыдущие вопросы показали значимую ценность здоровья для молодого поколения. Далее в ходе исследования нами было выяснено отношение молодых людей к здоровому образу жизни.

Так молодым был задан вопрос «Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?».

Как показывают результаты опроса, большинство молодых людей дали положительный ответ, в частности 23% ответили, что ведут правильный режим питания, 40,6% сказали, что чаще всего да, но иногда не получается и еще 14% это делают редко.

Одна десятая часть опрошенных ответили, что никогда не следят за питанием. Оставшиеся 0,6% затруднились с ответом (диаграмма 6).

Диаграмма 6. Распределение данных на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?», %

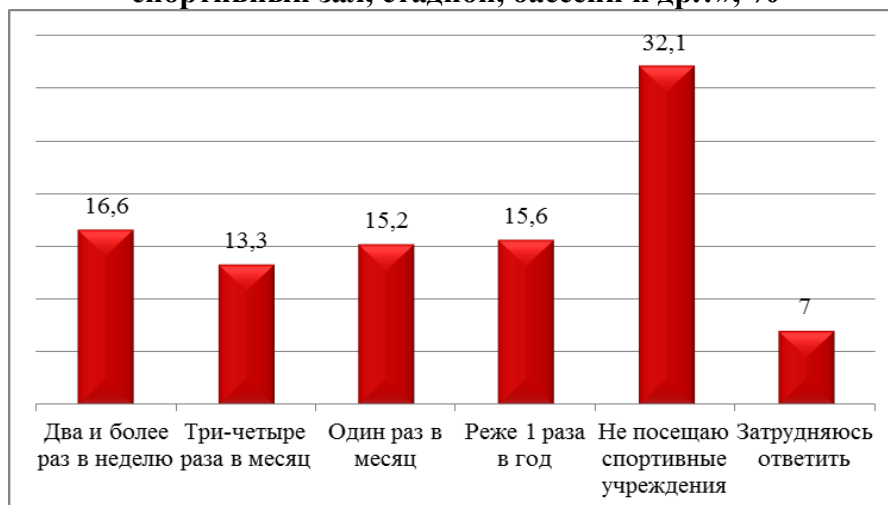

В основном молодые люди не посещают спортивные залы, так ответили 32,1% опрошенных. Чаще всего это молодежь в возрасте от 24 до 29 лет – 37,6%, в то время как среди молодых от 14 до 18 лет эта доля составляет 22,% и 33,3% – от 19 до 23 лет (диаграмма 7).

16,6% респондентов несколько раз в неделю ходят в спортзалы, три-четыре раза в месяц – 13,3%, один раз в месяц – 15,2% и 15,6% – меньше раза в год посещают спортзалы, стадионы и бассейны.

Вовлеченность в спортивную жизнь молодых людей в городе на порядок выше, чем в сельской местности. Это однозначно связано с неразвитостью спортивной инфраструктуры в сельских местностях.

Диаграмма 7. Распределение данных на вопрос: «Как часто Вы посещаете спортивный зал, стадион, бассейн и др.?» , %

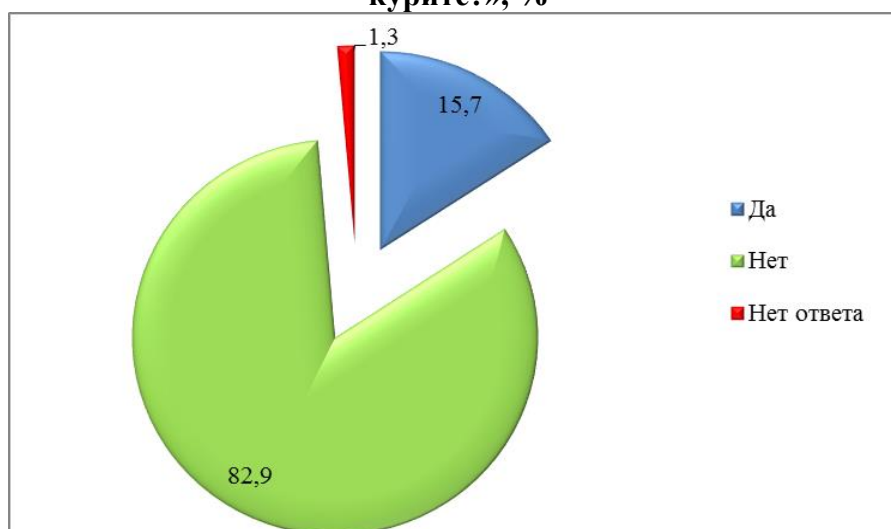

В ходе опроса выяснилось, что большинство молодых людей не курят – 82,9%. Это, безусловно, является положительным показателем среди современной молодежи и еще раз подтверждает ценность здоровья для молодого поколения.

На вопрос «Скажите, пожалуйста, Вы курите?» 15,7% респондентов ответили положительно. В разрезе возрастных групп, чаще всех курят среди опрошенных в возрасте от 24 до 29 лет – 23,6%.

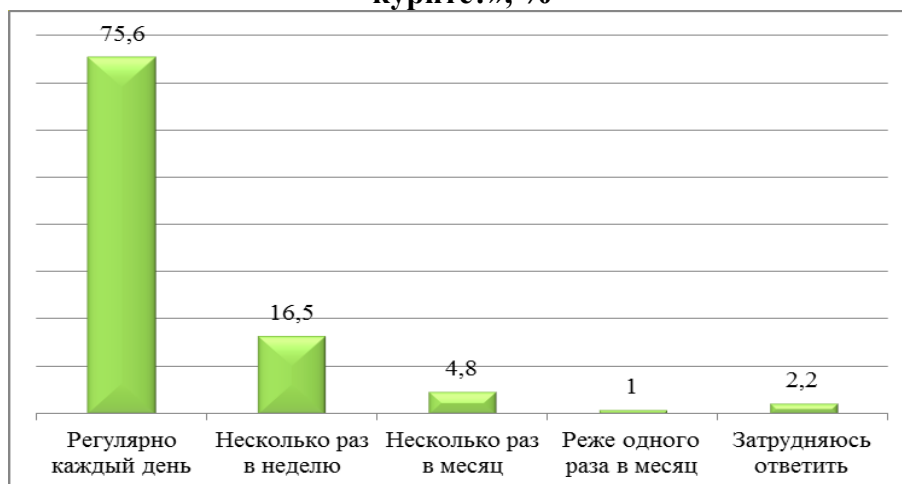
Оставшиеся 1,3% опрошенных отказались отвечать (диаграмма 8).

Диаграмма 8. Распределение данных на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы курите?» , %

Среди курящей молодежи, основная масса курит регулярно – 75,6%, 16,5% – несколько раз в неделю, 4,8% – несколько раз в месяц. Данные представлены в диаграмме 9.

Диаграмма 9. Распределение данных на вопрос: «Если Вы курите, то как часто курите?», %

Таким образом, в данной части исследования нами были рассмотрены наиболее приоритетные ценности для молодежи. Современный молодой человек заботится о своем здоровье, поскольку именно здоровье представляет собой важнейший социально-профессиональный ресурс, также стремится к любви и счастливой семейной жизни. Роль труда молодое поколение рассматривает как способ самореализации, материального благополучия и независимости. Для него представляют важность благополучное материальное положение, интересная работа, хорошие и верные друзья.

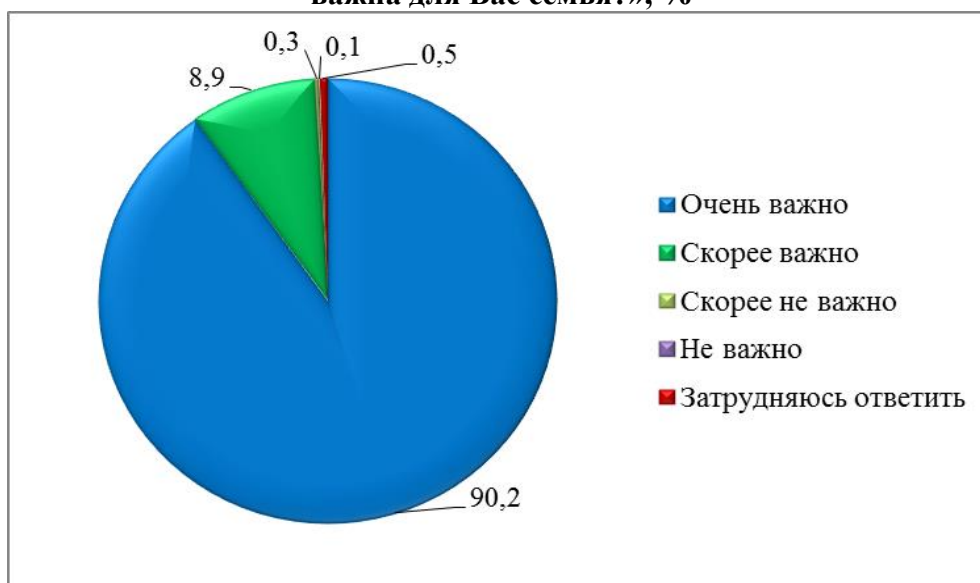
2. СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ КАЗАХСТАНА

2.1. «Идеальная семья» и ее характеристики

Семья, как социальный институт, характеризуется совокупностью образцов поведения, регламентирующих взаимоотношения между супругами, родителями, детьми и другими родственниками. Поэтому при изучении семейных ценностей важно обратить внимание на такие ключевые аспекты как ролевые отношения в семье, динамика супружеских отношений и характер отношений между родителями и детьми, распределение обязанностей в семье, структура и функции семьи, предпочитаемые формы семьи и брака.

Полученные данные показывают, что семья выступает базовой ценностью в жизни молодых людей – 90,2%. Данные представлены в диаграмме 10.

Диаграмма 10. Распределение данных на вопрос: «Скажите, пожалуйста, насколько важна для Вас семья?», %

Кроме того, наблюдается тенденция, что ценность семьи возрастает в зависимости от возраста: семью в качестве важной жизненной ценности назвали 87,4 % опрошенных в возрасте 14-18 лет, 90% – 19-23 лет, 92,2% – 24-29 лет. Социальный статус в нашем случае занятость молодых людей также влияет на их отношение к жизненным ценностям: семью в качестве важной ценности называют 91,4 % работающих молодых людей, 87,9 % учащиеся и одновременно работающие, 87,8 % – только учащиеся. Лишь 0,4% («скорее не важно»-0,3% и «не важно»-0,1%) опрошенных дали отрицательный ответ.

Как показывают данные, 69,2% респондентов, под идеальной семьей понимают, прежде всего, полную семью (таблица 7). В разрезе возрастных групп, данный ответ чаще встречается среди респондентов от 14 до 18 лет – 71,9% и от 19 до 23 лет – 70,3%, тогда как в группе от 24 до 29 лет – 66%. Зачастую это важно для сельской молодежи – 72,1%.

На втором месте респонденты выбрали верность, то есть, для молодых людей важно, чтобы в семье супруги хранили верность по отношению друг другу – 40,3%. В данном случае чаще среди горожан выбирают данную позицию – 42,7%, сельские – 37,2%. В разрезе семейного положения это важно больше для респондентов, проживающих в зарегистрированном браке – 42,3%.

Распределение обязанностей в семье, где муж отвечает за материальное обеспечение семьи, жена – за порядок и благополучие в доме, выбирают 38,2% опрошенных. За подобное распределение ролей в семье высказались респонденты чаще среди представителей другой национальностей – 44,8%, 38,5% казахов и 33,2% русских. Интересен тот факт, что чаще среди горожан выбрали данный вариант – 36,6%, среди сельских – 36,3%. Также, чем старше респондент, тем чаще он разделяет мнение о традиционном разделении труда и ролей в семье. Так это приемлемо для 41,1% молодежи в возрасте от 24 до 29 лет, 38,3% – от 18 до 23 лет, 33,5% – от 14 до 18 лет.

Таблица 7. Распределение данных на вопрос: «Идеальная семья» – это прежде всего?», %

Вариант ответа	%
1. Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя	69,2
2. Семья, где супруги хранят друг другу верность	40,3
3. Семья, где муж отвечает за материальное обеспечение семьи, жена – за порядок и благополучие в доме	38,2
4. Семья, в которой с уважением относятся к старшим	33,2
5. Семья, которая стремится прожить вместе всю жизнь (сохранить семью)	26,2
6. Семья, где супруги состоят в официально зарегистрированном браке	18,9
7. Семья, в которой оба супруга равноправны и независимы друг от друга	10
8. Семья, где бабушки и дедушки живут вместе с детьми и внуками	7,7
9. Многодетная семья	9,9
10. Семья, в которой не более одного или двух детей	2,4
Другое	0,1
Затрудняюсь ответить	0,3

Далее для молодых людей важно уважение в семье, в частности речь идет об уважении к старшему поколению – 33,2%, 26,2% ответили за

сохранность семьи и прожить всю жизнь вместе, почти одна пятая выбирает зарегистрированный брак (18,9%). Данные представлены в таблице 7.

Лишь одна десятая часть опрошенных за семью, в которой оба супруга равноправны и независимы друг от друга – 10%. Речь идет об эгалитарной форме семьи, основанной на равном распределении ролей, на равенстве статусов и возможностей профессионального, интеллектуального роста супругов. Мы можем утверждать, что данная форма семьи является распространенной в настоящее время, несмотря на то, что в различных сферах жизни доминируют патриархальные принципы. В целом, как показывает опрос, и мужчины, и женщины имеют одинаковое представление об «идеальной семье».

Основные характеристики идеальной семьи, по мнению опрошенных выглядит следующим образом. Идеальная семья это – семья, где есть взаимопонимание и уважение (71,5%), важны здоровье всех членов семьи (66%), также финансовое благополучие (42,1%), взаимная любовь и забота (41%), терпимость (15,3%) и на последнем месте независимость и равноправие всех членов семьи (9%). Данные представлены в диаграмме 10. Значимых различий в разрезе социально-демографической принадлежности не наблюдается.

Диаграмма 10. Распределение данных на вопрос: «Каковы, по Вашему мнению, характеристики идеальной семьи?», %

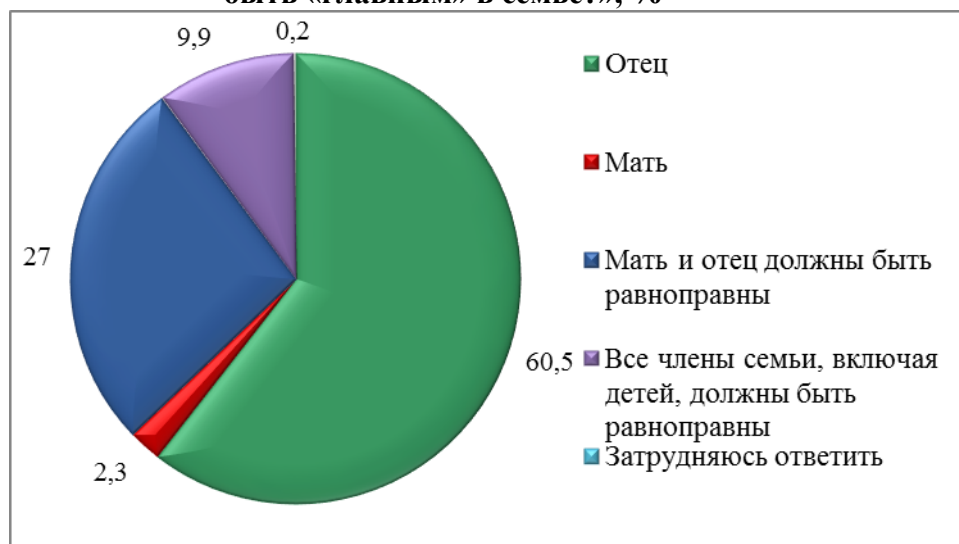

2.2. Структура распределения обязанностей в казахстанских молодых семьях

Как показывают данные, респонденты отдают предпочтение к патриархальной форме семьи – 60,5%, лишь 2,3% отметили, что «главным» в семье должна быть мать. 36,9% (27%+9,9%) опрошенных выбирают

эгалитарную/демократичную форму семьи, где и родители, и дети имеют равные статусные и ролевые позиции. 0,2% опрошенных затруднились ответить на данный вопрос (диаграмма 11).

Диаграмма 11. Распределение данных на вопрос: «По Вашему мнению, кто должен быть «главным» в семье?», %

В сельской местности чаще выбирают патриархальную форму семьи – 64,5%, в городе эта доля составляет 57,4%. Данные представлены в таблице 8.

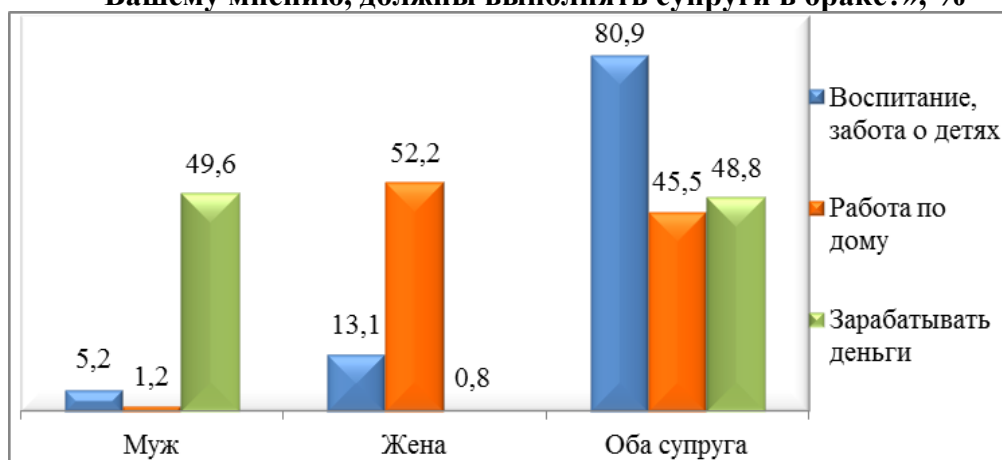
Таблица 8. Распределение данных на вопрос: «Кто должен быть «главным» в семье?» в разрезах типа местности и гендера, %

	Городское	Сельское	Мужчины	Женщины
Отец	57,4	64,5	64,6	56,6
Мать	2,8	1,7	1,9	2,8
Мать и отец должны быть равноправны	27,8	26	24	29,9
Все члены семьи, включая детей, должны быть равноправны	11,7	7,7	9,2	10,6
Затрудняюсь ответить	0,3	0,1	0,2	0,2

Распределение обязанностей в семье – одна из основных проблем, с чем сталкиваются молодые семьи. В традиционной форме семьи мужчина – кормилец, полностью обеспечивающий семью, а женщина – хозяйка, от которой зависит уют в доме и сытость всех членом семьи. Сохраняется ли эта форма сегодня в нашем обществе? Или произошли перераспределение обязанностей, и традиционный уклад жизни уже не вписываются в современные реалии, так как женщины сегодня работают наравне с мужчинами.

Воспитание и забота о детях являются обязанностью обоих супругов - так отмечают 80,9% респондентов, остальные 13,1% и 5,2% считают, что это обязанности только женщины и мужчины соответственно. Большинство опрошенных (52,2%), полагают, что работой по дому должна заниматься жена, 45,5% считают, что супруги должны делать это вместе, и лишь 1,2% – мужчины. По мнению, почти половины респондентов (49,6%) зарабатывать в семье должен мужчина, вторая половина считает, что это обязанность обоих супругов, только 0,8% отметили эту обязанность женской (диаграмма 12).

Диаграмма 12. Распределение данных на вопрос: «Какие обязанности, роли, по Вашему мнению, должны выполнять супруги в браке?», %

Согласно полученным данным, структуру распределения обязанностей в казахстанских молодых семьях сложно отнести к традиционной или эгалитарной модели. Она больше представляет собой некий микс (mixed - смешанный) этих форм. Возможно, что на ценностно-нормативном уровне наблюдается сдвиг в сторону второй модели, если опереться на данные. Но на практике важно отметить, что ведение домашнего хозяйства и воспитание детей сохраняет женский облик, в то же время женщина работает наравне с мужчинами на рынке труда.

2.3. Предпочитаемые формы брака в молодежной среде

В ходе исследования молодым людям был задан вопрос: «Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак?». Полученные ответы показывают, что большинство респондентов придерживаются мнения о том, что брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГС-е – 79% (диаграмма 13). К этому мнению склоняются чаще всего среди казахов – 82,1%, 75,2% - среди представителей другой национальности и 69% – среди русских.

Диаграмма 13. Распределение данных на вопрос: «Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак?», %

12,4% отметили, что регистрация не обязательна. Так считают соответственно, больше среди молодых людей, проживающих в неофициальном браке – 32,5%, среди не женатых/не замужних эта доля равна – 12,9% и 9,7% среди женатых/замужних. В разрезе национальности, чаще среди русских – 25%, лишь 8,8% среди казахов, больше в городе – 13,6%, чем среди сельчан – 10%. Для 6,1% опрошенных достаточно провести религиозный обряд. 2,3% респондентов затруднились ответить на этот вопрос.

В качестве основной причиной для вступления в брак молодые люди отмечают желание быть вместе с любимым человеком – 72,2%. Данные представлены в таблице 9.

Такого мнения придерживаются чаще среди женщин – 74,6%. А совет и настояния родителей, родственников может стать причиной для вступления в брак больше среди мужчин – 11,2%.

Таблица 9. Распределение данных на вопрос: «Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак?», %

Вариант ответа	%
Желание быть вместе с любимым человеком	72,2
Совет и настояние родителей и родственников	9,7
Желание иметь детей	9,5
Из-за того, что все вступают в брак, так принято	3,3
Боязнь одиночества, нежелание остаться одному	2,2
Для обеспечения финансовой стабильности	1
Интерес, желание друг друга удивлять	0,1
Затрудняюсь ответить	1,9

Согласно данным, можно утверждать, что для нашей молодежи причиной для брака не станет простой интерес, дабы удивить друг друга. Также обеспечение финансовой стабильности, боязнь одиночества не выступают причинами брака для молодых респондентов.

Опрошенные молодые люди высоко оценивают важность почти всех условий крепкой семьи. Данные представлены в таблице 10.

Как видно по данным, большее количество респондентов высоко оценивают супружескую верность (81,5%) и совместное воспитание детей (81,4%). Первое наиболее важна среди представителей другой национальности – 84,3%, среди казахов – 82,9% и 74,2% – среди русских. Зачастую для женщин важно совместное воспитание детей – 83,8% против 78,9%. Вышеназванные условия важны чаще всего у молодых людей в официальном браке.

Таблица 10. Распределение данных на вопрос: «Оцените, каждое из предложенных условий крепкой семьи по шкале от 1 до 5», %

Вариант ответа	Совсем не важно	2	3	4	Очень важно	3/0
Взаимоуважение	0,5	0,9	3,9	14,3	79,7	0,6
Взаимное терпение и понимание	0,6	0,6	4,7	19,9	73,4	0,7
Супружеская верность	0,7	0,6	2,4	13,9	81,5	0,9
Готовность супругов обсуждать проблемы совместно	0,9	0,5	7,6	22,5	67,6	0,9
Дети и их совместное воспитание	0,8	0,5	2,1	14	81,4	1,1
Обеспеченность хорошим жильем	1	0,7	4,8	24	68,1	1,3
Высокие доходы семьи (зарплата и др.)	1,4	1,5	9,5	24	62,6	0,8

Равномерное распределение домашних обязанностей	4,1	5,2	17	22,9	49,5	1,1
Наличие общих интересов	2,8	4,2	13,4	23,1	55,3	1
Возможность проводить больше времени вместе	1,1	1,8	9,4	24,5	62,0	1,1

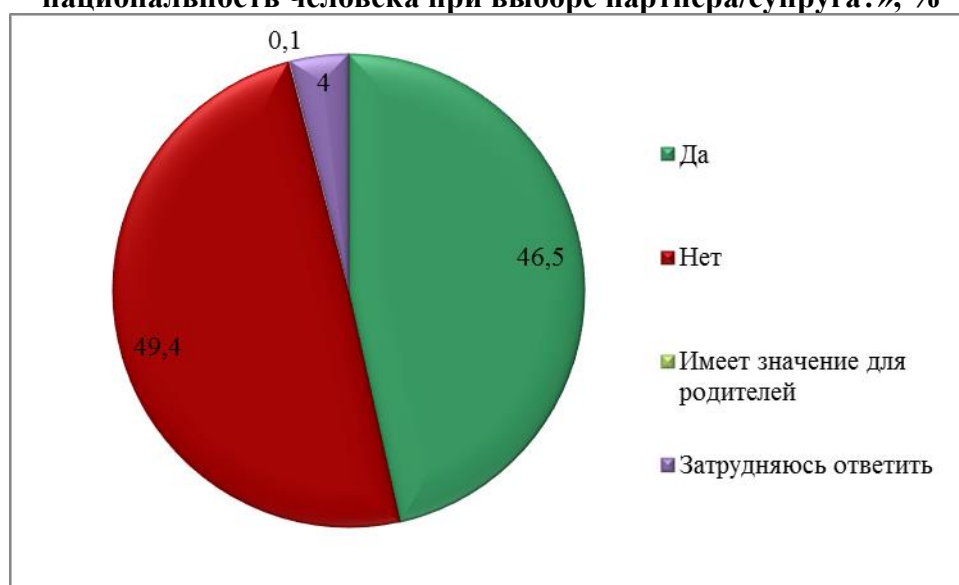
В целом, как выдают данные, больше половины опрошенных высоко оценивают выше предложенные условия семьи и брака.

Для 49,4% респондентов национальность партнера или супруга не имеет значения, и наоборот, 44,5% принимают во внимание национальность партнера (диаграмма 14).

Первое мнение чаще встречается среди представителей русской национальности – 67,2%, 52,9% – среди представителей другой национальности, 44,% – среди казахов. Национальность партнера/супруга не важна зачастую для сельской молодежи (52,2%), нежели чем для городской (47,2%). В разрезе возрастных групп, молодежь от 14 до 18 лет чаще не придает значения этнической принадлежности. Также опрошенные среди респондентов, живущих в гражданском браке и разведенных больше выбрали этот ответ.

Обращают внимание на этническую принадлежность чаще всех городские (48,8%) казахи (50,6%), в возрасте от 19 до 23 лет (48%), зарегистрированные в официальном браке (50,3%). 4% респондентов затруднились дать ответ.

Диаграмма 14. Распределение данных на вопрос: «Имеет ли для Вас значение национальность человека при выборе партнера/супруга?», %

42,4% респондентов, независимо от их социально-демографических характеристик, выразили свое нейтральное отношение к межэтническим бракам.

35,7% (16,7%+19%) опрошенных оценивают положительно такие браки, «положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана» и «скорее положительно, так как национальность не имеет значения в выборе супруга / супруги».

18% (11,7%+6,3%) молодых респондентов отрицательно относятся к межнациональным бракам, «скорее отрицательно, межэтнические браки являются проблемными» и «отрицательно, межэтнические браки обречены на развод».

3,8% выбрали вариант «затрудняюсь ответить» (таблица 11).

Таблица 11. Распределение данных на вопрос: «Как вы относитесь к межэтническим бракам?», %

Вариант ответа	%
Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана	16,7
Скорее положительно, так как национальность не имеет значения в выборе супруга / супруги	19
Нейтрально, каждый имеет право на свободный выбор супруга / супруги	42,4
Скорее отрицательно, межэтнические браки являются проблемными	11,7
Отрицательно, межэтнические браки обречены на развод	6,3
Затрудняюсь ответить	3,8

Как показано в нижеследующей таблице, по мнению молодых казахстанцев, в ребенке, прежде всего важно воспитать трудолюбие – 64,7%, чувство ответственности – 47,1%, независимость, самостоятельность – 34,7%. Данные представлены в таблице 12.

Далее **во второй тройке (от 20-30%)** расположились любовь к Родине – 28,3%, терпимость и уважение к другим людям – 26,6%, решительность, настойчивость – 21,5%.

Третья тройка от 10 до 20% – уважение традиций и обычаев своей этнической группы (16,%), послушание (12,4%), бережливость (бережное отношение к деньгам и вещам) (11,6%).

На последнем месте меньше 10% – бескорыстие (8%) и религиозность (4,1%).

Таблица 12. Распределение данных на вопрос: «Какие качества, по Вашему мнению, важнее всего воспитать в ребенке?», %

Вариант ответа	%
1. Трудлюбие	64,7
2. Чувство ответственности	47,1
3. Независимость, самостоятельность	34,7
4. Любовь к Родине	28,3
5. Терпимость и уважение к другим людям	26,6
6. Решительность, настойчивость	21,5
7. Уважение традиций и обычаев своей этнической группы (национальности)	16,2
8. Послушание	12,4
9. Бережливость (бережное отношение к деньгам и вещам)	11,6
10. Бескорыстие	8
11. Религиозность	4,1
Затрудняюсь ответить	0,7
Другое	0,2

Резюмируя данный раздел, необходимо отметить, что с точки зрения структуры и внутрисемейных отношений, современные казахстанские семьи являются достаточно однородными. Описывая свои представления об идеальной семье, молодые казахстанцы чаще выбирают достаточно традиционные и консервативные ценности – полная семья (наличие обоих супругов), уважительное отношение к старшему поколению, официальный брак.

Во взаимоотношении супругов важны взаимное уважение и терпение, любовь и забота, верность, один брак на всю жизнь. Молодые казахстанцы предпочитают жить чаще в официальном браке и иметь нуклеарную семью. Также для молодых людей важно и финансовое благополучие семьи. В распределении семейных обязанностей преобладают патриархальные принципы. Наличие детей и их совместное воспитание – важнейшая часть семейной жизни. Зачастую молодые люди нейтрально относятся к межэтническим бракам.

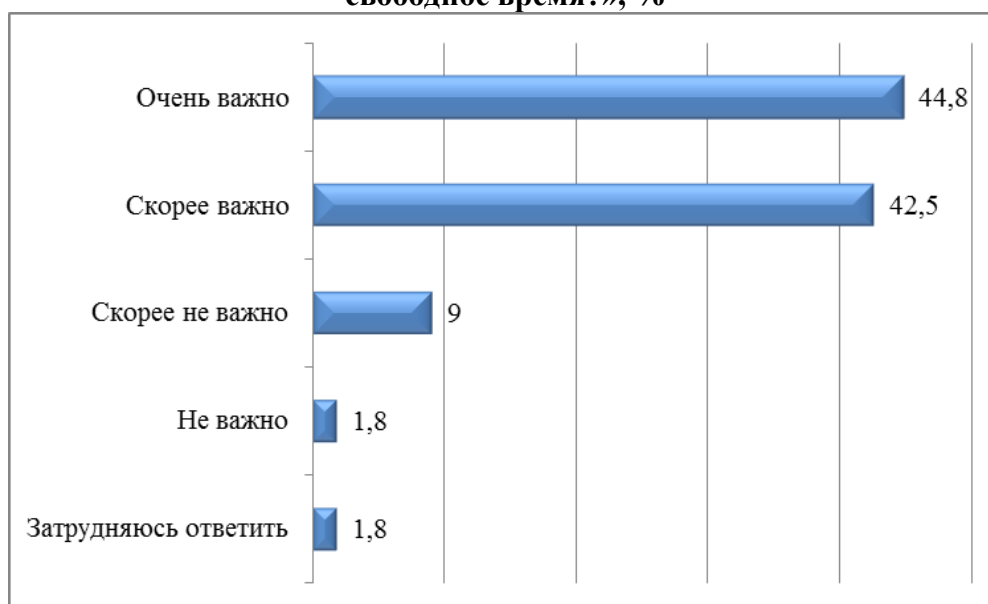
3. КУЛЬТУРНО-ДОСУГОВЫЕ ПРЕДПОЧТЕНИЯ МОЛОДЫХ КАЗАХСТАНЦЕВ

3.1. Включенность современной молодежи в культурную жизнь и ценность свободного времени

В современных условиях развития общества свободное время для человека является реальной ценностью, так как это время, отведенное для личного развития. Однако отношение ко времени как ценности появляется не сразу. Ряд исследователей интерпретируют свободное время как пространство неограниченных возможностей, которое должно рассматриваться не только как «отдых от работы», а также как «отдых для себя». Поэтому она относится к общедоступной культурной ценности.

Судя по данным, важность свободного времени одинакова для всех возрастных категорий респондентов. Анализ данных показывает, что абсолютное большинство (87,3%) опрошенных отметили важность свободного времени (44,8%+42,5%) (диаграмма 15).

Диаграмма 15. Распределение данных на вопрос «Насколько важно для Вас ваше свободное время?», %

Далее нами была рассмотрена структура свободного времени молодых казахстанцев. Речь идет о видах деятельности, которые характеризуют проведения свободного времени. Нами был предложен следующий ряд деятельностей: индивидуальное потребление культуры – чтение книг, журналов, газет, слушания радио, просмотр телепередач; публично-визуальное потребление культуры – посещаемость театров, кино, концертов, музеев, выставок, религиозные сооружения, спортивных залов;

развлекательные мероприятия и игры – посещаемость танцевальных клубов, компьютерных залов и другие.

Как демонстрируют социологические данные, больше половины опрошенных никогда не ходили на выставки (60,6%), в зоопарк (53,3%), в компьютерные клубы (62,9%), в музей (54,2%), в ночные танцевальные клубы (56,4%), в театр (55%). Данные представлены в таблице 13.

Среди опрошенных низкий процент людей посещающих библиотеки, 44,9% респондентов никогда не были в библиотеке, концертные залы – 50,2%, спортивные залы – 36,7%.

Здесь наблюдаются возрастные отличия в предпочтениях молодых людей, так старшая группа в возрасте от 24 до 29 лет значительно меньше посещают такие публично-зрелищные, культурные места, как аквапарки, выставки, библиотеки, концертные залы, музеи.

Таблица 13. Распределение данных на вопрос: «Как часто Вы посещаете нижеследующие места?», %

Вариант ответа	Никогда	Не более 1-2 раз год	3-6 раз в год	Около 1 раза в месяц	Около 1 раза в неделю	Более 1 раза в неделю	3/0
Аквапарк	40,6	45,6	8,2	1,2	0,4	0,1	3,8
Бар/Кафе/Ресторан	11,5	23	30,5	21,7	5,7	2,1	5,3
Библиотека	44,9	22,4	9	8,3	4,2	5,2	5,8
Выставки	60,6	21,8	7,9	2,8	0,4	0,4	5,9
Зоопарк	53,3	31,9	7,5	1,4	0,5	0,3	4,9
Игровой и развлекательный центр	42,4	20,6	14,1	11,6	5,9	1,6	3,7
Кинотеатр	19,8	24,5	23,6	19,1	7,3	2,1	3,5
Компьютерный клуб	62,9	13,4	7,1	6,3	4,5	1,4	4,3
Концертный зал	50,2	24,9	12,3	6,1	1	1	4,4
Музей	54,2	29,3	9,1	2,3	0,7	0,3	4
Ночной танцевальный клуб	56,4	14,9	10	8,6	2	1	7
Салон красоты	25,7	10,9	20	29,6	3,3	2,2	8,1
Спортивный зал	36,7	14,1	8,7	11,5	9,2	13,1	6,6
Театр	55	24,5	9	4	1,1	0,5	5,8
Церковь/Мечеть	25,9	29,9	13,2	12,1	5,7	3,6	9,5

Не более 1 раза в год молодежь посещает аквапарки (45,6%), зоопарки (31,9%), музеи (29,3%), в церковь/мечеть (29,9%). За год 3-6 раз молодые люди ходят в бары/кафе/рестораны – 30,5%, в кинотеатры – 23,6%.

Так, изучение содержания досуга в структуре свободного времени молодых выявляет проблему, заключающуюся в том, что как городские, так и сельские респонденты используют лишь незначительную часть активного культурно-развивающего потенциала досуговой среды.

В целом как показывают данные, посещаемость культурных, развлекательных, мест особенно низка среди сельской молодежи. Это, безусловно, объясняется недоступностью подобных учреждений в сельских местностях. Но необходимо отметить, что все же им доступны обычные библиотеки, хотя и здесь мы наблюдаем невысокую посещаемость в селах.

3.2. Культурные предпочтения молодых людей

Полученные данные показывают, что подавляющее большинство современной молодежи больше отдает предпочтение социальным сетям – 73,3% (таблица 14).

Социальным сетям отдает предпочтение чаще городская молодежь (75,6%), в возрасте до 24 лет – 74,5% - от 14 до 18 лет и 75,4% от 19 до 23 лет, учащаяся и одновременно работающая (81,3%), неженатые/незамужние – 76,2%.

Таблица 14. Распределение данных на вопрос: «Что Вы читали/смотрели/слушали в течение последней недели», %

Вариант ответа	Пользовался (-лась)	Не пользовался (-лась)	Затрудняюсь ответить
Газеты/журналы печатные	32,3	65	2,7
Газеты/журналы электронные	24,8	71	4,1
Новостные сайты	50,4	45,9	3,7
Новостные выпуски на телевидении	64,2	31,6	4,1
Книги, в том числе электронные или онлайн	28,6	65,5	5,9
Новостные выпуски на радио	29,3	64,7	5,9
Социальные сети	73,3	21,7	4,9

64,2% опрошенных смотрят новостные выпуски по телевидению. Популярность телевизионных новостей выше среди молодых людей в браке (70,8%) в возрасте от 24 до 29 лет – 68,2%. И на третьем месте по популярности оказались новостные сайты – 50,4%.

Молодежь практически не читает газеты и журналы (65% – печатные и 71% – электронные), книги (65,5%), не слушают радио – 64,7%. Все же мы

наблюдаем по данным, что одна треть опрошенных - читающая молодежь, независимо это электронный или печатный материал. Так печатные газеты и журналы чаще читают среди сельской молодежи (35,9%). В разрезе возрастных групп они более интересны для респондентов от 24 до 29 лет – 35,2%. Что касается электронного материала, он превалирует в возрастной группе от 19 до 23 лет – 26,2%. Причем им почти на 10% больше пользуется городская молодежь (29,3% против 19,1%).

Художественная литература привлекает не так уж многих. В целом по выборке в настоящее время художественную литературу читают 35,7% опрошенных. Как демонстрируют данные, большинство молодых людей не читают в данное время (61,7%). Оставшиеся 2,5% респондентов затруднились ответить.

Наиболее популярными жанрами для молодежи являются приключения (27%), любовные романы (24,6%), детективы (20,8%). 19,4% предпочитают историческую литературу, 16,4% – фантастику и фэнтези. Данные представлены в таблице 15.

Таблица 15. Распределение данных на вопрос: «Какого жанра книги Вы предпочитаете читать?», %

Вариант ответа	%
Зарубежная классика	10,6
Современная художественная проза	10,4
Классика русских авторов	11,6
Отечественная классика	8,3
Поэзия	10,3
Фантастика и фэнтези	16,4
Детективы	20,8
Любовные романы	24,6
Приключения	27
Историческая литература	19,7
Публицистика	3,5
Другое	7,2
Затрудняюсь ответить	11,7

Одна десятая часть опрошенных выбирают зарубежную классику (10,6%), современную художественную прозу (10,4%), классику русских авторов (11,6%). Лишь 8,3% отдали предпочтение отечественной классике. 11,7% опрошенных затруднились ответить.

Согласно данным, опрошенная молодежь предпочитает слушать современную западную музыку – 37%. Она наиболее популярна в возрастной категории от 14 до 18 лет – 44,4%.

На втором месте казахстанская поп-музыка – 22% и на третьем – российская (17,7%). Казахстанскую поп-музыку чаще слушают молодые

люди в возрасте от 24 до 29 лет – 23,4%, среди возрастной группы от 18 до 23 лет эта доля составляет 21,9%, далее от 14 до 18 лет – 19,3%.

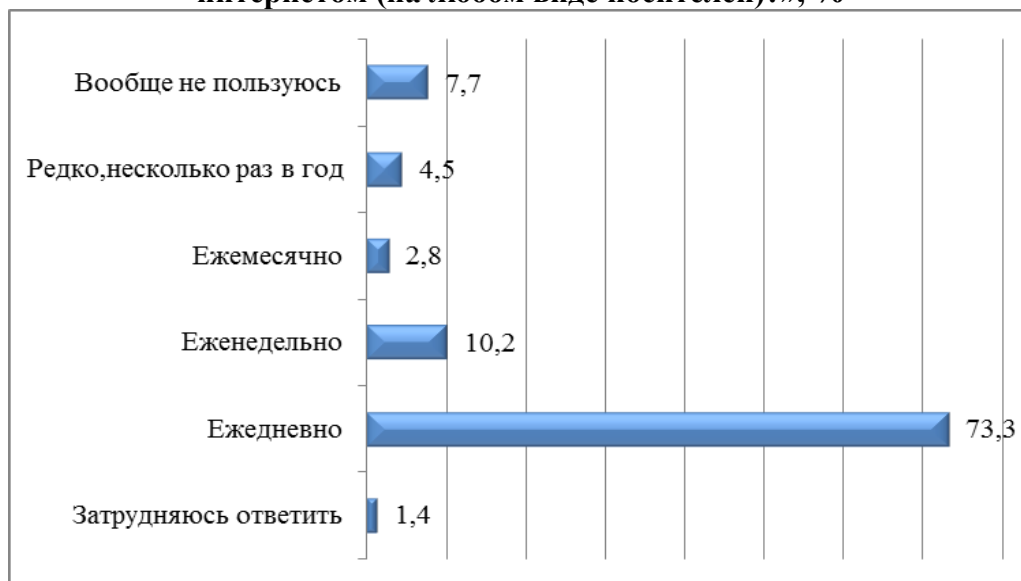
Классику предпочитает одна десятая часть респондентов (10,1%), народную – 4,9%. 5,4 % опрошенных отметили другой вариант, среди которых корейская, индийская, восточная, хип-хоп, рэп, рок и религиозная музыка. Данные представлены в диаграмме 16.

Диаграмма 16. Распределение данных на вопрос: «Какую музыку Вы, в основном, предпочитаете слушать?», %

73,3% опрошенных ежедневно пользуются интернетом, тогда как доля вообще пользующихся составляет – 7,7%. Этот показатель среди городских пользователей равен 77%, в селе – 68,6%. 10,7% респондентов в сельской местности не пользуются интернетом вообще, в городе 5,4%.

Диаграмма 17. Распределение данных на вопрос: «Как часто Вы пользуетесь интернетом (на любом виде носителей)?», %

3.3. Основные источники приобщения к культуре

Что же влияет на интересы казахстанской молодежи, на их культурные ориентации и предпочтения? Судя по полученным ответам, основным источником культуры для современной молодежи страны выступает телевидение – 48,1%. 36,1% респондентов выбрали театр. Музеи, в качестве источника приобщения к культуре, рассматривают 27,3% опрошенных, 23,5% – кинотеатры и 19,4% библиотеки (таблица 16).

Таблица 16. Распределение данных на вопрос: «Что для Вас является источником приобщения к культуре?», %

Вариант ответа	%
Телевизор	48,1
Кинотеатр	23,5
Театр	36,1
Музей	27,3
Танцевальный клуб	2,7
Культовые заведения (церковь/мечеть/синагога)	16,0
Библиотека	19,4
Развлекательный центр	7,7
Другое	4,6
Затрудняюсь ответить	7,0

Если учитывать, что телевидение выступает как основной источник приобщения к культуре, то можно сделать вывод, что значительную часть своего свободного времени молодые люди проводят у телевизора. Причем селян среди них больше (53,6%), чем жителей городов (43,7%).

Анализируя особенности времяпровождения современной молодежи, можно сделать вывод, что дифференциация культурных потребностей молодежи зависит, в том числе и от возраста. И это необходимо учитывать на практике при организации и проведении различных массовых молодежных мероприятий.

Сегодня государство заинтересовано в эффективном использовании свободного времени молодых людей, так как содержание свободного времени – посещение определенных мест, времяпровождение, выполняемые виды занятий в свободное время, все это основано на уровне культуры молодежи, ее самосознании, потребностях, интересах.

Как выяснилось, современная культурная практика молодых, возможно, не полностью совпадает с культурными предпочтениями и интересами как таковыми, например, музыка, особенно современная, интернет, социальные сети по заявлениям опрошенных, импонирует им гораздо сильнее, чем посещение театров, музеев, выставок. Большинство молодых людей сегодня не проявляют интерес к электронным и печатным изданиям, более популярным становится быстрый просмотр новостных сайтов.

В целом же уровень вовлеченности молодежи в культурную жизнь оказался достаточно низким. Доля активно посещающих различные культурно-досуговые мероприятия, кроме кинотеатров, кафе, баров и ресторанов, не превышает нескольких процентов. Безусловно, возможность и полнота культурной активности зависят еще от таких объективных факторов, как наличие свободного времени и степень развития культурной инфраструктуры.

Сегодняшние реалии показывают, что молодые люди имеют больше потребительское отношение к культуре. Судя по результатам исследования, важнейшей и преобладающей тенденцией является падение общего уровня потребления произведений духовной, классической культуры у молодежи страны в целом. Возможно, для преодоления данной ситуации необходимо направить основные усилия на создание современной инфраструктуры не только для удовлетворения, но и для формирования культурных установок и предпочтений молодежи.

4. ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ СОВРЕМЕННОЙ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

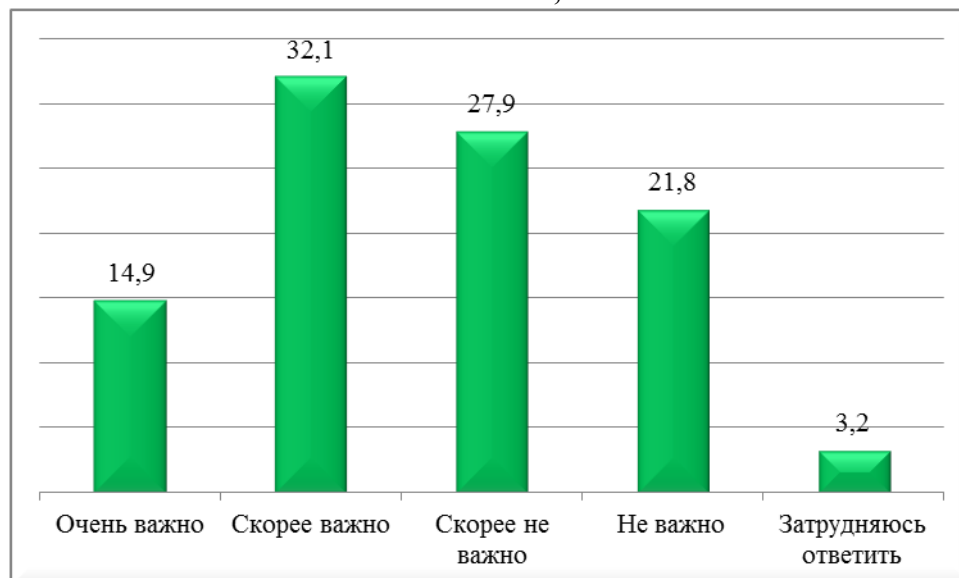
4.1. Политические предпочтения и ожидания молодежи

С целью изучить особенности политических ценностей молодого населения страны был предпринят настоящий пункт социологического исследования. В данном случае ценности определяются как обобщенные идеи в политической сфере, устойчивые убеждения о политической деятельности, также политические предпочтения, сознание и поведение молодых людей.

В ходе опроса, мы спросили молодых, насколько сегодня им важна политическая сфера. Как показывают результаты 47% опрошенных считают, что политика важна (14,9% – очень важно и 32,1% – скорее важно). Данные представлены в диаграмме 18.

Однако почти для половины опрошенных молодых людей эта сфера жизни не является важной – 49,7%. Так считают чаще в городская молодежь. В возрастном разрезе, это чаще молодые люди в возрасте от 14 до 18 лет – 52,6%.

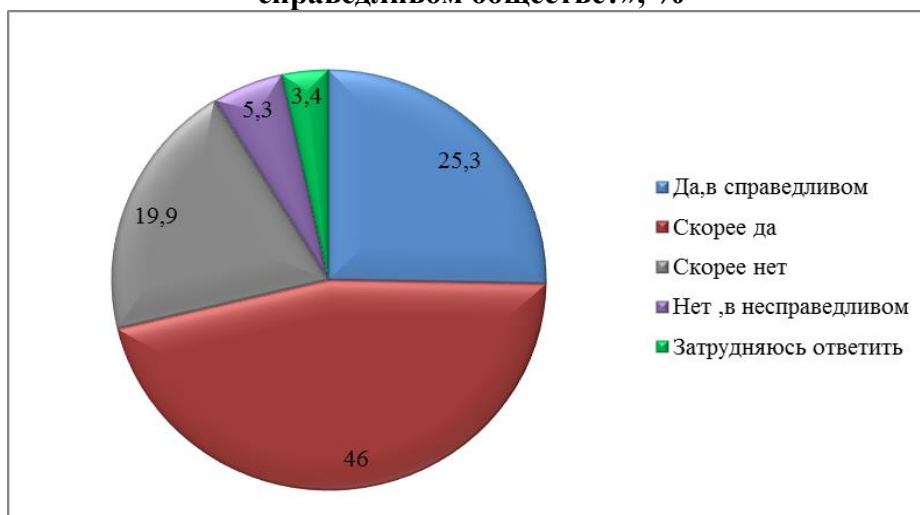
Диаграмм 18. Распределение данных на вопрос: «Насколько важна для Вас политика?», %

Далее респондентам был задан вопрос «Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе?». Как показывают результаты исследования, одна четвертая часть опрошенных считает, что живут в справедливом обществе (25,3%). 46% опрошенных выбрали вариант ответа «скорее да», а вариант

ответа «скорее нет» отметили 19,3%. 5,3% уверены, что живут в несправедливом обществе (диаграмма 19).

Диаграмм 19. Распределение данных на вопрос: «Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе?», %

Анализ полученных корреляции, рассчитанных для различных групп респондентов, выявил следующие тенденции: в возрастной категории от 14 до 18 лет считающих, что живут в справедливом обществе больше встречаются – 76,2% (28,8%+47,4%), чем в остальных: 19-23 лет – 70,7% (23,4+47,2%) и 24-29 лет – 68,5% (24,4%+44,1%).

В разрезе национальной принадлежности более критично настроены русские – 30,8% (23,9%+6,9%), в разрезе местности проживания, горожане – 28,6% (22%+6,6%).

Абсолютное большинство опрошенных придерживаются мнения, что «государство должно играть активную роль в жизни общества» – 69,7%. Почти одна десятая часть респондентов думают иначе – 9,7%. 16,2% респондентов равнодушно относятся к этому вопросу (диаграмма 20).

Диаграмм 20. Распределение данных на вопрос: «Что более важно для казахстанского общества?», %

В структуре ответов респондентов наблюдается, что молодежь в возрасте от 14 до 18 лет чаще выбирают ответ «мне безразлично, живу своими интересами и заботами» – 17,7%. В разрезе занятости, так думают больше среди учащейся и одновременно работающей молодежи – 22%.

В ходе исследования респондентам был задан вопрос о том, на какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии. Данные представлены в таблице 17.

Таблица 17. Распределение данных на вопрос: «На какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии?», %

Вариант ответа	%
Не следует ни на кого ориентироваться, у Казахстана собственный путь	31,3
Россия	21
Страны Ближнего Востока (Арабские Эмираты, Саудовская Аравия и др.)	13
Страны Востока и Юго-Восточной Азии (Япония, Малайзия, Южная Корея и др.)	10
Страны Западной Европы (Великобритания, Франция, Нидерланды, Скандинавские страны и т.д.)	8,5
Соединенные Штаты Америки	5,5
Китай	3,7
Центрально-азиатские страны (Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан)	1,9
Другое	0,2
Затрудняюсь ответить	4,7

Одна треть респондентов ответили, что у Казахстана свой путь развития и не следует ни на кого ориентироваться (31,3%). К этой точке зрения склоняются чаще казахи (34,1%). Среди русских данный показатель составляет – 23,6% и 20,5% среди представителей другой национальности. В сельской местности эту позицию разделяют чаще (35,8), чем в городе (27,9%). Среди возрастной группы 24-29 лет так считают 32,9% опрошенных, 19-23 лет – 31,3%, 14-18 лет – 29%.

Одна пятая часть опрошенных полагают, что в своем развитии Казахстан должен ориентироваться на Россию – 21%. Так считают 41% русских, 25,2% – представители другой национальности и 15,1% – казахи.

Судя по данным, меньше всего Казахстан должен ориентироваться на страны Западной Европы (8,5%), США (5,5%), Китай (3,7%) и Центрально-азиатские страны (1,9%). 4,7% затруднились с ответом

Абсолютное большинство респондентов гордятся тем, что живут в Казахстане. 89,6% (62,4%+27,2%) участников исследования на вопрос «Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?» ответили положительно.

1,7% оценили отрицательно. 5,3% выразили свое безразличие. Еще 1,4% молодых людей указали, что не живут постоянно в этой стране.

Оставшиеся 1,8% респондентов затруднились с ответом на данный вопрос (диаграмма 21).

Диаграмма 21. Распределение данных на вопрос: «Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?», %

Для оценки политической активности участников исследования в анкету был включен вопрос «Вы принимаете или принимали участие в выборах?».

Как показал опрос, уровень политического участия казахстанской молодежи выглядит следующим образом. Данные представлены в диаграмме 22.

23,5% молодых респондентов всегда принимают участие в выборах. В основном не пропускают выборы респонденты в возрасте от 24 до 29 лет – 31,5%.

Одна треть опрошенных отметили, что стараются по мере того как время позволяет (33,4%). 10,7% признались, что редко принимают участие на выборах. 16,6% респондентов еще никогда не участвовали, так как не достигли совершеннолетнего возраста. Еще 4,4% затруднились с ответом.

Оставшиеся 11,3% не ходят голосовать во время выборов (5,2%+6,1%).

Диаграмма 22. Распределение данных на вопрос: «Вы принимаете или принимали участие в выборах?», %

Результаты исследования показывают, что наиболее ценными являются «Общество социальной справедливости» (38,5%), «Общество правды и добра» (22,7%), «Общество личной свободы и бизнеса» (16,8%), «Общество честных людей труда» (12,6%).

Наименьшая часть опрошенных выделили «Общество потребления и комфорта» (1,8%), «Общество веры и любви к близким» (4,3%) (диаграмма 23).

Диаграмма 23. Распределение данных на вопрос: «В каком обществе Вы хотели бы жить/ хотели бы видеть в Казахстане?», %

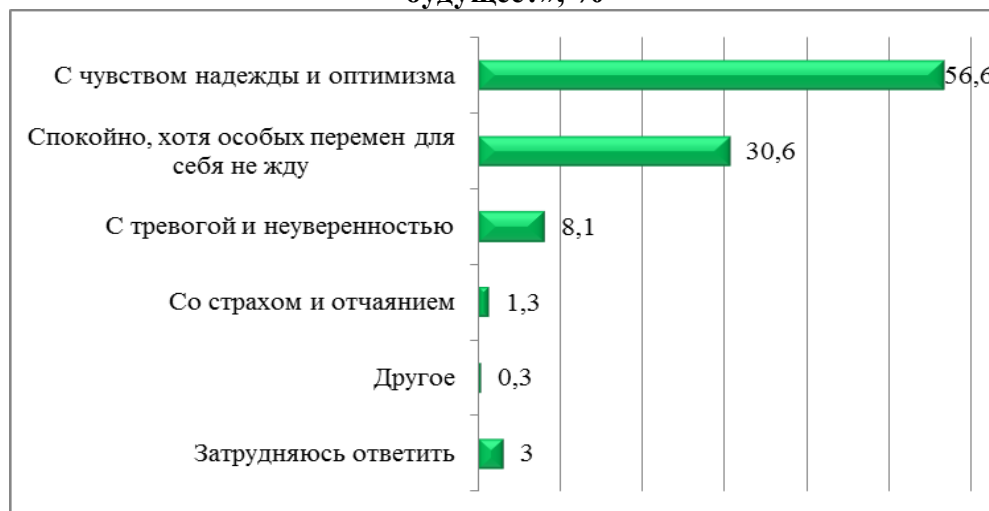
В целом результаты проведенного анализа свидетельствуют, что большая часть опрошенных молодых людей Казахстана высказывает приверженность к справедливой и социально ориентированной стране.

Среди молодого поколения более выражена ориентация на такие политические ценности, как справедливое общество, личная свобода и инициативность, честный труд.

Для характеристики собственных настроений относительно будущего участники опроса чаще всего называли чувство надежды и оптимизма (56,6%), а также спокойствие, без ожиданий каких-либо особых перемен (30,6%). Таким образом, основной эмоциональный фон относительно будущего в молодежной среде страны – это надежда, оптимизм и спокойствие.

При этом распределение настроений по полу, возрасту, национальности и категории занятых равномерные.

Диаграмма 24. Распределение данных на вопрос: «С каким чувством Вы смотрите в будущее?», %

4.2. Общественно-политическая грамотность и знание молодых людей

Уровень знания государственных символов среди молодежи выглядит так: к государственным символам 91% отнесли государственный флаг, 86,3% – герб и 74,1% – гимн. Данные представлены в таблице 17.

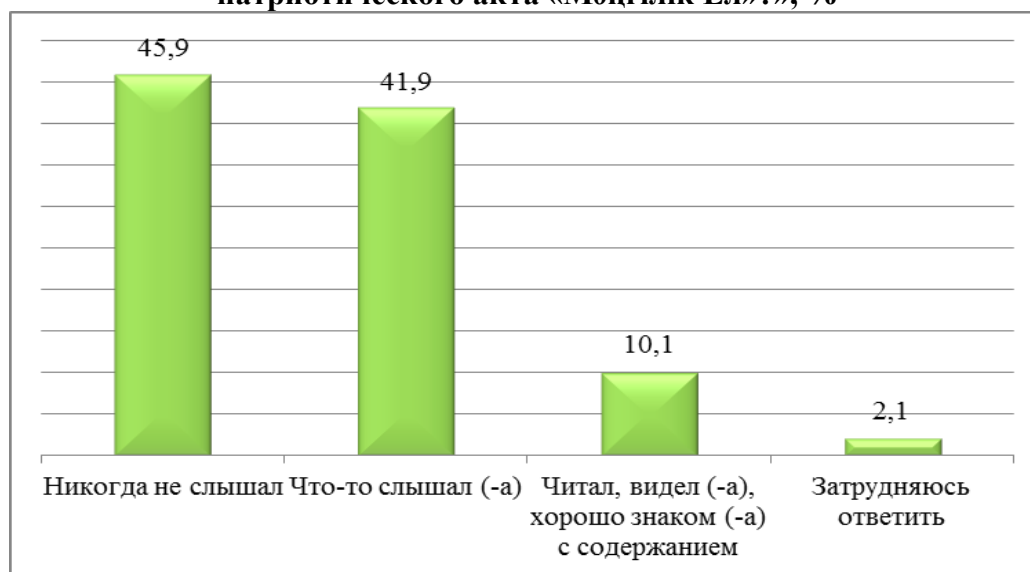
Как показывает опрос, в целом независимо от социально-демографических принадлежностей молодежь достаточно осведомлена о государственных символах.

Таблица 17. Распределение данных на вопрос: «Что из перечисленного относится к госсимволам Казахстана?», %

Вариант ответа	%
Конституция Республики Казахстан	31,3
Государственный флаг	91
Государственный герб	86,3
Государственный гимн	74,1
Законодательство Республики Казахстан	17,6
Казахстанская валюта тенге	16
Казахский национальный орнамент	15,9
Байтерек в г. Астана	7,9
Символ шанырака	10
Другое	0,5
Затрудняюсь ответить	0,6

В ходе социологического исследования нами была изучена информированность молодых казахстанцев о национальных программах, актах и идеях. С этой целью нами был задан вопрос «Знакомы ли Вы с содержанием патриотического акта «*Мәңгілік Ел*»?» (диаграмма 24).

Диаграмма 24. Распределение данных на вопрос: «Знакомы ли Вы с содержанием патриотического акта «Мәңгілік Ел»?», %

Как выяснилось, чуть меньше половины опрошенных никогда не слышали о нем (45,9%). В сельской местности чаще не знают об этом патриотическом акте (50,2%), чем в городе (42,6%).

41,9% участников исследования что-то слышали и лишь одна десятая часть респондентов читали, видели и хорошо знакомы с содержанием.

Оставшиеся 2,1% респондентов затруднились с ответом на данный вопрос.

Основным источником информации о данной концепции является телевидение – 65%. Данные представлены в таблице 18.

Данный источник наиболее популярен среди городской молодежи (67,9%). В сельской местности чаще узнавали через газеты (22,4%) и друзей, знакомых (22,4%).

Наименее популярными источниками являются школа, колледж, университет (4,6%), место работы (0,5%).

Таблица 18. Распределение данных на вопрос: «Из каких источников Вы узнали о патриотическом акте «Мәңгілік Ел»?», %

Вариант ответа	%
Телевидение	65
Друзья, знакомые	17,7
Газеты	17,8
Социальные сети	14,2
Интернет ресурсы	11,5
Другое	0,3
Школа, колледж, университет	4,6
На работе	0,5
Затрудняюсь ответить	5,1

Респондентам был задан вопрос «Насколько для Вас важны каждая из ценностей, провозглашаемых в «Мәңгілік Ел»?». Большая часть ответов оказалась сконцентрированной на положительном полюсе шкалы: оценивающих как «важно» и «скорее важно» в пределах от 84% до 94%.

Отрицательных оценок – от 2% до 9,5%, большая часть из которых приходится на вариант «скорее не важно» (таблица 19).

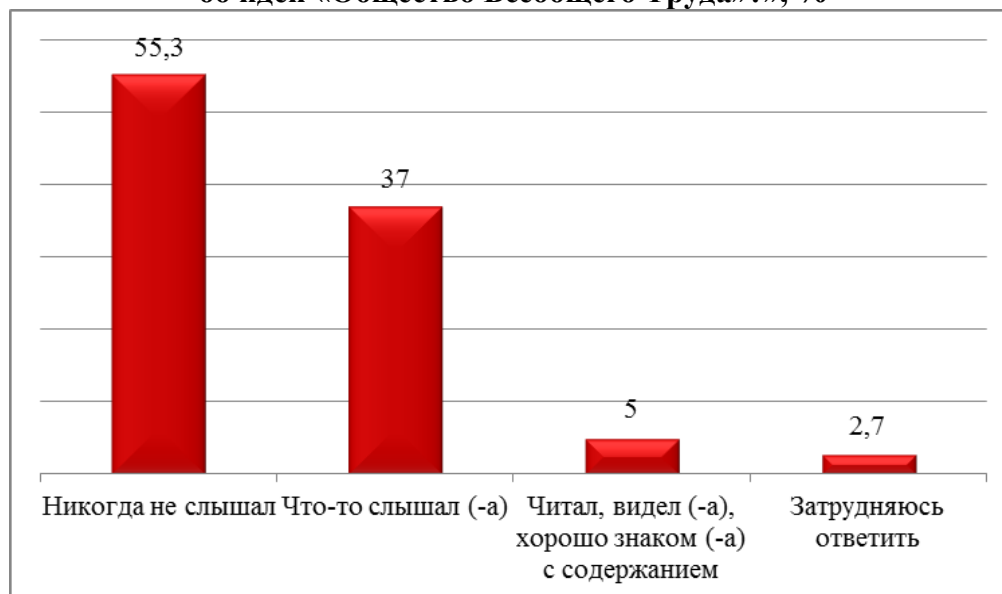
Таблица 19. Распределение данных на вопрос: «Насколько для Вас важны каждая из ценностей, провозглашаемых в «Мәңгілік Ел»?», %

Вариант ответа	Важно	Скорее важно	Скорее не важно	Не важно	3/0
Независимость и Астана	57,9	31,8	4,3	2,2	3,7
Общенациональное единство, мир и согласие	67,7	26,5	1,9	0,7	3,1
Светское государство и высокая духовность	50,6	35,3	7,7	1,8	4,5
Устойчивый экономический рост на основе инноваций	60,8	29,5	4,5	1,1	4
Общество всеобщего труда	55,2	33,9	4,5	1,5	4,8
Общность истории, культуры и языка	57,9	31,9	3,7	1,3	5,2
Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем	65,2	27	1,8	1,3	4,6

Далее мы спросили у респондентов, знакомы или что-то слышали об идеи «Общество Всеобщего Труда»? Лишь 5% опрошенных респондентов читали, видели и хорошо знакомы с ее содержанием. Еще 37% что-то слышали об идее. 2,7% затруднились с ответом.

Оставшиеся 55,3% никогда не слышали об идеи «Общество Всеобщего Труда» (диаграмма 25).

Диаграмма 25. Распределение данных на вопрос: «Вы знакомы или что-то слышали об идеи «Общество Всеобщего Труда»?», %

4.3. Языковые предпочтения молодых казахстанцев

Как известно, языковая ситуация Казахстана непростая. Она исторически складывалась за счет функционирования казахского и русского языков. Для изучения языковых предпочтений молодых казахстанцев, в ходе исследования нами был задан вопрос: «Считаете ли Вы, что все граждане должны владеть государственным языком?» (диаграмма 26).

Диаграмма 26. Распределение данных на вопрос: «Считаете ли Вы, что все граждане должны владеть государственным языком?», %

Как показывает опрос, почти половина опрошенных считают, что все граждане страны должны владеть государственным языком – 49,4%. Больше всех этой позиции придерживаются среди казахов – 57,7%. Большинство представителей других национальностей и русских отметили – «Считаю обязательным для тех, чья работа требует владения государственным языком», 45,2% и 44% соответственно. Данные представлены в таблице 20.

Таблица 20. Распределение данных на вопрос: «Все граждане должны ли владеть государственным языком?» в национальном разрезе, %

Вариант ответа	Казах	Русский	Другой национальности
Да, считаю это обязательным	57,7	24,7	35,7
Считаю обязательным для тех, чья работа требует владения государственным языком	32,2	44	45,2
Нет, считаю это необязательным	7,4	28,6	18,1
Затрудняюсь ответить	2,6	2,7	1

Распределение данных по другим социально-демографическим признакам респондентов равномерные.

В ходе исследования мы спросили у молодых респондентов «Как Вы считаете, повлияла ли информация, которую Вы получаете из средств массовой информации на формирование Ваших политических интересов, взглядов?». Данные представлены в диаграмме 27.

В основном молодые люди ответили, что СМИ не оказала никакого влияния – 32,8%. При этом, 17,4% опрошенных считают, что оказало большое влияние, как «среднее» обозначили 26,1%.

Диаграмм 27. Распределение данных на вопрос: «Повлияли ли СМИ на формирование Ваших политических интересов, взглядов?», %

Дальнейший анализ показывает, что чаще всего респонденты соглашались с казахстанскими СМИ – 22,7%. Доля российских СМИ составляет 12,1% и 6,2% - зарубежные СМИ.

Как представлено в таблице 21, никогда не соглашались с зарубежными СМИ 18,5% опрошенных, с российскими – 11,2% и 7,8 с казахстанскими.

Таблица 21. Распределение данных на вопрос: «Часто ли Вы соглашаетесь с мнением, которое высказывают СМИ?», %

Вариант ответа	Казахстанские СМИ	Российские СМИ	Зарубежные СМИ
Да, часто	22,7	12,1	6,2
Иногда	37,3	38	31,3
Редко	25,8	31,1	32,4
Никогда	7,8	11,2	18,5
Затрудняюсь ответить	6,3	7,6	11,5

Итак, как свидетельствуют полученные данные, основная политическая ценность молодежи - это гордость за страну. Молодое поколение убеждено в том, что в своем развитии Казахстан должен иметь свой путь и не ориентироваться ни на кого, также предпочитают активное участие государства в жизни социума. Наиболее распространенное предпочтение в языковом плане – все граждане страны должны знать государственный язык.

Молодежь показывает высокий уровень знания государственных символов и средний уровень политической активности на выборах. В целом наиболее выражены у молодежи такие три установки: на справедливость, на доброту и честность, на личную свободу.

Несмотря на то, что СМИ выступают одним из лидеров в сфере формирования ценностей, культуры, сознания молодого поколения, как показывает исследование, оно не имеет целенаправленное воздействие на политическое сознание и поведение молодых казахстанцев.

5. ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННЫЕ ЦЕННОСТИ КАЗАХСТАНСКОЙ МОЛОДЕЖИ

5.1. Духовно-нравственная культура молодого поколения

Проблема духовно-нравственного воспитания молодого поколения в настоящее время является особенно актуальной, в частности речь идет о формировании ценностного отношения к ней.

В ходе исследования молодым людям был предложен список духовно-нравственных ценностей. Как показывают результаты опроса, респонденты считают, что больше всего необходимо воспитывать у современной молодежи ответственность. Так ответили больше половины опрошенных – 51,3%. Далее последовали такие качества как доброта, сострадание (43%), уважение к другим людям (35,1%), трудолюбие (32,9%). Одна четверть опрошенных выделили такие ценности как честность (20,5%) и терпимость (20,2%). Данные представлены в таблице 22.

Таблица 22. Распределение данных на вопрос: «Какие качества необходимо воспитывать у современной молодежи?», %

Вариант ответа	%
Ответственность	51,3
Доброта, сострадание	43
Уважение к другим людям	35,1
Трудолюбие	32,9
Честность	20,5
Терпимость	20,2
Бережливость	14,9
Порядочность	13,3
Целеустремленность	9,8
Самовыражение	9,1
Патриотизм	8,5
Не эгоистичность	7,3
Ум	6,6
Послушание	5,2
Религиозность набожность	4,9
Воображение	2,6
Затрудняюсь ответить	0,1

Наименее популярными качествами среди молодежи выступили воображение (2,6%), религиозная набожность (4,9%), послушание (5,2%).

Патриотизм выбрали 8,5% опрошенных.

По результатам вопроса: «Как Вы считаете, кто должен, в первую очередь, отвечать за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи (быть добрым, честным, ответственным и т.д.)?» видно, что

абсолютное большинство респондентов отдали предпочтение семье – 80 %. То есть, современная молодежь считает, главным агентом воспитания молодого поколения является семья. Данные представлены в таблице 23.

Таблица 23. Распределение данных на вопрос: «Кто должен, отвечать за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи?», %

Вариант ответа	%
Семья	80
Школа	7,4
Мечеть, церковь	2,8
Общественные организации	1,3
Государственные органы, которые отвечают за поддержку и развитие молодежи	3,9
Библиотеки, читальные залы	0,4
Театры музеи выставки	0,6
Армия	0,3
Телевидение и СМИ	0,8
Компания друзей и сверстников	0,4
Трудовой коллектив, сокурсники, одноклассники	0,2
Другое	0,3
Затрудняюсь ответить	1,1

Наиболее распространено данное мнение среди сельчан – 84,9% (против 76,2%) и чаще у возрастной группы от 19 до 23 лет – 83,6%.

Следующий вопрос: *«Как, по Вашему мнению, справляются с духовно-нравственным воспитанием молодежи семья и система образования?»*.

В целом, как показывают результаты, среди предложенных агентов социализации, лучше всех справляется с функцией духовно-нравственного воспитания семья – 66,1%.

Самый низкий показатель оценки даны деятельности университетов и институтов (практический не занимаются – 11,9%). Это объясняется характерной особенностью современной высшей школы – в основном направленность на приобретение профессии.

Однако деятельность всех выделенных в опросе субъектов поддерживается участниками опроса: количество положительных выборов превышает количество отрицательных (таблица 24).

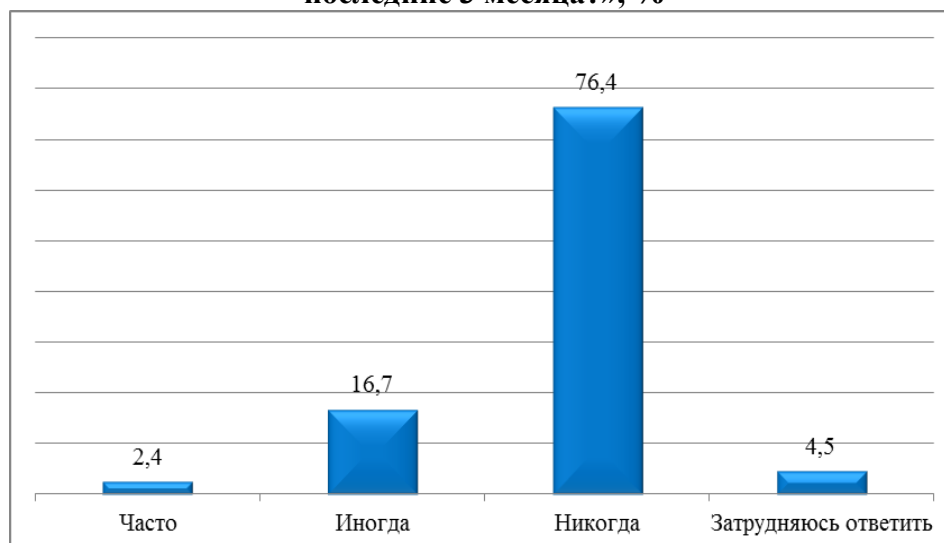
Таблица 24. Распределение данных на вопрос: «Как справляются ли с духовно-нравственным воспитанием молодежи?», %

Вариант ответа	1	2	3	4	5	3/о
Семья	1,5	1,8	8,1	20,9	66,1	1,4
Детские сады	4,9	7,5	23,3	32,1	27,1	4,9
Средние школы	7,1	6,9	22,4	30,5	30,5	2,5
Институты, университеты	11,9	9,7	23,9	22,2	23,5	8,7

Проблемы насилия в молодежной среде необходимо рассматривать в комплексе иных видов проблемного поведения. В частности отсутствие или нехватка духовно-нравственной культуры и воспитания приводят к подобному девиантному поведению.

На вопрос «Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?» 76,4% ответили «никогда». 16,7% опрошенных отметили, что иногда и 2,4% молодых часто становились свидетелем насилия (диаграмма 28).

Диаграмма 28. Распределение данных на вопрос: «Были ли свидетелем насилия за последние 3 месяца?», %

Как показывают полученные данные, часто становятся свидетелями насилия молодые люди в возрасте 14 -18 лет – 3,2%. Чаще это городская молодежь – 3,2%, в селе – 1,4%. В основном среди молодых людей мужского пола отметили, что часто становятся свидетелями насилия – 2,9%.

Далее как показывает частотный анализ данных на вопрос «Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?», что это в основном насилие со стороны сверстников – 56,3%. 14,7% опрошенных указали, что насилие совершалось

со стороны родителей, 8,1 – одноклассников, 2,6% - учителей. Данные представлены в таблице 25.

Таблица 25. Распределение данных на вопрос: «Кем совершалось физическое/другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?», %

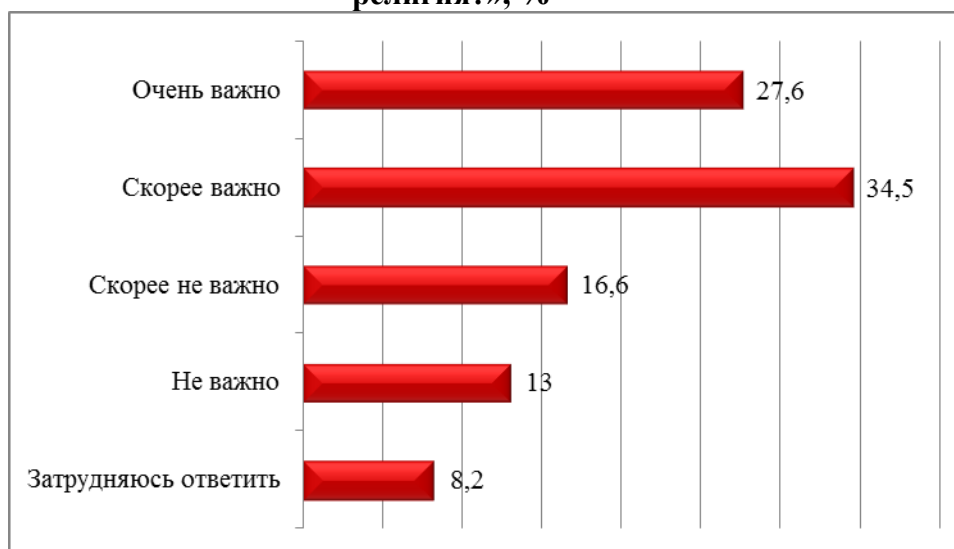
Вариант ответа	%
Родитель	14,7
Учитель	2,6
Одноклассник	8,1
Сверстник	56,3
От мужа	0,5
Старшеклассники	0,3
Люди в алкогольном состоянии	0,3
Соседи	0,3
Работодатель	0,3
Затрудняюсь ответить	15,7

5.2. Религиозные установки и предпочтения молодых казахстанцев

Далее, как одна из духовно-нравственных ценностей нами была рассмотрена ценность веры и религии среди молодежи. Молодым людям был задан вопрос о том, насколько им важна сфера религии в их жизни.

Как свидетельствуют данные, роль религии в качестве ценности оценивается достаточно высоко молодыми людьми. 62,1% молодых людей дали положительный ответ, 27,6% «очень важно» и 34,5% «важно».

Диаграмма 29. Распределение данных на вопрос: «Насколько важна для Вас религия?», %

На отрицательном полюсе оказались 29,6% опрошенных. 8,2% затруднились ответить на данный вопрос (диаграмма 29).

Важность религии выше среди представителей другой национальности – 65,7% (28,1%+37,6%) и казахов – 65,2% (30,5%+34,7%), чем среди русских – 48,1% (15,9%+32,1%). Среди сельской молодежи несколько превалирует доля отметивших религию как важную сферу жизни – 65,4% (25,9%+39,5%), в городе этот показатель составляет 59,6% (28,9%+30,6%). Данные представлены в таблице 26.

Таблица 26. Распределение данных на вопрос: «Насколько важна для Вас религия?» в разрезах национальности и места проживания, %

Вариант ответа	Казах	Русский	Другой нац.	Городское	Сельское
Очень важно	30,5	15,9	28,1	28,9	25,9
Скорее важно	34,7	32,1	37,6	30,6	39,5
Скорее не важно	15,2	22,3	16,2	16,9	16,2
Не важно	11	21,2	12,9	15	10,5
Затрудняюсь ответить	8,6	8,5	5,2	8,5	8

Изучение различных типов религиозного поведения молодых людей показывает, что на сегодня 77,4% казахстанцев идентифицируют себя с верующими. Данные представлены в таблице 27.

При этом активная религиозность по параметру «я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам» характерна 9% респондентов.

Таблица 27. Распределение данных на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?», %

Вариант ответа	%
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам	9,0
Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы	25,8
Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	42,5
Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы	4,2
Я неверующий, но уважаю верующих	6,6
Я равнодушен к религии	6,4
Я противник религии, атеист	2,2
Затрудняюсь ответить	3,0

68,4% опрошенных имеют характерные признаки пассивной религиозности, выражаемой суждением «я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам» (42,5%) и «я верующий,

но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы» (25,8%).

Дальнейший анализ позволяет выделить долю молодых казахстанцев, **определяющих себя как «неверующих» и равнодушных к вопросам религии.** Так, 4,2% опрошенных относят себя к категории не верующих, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы. Доля тех, кто определяет себя к неверующим, но уважает, религиозные чувства других составляет 6,6%.

Незначительна группа атеистически настроенных граждан республики (2,2%). 6,4% жителей Казахстана индифферентны к религии.

Доля идентифицирующих себя с верующими больше в возрастной категории от 24 до 29 лет, чем в других группах. Данные показывают, что среди этой возрастной группы больше **пассивной религиозности** – «я верующий, но не участвую в религиозной жизни» – 43,5%. В то время как активная религиозность наиболее типична молодому населению страны от 14 до 23 лет, в обеих группах составляет по 10%. Данные в возрастном разрезе представлены в таблице 28.

Как и в предыдущем вопросе, доля определяющих себя верующими преобладает среди представителей другой национальности и казахов.

Таблица 28. Распределение данных на вопрос: «Вы считаете себя верующим человеком?» в разрезе национальностей, %

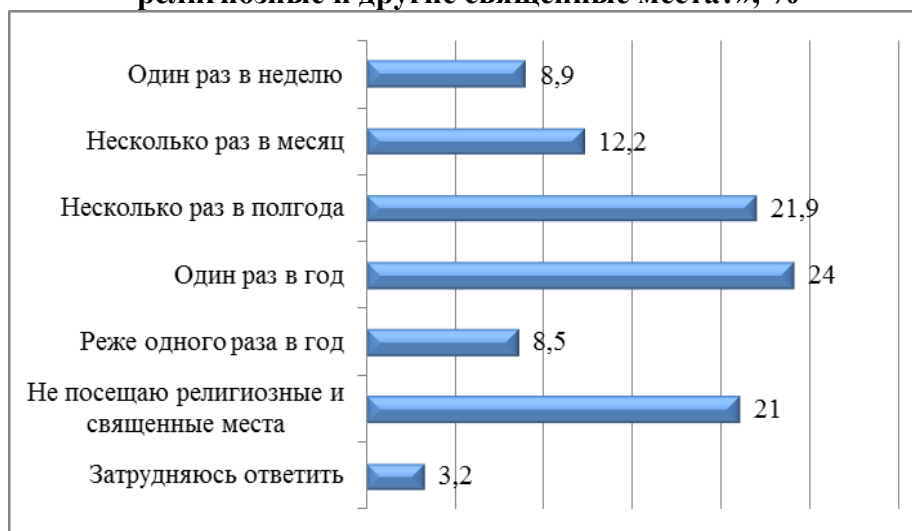
Вариант ответа	От 14 до 18 лет	От 19 до 23 лет	От 24 до 29 лет
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам	10,2	10	7,5
Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы	20,6	25,4	29,5
Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	41,1	42,4	43,5
Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы	4,1	3,5	4,9
Я неверующий, но уважаю верующих	7,1	6,2	6,6
Я равнодушен к религии	9,3	6,7	4,3
Я противник религии, атеист	3,5	3,2	0,7
Затрудняюсь ответить	3,9	2,6	2,9

В ходе исследования с целью выяснения частоты посещаемости религиозных мест был задан вопрос «*Как часто Вы посещаете религиозные (мечеть, церковь, синагога) и другие священные места?*» респонденты ответили так: 24% – один раз в год посещают религиозные места, 21,9% –

несколько раз в полгода, 12,2% - несколько раз в месяц, 8,9% - каждую неделю, 8,5% – реже, чем один раз в год,

21% – абсолютно не посещают религиозные места (диаграмма 30).

Диаграмма 30. Распределение данных на вопрос: «Как часто Вы посещаете религиозные и другие священные места?», %

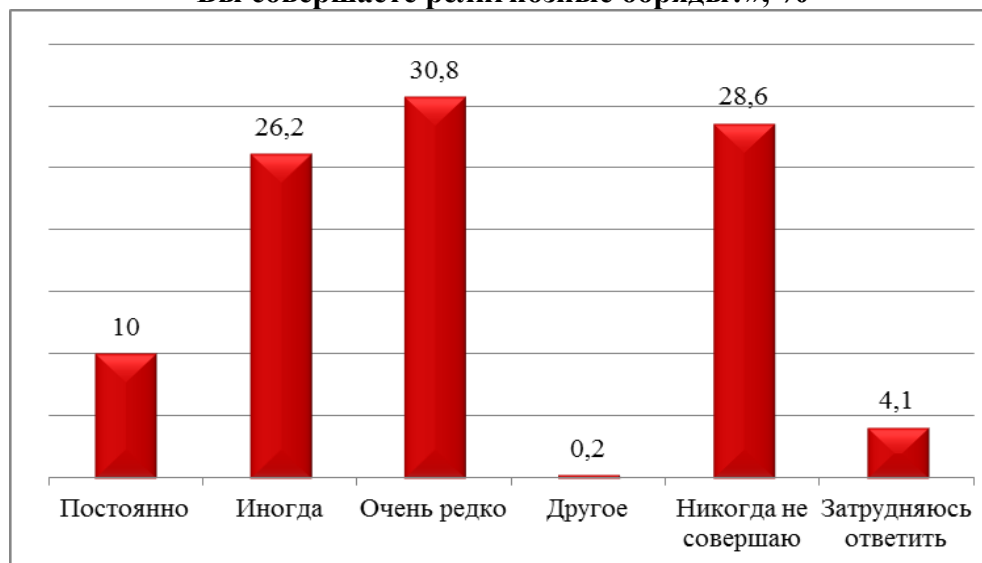

В целом уровень совершения религиозных обрядов находится на низком уровне. На вопрос: «Скажите, как часто Вы совершаете религиозные обряды?» были получены следующие ответы. Как показывают данные, постоянно совершают религиозные обряды лишь одна десятая опрошенных, 26,2% – иногда совершают (диаграмма 31).

Чуть меньше одной трети опрошенных очень редко совершают религиозные обряды (30,8%). 28,6% никогда не совершали религиозные обряды.

Чаще всего религиозные обряды совершают респонденты, в возрастных группах от 19 до 23 лет и от 24 до 29 лет, 10,7% и 10,6% соответственно.

Диаграмма 31. Распределение данных на вопрос: «Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды?», %

Большинство респондентов полагают, что вера в Бога, посещение религиозных мест, храмов помогают в духовно-нравственном воспитании казахстанской молодежи – 40,6%. 29,4% участников опроса считает, что это помогает только в определенных случаях. Одна пятая часть опрошенных склоняются к точке зрения, что данную функцию должны выполнять семья, образование и государство (21,4%).

8,1% затруднились с ответом (диаграмма 32).

Диаграмма 32. Распределение данных на вопрос: «Вера в Бога, посещение религиозных мест помогают ли в духовно-нравственном воспитании молодежи?», %

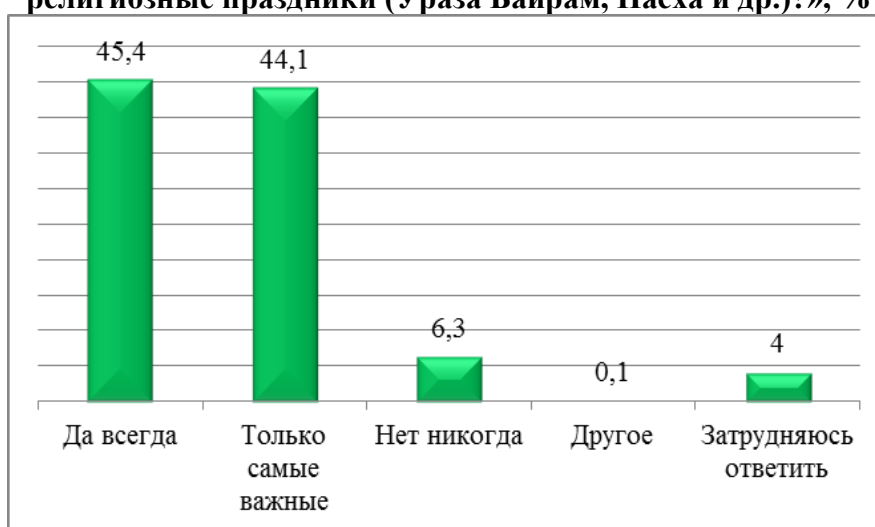
Как показывают данные полученные в ходе опроса, 45,4% респондентов всегда отмечают религиозные праздники (диаграмма 33).

В разрезе национальности так ответили чаще среди представителей другой национальности – 51,4%, среди казахов эта доля составляет 47,2% и 34,6% - среди русских.

44,1% опрошенных отмечают только самые важные религиозные праздники. Доля русских, среди отметивших данный вариант ответа, на порядок выше (56%), чем казахов (41,5%) и представителей другой национальности (41,4%).

Никогда не отмечают религиозные праздники 6,3% молодых людей. Их доля превышает среди казахов (7,1%).

Диаграмма 33. Распределение данных на вопрос: «В Вашей семье отмечают религиозные праздники (Ураза Байрам, Пасха и др.)?», %

День рождения молодые люди предпочитают отмечать в кругу семьи – 69,8%. Одна четверть опрошенных выбрали ответ, что отмечают с друзьями, 1,6% - с коллегами, сокурсниками.

2,6% респондентов не отмечают свой день рождения (диаграмма 34).

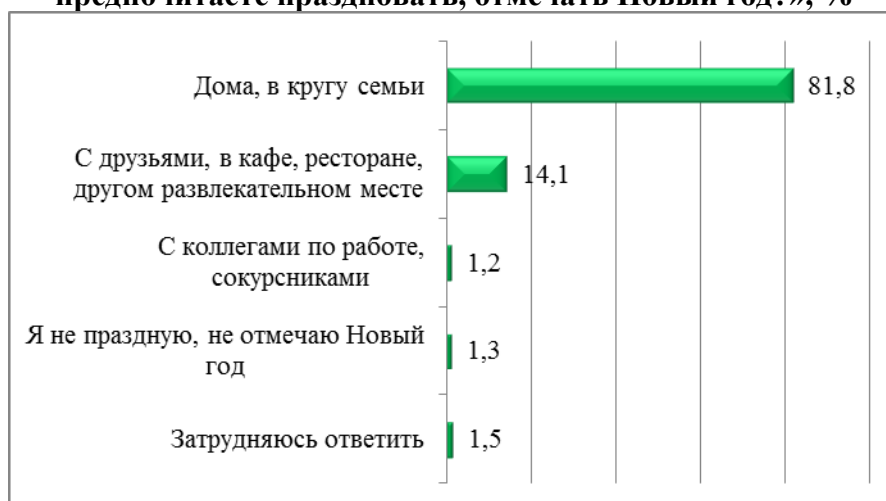
Диаграмма 34. Распределение данных на вопрос: «Как Вы предпочитаете праздновать, отмечать свой день рождения?», %

В разрезе возрастных групп, молодые люди в возрасте от 14 до 18 лет (70,8%) и от 24 до 29 лет (73,4%) день рождения предпочитают праздновать дома в кругу семьи, тогда как опрошенные в возрасте от 19 до 23 лет отмечают с друзьями.

Далее такой праздник как Новый год, молодежь также в основном отмечает в кругу семьи – 81,8%. Лишь 1,4% отметили, что празднуют с друзьями и совсем незначительная доля с коллегами, сокурсниками – 1,2% (диаграмма 35).

Диаграмма 35. Распределение данных на вопрос: «Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать Новый год?», %

5.3. Межэтническая толерантность молодежи

Для Казахстана, с первых дней существования, важнейшим приоритетом стали не только экономические достижения и социально ориентированная политика, а окончательное оформление казахстанской гражданской нации. С момента обретения независимости перед государством стояла серьезная и сложная задача – необходимость разработки комплекса мер, направленных на достижение и сохранение межэтнического согласия внутри казахстанского общества.

Мы можем сказать, что за эти годы в обществе утверждаются свободомыслие и межэтническая толерантность, которые сегодня выступают одним из факторов политической стабильности и социальной безопасности в стране.

Так насколько современная молодежь выражает сегодня толерантность, мы рассмотрели в ходе нашего исследования. На вопрос: «*В нашем обществе очень много разных людей. Ниже перечислены различные группы людей. Назовите тех, с кем бы Вы НЕ ХОТЕЛИ жить по соседству?*» мы получили следующие ответы. Данные представлены в таблице 16.

Большинство молодых респондентов категорически не хотели бы жить по соседству с людьми с нетрадиционной сексуальной ориентацией – 46,8%. 19,1% молодых людей *скорее не хотят* жить рядом с иммигрантами и иностранными рабочими. Эти две позиции преобладают чаще среди возрастной группы от 19 до 23 лет – 49,4% и 8,3% соответственно.

С людьми, разговаривающими на незнакомом Вам языке *скорее не жили бы* рядом 16,1% опрошенных. Этого мнения придерживаются чаще в возрастной группе от 14 до 18 лет (8,9%).

В целом, как показано в таблице 29, молодые люди индифферентны по отношению к своему соседству. Так почти по всем позициям данные превышают половину ответов (за исключением «люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией»).

Если взять ответ «мне все равно» в качестве индикатора, то опрос показывает, что опрошенные больше всего толерантны по отношению к людям другой этнической группы (75,3), другой религии (69%) и сожительствующим без официальной регистрации брака в ЗАГСе (72,8%).

Таблица 29. Распределение данных на вопрос: «С кем бы Вы не хотели жить по соседству?», %

Вариант ответа	Категорически нет	Нет, но с некоторыми исключениями	Скорее нет	Мне все равно	З/о
Люди другой этнической группы (национальности)	3,7	6,9	7,9	75,3	6,1
Иммигранты и иностранные рабочие	7,7	8,2	19,1	57,6	7,3
Люди другой религии (вероисповедания)	6,5	6,4	11,2	69	6,9
Сожительствующие без официальной регистрации брака в ЗАГСе	5,7	4,5	9,7	72,8	7,2
Люди, разговаривающие на незнакомом Вам языке	6,5	5,5	16,1	62,2	9,6
Оралманы	8,1	7,2	13,4	61,4	9,8
Люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией	46,8	7,0	13,1	24,9	8,2

Кто является героем нашего времени для современного молодого жителя страны? Опрос показал, что для 26% опрошенных это деятели культуры, 22,1% авторитетом считает политиков, для 14,6% это правозащитники (таблица 30).

2,6% написали свои варианты ответов, такие как звезды, родители, президент, спортсмены, учителя, доктора, олигархи, криминальные авторитеты.

Однако большинство молодых людей отметили, что у них нет авторитетов – 31,4. Больше всех так считают респонденты в возрастной группе от 19 до 23 лет (32,2%) и от 24 до 29 лет (32,8%). Чаще это мужчины (32,4%).

Таблица 30. Распределение данных на вопрос: «Кто сегодня является нравственным авторитетом/идеалом для молодых казахстанцев?», %

Вариант ответа	%
Никто, авторитетов нет	31,4
Деятели культуры	26
Политики	22,1
Правозащитники	14,6
Журналисты	12,3
Религиозные лидеры	9,8
Другое	2,6
Затрудняюсь ответить	10,3

Далее респондентам был задан вопрос: «Где бы Вы предпочли жить?». Большинство опрошенных в городе, где много людей разных этнических групп (национальностей) – 53,5%. Этого мнения придерживаются среди всех возрастных групп молодых людей (больше 50%).

Чуть больше одной четверти опрошенных хотели бы жить в городе в основном с людьми своей этнической группы (национальности) – 22,1%.

Таблица 31. Распределение данных на вопрос: «Где бы Вы предпочли жить?», %

Вариант ответа	%
В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	53,5
В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	22,1
В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	12,2
В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	7,7
Другое	0,3
Затрудняюсь ответить	4,1

В целом желание жить в полиэтничном обществе выразили 65,7% (город – 53,5% и село – 12,2%) молодых людей и 29,8% обратное (город – 22,1% и село – 7,7%). Еще 4,1% затруднились с ответом (таблица 31).

Оценивая перспективы нашей страны («Каким Вы видите Казахстан в будущем?»), 43,3% респондентов представляют полиэтничным государством, население которого владеет государственным, русским и иностранными языками и 39,6% полиэтничным государством, население которого владеет государственным и русским языками.

5,7 % считают, что Казахстан будет полиэтничной страной, население которой говорит только на казахском языке, 3,5 % – в которой проживает только один этнос, владеющая государственным, русским и иностранными языками, 4% – моноэтничной страной, в которой проживает только один этнос, владеющая государственным языком.

Таким образом, как показывает опрос, абсолютное большинство видит Казахстан в будущем полиэтничным обществом – 88,6%. Данные представлены в таблице 32.

Таблица 32. Распределение данных на вопрос: «Каким Вы видите Казахстан в будущем?», %

Вариант ответа	%
Полиэтническим государством, население которого владеет государственным и русским языками	39,6
Полиэтническим государством, население которого владеет государственным, русским и иностранными языками	43,3
Полиэтнической страной, население которой говорит только на государственном языке	5,7
Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос, владеющая государственным, русским и иностранными языками	3,5
Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос, владеющая государственным языком	4
Другое	0,2
Затрудняюсь ответить	3,6

В целом, предпочтительными ценностями для современной молодежи в воспитании молодого поколения страны являются ответственность, доброта и сострадание, уважение, трудолюбие и честность.

Для молодежи Казахстана главным агентом воспитания названных духовно-нравственных ценностей молодого поколения является семья, роль которой оценивается выше других социальных институтов в обществе. Чаще молодые люди сталкиваются с насилием среди сверстников.

Итак, опрос показывает, что молодые казахстанцы высоко оценивают роль религии в качестве ценности. Среди современной молодежи преобладает доля идентифицирующих себя верующими. При этом основной части молодых людей характерная пассивная религиозность. Основная масса молодого населения страны, наряду с другими праздниками, отмечают и религиозные праздники. Праздники как феномен духовно-нравственной культуры и практики «празднования» еще раз подтверждают ценность института семьи среди молодого поколения.

ОСНОВНЫЕ ВЫВОДЫ

Настоящее социологическое исследование было проведено с целью изучения ценностных ориентаций молодежи Казахстана, содержание которого изложено в соответствующих параграфах отчета.

В первом параграфе отчета рассмотрены ключевые жизненные приоритеты казахстанской молодежи, в частности речь идет об особенностях восприятия окружающего мира, отношении к труду молодого поколения и ценность здоровья и здорового образа жизни для современной молодежи Казахстана.

Далее были изучены семейные ценности – понятие «идеальной семьи» и ее основные составляющие, распределения обязанностей в казахстанских молодых семьях, формы брака.

Третий параграф посвящен анализу культурно-досуговых предпочтении молодежи – ценность свободного времени, вовлеченность в культурную жизнь и в целом культурные предпочтения молодых людей.

Далее рассмотрены политические ценности современной казахстанской молодежи, их предпочтения и ожидания, информированность о национальных документах, языковые предпочтения.

В последнем параграфе отчета были представлены иерархия духовно-нравственных ценностей казахстанской молодежи, в частности мы обратили внимание на вопросы духовно-нравственной культуры, религиозных предпочтении и межэтнической толерантности в молодежной среде.

Таким образом, по результатам социологического исследования были сделаны следующие выводы:

1. Согласно результатам социологического исследования больше половины молодых респондентов определяют себя счастливым человеком (61,6%), одна треть опрошенных считают, что он/она скорее счастливый человек, чем несчастливый (33,9%). В разрезе национальностей, чаще это казахи (63,9%) и представители другой национальности (61%), доля считающих себя счастливыми на порядок меньше среди представителей русской национальности (52,7%).

2. Уровень доверие молодежи в межличностных отношениях относительно не высокий. Более чем одна треть молодых людей настроена достаточно критично – «нужно быть очень осторожным в отношениях с людьми» – 38,7%. 30,2% респондентов склоняются к мнению, что можно доверять, чем не доверять.

3. В иерархии жизненных ценностей респондентов в первой пятерке оказались семья – 84%, здоровье – 61,1% и дружба – 23,1%, материально обеспеченная жизнь – 19,8%, любовь – 17,3. На последнем месте для молодежи, так называемые периферийные ценности – «высокое положение в

обществе», «возможность получать любые удовольствия, развлекаться», «помощь людям», «власть»

4. В разрезе возрастных групп наблюдается, что чем взрослее молодые люди, тем выше ценится роль семьи и работы.

5. Для большинства молодых людей (56,5%) труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности. При этом, в разрезе возрастных групп, наблюдается что чем старше человек, тем больше он понимает труд и материальную обеспеченность как взаимозависимые. Более того труд воспринимается молодежью в качестве серьезного инструмента в достижении своих материальных ожиданий.

6. Современная казахстанская молодежь, прежде всего, «хочет быть материально обеспеченным» – 55,2%. Однако, данная категория не исчерпывает представления об «идеальной жизни», для опрошенных высоко значимо быть «хорошим семьянином» (48,3%), далее «профессионалом» (27,5%). Материальное благосостояние и профессионализм рассматривается практически как единое целое.

7. Современная молодежь заботится о своем здоровье и старается вести здоровый образ жизни. Так как здоровье рассматривается, как возможность иметь семью и детей, профессионально и творчески реализоваться.

8. Семья выступает базовой ценностью в жизни молодых людей – 90,2%. При этом, ценность семьи возрастает в зависимости от возраста, социального статуса и семейного положения молодых людей.

9. Описывая свои представления об идеальной семье, молодые казахстанцы чаще выбирают достаточно традиционные и консервативные ценности – полная семья (наличие обоих супругов), уважительное отношение к старшему поколению, официальный брак.

10. Основными характеристиками идеальной семьи для молодых казахстанцев являются взаимопонимание и уважение (71,5%), здоровье всех членов семьи (66%), финансовое благополучие (42,1%), взаимная любовь и забота (41%), терпимость (15,3%) и на последнем месте независимость и равноправие всех членов семьи (9%).

11. В распределении семейных обязанностей преобладают патриархальные принципы. Молодежь Казахстана чаще предпочитает жить в официальном браке, так большинство респондентов считают, что брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГС-е – 79%. Молодежь в основном проявляет толерантность по отношению к межэтническим бракам – 49,4%.

12. В целом современной молодежью высоко оценивается важность свободного времени (47,3%), но вовлеченность молодежи в культурно-досуговую жизнь оказалась достаточно низкой. Подавляющее большинство современной молодежи больше отдает предпочтение социальным сетям – 73,3%. Большинство молодых людей не читают в данное время (61,7%). Среди читающей молодежи (35,7%) наиболее популярными жанрами для

молодежи являются приключения (27%), любовные романы (24,6%), детективы (20,8%). 19,4% предпочитают историческую литературу, 16,4% – фантастику и фэнтези. Основным источником культуры для современной молодежи страны выступает телевидение – 48,1%.

13. В целом, результаты проведенного анализа свидетельствуют, что большая часть опрошенных молодых людей Казахстана высказывает приверженность к справедливой и социально ориентированной стране. Среди молодого поколения более выражена ориентация на такие политические ценности, как справедливое общество, личная свобода и инициативность, честный труд. Молодые люди в будущее смотрят с чувством надежды и оптимизма (56,6%), спокойствия (30,6%).

14. У молодых казахстанцев однозначные языковые предпочтения, почти половина опрошенных считают, что все граждане страны должны владеть государственным языком – 49,4%.

15. Респонденты высоко оценивают важность духовно-нравственных ценностей, особенно необходимо воспитывать у современной молодежи ответственность – 51%. Современная молодежь считает, главным агентом в духовно-нравственном воспитании молодого поколения является семья – 80%.

16. Молодые казахстанцы высоко оценивают роль религии в качестве ценности – 62,1%. Среди современной молодежи преобладает доля идентифицирующих себя верующими – 77,4%. При этом основной части молодых людей характерна пассивная религиозность – 68,4%.

17. Больше всего толерантны по отношению к людям другой этнической группы (75,3), другой религии (69%).

18. Абсолютное большинство молодых людей видит Казахстан в будущем полиэтничным обществом – 88,6%.

Приложение А

Уважаемый респондент! Меня зовут _____. Я являюсь интервьюером Научно-исследовательского центра «Молодежь» (г. Астана). Просим Вас принять участие в социологическом опросе, посвященном изучению ценностей казахстанской молодежи. Вашему вниманию предложен ряд вопросов и варианты ответов на них. Прослушайте, пожалуйста, эти вопросы и предлагаемые к ним варианты ответов до конца, выберите устраивающий Вас ответ. В случае, если ни один из предложенных ответов Вас не удовлетворяет, укажите свой вариант в графе «другое».

*Полученная информация будет использована только в обобщенном виде
Анонимность и конфиденциальность Вашего мнения гарантируется*

ВОСПРИЯТИЕ ЖИЗНИ И КЛЮЧЕВЫЕ ЖИЗНЕННЫЕ ПРИОРИТЕТЫ

1. Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...

1. Счастливый человек
2. Скорее счастливый человек, чем несчастливый
3. Скорее несчастливый человек, чем счастливый
4. Несчастливый человек

(99) Затрудняюсь ответить

2. Скажите, пожалуйста, насколько важны для Вас нижеперечисленные сферы жизни? (ОДИН вариант ответа по каждой строке)

	Очень важно	Скорее важно	Скорее не важно	Не важно	Затрудняюсь ответить
1) Семья	1	2	3	4	99
2) Друзья, знакомые	1	2	3	4	99
3) Свободное время	1	2	3	4	99
4) Политика	1	2	3	4	99
5) Учеба	1	2	3	4	99
6) Работа	1	2	3	4	99
7) Религия	1	2	3	4	99

3. Как Вы считаете, большинству людей можно доверять или нужно быть очень осторожным в отношениях с людьми? (отметьте только один вариант ответа)

1. Да, можно доверять
2. Скорее да, чем нет
3. Скорее нет, чем да
4. Нужно быть очень осторожным в отношениях с людьми
5. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

4. Кем бы Вы хотели быть в жизни? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ДВУХ вариантов ответов)

1. Материально обеспеченным
2. Хорошим семьянином
3. Профессионалом, хорошим работником
4. Достойным гражданином
5. Известным, знаменитым
6. Честным, принципиальным человеком
7. Высоконравственным
8. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

5. Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Вера, религия
2. Семья
3. Возможность получать любые удовольствия, развлекаться
4. Власть
5. Дружба
6. Душевный покой
7. Здоровье
8. Знание, образование
9. Интересная работа, профессия
10. Любовь
11. Материально обеспеченная жизнь
12. Общественное признание, известность, репутация
13. Помощь людям
14. Самореализация, самоуважение
15. Карьера, высокое положение в обществе
16. Творчество
17. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

6. Как Вы думаете, какую роль играет труд в жизни человека? (отметьте только один вариант ответа)

1. Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности
2. Труд необходим, как средство материального обеспечения
3. Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи
4. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ

7. Каковы, по Вашему мнению, характеристики идеальной семьи? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Взаимопонимание и уважение в семье
2. Финансовое благополучие
3. Здоровье всех членов семьи
4. Взаимные любовь и забота в семье
5. Терпимость в семье
6. Независимость и равноправие всех членов семьи
7. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

8. В Вашем представлении «Идеальная семья» – это прежде всего? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя
2. Семья, в которой с уважением относятся к старшим
3. Семья, где супруги состоят в официально зарегистрированном браке
4. Семья, где муж отвечает за материальное обеспечение семьи, жена – за порядок и благополучие в доме
5. Семья, где супруги хранят друг другу верность

6. Семья, в которой оба супруга равноправны и независимы друг от друга
7. Многодетная семья
8. Семья, в которой не более одного или двух детей
9. Семья, которая стремится прожить вместе всю жизнь (сохранить семью)
10. Семья, где бабушки и дедушки живут вместе с детьми и внуками
11. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

9. По Вашему мнению, кто должен быть «главным» в семье? (отметьте только один вариант ответа)

1. Отец
2. Мать
3. Мать и отец должны быть равноправны
4. Все члены семьи, включая детей, должны быть равноправны
5. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

10. Какие обязанности, роли, по Вашему мнению, должны выполнять супруги в браке? (отметьте один вариант ответа в каждой строке)

	Муж	Жена	Оба супруга	Затрудняюсь ответить
1) Воспитание, забота о детях	1	2	3	99
2) Работа по дому	1	2	3	99
3) Зарабатывать деньги	1	2	3	99
4) Другое (укажите) _____	1	2	3	

11. Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак в ЗАГС-е или люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака? (отметьте только один вариант ответа)

1. Брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГСе
2. Нет, брак регистрировать не обязательно
3. Достаточно провести религиозный обряд (неке, никях, обручение в церкви)
4. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

12. Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак? (отметьте **только один** вариант ответа)

1. Совет и настоящие родителей и родственников
2. Желание быть вместе с любимым человеком
3. Желание иметь детей
4. Боязнь одиночества, нежелание остаться одному(одной) на старость лет
5. Для обеспечения финансовой стабильности
6. Из-за того, что все вступают в брак, так принято
7. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

13. Оцените, пожалуйста, каждое из предложенных условий крепкой семьи по шкале от 1 до 5, где 1 – совсем не важно, а 5 – очень важно. То есть, если Вы думаете, что для крепкой семьи обязательно необходимо взаимоуважение, то выбирайте 5, если взаимоуважение вовсе не обязательно, то выбирайте 1 и т.д. (один вариант ответа по каждой строке)

	Совсем не важно	2	3	4	Очень важно	3/о
1) Взаимоуважение	1	2	3	4	5	99
2) Взаимное терпение и понимание	1	2	3	4	5	99
3) Супружеская верность	1	2	3	4	5	99
4) Готовность супругов обсуждать проблемы совместно	1	2	3	4	5	99
5) Дети и их совместное воспитание	1	2	3	4	5	99
6) Обеспеченность хорошим жильем	1	2	3	4	5	99
7) Высокие доходы семьи (зарплата и др.)	1	2	3	4	5	99
8) Равномерное распределение домашних обязанностей	1	2	3	4	5	99
9) Наличие общих интересов	1	2	3	4	5	99
10) Возможность проводить больше времени вместе	1	2	3	4	5	99
11) Другое (<u>укажите</u>) _____	1	2	3	4	5	

14. Имеет ли для Вас значение национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) человека при выборе партнера или супруга? (отметьте только один вариант ответа)

1. Да
2. Нет

(99) Затрудняюсь ответить

15. Как вы относитесь к межэтническим бракам? (отметьте только один вариант ответа)

1. Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана
2. Скорее положительно, так как национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) не имеет значения в выборе супруга / супруги
3. Нейтрально, каждый имеет право на свободный выбор супруга / супруги
4. Скорее отрицательно, межэтнические браки являются проблемными
5. Отрицательно, межэтнические браки обречены на развод

(99) Затрудняюсь ответить

16. Какие качества, по Вашему мнению, важнее всего воспитать в ребенке? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Независимость, самостоятельность
2. Трудолюбие
3. Чувство ответственности
4. Любовь к Родине
5. Уважение традиций и обычаев своей этнической группы (национальности)
6. Терпимость и уважение к другим людям
7. Бережливость (бережное отношение к деньгам и вещам)
8. Решительность, настойчивость
9. Религиозность
10. Бескорыстие
11. Послушание
12. Другое (напишите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

МЕЖЭТНИЧЕСКАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ

17. В нашем обществе очень много разных людей. Ниже перечислены различные группы людей. Назовите тех, с кем бы Вы НЕ ХОТЕЛИ жить по соседству (отметьте один вариант ответа по каждой строке)

	Категорически нет	Нет, но с некоторыми исключениями	Скорее нет	Мне все равно	Затрудняюсь ответить
1) Люди другой этнической группы (национальности)	1	2	3	4	99
2) Иммигранты и иностранные рабочие	1	2	3	4	99
3) Люди другой религии (вероисповедания)	1	2	3	4	99
4) Сожительствующие без официальной регистрации брака в ЗАГСе	1	2	3	4	99
5) Люди, разговаривающие на незнакомом Вам языке	1	2	3	4	99
6) Оралманы	1	2	3	4	99
7) Люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией	1	2	3	4	99
8) Другое	1	2	3	4	

18. Как Вы считаете, кто сегодня является нравственным авторитетом, идеалом для молодых казахстанцев? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ДВУХ вариантов ответов)

1. Журналисты
  2. Политики
  3. Религиозные лидеры
  4. Деятели культуры
  5. Правозащитники
  6. Другое (напишите) _____
  7. Никто, авторитетов нет
- (99) Затрудняюсь ответить

19. Где бы Вы предпочли жить? (отметьте только один вариант ответа)

1. В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)
  2. В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)
  3. В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)
  4. В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)
  5. Другое (напишите) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

20. Каким Вы видите Казахстан в будущем? (отметьте только один вариант ответа)

1. Полиэтническим (многонациональным) государством, население которого владеет государственным (казахским) и русским языками
2. Полиэтническим (многонациональным) государством, население которого владеет государственным (казахским), русским и иностранными языками
3. Полиэтнической страной (многонациональной), население которой говорит только на государственном (казахском) языке

4. Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос (титульная нация), владеющая государственным (казахским), русским и иностранными языками
  5. Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос (титульная нация), владеющая государственным (казахским) языком
  6. Другое (*укажите*) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

КУЛЬТУРНО-ПРАВСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ

21. Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели? (*отметьте один вариант ответа по каждой строке*)

	Пользовался (-лась)	НЕ пользовался (-лась)	3/0
1) Газеты/журналы печатные	1	2	99
2) Газеты/журналы электронные	1	2	99
3) Новостные сайты	1	2	99
4) Новостные выпуски на телевидении	1	2	99
5) Книги, в том числе электронные или онлайн	1	2	99
6) Новостные выпуски на радио	1	2	99
7) Социальные сети	1	2	99
8) Другое (<i>укажите</i>) _____	1	2	

22. Скажите, в настоящее время читаете ли Вы какую-нибудь художественную литературу? (*отметьте только один вариант ответа*)

1. Да
2. Нет

(99) Затрудняюсь ответить

23. Как часто Вы посещаете нижеследующие места? (*отметьте один вариант ответа в каждой строке*)

	Никогда	Не более 1-2 раз в год	3-6 раз в год	Около 1 раза в месяц	Около 1 раза в неделю	Более 1 раза в неделю	3/0
1) Аквапарк	1	2	3	4	5	6	99
2) Бар/Кафе/Ресторан	1	2	3	4	5	6	99
3) Библиотека	1	2	3	4	5	6	99
4) Выставки	1	2	3	4	5	6	99
5) Зоопарк	1	2	3	4	5	6	99
6) Игровой и развлекательный центр	1	2	3	4	5	6	99
7) Кинотеатр	1	2	3	4	5	6	99
8) Компьютерный клуб	1	2	3	4	5	6	99
9) Концертный зал	1	2	3	4	5	6	99
10) Музей	1	2	3	4	5	6	99
11) Ночной танцевальный клуб	1	2	3	4	5	6	99
12) Салон красоты	1	2	3	4	5	6	99
13) Спортивный зал	1	2	3	4	5	6	99

14) Театр	1	2	3	4	5	6	99
15) Церковь/Мечеть	1	2	3	4	5	6	99

24. Какую музыку Вы, в основном, предпочитаете слушать? (отметьте только один вариант ответа)

1. Классическую музыку
2. Современную западную музыку (американская, британская, французская)
3. Современную российскую поп-музыку
4. Современную казахстанскую поп-музыку
5. Народную музыку
6. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

25. Как часто Вы пользуетесь интернетом (на любом виде носителей)? (отметьте только один вариант ответа)

1. Вообще не пользуюсь
2. Редко, несколько раз в год
3. Ежемесячно
4. Еженедельно
5. Ежедневно

(99) Затрудняюсь ответить

26. Что для Вас является источником приобщения к культуре? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Телевизор
2. Кинотеатр
3. Театр
4. Музей
5. Танцевальный клуб
6. Культовые заведения (церковь/мечеть/синагога)
7. Библиотека
8. Развлекательный центр

(99) Затрудняюсь ответить

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ, ЯЗЫКОВАЯ СИТУАЦИЯ

27. Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе? (отметьте только один вариант ответа)

1. Да, в справедливом
2. Скорее да
3. Скорее нет
4. Нет, в несправедливом

(99) Затрудняюсь ответить

28. Что более важно для казахстанского общества? (отметьте только один вариант ответа)

1. Государство должно играть активную роль в жизни общества
2. Государство не должно вмешиваться в жизнь общества
3. Мне все безразлично, живу своими интересами и заботами

(99) Затрудняюсь ответить

29. Укажите, что из перечисленного относится к государственным символам Казахстана? (возможно любое количество вариантов ответов)

1. Конституция Республики Казахстан
2. Государственный флаг
3. Государственный герб
4. Государственный гимн
5. Законодательство Республики Казахстан
6. Казахская валюта тенге
7. Казахский национальный орнамент
8. Байтерек в г. Астана
9. Символ шанырака
10. Другое (напишите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

30. Как Вы думаете, на какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии? (отметьте только один вариант ответа)

1. Центрально-азиатские страны (Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан)
2. Страны Ближнего Востока (Арабские Эмираты, Саудовская Аравия и др.)
3. Россия
4. Китай
5. Страны Западной Европы (Великобритания, Франция, Нидерланды, Скандинавские страны и т.д.)
6. Соединенные Штаты Америки
7. Страны Востока и Юго-Восточной Азии (Япония, Малайзия, Южная Корея и др.)
8. Не следует ни на кого ориентироваться, у Казахстана собственный путь
9. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

31. Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане? (отметьте только один вариант ответа)

1. Я не живу в Казахстане постоянно
2. Очень горжусь
3. Скорее горжусь, чем нет
4. Мне все равно, безразлично
5. Не очень горжусь
6. Совсем не горжусь

(99) Затрудняюсь ответить

32. Скажите, пожалуйста, Вы принимаете или принимали участие в выборах? (отметьте только один вариант ответа)

1. Всегда, не пропускаю ни одни из них
2. Стараюсь принять участие, если позволяет время
3. Редко, от случая к случаю
4. Никогда, еще не достиг (-ла) совершеннолетнего возраста
5. Нет, мне это не интересно
6. Нет, не думаю, что от этого что-то изменится к лучшему в моей жизни
7. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

33. В каком обществе Вы хотели бы жить, т.е. какое общество Вы хотели бы видеть в Казахстане? (отметьте только один вариант ответа)

1. Общество личной свободы и бизнеса
2. Общество социальной справедливости
3. Общество правды и добра
4. Общество честных людей труда
5. Общество веры и любви к ближним
6. Общество потребления и комфорта
7. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

34. С каким чувством Вы смотрите в будущее? (отметьте только один вариант ответа)

1. С чувством надежды и оптимизма
2. Спокойно, хотя особых перемен для себя не жду
3. С тревогой и неуверенностью
4. Со страхом и отчаянием
5. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

35. Считаете ли Вы, что все граждане должны владеть государственным языком? (отметьте только один вариант ответа)

1. Да, считаю это обязательным
2. Считаю обязательным для тех, чья работа требует владения государственным языком
3. Нет, считаю это необязательным
4. Другое (напишите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

36. Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием патриотического акта «Мәңгілік Ел»?

1. Никогда не слышал-----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ №38
2. Что-то слышал (-а)
3. Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием

(9) Затрудняюсь ответить

37. Скажите, пожалуйста, из каких источников Вы узнали о патриотическом акте «Мәңгілік Ел»? (возможно любое количество ответов)

1. Друзья, знакомые
2. Телевидение
3. Газеты
4. Социальные сети
5. Интернет ресурсы
6. Другое (напишите) _____

(9) Затрудняюсь ответить

38. Определите, пожалуйста, насколько для Вас важны каждая из ценностей, провозглашаемых в «Мәңгілік Ел»? (один вариант ответа по каждой строке)

	Важно	Скорее важно	Скорее не важно	Не важно	3/0
Независимость и Астана	1	2	3	4	9
Общенациональное единство, мир и согласие	1	2	3	4	9
Светское государство и высокая духовность	1	2	3	4	9
Устойчивый экономический рост на основе инноваций	1	2	3	4	9
Общество всеобщего труда	1	2	3	4	9
Общность истории, культуры и языка	1	2	3	4	9
Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем	1	2	3	4	9

39. Скажите, пожалуйста, Вы знакомы или что-то слышали об идеи «Общество Всеобщего Труда»?

1. Никогда не слышал
  2. Что-то слышал (-а)
  3. Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием
- (9) Затрудняюсь ответить

40. Как Вы считаете, кто должен, в первую очередь, отвечать за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи (быть добрым, честным, ответственным и т.д.)?

(отметьте только один вариант ответа)

1. Семья
2. Школа
3. Мечеть, церковь
4. Общественные организации
5. Государственные органы, которые отвечают за поддержку и развитие молодежи
6. Библиотеки, читальные залы
7. Театры, музеи, выставки
8. Армия
9. Телевидение и СМИ
10. Компания друзей и сверстников
11. Трудовой коллектив, сокурсники, одноклассники
12. Другое (укажите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

41. Как, по Вашему мнению, справляются с духовно-нравственным воспитанием молодежи семья и система образования? Оцените по 5-ти балльной шкале, где 1 – «практически не занимаются», а 5 – «духовно-нравственному воспитанию уделяется большое внимание» (пожалуйста, дайте один вариант ответа по каждой строке)

	Практически не занимаются				Уделяют большое внимание	Затрудняюсь ответить
1) Семья	1	2	3	4	5	9
2) Детские сады	1	2	3	4	5	9
3) Средние школы	1	2	3	4	5	9
4) Институты, университеты	1	2	3	4	5	9

42. Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?

1. Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам
  2. Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы
  3. Я верующий, но не участвую в религиозной жизни
  4. Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы
  5. Я неверующий, но уважаю верующих
  6. Я равнодушен к религии
  7. Я противник религии, атеист
- (99) Затрудняюсь ответить

43. Как часто Вы посещаете религиозные (мечеть, церковь, синагога) и другие священные места?

1. Один раз в неделю
  2. Несколько раз в месяц
  3. Несколько раз в полгода
  4. Один раз в год
  5. Реже одного раза в год
  6. Не посещаю религиозные и священные места
- (99) Затрудняюсь ответить

44. Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды (например, молитва и др.)?

1. Постоянно
  2. Иногда
  3. Очень редко
  4. Другое (укажите) _____
  5. Никогда не совершаю
- (99) Затрудняюсь ответить

45. В Вашей семье отмечают религиозные праздники (например, Ураза Байрам, Пасха и др.)?

1. Да, всегда
  2. Только самые важные
  3. Нет, никогда
- (99) Затрудняюсь ответить

46. Как Вы считаете, вера в Бога, посещение религиозных мест, храмов помогают в духовно-нравственном воспитании казахстанской молодежи?

1. Да, обязательно помогают
  2. Помогают в определенных случаях (молодежная преступность, алкоголизм, наркомания и т.д.)
  3. Нет, на духовно-нравственное воспитание молодежи должны влиять семья, образование и государство
  4. Другое (*укажите*) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

47. Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать свой день рождения?

1. Дома, в кругу семьи
  2. С друзьями, в кафе, ресторане, другом развлекательном месте
  3. С коллегами по работе, сокурсниками
  4. Другое (*напишите*) _____
  5. Я не отмечаю, не праздную День рождения
- (99) Затрудняюсь ответить

48. Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать Новый год?

1. Дома, в кругу семьи
  2. С друзьями, в кафе, ресторане, другом развлекательном месте
  3. С коллегами по работе, сокурсниками
  4. Другое (*напишите*) _____
  5. Я не праздную, не отмечаю Новый год
- (99) Затрудняюсь ответить

49. Как Вы считаете, какие качества необходимо воспитывать у современной молодежи? (отметьте НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ вариантов ответов)

1. Доброта, сострадание
  2. Ответственность
  3. Бережливость
  4. Терпимость
  5. Уважение к другим людям
  6. Религиозность/набожность
  7. Самовыражение
  8. Не эгоистичность
  9. Воображение
  10. Послушание
  11. Трудолюбие
  12. Честность
  13. Порядочность
  14. Патриотизм
  15. Целеустремленность
  16. Ум
- (99) Затрудняюсь ответить

50. Скажите, пожалуйста, в целом, часто ли Вы соглашаетесь с мнением, которое высказывают средства массовой информации? (дайте один вариант ответа по каждой строке)

	Да, часто	Иногда	Редко	Никогда	Затрудняюсь ответить
1) Казахстанские СМИ	1	2	3	4	9
2) Российские СМИ	1	2	3	4	9
3) Зарубежные СМИ	1	2	3	4	9
4) Другое (напишите) _____	1	2	3	4	

51. Как Вы считаете, повлияла ли информация, которую Вы получаете из средств массовой информации на формирование Ваших политических интересов, взглядов?

1. Оказала большое влияние
2. Оказала незначительное влияние
3. Не оказала никакого влияния
4. Никогда не задумывался об этом

(99) Затрудняюсь ответить

52. Какого жанра книги Вы предпочитаете читать? (возможно любое количество ответов)

1. Зарубежная классика
2. Современная художественная проза
3. Классика русских авторов
4. Отечественная классика
5. Поэзия
6. Фантастика и фэнтези
7. Детективы
8. Любовные романы
9. Приключения
10. Историческая литература
11. Публицистика

(99) Затрудняюсь ответить

ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ

53. Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?

1. Да
2. Чаще всего да, но иногда не получается
3. Редко
4. Нет, никогда не слежу за режимом питания
5. Другое (напишите) _____

(99) Затрудняюсь ответить

54. Как часто Вы посещаете спортивный зал, стадион, бассейн и др.?

1. Два и более раз в неделю
2. Три-четыре раза в месяц
3. Один раз в месяц
4. Реже 1 раза в год
5. Другое (напишите) _____
6. Не посещаю спортивные учреждения

(99) Затрудняюсь ответить

55. Скажите пожалуйста, Вы курите?

1. Да -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №56
2. Нет -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №57
- (98) Нет ответа -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №57

56. Если Вы курите, то как часто курите?

1. Регулярно, каждый день
2. Несколько раз в неделю
3. Несколько раз в месяц
4. Реже одного раза в месяц
- (9) Затрудняюсь ответить

57. Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?

1. Часто -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №58
2. Иногда -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №58
3. Никогда -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №d1
4. Другое (напишите) _____
- (9) Затрудняюсь ответить -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ №d1

58. Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?

1. Родитель
2. Учитель
3. Одноклассник
4. Сверстник
5. Другое (напишите) _____
- (9) Затрудняюсь ответить

Социально-демографический блок

D1. Пол: 1. Мужской 2. Женский

D2. Возраст: / _____ / ЛЕТ

D3. Ваша национальность?

1. Казах
2. Русский
3. Другая (укажите) _____

D4. Укажите, пожалуйста, к какой религии Вы себя относите?

1. Ислам
2. Христианство
3. Я не исповедую никакой религии
4. Другое (укажите) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

D5. Образование:

1. Послевузовское (аспирантура, магистратура, докторантура)
2. Высшее (дипломированный специалист)
3. Незаконченное высшее (без диплома либо учащийся в текущий период)
4. Среднее специальное, профессиональное образование (колледж, техникум)
5. Общее среднее (11 лет)
6. Основное среднее образование (9 лет)
7. Нет образования

D6. Ваше семейное положение?

1. Женат, замужем
  2. Не женат, не замужем
  3. Живем вместе, не зарегистрированы в браке
  4. Вдовец, вдова
  5. Разведен, разведена
- (9) Затрудняюсь ответить

D7. В настоящее время Вы работаете?

1. Нет, я только учусь ---→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**
  2. Учусь и одновременно работаю (подрабатываю)
  3. Да, я работаю
  4. Я не учусь, не работаю и НЕ ищу работу ---→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**
  5. Я не учусь, не работаю (безработный(-ая), ищу работу --→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**
- (99) Затрудняюсь ответить

D8. Укажите, пожалуйста, Ваш основной вид деятельности.

1. Государственный служащий
  2. Специалист в области науки, культуры, охраны здоровья, образования, дошкольного воспитания
  3. Специалист финансовой сферы (банки, бухгалтерия и т.д.)
  4. Работник структур, подведомственных центральными и местным государственным органам
  5. Бизнесмен / предприниматель
  6. Сотрудник международной компании/организации
  7. Работник СМИ
  8. Работник сферы услуг
  9. Работник сферы торговли
  10. Работник строительной сферы
  11. Работник сельского хозяйства
  12. Работник жилищно-коммунального хозяйства
  13. Работник в сфере недвижимости
  14. Работник промышленной отрасли
  15. Технический персонал (охранник, вахтер, техничка и т.д.)
  16. Самостоятельно занятые
  17. Без постоянного места работы, подрабатываю в разных местах, временно не работаю
  18. Другое (*укажите*) _____
- (99) Затрудняюсь ответить

Приложение Б

Результаты исследования

Говоря в целом, могли бы Вы сказать, что Вы...

	Количество	%
Счастливый человек	1232	61,6
Скорее счастливый человек, чем несчастливый	678	33,9
Скорее несчастливый человек, чем счастливый	24	1,2
Несчастливый человек	7	0,3
Затрудняюсь ответить	60	3

Скажите, пожалуйста, насколько важны для Вас нижеперечисленные сферы жизни? (количество)

	Очень важно	Скорее важно	Скорее не важно	Не важно	Затрудняюсь ответить
Семья	1805	178	6	2	10
Друзья, знакомые	1118	767	80	19	17
Свободное время	896	851	181	36	37
Политика	298	643	558	437	65
Учеба	902	714	208	120	57
Работа	1132	604	94	66	105
Религия	552	691	332	261	165

Скажите, пожалуйста, насколько важны для Вас нижеперечисленные сферы жизни? (%)

	Очень важно	Скорее важно	Скорее не важно	Не важно	Затрудняюсь ответить
Семья	90,2	8,9	0,3	0,1	0,5
Друзья, знакомые	55,9	38,3	4	0,9	0,8
Свободное время	44,8	42,5	9	1,8	1,8
Политика	14,9	32,1	27,9	21,8	3,2
Учеба	45,1	35,7	10,4	6	2,8
Работа	56,6	30,2	4,7	3,3	5,2
Религия	27,6	34,5	16,6	13	8,2

Как Вы считаете, большинству людей можно доверять или нужно быть очень осторожным в отношениях с людьми?

	Количество	%
Да, можно доверять	304	15,2
Скорее да, чем нет	605	30,2
Скорее нет, чем да	279	13,9
Нужно быть очень осторожным в отношениях с людьми	775	38,7
Затрудняюсь ответить	31	1,5

Кем бы Вы хотели быть в жизни?

	Количество	%
Материально обеспеченным	1104	55,2
Хорошим семьянином	967	48,3
Профессионалом, хорошим работником	550	27,5
Достойным гражданином	439	21,9
Известным, знаменитым	148	7,4
Честным, принципиальным человеком	349	17,4
Высоконравственным	88	4,4
Затрудняюсь ответить	13	0,6

Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?

	Количество	%
Вера, религия	219	10,9
Семья	1681	84
Возможность получать любые удовольствия, развлекаться	79	3,9
Власть	76	3,8
Дружба	462	23,1
Душевный покой	184	9,2
Здоровье	1223	61,1
Знание, образование	250	12,5
Интересная работа, профессия	283	14,1
Любовь	346	17,3
Материально обеспеченная жизнь	397	19,8
Общественное признание, известность, репутация	33	1,6
Помощь людям	85	4,2
Самореализация, самоуважение	168	8,4
Карьера, высокое положение в обществе	112	5,6
Творчество	24	1,2
Затрудняюсь ответить	4	0,2

Как Вы думаете, какую роль играет труд в жизни человека?

	Количество	%
Труд является жизненной потребностью человека, способствуя развитию его личности	1130	56,5
Труд необходим, как средство материального обеспечения	591	29,5
Труд не всегда способствует успеху, главное в жизни удача, хорошие родственные и дружеские связи	208	10,4
Затрудняюсь ответить	68	3,4

Каковы, по Вашему мнению, характеристики идеальной семьи?

	Количество	%
Взаимопонимание и уважение в семье	1430	71,5
Финансовое благополучие	843	42,1
Здоровье всех членов семьи	1320	66
Взаимные любовь и забота в семье	820	41
Терпимость в семье	306	15,3
Независимость и равноправие всех членов семьи	180	9
Верность	1	0,1
Затрудняюсь ответить	16	0,8

В Вашем представлении «Идеальная семья» – это прежде всего?

	Количество	%
Полная семья, т.е. семья, где есть оба родителя	1384	69,2
Семья, в которой с уважением относятся к старшим	665	33,2
Семья, где супруги состоят в официально зарегистрированном браке	379	18,9
Семья, где муж отвечает за материальное обеспечение семьи, жена – за порядок и благополучие в доме	764	38,2
Семья, где супруги хранят друг другу верность	807	40,3
Семья, в которой оба супруга равноправны и независимы друг от друга	201	10
Многодетная семья	199	9,9
Семья, в которой не более одного или двух детей	48	2,4
Семья, которая стремится прожить вместе всю жизнь (сохранить семью)	524	26,2

Семья, где бабушки и дедушки живут вместе с детьми и внуками	154	7,7
Затрудняюсь ответить	7	0,3

По Вашему мнению, кто должен быть «главным» в семье?

	Количество	%
Отец	1211	60,5
Мать	47	2,3
Мать и отец должны быть равноправны	540	27
Все члены семьи, включая детей, должны быть равноправны	199	9,9
Затрудняюсь ответить	4	0,2

Какие обязанности, роли, по Вашему мнению, должны выполнять супруги в браке? (количество)

	Муж	Жена	Оба супруга	Затрудняюсь ответить
Воспитание, забота о детях	104	262	1618	17
Работа по дому	25	1044	910	22
Зарабатывать деньги	993	17	977	14

Какие обязанности, роли, по Вашему мнению, должны выполнять супруги в браке? (%)

	Муж	Жена	Оба супруга	Затрудняюсь ответить
Воспитание, забота о детях	5,2	13,1	80,9	0,8
Работа по дому	1,2	52,2	45,5	1,1
Зарабатывать деньги	49,6	0,8	48,8	0,7

Как Вы считаете, обязательно ли регистрировать брак в ЗАГС-е или люди, решившие создать семью, могут обойтись без официальной регистрации брака?

	Количество	%
Брак нужно обязательно регистрировать в ЗАГСе	1580	79
Нет, брак регистрировать не обязательно	248	12,4
Достаточно провести религиозный обряд (неке, никаях, обручение в церкви и др.)	122	6,1
Затрудняюсь ответить	47	2,3

Что для Вас может стать самой главной причиной для вступления в брак?

	Количество	%
Совет и настояние родителей и родственников	194	9,7
Желание быть вместе с любимым человеком	1445	72,2
Желание иметь детей	191	9,5
Боязнь одиночества, нежелание остаться одному(одной) на старость лет	44	2,2
Для обеспечения финансовой стабильности	20	1
Из-за того, что все вступают в брак, так принято	66	3,3
Интерес, желание друг друга удивлять	2	0,1
Затрудняюсь ответить	39	1,9

Оцените, пожалуйста, каждое из предложенных условий крепкой семьи по шкале от 1 до 5, где 1 – совсем не важно, а 5 – очень важно. То есть, если Вы думаете, что для крепкой семьи обязательно необходимо взаимоуважение, то выбирайте 5, если взаимоуважение вовсе не обязательно, то выбирайте 1 и т.д. (количество)

	Совершенно не важно	2	3	4	Очень важно	3/0
Взаимоуважение	11	18	79	286	1595	12
Взаимное терпение и понимание	12	13	94	399	1469	14

Супружеская верность	14	12	48	279	1630	18
Готовность супругов обсуждать проблемы совместно	18	10	152	450	1353	18
Дети и их совместное воспитание	16	10	42	281	1629	23
Обеспеченность хорошим жильем	20	15	96	481	1362	27
Высокие доходы семьи (зарплата и др.)	28	31	191	481	1253	17
Равномерное распределение домашних обязанностей	83	105	340	459	991	23
Наличие общих интересов	57	85	269	463	1106	21
Возможность проводить больше времени вместе	23	36	188	490	1241	23

Оцените, пожалуйста, каждое из предложенных условий крепкой семьи по шкале от 1 до 5, где 1 – совсем не важно, а 5 – очень важно. То есть, если Вы думаете, что для крепкой семьи обязательно необходимо взаимоуважение, то выбирайте 5, если взаимоуважение вовсе не обязательно, то выбирайте 1 и т.д. (%)

	Совсем не важно	2	3	4	Очень важно	3/о
Взаимоуважение	0,5	0,9	3,9	14,3	79,7	0,6
Взаимное терпение и понимание	0,6	0,6	4,7	19,9	73,4	0,7
Супружеская верность	0,7	0,6	2,4	13,9	81,5	0,9
Готовность супругов обсуждать проблемы совместно	0,9	0,5	7,6	22,5	67,6	0,9
Дети и их совместное воспитание	0,8	0,5	2,1	14	81,4	1,1
Обеспеченность хорошим жильем	1	0,7	4,8	24	68,1	1,3
Высокие доходы семьи (зарплата и др.)	1,4	1,5	9,5	24	62,6	0,8
Равномерное распределение домашних обязанностей	4,1	5,2	17	22,9	49,5	1,1
Наличие общих интересов	2,8	4,2	13,4	23,1	55,3	1
Возможность проводить больше времени вместе	1,1	1,8	9,4	24,5	62	1,1

Имеет ли для Вас значение национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) человека при выборе партнера или супруга?

	Количество	%
Да	929	46,5
Нет	987	49,4
Имеет значение для родителей	2	0,1
Затрудняюсь ответить	78	3,9

Как вы относитесь к межэтническим бракам?

	Количество	%
Положительно, межэтнические браки сплачивают народ Казахстана	335	16,7
Скорее положительно, так как национальность (принадлежность к той или иной этнической группе) не имеет значения в выборе супруга / супруги	380	19
Нейтрально, каждый имеет право на свободный выбор супруга / супруги	849	42,4
Скорее отрицательно, межэтнические браки являются проблемными	234	11,7
Отрицательно, межэтнические браки обречены на развод	127	6,3
Затрудняюсь ответить	76	3,8

Какие качества, по Вашему мнению, важнее всего воспитать в ребенке?

	Количество	%
Независимость, самостоятельность	694	34,7
Трудолюбие	1294	64,7
Чувство ответственности	942	47,1
Любовь к Родине	566	28,3
Уважение традиций и обычаев своей этнической группы (национальности)	325	16,2
Терпимость и уважение к другим людям	532	26,6
Бережливость (бережное отношение к деньгам и вещам)	232	11,6
Решительность, настойчивость	431	21,5
Религиозность	82	4,1
Бескорыстие	160	8
Послушание	248	12,4
Затрудняюсь ответить	15	0,7

В нашем обществе очень много разных людей. Ниже перечислены различные группы людей. Назовите тех, с кем бы Вы не хотели жить по соседству? (количество)

	Категорически нет	Нет, но с некоторыми исключениями	Скорее нет	Мне все равно	Затрудняюсь ответить
Люди другой этнической группы (национальности)	74	139	159	1506	123
Иммигранты и иностранные рабочие	155	165	383	1152	146
Люди другой религии (вероисповедания)	130	128	225	1380	138
Сожительствующие без официальной регистрации брака в ЗАГСе	115	91	194	1457	144
Люди, разговаривающие на незнакомом Вам языке	130	110	323	1245	193
Оралманы	162	145	269	1228	197
Люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией	937	140	262	498	164

В нашем обществе очень много разных людей. Ниже перечислены различные группы людей. Назовите тех, с кем бы Вы не хотели жить по соседству? (%)

	Категорически нет	Нет, но с некоторыми исключениями	Скорее нет	Мне все равно	Затрудняюсь ответить
Люди другой этнической группы (национальности)	3,7	6,9	7,9	75,3	6,1
Иммигранты и иностранные рабочие	7,7	8,2	19,1	57,6	7,3
Люди другой религии (вероисповедания)	6,5	6,4	11,2	69	6,9
Сожительствующие без официальной регистрации брака в ЗАГСе	5,7	4,5	9,7	72,8	7,2
Люди, разговаривающие на незнакомом Вам языке	6,5	5,5	16,1	62,2	9,6
Оралманы	8,1	7,2	13,4	61,4	9,8
Люди с нетрадиционной сексуальной ориентацией	46,8	7	13,1	24,9	8,2

Как Вы считаете, кто сегодня является нравственным авторитетом, идеалом для молодых казахстанцев?

	Количество	%
Журналисты	247	12,3
Политики	442	22,1
Религиозные лидеры	197	9,8
Деятели культуры	521	26
Правозащитники	292	14,6
Никто, авторитетов нет	629	31,4
Сам себе авторитет	4	0,2
Президент	9	0,4
Звезды	12	0,6
Высшие органы	1	0,1
Родители, старшие поколение	9	0,4
Муфтий	1	0,1
Спортсмены	6	0,3
Доктор	1	0,1
Учитель	1	0,1
Олигархи	1	0,1
Криминальные авторитеты	1	0,1
Затрудняюсь ответить	207	10,3

Где бы Вы предпочли жить?

	Количество	%
В городе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	1071	53,5
В городе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	442	22,1
В селе, где много людей разных этнических групп (национальностей)	245	12,2
В селе, где живут в основном люди моей этнической группы (национальности)	154	7,7
В городе, где мало людей	1	0,1
Затрудняюсь ответить	82	4,1

Каким Вы видите Казахстан в будущем?

	Количество	%
Полиэтничным (многонациональным) государством, население которого владеет государственным (казахским) и русским языками	792	39,6
Полиэтничным (многонациональным) государством, население которого владеет государственным (казахским), русским и иностранными языками	867	43,3
Полиэтнической страной (многонациональной), население которой говорит только на государственном (казахском) языке	114	5,7
Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос (титульная нация), владеющая государственным (казахским), русским и иностранными языками	70	3,5
Моноэтнической страной, в которой проживает только один этнос (титульная нация), владеющая государственным (казахским) языком	81	4
Затрудняюсь ответить	73	3,6

Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели? (количество)

	Пользовался (-лась)	НЕ пользовался (-лась)	3/0
Газеты/журналы печатные	646	1300	55
Газеты/журналы электронные	497	1421	83
Новостные сайты	1008	918	75
Новостные выпуски на телевидении	1285	633	83
Книги, в том числе электронные или онлайн	572	1311	118
Новостные выпуски на радио	587	1295	119
Социальные сети	1467	435	99

Что из перечисленного Вы читали, смотрели или слушали в течение последней недели? (%)

	Пользовался (-лась)	НЕ пользовался (-лась)	3/0
Газеты/журналы печатные	32,3	65	2,7
Газеты/журналы электронные	24,8	71	4,1
Новостные сайты	50,4	45,9	3,7
Новостные выпуски на телевидении	64,2	31,6	4,1
Книги, в том числе электронные или онлайн	28,6	65,5	5,9
Новостные выпуски на радио	29,3	64,7	5,9
Социальные сети	73,3	21,7	4,9

Скажите, в настоящее время читаете ли Вы какую-нибудь художественную литературу?

	Количество	%
Да	715	35,7
Нет	1235	61,7
Затрудняюсь ответить	51	2,5

Как часто Вы посещаете нижеследующие места? (количество)

	Никогда	Не более 1-2 раз в год	3-6 раз в год	Около 1 раза в месяц	Около 1 раза в неделю	Более 1 раза в неделю	3/0
Аквапарк	812	912	165	25	8	2	77
Бар/Кафе/Ресторан	230	461	611	435	115	43	106
Библиотека	899	449	181	166	84	105	117
Выставки	1213	436	159	57	9	8	119
Зоопарк	1066	638	151	29	11	7	99
Игровой и развлекательный центр	848	412	282	233	118	33	75
Кинотеатр	397	491	472	382	146	43	70
Компьютерный клуб	1258	269	143	127	90	28	86
Концертный зал	1005	498	247	122	20	20	89
Музей	1084	586	183	47	14	7	80
Ночной танцевальный клуб	1128	298	200	173	41	21	140
Салон красоты	514	219	401	592	67	45	163
Спортивный зал	734	283	175	231	184	262	132
Театр	1100	491	181	80	23	10	116
Церковь/Мечеть	519	598	265	242	114	72	191

Как часто Вы посещаете нижеследующие места? (%)

	Никогда	Не более 1-2 раз в год	3-6 раз в год	Около 1 раза в месяц	Около 1 раза в неделю	Более 1 раза в неделю	З/о
Аквапарк	40,6	45,6	8,2	1,2	0,4	0,1	3,8
Бар/Кафе/Ресторан	11,5	23	30,5	21,7	5,7	2,1	5,3
Библиотека	44,9	22,4	9	8,3	4,2	5,2	5,8
Выставки	60,6	21,8	7,9	2,8	0,4	0,4	5,9
Зоопарк	53,3	31,9	7,5	1,4	0,5	0,3	4,9
Игровой и развлекательный центр	42,4	20,6	14,1	11,6	5,9	1,6	3,7
Кинотеатр	19,8	24,5	23,6	19,1	7,3	2,1	3,5
Компьютерный клуб	62,9	13,4	7,1	6,3	4,5	1,4	4,3
Концертный зал	50,2	24,9	12,3	6,1	1	1	4,4
Музей	54,2	29,3	9,1	2,3	0,7	0,3	4
Ночной танцевальный клуб	56,4	14,9	10	8,6	2	1	7
Салон красоты	25,7	10,9	20	29,6	3,3	2,2	8,1
Спортивный зал	36,7	14,1	8,7	11,5	9,2	13,1	6,6
Театр	55	24,5	9	4	1,1	0,5	5,8
Церковь/Мечеть	25,9	29,9	13,2	12,1	5,7	3,6	9,5

Какую музыку Вы, в основном, предпочитаете слушать?

	Количество	%
Классическую музыку	203	10,1
Современную западную музыку (американская, британская, французская и т.д.)	741	37
Современную российскую поп-музыку	355	17,7
Современную казахстанскую поп-музыку	437	21,8
Народную музыку	98	4,9
Веселую музыку	4	0,2
Разнообразную, в зависимости от ситуации	59	2,9
Эстрадную	3	0,1
Религиозные	1	0,1
Российский рок	2	0,1
Зарубежный рок	3	0,1
Не слушаю музыку	4	0,2
Джаз	3	0,1
Хип-хоп	1	0,1
Рэп	5	0,2
Индийскую музыку	1	0,1
Восточную	11	0,5
Корейская	1	0,1
Затрудняюсь ответить	58	2,9

Как часто Вы пользуетесь интернетом (на любом виде носителей)?

	Количество	%
Вообще не пользуюсь	155	7,7
Редко, несколько раз в год	90	4,5
Ежемесячно	57	2,8
Еженедельно	204	10,2
Ежедневно	1467	73,3
Затрудняюсь ответить	28	1,4

Что для Вас является источником приобщения к культуре?

	Количество	%
Телевизор	962	48,1
Кинотеатр	471	23,5
Театр	722	36,1
Музей	547	27,3
Танцевальный клуб	55	2,7
Культовые заведения (церковь/мечеть/синагога)	320	16
Библиотека	389	19,4
Развлекательный центр	155	7,7
Социальные сети	80	4
Спортзал	1	0,1
Путешествия	1	0,1
Общение с людьми, дружба	6	0,3
Школа	1	0,1
Затрудняюсь ответить	141	7

Как Вы думаете, Вы живете в справедливом обществе?

	Количество	%
Да, в справедливом	506	25,3
Скорее да	920	46
Скорее нет	399	19,9
Нет, в несправедливом	107	5,3
Затрудняюсь ответить	69	3,4

Что более важно для казахстанского общества?

	Количество	%
Государство должно играть активную роль в жизни общества	1394	69,7
Государство не должно вмешиваться в жизнь общества	195	9,7
Мне все безразлично, живу своими интересами и заботами	325	16,2
Затрудняюсь ответить	87	4,3

Укажите, что из перечисленного относится к государственным символам Казахстана?

	Количество	%
Конституция Республики Казахстан	626	31,3
Государственный флаг	1820	91
Государственный герб	1726	86,3
Государственный гимн	1483	74,1
Законодательство Республики Казахстан	352	17,6
Казахстанская валюта тенге	320	16
Казахский национальный орнамент	318	15,9
Байтерек в г. Астана	159	7,9
Символ шанырака	201	10
Океанариум	1	0,1
Ак Орда	6	0,3
ЕНУ им. Л.Гумилева	1	0,1
Молодежь	1	0,1
Президент	2	0,1
Затрудняюсь ответить	12	0,6

Как Вы думаете, на какую страну Казахстану стоит ориентироваться в своем развитии?

	Количество	%
Центрально-азиатские страны (Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан, Туркменистан)	39	1,9
Страны Ближнего Востока (Арабские Эмираты, Саудовская Аравия и др.)	260	13

Россия	420	21
Китай	75	3,7
Страны Западной Европы (Великобритания, Франция, Нидерланды, Скандинавские страны и т.д.)	170	8,5
Соединенные Штаты Америки	111	5,5
Страны Востока и Юго-Восточной Азии (Япония, Малайзия, Южная Корея и др.)	200	10
Не следует ни на кого ориентироваться, у Казахстана собственный путь	627	31,3
Затрудняюсь ответить	95	4,7

Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?

	Количество	%
Я не живу в Казахстане постоянно	29	1,4
Очень горжусь	1248	62,4
Скорее горжусь, чем нет	544	27,2
Мне все равно, безразлично	107	5,3
Не очень горжусь	30	1,5
Совсем не горжусь	7	0,3
Затрудняюсь ответить	36	1,8

Скажите, пожалуйста, Вы принимаете или принимали участие в выборах?

	Количество	%
Всегда, не пропускаю ни одни из них	471	23,5
Стараюсь принять участие, если позволяет время	668	33,4
Редко, от случая к случаю	214	10,7
Никогда, еще не достиг (-ла) совершеннолетнего возраста	332	16,6
Нет, мне это не интересно	105	5,2
Нет, не думаю, что от этого что-то изменится к лучшему в моей жизни	122	6,1
Затрудняюсь ответить	89	4,4

В каком обществе Вы хотели бы жить, т.е. какое общество Вы хотели бы видеть в Казахстане?

	Количество	%
Общество личной свободы и бизнеса	336	16,8
Общество социальной справедливости	771	38,5
Общество правды и добра	454	22,7
Общество честных людей труда	253	12,6
Общество веры и любви к ближним	86	4,3
Общество потребления и комфорта	37	1,8
Затрудняюсь ответить	54	2,7

С каким чувством Вы смотрите в будущее?

	Количество	%
С чувством надежды и оптимизма	1132	56,6
Спокойно, хотя особых перемен для себя не жду	613	30,6
С тревогой и неуверенностью	162	8,1
Со страхом и отчаянием	26	1,3
С гневом	1	0,1
Затрудняюсь ответить	61	3

Считаете ли Вы, что все граждане должны владеть государственным языком?

	Количество	%
Да, считаю это обязательным	989	49,4
Считаю обязательным для тех, чья работа требует владения государственным языком	715	35,7

Нет, считаю это необязательным	248	12,4
Затрудняюсь ответить	49	2,4

Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием патриотического акта «Мәңгілік Ел»?

	Количество	%
Никогда не слышал	919	45,9
Что-то слышал (-а)	838	41,9
Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием	202	10,1
Затрудняюсь ответить	42	2,1

Скажите, пожалуйста, из каких источников Вы узнали о патриотическом акте «Мәңгілік Ел»?

	Количество	%
Друзья, знакомые	192	17,7
Телевидение	703	65
Газеты	193	17,8
Социальные сети	154	14,2
Интернет ресурсы	124	11,5
Школа, колледж, университет	50	4,6
На работе	5	0,5
Затрудняюсь ответить	55	5,1

Определите, пожалуйста, насколько для Вас важны каждая из ценностей, провозглашаемых в «Мәңгілік Ел»? (количество)

	Важно	Скорее важно	Скорее не важно	Не важно	3/0
Независимость и Астана	1159	636	87	44	75
Общенациональное единство, мир и согласие	1355	530	39	14	63
Светское государство и высокая духовность	1013	706	155	37	90
Устойчивый экономический рост на основе инноваций	1216	591	90	23	81
Общество всеобщего труда	1104	679	91	31	96
Общность истории, культуры и языка	1158	638	74	27	104
Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем	1305	541	36	27	92

Определите, пожалуйста, насколько для Вас важны каждая из ценностей, провозглашаемых в «Мәңгілік Ел»? (%)

	Важно	Скорее важно	Скорее не важно	Не важно	3/0
Независимость и Астана	57,9	31,8	4,3	2,2	3,7
Общенациональное единство, мир и согласие	67,7	26,5	1,9	0,7	3,1
Светское государство и высокая духовность	50,6	35,3	7,7	1,8	4,5
Устойчивый экономический рост на основе инноваций	60,8	29,5	4,5	1,1	4
Общество всеобщего труда	55,2	33,9	4,5	1,5	4,8
Общность истории, культуры и языка	57,9	31,9	3,7	1,3	5,2
Национальная безопасность и глобальное участие Казахстана в решении общемировых и региональных проблем	65,2	27	1,8	1,3	4,6

Скажите, пожалуйста, Вы знакомы или что-то слышали об идеи «Общество Всеобщего Труда»?

	Количество	%
Никогда не слышал	1106	55,3
Что-то слышал (-а)	740	37
Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием	101	5
Затрудняюсь ответить	54	2,7

Как Вы считаете, кто должен, в первую очередь, отвечать за духовно-нравственное воспитание казахстанской молодежи (быть добрым, честным, ответственным и т.д.)?

	Количество	%
Семья	1601	80
Школа	149	7,4
Мечеть, церковь	57	2,8
Общественные организации	26	1,3
Государственные органы, которые отвечают за поддержку и развитие молодежи	79	3,9
Библиотеки, читальные залы	9	0,4
Театры, музеи, выставки	13	0,6
Армия	7	0,3
Телевидение и СМИ	17	0,8
Компания друзей и сверстников	9	0,4
Трудовой коллектив, сокурсники, одноклассники	5	0,2
Тюрьма	1	0,1
Президент	3	0,1
Сам человек	1	0,1
ДУМК	1	0,1
Затрудняюсь ответить	23	1,1

Как, по Вашему мнению, справляются с духовно-нравственным воспитанием молодежи семья и система образования? Оцените по 5-ти балльной шкале, где 1 – «практически не занимаются», а 5 – «духовно-нравственному воспитанию уделяется большое внимание» (количество)

	Практически не занимаются	2	3	4	Уделяют большое внимание	Затрудняюсь ответить
Семья	31	37	163	418	1323	29
Детские сады	99	151	467	642	543	99
Средние школы	142	138	449	610	611	51
Институты, университеты	238	194	479	444	471	175

Как, по Вашему мнению, справляются с духовно-нравственным воспитанием молодежи семья и система образования? Оцените по 5-ти балльной шкале, где 1 – «практически не занимаются», а 5 – «духовно-нравственному воспитанию уделяется большое внимание» (%)

	Практически не занимаются	2	3	4	Уделяют большое внимание	Затрудняюсь ответить
Семья	1,5	1,8	8,1	20,9	66,1	1,4
Детские сады	4,9	7,5	23,3	32,1	27,1	4,9
Средние школы	7,1	6,9	22,4	30,5	30,5	2,5
Институты, университеты	11,9	9,7	23,9	22,2	23,5	8,7

Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?

	Количество	%
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую религиозным нормам	181	9
Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю храм, очень редко соблюдаю религиозные нормы	517	25,8
Я верующий, но не участвую в религиозной жизни	851	42,5
Я неверующий, но иногда посещаю храм, соблюдаю религиозные нормы	85	4,2
Я неверующий, но уважаю верующих	132	6,6
Я равнодушен к религии	128	6,4

Я противник религии, атеист	45	2,2
Затрудняюсь ответить	61	3

Как часто Вы посещаете религиозные (мечеть, церковь, синагога) и другие священные места?

	Количество	%
Один раз в неделю	179	8,9
Несколько раз в месяц	245	12,2
Несколько раз в полгода	439	21,9
Один раз в год	481	24
Реже одного раза в год	171	8,5
Не посещаю религиозные и священные места	420	21
Затрудняюсь ответить	65	3,2

Скажите, пожалуйста, как часто Вы совершаете религиозные обряды (например, молитва и др.)?

	Количество	%
Постоянно	201	10
Иногда	524	26,2
Очень редко	616	30,8
Никогда не совершаю	573	28,6
Затрудняюсь ответить	82	4,1

В Вашей семье отмечают религиозные праздники (например, Ураза Байрам, Пасха и др.)?

	Количество	%
Да, всегда	908	45,4
Только самые важные	883	44,1
Нет, никогда	127	6,3
Затрудняюсь ответить	81	4

Как Вы считаете, вера в Бога, посещение религиозных мест, храмов помогают в духовно-нравственном воспитании казахстанской молодежи?

	Количество	%
Да, обязательно помогают	813	40,6
Помогают в определенных случаях (молодежная преступность, алкоголизм, наркомания и т.д.)	588	29,4
Нет, на духовно-нравственное воспитание молодежи должны влиять семья, образование и государство	429	21,4
Затрудняюсь ответить	162	8,1

Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать свой день рождения?

	Количество	%
Дома, в кругу семьи	1397	69,8
С друзьями, в кафе, ресторане, другом развлекательном месте	483	24,1
С коллегами по работе, сокурсниками	33	1,6
Я не отмечаю, не праздную День рождения	53	2,6
Затрудняюсь ответить	32	1,6

Скажите, пожалуйста, как Вы предпочитаете праздновать, отмечать Новый год?

	Количество	%
Дома, в кругу семьи	1636	81,8
С друзьями, в кафе, ресторане, другом развлекательном месте	283	14,1
С коллегами по работе, сокурсниками	24	1,2
Я не праздную, не отмечаю Новый год	26	1,3
Затрудняюсь ответить	31	1,5

Как Вы считаете, какие качества необходимо воспитывать у современной молодежи?

	Количество	%
Доброта, сострадание	861	43
Ответственность	1027	51,3
Бережливость	298	14,9
Терпимость	404	20,2
Уважение к другим людям	702	35,1
Религиозность/набожность	98	4,9
Самовыражение	183	9,1
Не эгоистичность	147	7,3
Воображение	53	2,6
Послушание	105	5,2
Трудолюбие	659	32,9
Честность	410	20,5
Порядочность	267	13,3
Патриотизм	170	8,5
Целеустремленность	196	9,8
Ум	132	6,6
Уважение традиций и государственных символов	1	0,1
Затрудняюсь ответить	3	0,1

Скажите, пожалуйста, в целом, часто ли Вы соглашаетесь с мнением, которое высказывают средства массовой информации? (количество)

	Да, часто	Иногда	Редко	Никогда	Затрудняюсь ответить
Казахстанские СМИ	455	747	516	156	127
Российские СМИ	242	761	622	224	152
Зарубежные СМИ	124	627	649	371	230

Скажите, пожалуйста, в целом, часто ли Вы соглашаетесь с мнением, которое высказывают средства массовой информации? (%)

	Да, часто	Иногда	Редко	Никогда	Затрудняюсь ответить
Казахстанские СМИ	22,7	37,3	25,8	7,8	6,3
Российские СМИ	12,1	38	31,1	11,2	7,6
Зарубежные СМИ	6,2	31,3	32,4	18,5	11,5

Как Вы считаете, повлияла ли информация, которую Вы получаете из средств массовой информации на формирование Ваших политических интересов, взглядов?

	Количество	%
Оказала большое влияние	349	17,4
Оказала незначительное влияние	522	26,1
Не оказала никакого влияния	656	32,8
Никогда не задумывался об этом	339	16,9
Затрудняюсь ответить	127	6,3

Какого жанра книги Вы предпочитаете читать?

	Количество	%
Зарубежная классика	212	10,6
Современная художественная проза	209	10,4
Классика русских авторов	232	11,6
Отечественная классика	166	8,3
Поэзия	207	10,3
Фантастика и фэнтези	328	16,4
Детективы	417	20,8
Любовные романы	492	24,6

Приключения	540	27
Историческая литература	394	19,7
Публицистика	70	3,5
Не читаю книги	119	5,9
Комедия	1	0,1
Философия	4	0,2
Психологические	2	0,1
Про медицину	2	0,1
Обучающая методическая литература	2	0,1
Затрудняюсь ответить	235	11,7

Скажите, пожалуйста, Вы соблюдаете правильный режим питания?

	Количество	%
Да	471	23,5
Чаще всего да, но иногда не получается	813	40,6
Редко	484	24,2
Нет, никогда не слежу за режимом питания	219	10,9
Затрудняюсь ответить	13	0,6

Как часто Вы посещаете спортивный зал, стадион, бассейн и др.?

	Количество	%
Два и более раз в неделю	332	16,6
Три-четыре раза в месяц	266	13,3
Один раз в месяц	305	15,2
Реже 1 раза в год	313	15,6
Не посещаю спортивные учреждения	643	32,1
Затрудняюсь ответить	141	7

Скажите пожалуйста, Вы курите?

	Количество	%
Да	315	15,7
Нет	1659	82,9
Нет ответа	27	1,3

Если Вы курите, то как часто курите?

	Количество	%
Регулярно, каждый день	238	75,6
Несколько раз в неделю	52	16,5
Несколько раз в месяц	15	4,8
Реже одного раза в месяц	3	1
Затрудняюсь ответить	7	2,2

Как часто Вы становились свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вашим сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца?

	Количество	%
Часто	48	2,4
Иногда	334	16,7
Никогда	1529	76,4
Затрудняюсь ответить	90	4,5

Скажите, пожалуйста, а кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вашим сверстникам?

	Количество	%
Родитель	56	14,7
Учитель	10	2,6

Одноклассник	31	8,1
Сверстник	215	56,3
От мужа	2	0,5
Старшеклассники	1	0,3
Люди в алкогольном состоянии	1	0,3
Соседи	1	0,3
Работодатель	1	0,3
Затрудняюсь ответить	60	15,7